HALİD ZİYA UŞAKLIGİL

mai ve siyah

AYRINTI

TÜRKÇE
KLASİK

mai ve siyah
halid ziya uşaklıgil

sunuş: a. ömer türkeş

ayrıntı: 1075 / türkçe klasik dizisi: 1

mai ve siyah / halid ziya uşaklıgil

yayına hazırlayan / prof. dr. mehmet kanar

sunuş / a. ömer türkeş

son okuma / ahmet batmaz

bu kitabın türkçe yayın hakları
ayrıntı yayınları'na aittir.

kapak illüstrasyonu / berat pekmezci

kapak ve görsel tasarım / gökçe alper

dizgi / hediye gümen

baskı: kayhan matbaacılık san. ve tic. ltd. şti.
merkez efendi mah. fazılpaşa cad. no: 8/2
tel: (0212) 612 31 85 - 576 00 66
topkapı / istanbul / sertifika no: 12156

birinci basım: kasım 2017 / baskı adedi 2000

isbn 978-605-314-235-5 / sertifika no: 10704

ayrıntı yayınları basım dağıtım san. ve tic. a.ş.
hobyar mah. cemal nadir sok. no: 3 cağaloğlu – istanbul
tel: (0212) 512 15 00 faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr
info@ayrintiyayinlari.com.tr

twitter.com/ayrintiyayinevi
facebook.com/ayrintiyayinevi
instagram.com/ayrintiyayinlari

halid ziya uşaklıgil

(1865-27 Mart 1945) Eyüp'te doğdu. Uşaklı Helvacızadeler ailesine mensuptur. Mercan Mahalle Mektebi, Fatih Askeri Rüşdiyesi, İzmir Rüşdiyesi, Mechitariste Okulu'nda (1883) okudu. Avukat Auguste de Jaba'dan yabancı dil, Ermeni kâtip Antuan'dan matematik dersleri aldı. İçindeki okuma aşkıyla telif ve tercüme edebi eserleri okudu. Bir taraftan da çeviriler yapmaya, makale, hikâye ve romanlarını yazmaya başladı. 1914 yılında Köse Raif Paşa'nın yeğeni Memune Hanım'la evlendi. İlerideki yıllarda yakınlarını peş peşe kaybetmenin acılarını yaşadı. İzmir Rüşdiye ve İdadisinde öğretmenlikle başladığı görevine çeşitli devlet memurluklarıyla devam etti. Darülfünun'da Batı edebiyatı dersleri verdi. Öte yandan Sahne-i Osmanî, Türk Derneği, İttihat ve Terakki Cemiyeti üyesi oldu. Darülbedayi'nin ilmi heyetinde görev aldı. Kısa süreli olsa da *Nevruz* dergisini ve *Hizmet* gazetesini çıkardı. Halid Ziya *Sabah*, *Servet-i Fünun*, *Mektep*, *İkdam*, *Vakit*, *Peyam-ı Sabah*, *Tanin*, *Milli Mecmua*, *Güneş*, *Tercüman-ı Hakikat*, *Tarîk*, *Resimli Ay*, *Hayat*, *Akşam*, *Muhit*, *Varlık*, *Yedigün*, *Anayurt*, *Şehbal* gibi gazete ve dergilerde eserlerini, yazılarını yayımladı. *Edebiyat-ı Cedide* yazarı olarak dönemin bütün edebi simalarıyla tanıştı, bazılarıyla işbirliği yaptı. Türk edebiyatında romancılığın edebi manifestosu hükmündeki *Mai ve Siyah* (1896, 1914, 1938) romanıyla kahramanların iç dünyasına girdi, ayrıntılı ruh tahlilleri yaptı. Yayımlanmış eserlerinin belli başlıları *Aşk-ı Memnû* (1899), *Bir Yazın Tarihi* (1900), *Solgun Demet* (1901), *Nesl-i Ahîr* (1908-1909), *Kırk Yıl* (I-IV, 1936), *Saray ve Ötesi* (I-III, 1940-1942), *Bir Acı Hikâye* (1942).

mehmet kanar

1954 yılında Konya'da doğdu. İlköğrenimini doğduğu şehirde, orta ve yükseköğrenimini İstanbul'da tamamladı. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Şarkiyat ve Türkoloji eğitimi aldıktan sonra mezun olduğu bölümde asistan, doçent ve profesör oldu. İran Cumhurbaşkanlığı'nca İran Dili ve Edebiyatı alanındaki çalışmaları dolayısıyla "Yılın Araştırmacısı" seçildi. Emekliye ayrıldığı 2007 yılından beri Yeditepe Üniversitesi'nde görev yapmaktadır. Kanar sözlük, gramer, tenkidli metin neşri, çeviri, sadeleştirme, öyküleştirme, dil öğrenim seti çalışmaları yapmaktadır.

içindekiler

çevirmenin notu / prof. dr. mehmet kanar.....8
osmanlı aydınının dramı / a. ömer türkeş.....9

mai ve siyah

Bir-Yirmi..... 19-343

Prof. Dr. Mehmet Kanar
Çevirmenin Notu

Türk edebiyatının Batı edebiyatı ölçülerine göre ilk romanı olarak kabul edilen *Mai ve Siyah* tefrika olarak (1896-97) ve daha sonra kitap halinde yayımlandığında (1901, 1914-1915) büyük ilgi görmüştü. Dilindeki ağdalı üsluptan dolayı yazar yıllar sonra, metnin özüne dokunmadığını belirterek sadeleştirme yoluna gitmişti. (1938) Sadeleştirilmiş metin üzerinden yeni baskıları gerek parantez içine açıklama koyma, gerek sadeleştirme yöntemiyle yapılagelmiştir.

Bu çalışmada eserin iki farklı basımı arasında birçok fark görüldüğü için 1313 (1897-98) musavver/resimli baskı (Âlem Matbaası, İstanbul) ve 1330 (1914) (Muhtar Halit Kütüphanesi, Matbaa-yı Hayriye ve Şürekası, İstanbul) baskısı esas alınarak çevrimyazı yoluna gidilmiştir.

Bugün anlaşılması zor gelen bütün kelimeler, Farsça, Arapça tamlamaların karşılığı geçen kelimenin veya tamlamanın yanında köşeli parantez içinde verilmiştir.

Mai (Mavi) *ve Siyah* romanı bizim gibi dilciler için ayrı bir kelime hazinesi hükmündedir. İleride bu romanın bütün tamlamalar dahil olmak üzere bir sözlüğünün çıkarılmasını da gerekli görmekteyiz.

Bu çalışmanın yararlı olmasını dilerim.

A. Ömer Türkeş
Osmanlı Aydınının Dramı

mai bir gece ile siyah bir gece arasında
geçen şu nasipsiz, talihsiz ömür!

Edebiyatımızın en önemli isimlerinden Halid Ziya Uşaklıgil, 1866 yılında İstanbul'da doğmuştu. Bir süre Fatih Askeri Rüştiyesi'nde okuduktan sonra babası ile birlikte İzmir'e yerleşti ve on beş yıl kadar bu şehirde yaşadı. 1896 yılında döndüğü İstanbul'da –dönemin etkin edebiyat hareketi olan– Servet-i Fünun topluluğuna katıldı. Meşrutiyet'in ilanından sonra bir süre Darülfünün'da Batı edebiyatı dersleri veren Uşaklıgil, hükümet tarafından yurtdışı hizmetlere gönderildi. Cumhuriyet döneminde Yeşilköy'deki köşkünde sessiz bir hayatı yeğleyen ve bütün zamanını yazınsal faaliyetlerle sürdüren Halid Ziya, 1945 yılında yine İstanbul'da öldü. Halid Ziya, 150'den fazla hikâye ile altı romana imza atmış, tiyatro, şiir, hatıra, makale ve çevirileriyle arkasında altmış kadar kitap bırakmıştır.

Servet-i Fünûn ya da Edebiyat-ı Cedide

Halid Ziya'yı ve *Mai ve Siyah*'ı daha iyi anlayabilmek açısından Servet-i Fünûn edebiyatına kısaca değinmek gerekir: *Servet-i Fünûn* dergisi 27 Mart 1891 tarihinde D. Nikolaidi'nin sahip olduğu *Servet* gazetesinin eki olarak

çıkmaya başlamıştı. Başlangıçta bilimsel yeniliklere yer veren derginin ilk sayılarında Ahmet İhsan, Ahmet Rasim, Nabizâde Nâzım, Mahmud Sadık ve Dr. Besim Ömer imzalı yazılar göze çarpar. 1895 yılında yazı işleri müdürlüğünü Tevfik Fikret'in devralmasından sonra dergide sanat ve edebiyatın ağırlığı artmış, yazarlar kadrosuna Halid Ziya Uşaklıgil, Cenâb Şahabettin, Mehmet Rauf, Hüseyin Cahid gibi dönemin önemli genç isimlerinin katılmasıyla birlikte dergi bir edebiyat hareketine, Edebiyat-ı Cedide akımına dönüşmüştür.

Dönemin düşünce yapısını oluşturan İslamcılık, Osmanlıcılık, Türkçülük ve Medeniyetçilik ideolojilerinden medeniyetçiliğe yakın duran "Edebiyat-ı Cedide" akımının en karakteristik özelliği Batı edebiyatına duyduğu yakınlıktı. Batı medeniyetinin her bakımdan Doğu'yu geride bıraktığını savunan yazar ve şairler Batı, özellikle Fransız edebiyatı etkisinde eserler vermeye, onların biçimlerini kullanmaya özen gösterdiler. Balzac, Stendhal, Flaubert gibi Fransız romantiklerine hayranlık duyan Cedideciler bireyin psikolojik tahlillerini öne çıkaran, içli duyguları dile getiren ve dış dünya tasvirlerine ağırlık veren eserler ürettiler. Buna karşılık siyasi baskılar nedeniyle toplumsal meselelerden uzak durdular.

Hareketin ikinci ayırt edici özelliği kendilerini sanatsal bir dille ifade etme isteğidir. Sembollerle dolu, –deyim yerindeyse– kendine kapalı, seçkinci dilleri nedeniyle bugün bile muhafazakâr kesim tarafından "halktan kopukluk" ile suçlanan Cedideciler aslında Türk edebiyatının modernleşme sürecine çok önemli katkıda bulunmuşlardı. Ne yazık ki dergi ve hareket çok uzun ömürlü olmadı; dergide yayımlanan "Edebiyat ve Hukuk" başlıklı bir çevride yer alan "Fakat bir gün geldi ki 1789 idaresiyle Fransa'da talak teessüs etti" ifadesi "Fransız ihtilalini işaret ettiği" gerekçesiyle dönemin sansürüne takıldı ve Servet-i Fünun'un kapatılmasına karar verildi (16 Ekim 1901).

Mai ve Siyah'ın Basım Serüveni

Halid Ziya Uşaklıgil *Servet-i Fünûn* dergisine 1896 yılında katılmıştı. *Mai ve Siyah* romanı da Mayıs 1896 ile Mart 1897 tarihleri arasında dergide tefrika halinde yayımlandı. Daha sonra kitaplaştırıldı.

Yukarıda belirttiğim üzere, *Mai ve Siyah*'ı yazdığı yıllarda Halid Ziya seçkinci bir dil anlayışını, Arapça ve Farsça kökenli kelimelerle harmanlanmış ağdalı denilebilecek bir Osmanlıcayı savunuyordu. Ancak ileriki yıllarda dil konusundaki görüşlerinin yumuşadığı söylenebilir. Nitekim Cumhuriyet döneminde eserleri yeni alfabeye göre yeniden yayımlanırken dilini sadeleştirmek işini bizzat üstlenmekten imtina etmemiştir. *Mai ve Siyah* romanının 1938 basımına yazdığı önsözde sadeleştirme gerekçelerini ve yöntemini şöyle açıklamıştı:

> "*Mai ve Siyah* (...) eski halinde mevcud olmakda devam ediyor, eğer ona genç nesil de rağbet edecekse yeni yazı ile basılması bir zaruret demek oluyor, bu takdirde de sadeleşmesine şiddetle lüzum var; mademki yeni nesle mahsus olacakdır, lisanını onun kabul edebileceği bir şekle sokmak teşebbüsün tabi'î bir icabı demekdir."

Ancak bu bir zamanlar savunduğu dil anlayışından kesin bir geri dönüş anlamına gelmez. Zira Halid Ziya'nın yaptığı çok büyük bir sadeleştirme işlemi değildir ve romanın dili "ağırlığını" korumuştur. Düşüncelerini şu sözlerle savunacaktır:

> "Kitabda kalan lugatleri yeni nesilden me'nus bulmıyanlar olabilir, fakat i'tikadımca yenilik, lisanını, yenisi kadar eskisini de, bilmemek değildir. Hiç bir milletde hiç bir münevver genç yokdur ki kendi lisanının geçmişine vakıf olmasın. Yapılan işe da'ir fazla izahata lüzum görmüyorum, vücude gelen eser işin mahiyetini göstermeğe kâfidir."

Ve imla konusuna da kısaca değinir:

"Görülecek ki imlâda kendimce muvafık bulduğum değişiklikler var. İctihad kapısı kapanmamış olduğundan ben görüşme ve söyleyişime göre yazdım, netekim bir taşra çocuğu da kendi telaffuzuna göre bir imlâ kullanmakdadır ve kullanacakdır. Hiç kimseye 'Beni taklid ve bu tarzı ta'kib ediniz!' diyecek salâhiyete malik olmak iddi'asında değilim, ancak kendi nefsime ta'allûk eden salâhiyetle kana'at ediyorum."

Bu samimi açıklamalarına rağmen gerek kendi metinlerinin gerekse de Osmanlıca yazılmış diğer eserlerin yeniden basımları bugün bile tartışmalı bir mesele olmayı sürdürüyor.

Mavi Çiçeğin Peşinde

Türk romanının –gerçek anlamda– miladının Halid Ziya romanlarıyla başladığı tartışmasız bir hakikattir. Her ne kadar *Mai ve Siyah* üzerinde Batılı romanların, özellikle de Balzac'ın *Kayıp Hayaller*'inin etkisi olduğu söylense bile söz konusu etkiler esinlenme düzeyinden ileri gitmez. Halid Ziya hikâyenin gövdesini ve kurgusunu tasarlarken Batılı romanlardan yararlanmıştı belki ama anlattığı çağın belli bir insan tipini ve yaşantısını ortaya koyan özgün bir eser vermeyi de başarmıştı. Nitekim, "Türkiye'de nesli adına konuşan ilk eser" diye tanımlayacaktır Tanpınar *Mai ve Siyah*'ı. Gerçekten de *Mai ve Siyah* 1800'lü yılların sonlarındaki İstanbul'a, İstanbul'daki basın, edebiyat dünyasına ve Osmanlı aydınının açmazlarına aslında genel olarak aydının dramına ilişkin gözlemleriyle çağını aşan büyük bir romandır.

Üçüncü tekil şahıs bakış açısından anlatılan hikâye Ahmet Cemil adlı duyarlı bir gencin hayatına dairdir. Roman Edebiyat-ı Cedide'yi temsil eden Ahmet Cemil ile muarızlarını temsil eden Raci isimli bir yazar arasındaki edebiyat tartışmalarıyla başlar ve bu andan iki yıl sonrasına kadar devam eder. Ancak geriye dönüşlerle Ahmet Cemil'in 22 yıllık hayat hikâyesinden de söz edi-

lir. Ahmet Cemil lise son sınıftayken babasını kaybetmiş, ailesinin geçim yükünü üstlenmiş, edebiyata düşkün, duyarlı ve donanımlı bir gençtir. İşte bu genç adamın iki yıl içinde yok olan hayallerini işlemiştir Halid Ziya.

Halid Ziya romanına isim verirken renkleri simgeler olarak kullanmış. Mai'nin ve Siyah'ın birer renk adı olmanın dışında ne türden anlamlar ifade ettiğini başta ve sonda yer alan iki paragraftan çıkarabiliriz. Kitabın başlarında hayallere dalmış vaziyetteki Ahmet Cemil arkadaşıyla sayıklarcasına konuşurken şunları söyler:

> "Bak şu semaya, ne görüyorsun, bir derya-yı mîna [*mina deniz*]. Gözlerinle onun içine girmeye çalış; o mavilikleri yırtmak için uğraş, ne görüyorsun? Mavi... Daima mavi... değil mi? Sonra bak ayağımızın altındaki toprağa, ne buluyorsun? Câmid [*donuk*] bir reng-i muzlim [*karanlık renk*]... Of! O tabakat-ı siyahı [*siyah katmanları*] parçalayarak içeriye bak; in, in, in, ne kadar inebilmek mümkünse o kadar in; ne buluyorsun? O siyahlıklar içinde ne buluyorsun? Siyah... Daima siyah değil mi? İşte öyle bir şey yazmak istiyorum ki fevkine [*üstüne*] bakılsa mavi daima mavi; zîrine [*altına*] bakılsa siyah daima siyah..."

Hikâyenin sonuna geldiğimizde bir tek siyah düşecektir Ahmet Cemil'in kaderine:

> "Ta mebde-i hayat-ı hülyasında [*hayal hayatının başında*], ta zaman-ı incila-yı ümidinde [*umutlarının parladığı zaman*] Tepebaşı Bahçesinde Haliç'e bakarak seyrettiği mai gece ile o bârân-ı elması [*elmas yağmurunu*] tahattur etti [*hatırladı*]. Pîş-i nigâhında [*gözünün önünde*] o mai gece ile bu siyah gece tekabül etti [*karşı karşıya geldi*]. Mai ve siyah. Ah! Biçare hayat-ı pejmürde [*solgun hayat*]! Mai bir gece ile siyah bir gece arasında geçen şu biçare ömr-i berhava [*boşa giden ömür*]!"

Anlaşılacağı üzere Mai rengin yaşamı, iyiyi ya da mutluluğu, Siyah renginse ölümü, kötüyü ya da acıyı simgelediği söylenebilir. Ancak daha öte yorumlar da yapılabilir. Halid Ziya'nın Alman Romantizmi'nin nere-

deyse tanıtıcı bir işareti olan Mavi Çiçek simgesine gönderme yaptığını ve Fransız romantik edebiyatından ziyade –ansızın kabaran ve hızla değişen duygu ve düşüncelere ağırlık vermesiyle, birbirlerine şiirler okuyan, hararetle sohbet eden, kolayca aşık olan saf ve iyi insan tipleriyle, söz konusu duygu ve düşünceleri taşıyan dilindeki sanatkârlığıyla– *Mai ve Siyah*'ın Alman romantik edebiyatına daha yakın düştüğünü düşünüyorum.

Edebiyatımızın İlk "Tutunamayan"ı

Osmanlı Türk romanında sıklıkla işlenen "züppe" tipi Batı özentisi erkek tipini eleştirmek için yaratılmıştı ve o günden bugüne kadar Türk Sağı'nın eleştiri repliklerinden hiç düşmedi. Tevfik Fikret, Halid Ziya, Mehmet Rauf gibi yazarları, savundukları Batılı edebiyat anlayışı ve yaşam tarzlarıyla Servet-i Fünûn'cular tam da bu tipe karşılık geliyorlardı. Gerek kişilikleri gerek eserleri Osmanlı muhafazakârlarının şiddetli saldırı ve sataşmalarına maruz kalmıştı. Hatta Ahmet Mithat bir makalesinde onları "Dekadanlar" olarak niteleyecekti.

Halid Ziya *Mai ve Siyah*'ta bu çatışmalara yer verirken kendi görüşlerinin savunusunu da yapıyor. Ahmet Cemil karakteri, hem sanat anlayışı hem de kişilik olarak Servet'i Fünun sanatçılarını temsil eder. Bozuk bir karaktere sahip olan Raci ise eski edebiyatın temsilcisidir. Romanda da görüleceği üzere tartışma yeni ve eski edebiyat anlayışları ile başlayıp kişisel çatışmalara doğru sürüklenmektedir. Aslında gerilim daha derinlerde bir yerdedir. Orhan Koçak, Edebiyat-ı Cedide üzerinde oluşmuş önyargı tabakasının nedenlerini araştırdığı "Kaptırılmış İdeal: Mai ve Siyah üzerine Psikanalitik Bir Deneme" adlı yazısında, "Batılılaşma adı verilen ama aslında gecikmişliğin kabullenilmesi anlamına gelen o büyük model kaymasının, her türlü çabayı daha en başından bir kapılmaya dönüştüren bu kaymanın, Osmanlı-Türk yazarını bir çifte açmazla

karşı karşıya bıraktığından" söz eder. "Bu çifte açmaz, estetizmle suçlanan Halid Ziya gibi yazarlarla onları suçlayan 'yerlici' ya da gelenekçi yazarları aynı zeminde buluşturur; yabancı model karşısında her ikisi de aynı gecikmişlik konumundan konuşuyordur."

Tam bu noktada aynı gecikmişliğin bir başka coğrafyadaki tezahürü olan "Yeraltı Adamı"yla Ahmet Cemil arasındaki benzerliklere kısaca değinebiliriz. Dostoyevski'nin *Yeraltından Notlar*'ında karşımıza çıkan öfkeli, saldırgan, kaba roman kahramanıyla Ahmet Cemil'in naif kişiliği kendilerini gerçekleştirememe ortak paydasında birleşirler. Jale Parla'nın "Türk Romanında Yazar ve Başkalaşım" adlı incelemesine gönderme yaparak açıklarsak eğer; *Yeraltında Notlar*'da Dostoyevski, *Mai ve Siyah*'ta Halid Ziya, her ikisi de "yoğun bir şekilde hissettikleri başarısızlık ve eksiklik duygusunu çeşitli başkalaşım imgeleri ve metaforlar kullanarak" hikâyelerine yansıtmışlardır. Aynı açmazların kıskacında kavrulan bu iki karakter kendilerini dile getirişleri ile farklılaşırlar; Yeraltı Adamı fevridir, Ahmet Cemil ise içine akıtacaktır öfkesini...

Halid Ziya kahramanının çatışmalı ruh halini dile getirmekte gerçekten de çok başarılı. Ahmet Cemil'in iç dünyası sadece iç monologlarla değil olayların akışı ve genç adamın tavırlarıyla da netlik kazanır. Evet, Ahmet Cemil Batı kültürünü edinmek isteyen, duyarlı, biraz da hayalperest bir genç. Hakikatle baş edemediği anlarda mücadele etmek yerine hayallere sığınır. Hayalleri büyüktür ama hayatla müdahale etmek konusundaki yetersizliği hayallerini gerçekleştirmesini engeller ve onu bir mutsuzluk döngüsüne sıkıştırır. Bu öyle bir döngü ki Ahmet Cemil'i en yakın arkadaşını kıskanmaya itecek, sona geldiğinde büyük umutlar bağladığı eserini yakmaya kadar sürükleyecektir. Abartılı gelebilir ama bu kişilik özellikleriyle Ahmet Cemil edebiyatımızın ilk kaybedeni, tutunamayan ilk karakteridir.

Ahmet Cemil mavi çiçeğin peşinde koşa dursun, Ahmet Cemil'in duygu ve düşünce dünyasına nüfuz etmemizi sağlayan derinlikteki psikolojik tahliller sayesinde okur onun falının siyah çıktığını, yani kaybedeceğini çok önceden kavrar. Bu kavrayış hikâyenin dram yükünü ağırlaştıran etkenlerden biri. Diğer etkenler olarak mevsimsel ve mekânsal değişimleri sayabilirim.

Mai ve Siyah'ta mekânların yüklendikleri anlamlar önemlidir. Her ne kadar siyasal meselelerden uzak durduklarını söylesek de *Mai ve Siyah*'ta mekânsal farklılıklar fırsat farklılıklarını da işaret eder. Ahmed Cemil kısıtlı bütçesiyle –geleneksel bir hayat sürdüren ailesi ile birlikte– Süleymaniye'de oturan ve hak ettiğini düşündüğü konuma bir türlü gelemeyen bir genç. En yakın arkadaşı Hüseyin Nazmi ise varlıklı –aynı zamanda modern– ailesi sayesinde Erenköy'deki köşklerinde yaşayan ve Ahmet Cemil'in arzuladığı başarıyı yakalayan bir karakter. Halid Ziya, özellikle Ahmet Cemil ve Hüseyin Nazmi arasındaki ilişkiyi, Ahmet Cemil'in tutunamamışlığını ve kışkırtılmış arzularını irdelerken mekân tasvirlerini çok iyi kullanmıştır.

Mai ve Siyah'ta önemli bulduğum yerlerin altını çizdim. Ancak bir başka okuma tarzında bambaşka noktalar öne çıkarılabilir ki bu da romanın çok katmanlı, hatta yazarını aşan derinlikteki yapısını ortaya koyması açısından önemlidir. Bugün Halid Ziya Uşaklıgil adı anıldığında akla ilk gelen eserinin –popüler kültür tarafından yağmalanmış– *Aşk-ı Memnu* olmasını elbette yadırgamıyoruz ama üstadın gerçek başyapıtı hiç şüphesiz *Mai ve Siyah*'tır.

mai ve siyah

Bir

Sofranın etrafında yedi kişiydiler.

Bir gün, Mir'ât-ı Şü'ûn sâhib-i imtiyazı [*imtiyaz sahibi*] Hüseyin Baha Efendi matbaaya çehresinde bir şa'şa'a-yı fevkalade [*olağanüstü şaşaa*] parıldayarak girdiği zaman dört nüshadan beri devam eden "sanâyi-i dâhiliye" [*yurtiçi sanatları*] makalesinin altına "intihâ" [*son*] kelimesinin "ya"sını bitmez tükenmez bir hatt-ı medîd [*uzun bir hat*] suretinde çekmekle meşgul olan sermuharrir [*başyazar*] Ali Şekip'e demişti ki:

"Yarın değil öbür gün Mir'ât-ı Şü'ûn onuncu senesinin üç yüz altmış beşinci gününü ikmâl ediyor [*tamamlıyor*]. Çarşamba günü için..."

Ali Şekip hemen cevap vermişti:

"Hiç bir şey yazamam. Ziyâfet verilmeyince bir satır yazı yok."

Bu gece işte, Tepebaşı Bahçesinde hey'et-i tahrîriyeye [*yazı kurulu*] o ziyâfet verilmişti.

Med'uvîn [*davetliler*] Mir'ât-ı Şü'ûn cerîdesi [*gazetesi*] muharrirlerinden [*yazarlarından*] ibaretti. Bütün bu gençler dört saat mütemadiyen [*sürekli*] içmişler, bir saat mütemadiyen yemişlerdi. Şimdi –parmaklarının arasında karnı doyduktan sonra yalnız meşgul olmak için oyalananlara mahsus bir edâ-yı mütekâsilane [*tembelce bir eda*] ile yavaş yavaş yuvarladığı bir elmanın kabuğunu bir parçada çıkarmaya çalışan Ali Şekip'ten başka– hepsi sandalyelerinin vaziyetini tebdîl etmişler [*değiştirmişler*], sofradan az çok

çekilmişlerdi. Sofrada artık yemek sonuna mahsus bir perîşânî [*dağınıklık*] hüküm sürüyor, kahvenin vürûduna [*gelişine*] kadar unutularak bırakılıvermiş elma, portakal kabuklarıyla dolu son tabaklar, diplerinde kırmızı cür'aları [*yudumları*] görünen şarap kadehlerinin yanında duruyor, sofranın kenarından câbecâ [*yer yer*] çıkan tütün dumanı bir müddet dalgalanarak lambanın etrafında bir sehâb-ı devvâr [*dönen bulut*] teşkil ettikten sonra dağılıyor, beyaz örtünün üzerinde yüksek yemiş tabaklarının, sürahilerin, kadehlerin, oraya bırakılmış bir fesin şarap lekelerine karışan gölgeleri lambanın ziyâ-yı rakkâsı [*dans eden ışığı*] altında kâh küçülüp kâh büyüyor. Şurada devrilmiş bir tuzluk, ötede birisinin can sıkıntısıyla üç çataldan teşkiline çalıştığı bir ehram. Yer yer tabakların üzerine yahut şişelerin yanına bırakılmış peşkirler; düşmüş de kaldırılmasına üşenilmiş bir bardak; sofrayı sertâser [*baştan başa*] örten bir hâl-i gayr-i muntazam [*düzensiz bir hal*]... Güya ki yedi kuvvetli çenenin bîtâb-ı darabâtı kalmış [*darbeleri altında halsiz düşmüş*], bir perîşânî-yi melûl [*melalli bir perişanlık*] ile serilmiş bir sofra.

Hepsi başka bir vaziyetteydi. Bir tarafta Ahmet Cemil –latîf kıvrıntılarla bükülerek kulaklarından dolaşan uzun sarı saçları ensesine dökülmüş bir genç– ellerini ceplerine sokmuş, bacaklarını uzatmış, ağzında sallanan sigarasının mini mini bulutlarına süzgün gözlerle dalmış düşünüyor; ta öbür uçta Sait, Raci –arkadaşlarının şaireyn [*iki şair*] diyerek alay ettikleri iki genç şair– diğer bir şairin ayağına ip takmış sürüklüyorlar; biri –kısa, zayıf, kuru, öyle ki susuz bir yerde yetişmiş zannolunur– yanında boş kalmış bir sandalyeye eğilerek iki sandalye ötede sâhib-i imtiyaz Hüseyin Baha'nın idare memuru Ahmet Şevki'ye tevdi ettiği [*anlattığı*] dertlerini dinlemek için kulak kabartıyor; kafaları buhar ile memlû [*dolu*] olan bütün bir adamlar teehhür eden [*geciken*] kahveye intizâren [*bekleyerek*] orada, şu perişan sofranın kenarında yarım kalmış sözle-

ri ikmâl ediyorlardı [*tamamlıyorlardı*]. Herkes söylüyor, hiç kimse dinlemiyordu. Bîâhenk [*ahenksiz*], bîvezn [*vezinsiz*] aletlerden mürekkep [*oluşan*] bir garîbe-yi mûsikîye [*musiki ucubesi*] gibi mukaddimesiz [*girişsiz*], müntehâsız [*sonu olmayan*] sözleri kırık dökük muhâvereler [*konuşmalar*], çok içilmiş, çok yenmiş zamanlara mahsus bir adem-i ıttırad-ı efkâr [*düşünce düzensizliği*], bir cereyân-ı serserî-yi lisân [*dilin kontrolsüz konuşması*]...

Ali Şekip elmasını soymuştu; bozmayarak, sakatlamayarak çıkarmaya muvaffak olduğu kabuğu karşıda şaireynin arasına fırlattı:

"Raci! Seni çatlattım!" dedi.

Onlar lakırdılarını [*sözlerini*] kesmediler; Raci diyordu ki:

"Bak, netice-yi fikrimi [*düşüncemin sonucunu*] söyleyeyim. Onda bir şey var. Yalnız ben yazayım; benden başka kimse yazmasın" diyor!

"Demek; inhisâr-ı edebiyât-ı Osmâniye [*Osmanlı edebiyat tekeli*]! Sâhib-i imtiyazı: Hüseyin Nazmi."

Raci gülerek sustuğu zaman bir aralık arkadaşı –Parlak siyah güzeli, derin kırkılmış gür sakallı bir genç– başıyla Ali Şekip'i işaret ederek sordu.

İkisi de anlamıştı. Uzaktan vakayı takip eden kısa, kuru çocuk –Saip– yanlarına yaklaştı, yere düşen elma kabuğunu bir ucundan tutarak gösterdi; izah-ı nükte etti [*espriyi açıkladı*]: Rivayetine nazaran [*göre*] meyvelerin kabukları öyle tamam soyulursa şeytan çatlarmış! O Ali Şekip'in latîfesini [*şakasını*] pek parlak buluyor, kırık kırık çirkin asabî bir kahkaha ile gülüyordu. Şarireyn bundan zevk alamadılar. Raci.

"Yuf!" dedi. "Soğuk! Tahtessıfr [*sıfırın altında*] 30!... Şunu Mir'ât-ı Şü'ûn'un bir sayfasında bilâimza [*imzasız*] neşretseler [*yayımlasalar*] herkes Ali Şekip'in olduğuna yemin ederdi."

Sermuharrir [*başyazar*] işitmedi. Kendi kendisine:

"Şimdi de ötekini çatlatmalı" diyordu.

Ötede idare memuru –kısa, şişman, bıyıkları seyrek, o kadar ki yolunmuş zannolunur, yanakları kıpkırmızı, öyle ki bir bir sakalından nişane [*iz*] bırakmamak için derisini soymuş kıyas edilir [*sanılır*]; hiç bir sinne [*yaşa*] sığmaz bir yaşta; bir adam ki yürürken yuvarlanıyor, otururken gömülüyor denebilir– şairlerin fırkasına [*grubuna*] döndü, kendisiyle eğlenmişler zannıyla:

"Ahmet Şevki Efendinin burada olduğu unutulmamalı" dedi.

İşitenler güldüler, idare memurunun kendisinden bahsederken Ahmet Şevki Efendi demesinden herkes hoşlaşırdı.

Elleri ceplerinde düşünen Ahmet Cemil hafifçe dönerek dudaklarının arasından bir şey söyledi, fakat işitilemedi.

Bu aralık kısa, zayıf, kuru çocuk şairlerin yanından ayrılmış, tekrar sâhib-i imtiyazın serâirine [*sırlarına*] rağbet göstermişti. Bu sırada Hüseyin Baha Efendi matbaa müdür-i umûrundan [*idari işler müdüründen*] bahsederek ve muhatabının bir sözüne cevap vererek diyordu ki:

"Ne? İstikamet [*doğru tespit*] ha? Hay safderun [*saftoron*] hay! Elini versen parmaklarını eksik bulursun."

Bu aralık Ali Şekip:

"Kahve!... diye bağırdı. Kahve içmeyecek miyiz? Kahve!"

O zaman birden herkes bir şey noksan olduğunu, ona intizâren orada kaldıklarını tahattur ettiler [*anımsadılar*]; yedi ses bir nakarat gibi tekrar etti:

"Kahve!... Kahve!..."

Sâhib-i imtiyaz –Hüseyin Baha Efendi kendi isminden ziyâde sıfatının unvanıyla müsemmâdır [*adlanmıştır*]– sâhib-i imtiyaz parmağıyla uzaktan kahve getiren uşağı gösterdi. Bütün bu çılgın çocuklar ayaklarını vurarak, çırpınarak, bağırarak nakaratı tekrar ediyorlardı:

"Kahve!... Kahve!..."

Eğlenmeye, gülmeye, bağırmaya vesile arayan bu gençler hep alkışladılar, güya bu gece neşvelerine [*neşelerine*] şu bir fincan kahve ile hüsn-i hâtime [*iyi bir son*] vereceklerdi.

Fincanları kapıştılar, kimisi ayakta durarak, kimisi bir sandalyenin kenarına ilişerek kahvesini içmeye başladı. Tepsinin üstünde yalnız bir fincan fazla kalmıştı. Uşak müteredditane [*ikircik lenerek*] bir nazarla [*gözle*] etrafına baktı, ta ötede hâlâ o vaziyette düşünen Ahmet Cemil'i gördü. Yaklaşarak dedi ki:

"Kahve sizin mi?"

Ahmet Cemil dalgın bir tavırla cevap verdi:

"Zannederim."

Sonra birdenbire doğruldu, elini fincanına uzatarak biraz ötede hâlâ Hüseyin Nazmi'yi refîki [*arkadaşı*] Sait'le çekiştirmekte devam eden Raci'ye döndü, kuru bir sesle:

"Demin Hüseyin Nazmi için bir şey diyordunuz. O burada bulunsaydı ne cevap verirdi, bilmem, fakat öyle zannediyorum ki sadece bir hande [*gülüş*] ile iktifa ederdi [*yetinirdi*]."

Ahmet Cemil'in ağzından bu söz bir çırpıda bilatereddüt [*tereddütsüzce*] çıkmıştı; Raci vehleten [*bir anda*] bu tarzda muhatap oluşuna tahayyür etmiş [*şaşırmış*] gibi göründü. Sonra cevap vermek istedi:

"*Gencîne-yi Edeb* sermuharririni –bu sıfatı bir eda-yı istihfafkârane [*küçümseyen bir eda*] ile söyledi– herkesin sizin kadar takdir etmesi lazım gelmez. Siz birbirinizin yazdığını anlarsanız, herkesin de sizin gibi anlamasına bir lüzum göremiyorum."

Şimdi herkes sükût etmişti [*susmuştu*]. Havanın içinde sanki bir şimşek çakmış, bir fırtınanın tutuşmak üzere olduğunu ihtar etmişti.

Sait boş fincanını sofraya koydu. Ali Şekip sekizinci elmanın kabuğunu tam çıkarmaktan sarfınazar etti [*vaz-*

geçti]. Hüseyin Baha Efendi daha iyi dinlemek için burnunun üstünden daima düşen gözlüğünü büsbütün salıverdi. Kuru, kısa, zayıf çocuk biraz daha yaklaştı. Herkes Ahmet Cemil'in başlamasına intizâr ediyordu [*bekliyordu*]; bu uzun sarı saçlı genç hepsince bir fıtrat-ı harikuladeye [*olağanüstü bir yaratılışa*] mâlik [*sahip*] olmak üzere tanınır, o söze başlarken herkes bir hiss-i hürmetle [*saygı hissiyle*] sükût ederdi. Fakat hepsi ümitlerinde aldandılar, o bekledikleri fırtına patlamadı; Ahmet Cemil hâlâ düşünmekte devam ediyormuşçasına tam bir sükûn-i lisan [*suskunluk*], azîm [*büyük*] bir itidal-i tavr [*soğukkanlılık*] ile dedi ki:

"Bu tarz-ı muhakeme [*muhakeme tarzı*] bilmem makbul olabilir mi? Sizin meslek-i edebînize [*edebi duruşunuza*] –şu son kelime Cemil'in ince dudakları biraz basılarak müstehziyâne [*alaylı alaylı*] telaffuz olundu– herkes gibi ben de vâkıfım. Bunu istib'âd etmek [*uzak görmek*], garip bulmak şöyle dursun, hatta aksine delalet edecek bir şey görsem, emin olunuz ki inanmak istemem. Sizi gücendirmek fikrine hizmet etmeyerek temin ederim ki zaten size tebdîl-i meslek ettirmeye [*duruşunu değiştirmeye*] kalbimde bir hâhiş-i cüz'î [*küçük bir istek*] bile yoktur. Ne olur, varsın bizi muhakkâr tutan [*küçümseyen*] o kadar arkadaşlar içinde şair Raci de bulunsun. Bugün *Gencîne-yi Edeb*'in iki bin nüsha satılışına Hüseyin Nazmi sebeptir diyorlar."

Raci'yi hiç biri sevmezdi. Bir tebessüm-i sâri [*bulaşıcı bir gülümseme*] bütün dudakları dolaştı, herkeste bu sözlerden bir hazz-ı latîf [*latif bir haz*] uyanıyordu. Raci istihfafkârane [*küçümseyen*] bir nazarla cevap vermeye çalışıyordu.

Ahmet Cemil huzzârın [*orada bulunanların*] muhabbetine emin olan bir natûk [*konuşmacı*] itmi'nânıyla [*özgüveniyle*] mütebessim [*gülümseyen*] dudaklarını fincanına uzattı, sözünde devama mahsus gecikiyormuşçasına kahvesinden uzun bir yudum içti, sonra dedi ki:

"Hüseyin Nazmi'ye vesile-yi tahkir [*hakaret vesilesi*] arayanları anlayamıyorum. Her gün kucak kucak önünüze yığdığı o bedâyi-i âsârı [*orijinal eserleri*], mebnâ-yı muallâ-yı edebiyatın [*edebiyatın yüksek temellerinin*] o yeni esaslarını görmemek için insan gözlerini kapamak, bugün lisan-ı kaleminden [*kaleminin dilinden*] taşan nidâ-yı zaferi [*zafer sesini*] işitmemek için insan kulaklarını tıkamak lazım gelir.

Latîfelerle onu tevkif etmek [*durdurmak*] istiyorsunuz; boş fikir! Görmüyor musunuz ki bugün fevvâre-yi dehâsı [*dehasının fıskiyesi*] tehevvüre gelmiş [*kabarmış*] bir nehir gibi akıyor; ileriye, daima ileriye akıyor. Onun emvâc-ı hurûşânına [*coşkun dalgalarına*] sed mi çekebileceksiniz? Anlamıyor musunuz ki mümkün değil! O en saf menbalardan [*kaynaklardan*] kuvvet alarak, en yüksek zirvelerden atlayarak, en rûhnevâz [*ruh okşayan*] vadilerde dolaşarak, en pak kayalardan süzülerek büyüye büyüye yükseldi. Düşmanları biraz ağızlarını açsalar boğulacaklar..."

Saip –kısa, zayıf, kuru çocuk– hazzından ellerini ovuyordu. Sait dayanamadı, arkadaşı Raci'den ayrıldı.

"Evet!" dedi.

Ali Şekip gizlice Raci'yi gösterdi; Raci kinden, hasetten [*kıskançlıktan*] mürekkep bir hisle sanki boğuluyordu.

Ahmet Cemil ince parmaklarıyla yumuşak sarı saçlarını taradı, gözleri yarı kaybolmuş, bir âmâcgâh-ı sânihât [*olayların hedefi*] kadar parlak çehresi –lambanın ziyâsıyla [*ışığıyla*] bir zıll-ı mütenâsıf [*yarı gölge*] içinde, gölgeli bir levha şeklinde, kendisini dinleyen, bütün sözlerine rûhen iştirak ettikleri [*katıldıkları*] gözlerinde okunan bu arkadaşların karşısında– Raci'ye nîm [*yarı*] müteveccih [*dönük*], nîm muhatap bir vaziyette devam etti:

"Siz şiirimizi bıraktıkları noktada sabit görmek istiyorsunuz; bu kabil mi?"

Raci'nin dudaklarında sanki o tebessüm-i istihfâf [*küçümseme gülümsemesi*] donmuş, orada yapışmış bir

hâtem-i mağlubiyet [*yenilgi mührü*] şeklinde ne dağılıp ne açılıyordu.

Ahmet Cemil'in yanaklarına hafif bir renk çıkıyor, dudaklarına bir ihtizâz-ı teessür [*üzüntü titremesi*] geliyordu. Fakat sedası, saf bir nağme-yi pürâhenk [*ahenkli melodi*] kadar sâmianevâz [*kulak okşayan*], rûhenîs [*ruh dostu*] sedası –uçtukça meyelân-ı pervâzı [*uçma isteği*] artan kırlangıçlar gibi– söyledikçe kuvvet bulurdu.

"Şiirin nasıl bir yol katettiğini anlamıyorsunuz. Fuzuli'nin şi'r-i sâfına [*saf şiirine*] ma'raz-ı tecellî [*tecelli yeri*] olan o lisân-ı pâkin [*temiz dilin*] üzerine sanat gibi, ziynet gibi iki dâhiye-yi uzmâyı [*büyük belayı*] taslît [*musallat*] etmişler; lisanda onlardan başka bir şey bırakmamışlar, öyle şeyler söylenmiş ki sahiplerine şair demektense kuyumcu denebilir. Bir ucundan tutulsa da silkilse taş parçalarından başka bir şey dökülmeyecek. Lisanı bir kitle-yi câmide [*cansız kitle*] gibi bârid [*soğuk*], bîruh [*ruhsuz*] bir hale getirmişler; Bakiler, Nedimler... O peri-yi dehânın [*deha perisinin*] nâsiyelerine [*alınlarına*] bir nûr-i ilahî [*ilahi nur*] koyduğu adamlar, bu lisandan, bu câmid [*cansız*] kitleden ne çıkarabileceklerinde mütehayyir [şaşkın] kalmışlar; lisanı –üstünü örten bâr-ı sakîl-i tezyinat [*süslemelerin ağır yükü*] altında zayıf, sarı, hemen gayr-i mer'î [*görülmez*], belki nâbûd [*yok*] denebilecek bir hale gelen o şâhid-i fikri [*düşünce dilberi*]– Veysîlerin, Nergisîlerin eline vermişler; o güzel Türkçeye muamma söyletmişler. Dört yüz sene emekle lisanın üzerine yığılan o vâhiyat [*boş şeyler*] havâ-yı zaman [*zamanın havası*] ile yavaş yavaş savruldu."

Ahmet Cemil şimdi kendisini unutmuş, yalnız göğsünü şişiren, dimağında [*beyninde*] darabat-ı gayr-i münkatıa [*kesintisiz darbeler*] ile vuran bir fikr-i sabitle [*sabit fikirle*] müteharrik [*hareket eden*] sânihadârân-ı dehâ [*dâhice fikir üretenler*] şeklinde kimseye bakmayarak, hatta söylediğine vâkıf olmayarak devam ediyor; bütün

etrafında bulunanlar –güya bir genç natûktan [*konuşmacıdan*] çıkan nefes-i miknatısiyyet [*manyetik nefes*] ile bir nokta-yı fevkattabîaya [*metafizik bir noktaya*] müncezib olmuş [*çekilmiş*] bir halde, hareket etmeyerek, gözleri dalarak, nefeslerini zaptetmek isteyerek bir vaizin karşısında mebhût-i teessür [*etkilenerek şaşkın kalmış*] duranlar gibi– dinliyorlardı.

"Bilseniz, şiirin nasıl bir lisana muhtaç olduğunu bilseniz! Öyle bir lisan ki... Neye teşbih edeyim [*benzeteyim*], bilmem? Bir rûh-i mütekellim [*konuşan ruh*] kadar beliğ [*belagatlı*] olsun, bütün kederlerimize, neşvelerimize, düşüncelerimize, o kalbin bin türlü inceliklerine, fikrin bin çeşit derinliklerine, heyecanlara, tehevvürlere [*öfkelere*] tercüman olsun; bir lisan ki bizimle beraber gurûbun ahzân-ı elvânına [*renkli hüzünlerine*] dalsın düşünsün. Bir lisan ki bizimle beraber bir matemin eşkrîz-i ye'si olsun [*umutsuzluk gözyaşlarını döksün*]. Bir lisan ki heyecan-ı asabımıza [*sinirlerimizin heyecanına*] refakat ederek çırpınsın. Haniya bir kemanın telinde zaptolunamaz, anlaşılamaz, bir kaide altına alınamaz nağmeler olur ki ruhu titretir... Haniya bir sabah zamanı incilâ-yı fecirden [*tanyeri parlaklığından*] evvel âfâka [*ufuklara*] hafif bir imtizâc-ı elvan [*renk karışımı*] ile dağılmış sisler olur ki üzerlerinde tersîm olunamaz, tayin edilemez renkler uçar; nazarlara bûseler serper... Haniya bazı gözler olur ki bir ufk-i bî-intihâ-yı siyaha [*sonsuz siyah ufka*] açılmış kadar ölçülemez, ka'r-ı nâyâb-ı umkuna [*erişilmez derinliğine*] vukuf kabil olamaz, derinlikleri vardır ki hissiyatı masseder [*emer*]. İşte bir lisan istiyoruz ki onda o nağmeler, o renkler, o derinlikler olsun. Fırtınalarla gürlesin, dalgalarla yuvarlansın, rüzgârlarla savrulsun; sonra müteverrim [*veremli*] bir kızın kenar-ı firâşına [*yatağının kenarına*] düşsün, ağlasın, bir çocuğun mehd-i nâzperverine [*nazlı beşiğine*] eğilsin gülsün, bir gencin nûr-i nigâh-ı şebâbına [*gençlik bakışının nuruna*] saklansın parlasın. Bir lisan... Oh! Saçma

söylüyorum, zannedeceksiniz bir lisan ki sanki serâpâ [*baştan başa*] bir insan olsun."

Ahmet Cemil'in sedâ-yı mühtezzinde [*titrek sesinde*] mûsikîperdaz olan [*melodilenen*] âheng-ı saf [*saf ahenk*], asâ-yı sehhâr-ı dehâya [*dehanın büyüleyici asâsına*] temas etmiş zannedilen çehresinde parlayan necm-i pertevbâr-ı sâniha [*ışık yağdıran düşünce ışığı*], lambanın hafif ziyâsı [*ışığı*], mevvâc [*dalgalı*] tütün dumanları arasında yükseliyor görünen heyeti, bir nazm-ı dilnevâz [*gönüle hoş gelen bir nazım*] suretinde titrek dudaklarından dökülen bu sözler sanki huzzârı [*orada bulunanları*] bir daire-yi cezbe [*çekim dairesi*] içine almıştı.

* * *

Ahmet Cemil'i bir seneden beri tanıyorlardı. Geçen sene Mekteb-i Mülkiye'den çıkıp da matbuat [*basın*] âlemine atıldığı zamandan beri. Ahmet Cemil'i bir kere görmek onu sevmek için kifâyet etmişti [*yetmişti*]. Herkes severdi, daha doğrusu hürmet ederdi.

Son söz üzerine Ahmet Cemil yorgun bir tavırla iskemlesine atıldı. O son kelimeden sonra öyle bir hale geldi ki hiç söylememiş, deminden beri orada sâkit [*sessiz*], mütefekkir [*düşünceli*] oturuyormuş zannolunurdu.

Raci yüzü fena halde kızarmış olduğu halde yaklaştı, ellerini sofranın kenarına dayayarak yarı müstehziyâne [*alaycı*], yarı tehditkârane [*tehdit edici*] bir tavırla dedi ki:

"Bunlar öyle şişkin fakat öyle boş sözlerdir ki içinde bir şey bulmak mümkün olamaz."

Ahmet Cemil cevap vermek istemedi. Zaten sofrada bir hareket-i umumiye [*genel hareket*] olmuştu. Raci'nin mukabelesi [*karşılık vermesi*] kargaşalığa geldi; şimdi bahçenin mûsikî takımı gece faslına başlamak üzereydi. Kemanlar hazırlanıyor, kırık dökük nağme parçaları işitiliyor, bahçe memurlarından biri elinde şem'alı [*mumlu*]

değneğiyle dolaşarak halkın tekrar tecemmü'üne [*toplanmasına*] kadar idareten [*geçici olarak*] söndürülen gazları yakıyordu. Hep ayağa kalkmışlar, şöyle bir iki devir icrasından [*tur yaptıktan*] sonra –bahçenin böyle yan ve tenha bir yerinde pineklemektense– ortalarda bir yerde oturmak istemişlerdi. Hatta Ali Şekip ziyâfetin hiç bir tarafında noksan bırakmamak üzere bir nargile ısmarlayacağını sâhib-i imtiyaza alelacele ima bile etmişti.

Ahmet Cemil müsaade istedi. O aydınlık ve kalabalık bir yere şu mahfî [*gizli*] ve nîm muzlim [*loş*] ciheti [*tarafı*] tercih ediyor, buradan zîr-i payına [*ayağının altına*] serilen Haliç'in ve İstanbul'un münevver [*aydınlık*] bir sema [*gökyüzü*] altında irtisam eden [*resimlenen*] menâzırına [*manzaralarına*] karşı düşünmek istiyordu.

İki

Onlar ayrıldıkları vakit geniş bir nefes aldı. Sanki büyük bir zahmetten kurtulmuş gibi kendisini yalnız, ötede beride yemek yiyen birkaç kişiden, arasıra görünen iki üç sâkit hizmetkârdan başka halktan âri [*uzak*]; biraz ötede uyanmaya, harekete başlayan kalabalıktan azade, düşünceleriyle yalnız kalmakta azim bir istirahat-ı vicdan [*vicdan dinginliği*] duydu. Zaten mutadı [*alışkanlığı*] olan perhizkârlığa rağmen bu gece şu ziyâfet-i fevkalade [*sıradışı ziyafet*] şerefine, biraz da arkadaşlarının ısrarına karşı –o da âdeti hilafına [*aykırı*] olarak– biraz perhizkârlığı geçmiş, biraz tahammülünden ziyâde içmişti. Şimdi yavaş yavaş beyninden süzülen bir şey, damarlarının içinden, kemiklerinin arasından hafif hafif ra'şeciklerle [*küçük titremelerle*] akarak, sanki bütün hüviyet-i cismaniyesini [*bedensel kimliğini*], irade-yi maddiyesini [*maddi iradesini*] çekerek ayaklarından doğru çekiliyor, gidiyor, vücudunu gayr-i kabil-i mukavemet [*direnilmez*] bir kuvvetle erite erite dağıtıyor gibiydi. O vakit bir cehd-i muvakkatla [*geçici çabayla*] kendisini toplar, bir uçuruma yuvarlanmıyor, toprakların arasına süzülüp akmıyor olduğuna emniyet kesbetmek [*emin olmak*] istiyormuşçasına gözlerini açar, ayaklarını çekerdi.

Arkadaşları Ahmet Cemil'i böyle bir halde bıraktılar. Onlar gider gitmez dudaklarının arasından "Aman bu Raci!" dedi.

Bu adamdan, ilk dakika-yı muârefeden [*tanıştığı dakikadan*] bed'en [*başlayarak*] duyduğu nefreti şu üç kelime tamamen izah ederdi. Onu hiç sevmez, sevmemek mümkün olduğu kadar sevmezdi. Raci o adamlardan biriydi ki dünyaya hiç bir şey olmamaya mahkûm edilerek geldikleri halde her şey olmak isterler. Raci de en ziyâde olamayacağı bir şey olmaya yelteniyordu: Şair... Ahmet Cemil pek iyi bilirdi ki bu adam bilmem kimin bir gazeline nazire söylemek için bir gün Boğaziçi'nin ta Kavak iskelelerine kadar avdet ve azimet [*gidiş dönüş*] seferini ihtiyar etmiş [*yapmış*], on kuruş da masraftan çıkmıştı da iki buçuk beyitle dört kafiye bulabilerek avdet etmişti [*dönmüştü*]. O vakit muzafferane matbaaya girdiği zaman Ahmet Cemil elindeki kâğıdın üzerinde yirmi otuz çizilmiş satır arasında sağ kalabilmiş altı mısra ile bir mısraın yalnız kısm-ı ahîrini [*son kısmını*] –evet, kısm-ı ahîrini– görmüştü. Aman Yarabbi! Şair Raci dedikleri buydu! Bu kadar hîçîsiyle [*hiçliğiyle*] beraber her sâhib-i meziyete [*meziyet sahibine*] düşman... Bunun bir güzel şeyi beğendiği, muktedir [*güçlü*] bir arkadaşı takdir ettiği daha görülmemiş. Güya diğerlerinde bir meziyetin teslimi kendisinde bir noksan tevlid edecekmiş [*doğuracakmış*] gibi bir küçük tebessüm-i tahsini [*beğeni gülümsemesini*] bile esirger. Bu adamın beğendikleri yalnız ölülerden ibarettir. Ölüler, onlar artık fevkaladeleşmiş, bu bâzâr-ı dâdusited-i edebden [*edebiyatın alışveriş pazarından*] çekildikleri için rekabetten azade kalmışlardır. Ahmet Cemil bir gün bir garp [*Avrupa*] edibinden naklen "Mezar taşı heykel-i iştihârın [*şöhret heykelinin*] mukaddimidir [*takdimcisidir*]" dediği zaman orada bulunan Raci'ye dönerek "Al, sana göre bir söz değil mi?" demişti. Bu yolda latîfeleriyle Raci'yi kendisine düşman etmişti. Fakat ne beis [*sakınca*] var? Zaten Ahmet Cemil yalnız

herkes tarafından takdir edilmiş olmakla onun husûmetine [*düşmanlığına*] hak kazanmış olmuyor muydu? Herkes tarafından takdir edilmiş olmak sözüne de Ahmet Cemil bir vüs'at-ı umumiye [*genellik*] vermez.

İnsanın olsa olsa kendi mesleği haricinde olanlarca yani bîtaraflarca [*tarafsızlarca*] takdir edileceğine şüphe etmez. Onu arkadaşları seviyorlardı, fakat o muhabbet içinde kim bilir ne kadar saklı kinler, ne derin hasetler mevcuttur. Bugün kendisini takdir edenler yarın –kendisini rezil etmeye sebep olabilecek bir şey yazsın– bakınız nasıl gülerler. Ah! Bu matbuat âlemi! Bir seneden beri o âlemin az tecrübelerini mi görmüş, az acılıklarını mı tatmıştı? Mektepteyken nasıl hülya [*hayal*] ederdi! Bugün kim bilir ne kadar gençler vardır ki o âlemde bir zevk tasavvur ederler, fakat bir kere o çirkin hayat-ı matbuata [*basın hayatına*] girseler... Ahmet Cemil kin ve haset dedikçe hep Raci aklına gelir. Bu âdem âlem-i matbuatta bir cins mahlûkatın numûne-yi mahsusudur [*özel örneğidir*]. Cerîdenin tashihlerine bakarken mürettip [*dizgici*] sehvine [*hatasına*] dikkat edecek yerde ötekinin berikinin taharri-yi hatîatına [*hatalarını aramaya*] dikkat eder. Bir gün mesela Ahmet Cemil'in bir makalesinde yanlış bir cümle-yi izafiye [*ilgi cümlesi*] bulduğu için bir hafta alay geçer. Pek ziyâde kaideşinaslıkla [*kuralcılıkla*] müftehirdir [*iftihar eder*]. Arapça, Acemce [*Farsça*] pek iyi bilmek iddiasındadır da bir kere bir cerîde-yi arabiyenin [*Arapça gazetenin*] üç satırını tercüme edememişti. Cerîdede vazifesi muhbirlerin [*muhabirlerin*] getirdiği havadisi tashihten [*düzeltmekten*] ibaret kalır. Ne vakit bir makaleciğe filan ihtiyaç görülse, kendisine havale olunmasından korkarak akşam ziyâde kaçırdığından bahisle sersem olduğundan dem vurur. Matbaada onu kimse sevmez, hele idare memuru –o kendisine Ahmet Şevki Efendi diyen yuvarlak adam– Raci'den bahsolunursa ateş püskürür; onun kadar alelhesap [*hesaba saydırarak*] para alan, matbaada kimse bulunmadığı zamanlar tesadüf

ederse gelen ilanların ücretini haczeden bir muharrire –işte matbaa işlerinde bulunalı on sene oluyor– hiç rastgelmemişti.

Ahmet Cemil "Aman bu Raci!" dediği zaman işte bütün bu tafsilat [*ayrıntı*] o üç kelimenin muhteva-yı tarz-ı telaffuzu [*telaffuz tarzının içeriği*] olmuştu.

Bakınız, sermuharrir İsmail Şekip büsbütün başkadır. Raci ile tezad-ı tam [*tam tezat*] teşkil eder. İri boylu, geniş omuzlu, açık çehreli, ancak otuz beş yaşında olan bu adam biraz safça –tabirde iltizam-ı zarafet olunmasa [*zariflik aranmasa*]– biraz budalaca olmakla beraber Mir'ât-ı Şü'ûn heyet-i tahrîriyesinin en sâhib-i malumatıdır [*bilgili olanıdır*]. Hukuka nispeti vardır; çok kitap okumak sayesinde az çok her şeyden anlar, küçük yaşından beri âlem-i matbuatta çalışmıştır. Cihan-ı siyasetin [*siyaset dünyasının*] en ehemmiyetten âri [*enimsiz*] tafsilatı bile ezberindedir. Sanki bir kâmûs-i ulûm [*ansiklopedi*] gibi beyninin içinde yapraklar döndükçe malumat tenevvü eder [*çeşitlenir*], hikmet-i tabîiyeye [*fizik*] ait bir şey yanında fenn-i idareye [kamu yönetimine] ait bir mebhase [*konuya*] tesadüf olunur. Mamafih [*bununla birlikte*] gayet mütevazidir [*alçakgönüllüdür*]. Bildiğinden emin olmayanlara mahsus bir korkaklıkla herkesten iyi idare-yi lisan edebileceği [*konuşabileceği*] mebâhiste [*konularda*] sükûtu [*susmayı*] tercih etmek âdetidir. Onun için kendisini tanıyanlar ondan hiç korkmazlar, yanında en saçma şeylerden bahsederler de o tekzipten [*yalanlamaktan*] utanır. Hatta Raci'nin gazellerini güzel bulmaya bile cesaret edemez. Zaten edebiyata katiyen [*kesinlikle*] iddia-yı intisap etmez [*mensupluk iddiasında bulunmaz*]. Bir gün bir fıkra [*makale*] yazmıştı da arkadaşlarına okumak için matbaaya getirdiği halde okuyamaksızın "Alay edeceksiniz! Neme lazım? Bana icmâl-i ahval [*durum özeti*] yazmak ne güne duruyor" diyerek yırtmıştı. Onun için Ahmet Cemil de bu bir küçük çocuk kadar utangaç adamın samîmi bir dostudur. İsmail Şekip o adamlardandır ki insan

ellerini ellerine koyacak olursa, onlarda hissolunan hararet-i safvetle [*temiz sıcaklıkla*] hissiyatın birçok kötülüklerinden kalpte hâsıl olan buzların eridiğini duyar. Ahmet Cemil, Ali Şekip'in yalnız bir şeyini affedemez: O da bütün utangaçlığıyla beraber bu adamın arasıra latîfe etmek istemesidir. Mamafih bu saf yüreği incitmiş olmamak için Ahmet Cemil en tahammül olunmaz [*dayanılmaz*] latîfelerini bile hoş bulmuş gibi görünür. Onun latîfeleriyle eğlenen bilhassa Raci ile Sait'tir. Raci tab'an [*tabiatı bakımından*] meftur olduğu hiyanete [*sahip olduğu hainliğe*], Sait de bir tabiat-ı mahsusaya [*özel tabiata*] malik olmayıp da ötekinin berikinin yaptığına imtisal [*örnek alma*] âdetine tebean [*uyarak*], İsmail Şekip'e ağız açtırmazlardı. Sait hakkında Ahmet Cemil'in bir fikr-i mahsusu yoktur. Çünkü Sait'in bir hüviyet-i mahsusası [*kendine özgü kimliği*] yoktur. Sait her suale "Evet" diyen, her duyduğu fikre "Benim de fikrim budur" cevabını veren, fakat bütün bu dönekliği esasen beyni gayet hassas bir mahrek [*yörünge*] üzerinde çevrilmeye mahkûm olarak yaratılmış olmaktan başka bir sebeple ihtiyar bir gençtir ki kötülük etmez, iyiliğe davet olunmazsa iyilik etmek aklına gelmez, mevcûdiyetinde mefkûdiyetinde [*varlığı ile yokluğu*] şüphe edilir, hatta şiirine de katlanılabilir bir adam olduğu için Raci ile ekseriyet üzere [*çoğunlukla*] hemefkâr [*aynı düşüncede*] çıkmasına Ahmet Cemil gücenmez.

Saip –kısa, zayıf, kuru çocuk– Ahmet Cemil'in sinirlerine dokunan işte bu mahlûktur. Bunun manzarasından duyduğu ra'şe-yi bârideyi [*soğuk titremeyi*] hatta Raci hakkında bile hissetmez. Saip, o küçük kıtada [*ölçekte*] yaratılmış, kemikleri vüs'at bulamamış [*gelişmemiş*], adelatı [*kasları*] kemiklerinin üstünde kurumuş, küçük gözlü, ufak yüzlü, daima ayakta, daima harekette, kulaklarıyla gözleri daima meşguliyette, bu dünyaya görülmeyecek şeyleri görmek ve işitilmeyecek şeyleri işitmek için gel-

mişçesine gözleri mesela Ali Şekip'in bilmem nerede nahiye müdürü olan eniştesine yazdığı bir mektubu yandan okumakla meşgulken kulaklarını odanın köşesinde idare memuru Ahmet Şevki'nin –Ahmet Şevki Efendinin– kâğıtçıyı az para ile savmak için sarfettiği ezhâr-ı belagata [*belagat çiçeklerine*] vakfeder. Onun için mesela Çarşamba günü sâhib-i imtiyaz Hüseyin Baha Efendinin evinde uskumru dolması olacağını bilir. Çünkü bir gün evvel mürettip yamağı Emin'e "İki okka alacaksın. Dolmalık olacağını unutma! Geç kalırsan yarına yetişemez" dediğini harfiyyen [*harfi harfine*] işitmiştir. Raci parasız kaldığı vakit Ahmet Şevki Efendinin çekmecesinde para olup olmadığını Saip'ten tahkik eder. Çünkü o behemehal [*mutlaka*] çekmecenin bir tarafına atılan bir ilan ücretini görmüştür. Mesela birkaç kişi arasında lakırdı esnasında bir söz gürültüye karışsın da anlaşılmasın, Saip'ten sorunuz. O mutlaka anlamıştır, size de anlatır. Ona her yerde tesadüf olunur. Matbaada herkesten ziyâde işinin başına devam ettiği, bir kitapçının hesap defterini tuttuğu, sabahleyin Mekteb-i Hukuk [*Hukuk Fakültesi*] derslerine gittiği halde yine Bâbıâli Caddesinden çıkarken bakınız, bir matbaa kapısında önüne geçen birisine mesela o gün Ahmet Cemil'in bir manzumesinin iki beytini okurken, biraz ötede attar dükkânına uğrayarak filan risâlenin [*derginin*] filan nüshasının ne kadar sürüldüğünü tahkik ederken, matbaaya giriniz, yazıhanenin kenarında "Selanik muhbir-i mahsusumuzdan [*özel muhabirimizden*] aldığımız bir mektuptur" diye başladığı bir kâğıda sun'i [*sahte*] bir mektup uydurmakla meşgul olurken görürsünüz. Matbaada herkesten ziyâde o çalışır, mütenevvia [*çeşitli konularda*] yazar, ecnebi cerâidini [*yabancı gazeteleri*] okur, tercüme eder, taşra mektuplarını hülasa eder [*özetler*]. Ahmet Cemil'in bu çocuk hakkında –Çocuk diye maruftur [*bilinir*]. Çünkü yirmi yaşını her halde geçmiş olmakla beraber çocukluktan kurtulmamıştır– duyduğu şey...

Bakınız, işte şimdi bile o aklına geldiği için vücudunda ra'şeye [*titremeye*] benzer gibi bir şey duyuyor.

Ahmet Cemil'in sanki vücudunu iki kol tutmuş, bir umk-i bîpâyâna [*dipsiz derinliğe*] çekiyordu. Kendisini toplamak istedi. Fakat bütün irâdet-i fikriyesine [*düşünme iradesine*] malik olmakla beraber vücudunu istila eden o keselân-ı azîme [*büyük gevşekliğe*] mukavemet [*direnmek*] kabil değildi. O vakit bir cebr-i nefisle [*kendini zorlayarak*] sanki hey'et-i cismaniyesinden [*bedeninden*] yavaş yavaş uzanıp gidiyormuşçasına uyuşan bacaklarını çekti, bahçenin bu nokta-yı hâkimesine [*hâkim noktasına*] maruz olan [*bakan*] bütün menâzır-ı muzlimeyi [*karanlık manzaraları*] bir rüyanın elvâh-ı rakkâse ve mübhemesine [*danseden belirsiz levhalarına*] benzeten bulanmış gözlerinde cem'-i kuvvet etmek [*güç toplamak*] istedi. O aralık mızıkanın uzaktan gelen âhengini takliden [*taklit ederek*] kendisine biraz metanet vermiş olmak üzere hafifçe belli belirsiz ıslık çalmaya başladı. Şimdi Ali Şekip, Raci, Sait, Saip, bütün bu çehreler beyninden silinmişti. Bu çalınan şeye aşina çıkıyordu, neydi? Neydi? Her vakit, bahçeye hemen her gelişinde dinlediği bir şey. O vakit aklına geldi. Waldteufel'in bu meşhur valsini ne vakit dinlese bütün şükûfe-yi hayali [*hayal çiçeği*] inkişaf ederdi [*açardı*]: Bârân-ı elmas [*elmas yağmuru*]! Ne güzel, ne hülyâperver [*hayal dolu*], ne rüyâ-âmîz [*rüyamsı*] bir isim...

İlç

Bakınız, işte gözlerinin önünde gördüğü bu şeyler, bâlâ-yı nigâhında [*bakışlarının üzerinde*] açılan bu semada, Temmuzun şu leyl-i hârrına [*sıcak gecesine*] mahsus bir buğu ile örtülmüş zannolunan bu telâtumzâr-ı kebûd [*lacivert çalkantı yeri*] içinde titriyormuş, dalgalanıyormuş kıyas edilen [*sanılan*] bütün bu lâyuad [*sayısız*] nücûm [*yıldızlar*], bunlar bir bârân-ı elmas değil mi?

Ahmet Cemil'in sıklet-i mestî [*sarhoşluk ağırlığı*] altında bîtap [*bitkin*] kalarak süzülen gözlerinin önünde bu kebûd leyâlîsi [*geceleri*] üzerine avuç avuç sarı pullar serpilmiş sema sallanıyor, sallanıyor, şimdi karşısında tepelerin kenar-ı hâbîdesine [*uyuyan kenarına*] dökülecek, yahut denize doğru akan bu şebrenk [*gece rengi*] levha yavaş yavaş yüksele yüksele zîr ü bâlâ [*aşağısı ile yukarısı*] birleşecek, hâk ü sema [*toprak ile gökyüzü*] gecenin bu sükûn-i aşkperveri [*aşk dolu sakinliği*] içinde azim [*büyük*], medîd [*uzun*], cansûz [*can yakıcı*], tâkatberendaz [*takat tüketici*] bir bûse ile âgûş be âgûş-i visâl olacak [*kucak kucağa vuslata erecek*] zannediyordu.

Ah! Bu bârân-ı elmas... Bahçenin havâ-yı râkidi [*durgun havası*] içinde bir nefha-yı aşk [*aşk esintisi*], hârr [*sıcak*] bir nefes-i nâlân [*inleyen nefes*] gibi sanki aktâb-ı

illiyyînden [*yüceliklerden*] dökülen bu nagamât [*nağmeler*]... Kâh kalbin en derin noktalarından geliyormuşçasına derûnî [*içten*], pest [*alçak*], sanki sâkit, kâh bir feverân-ı teessürattan [*üzüntü taşmasından*] in'ikâs etmişçesine [*yansımışçasına*] tarrâkaperdaz [*patırtılı*], feryâdâmîz [*feryat dolu*], bazen bir nale-yi şikâyet [*şikâyet iniltisi*], bazen bir enîn-i makhûriyet [*kahrolmuşluk iniltisi*]...

Şimdi Ahmet Cemil altından yer kaçıyor, başından sema uçuyor, vücudu bir boşluk içinde yuvarlanmaya başlıyor zannındaydı.

Bârân-ı elmas!

İşte işte, sanki semalardan dökülen, karşısında şu bayırın eteğinde câbecâ parıldayan, denizin siyahlıkları içinde şurada burada ışıldayan bu ziyâlar [*ışıklar*]; işte işte raksediyor, yağıyor, onlarda bir bârân-ı elmas, fakat meftûn-i ma'âliyat [*yüceliklere meftun*] olmuş gözler gibi aşağıdan yukarıya yağıyor, ta semalara, o handâhand [*gülücüklerle dolu*] telâtumgâh-ı envâra [*nurların çalkantı yerine*] doğru yağıyor.

Bir rüya içinde yahut bir âlem-i sihir [*sihir âlemi*] karşısındaydı. Kemanların mühtez [*titrek*] enînleri [*iniltileri*], flavtanın kahkahaları, sanki bu aletlerden, bütün bu kirişlerle tahta ve bakır parçalarından sihrâmîz [*sihirli*] bir nefesle canlanarak, kanatlanarak uçuşan küçük küçük nağmeler birbirine atılıyor, birinden bir seda-yı hirmân [*mahrumluk sesi*], ötekinden bir enîn-i ıztırab [*ıstırap iniltisi*], şundan bir nale-yi tahassür [*özlem iniltisi*], diğer birinden bir cevab-ı ümit [*umut cevabı*] çıkarak, bütün o bir kalb-i beşere [*insan kalbine*] mahsus acılıkların, tatlılıkların hazînesi taşıyor, mâi siyah kelebekler gibi uçuşarak, birbirlerine leb ber leb-i visâl [*vuslat ermiş olarak dudak dudağa*] olarak dağılıyorlar, yükseliyorlar, sonra bunlar o parlak semanın maviliklerine, şu muzlim [*karanlık*] denizin siyahlıklarına serpiliyor; işte işte şu aşağıya süzülen

envâr-ı sema [*gökyüzü nurları*], şu yukarıya uçuşarak siyahlara bürünmüş sönük ziyâlar, bârân-ı elmas...

Son bir tufan-ı nagamât [*nağmeler tufanı*] ile nâgehânî [*ansızın*] bir karar bu silsile-yi hayalata [*hayaller dizisine*] bir hâtime-yi gayr-i muntazara çekti [*beklenmedik bir son verdi*]. Ahmet Cemil sanki bir rüyadan uyandı, etrafına baktı. Şimdi her şey hakikate ric'at etmişti [*dönmüştü*]. Başını çevirdi, burada niçin bulunduğunu anlamak için düşündü, baktı. O vakit tahattur etti [*hatırladı*]. Arkadaşları şüphesiz orada, işte şuracıktan bir parçasını gördüğü bahçenin kalabalığı arasındadırlar. Onların yanına gitmeye ne lüzum var? Ta ötede bir levha-yı devvârenin [*dönen bir tablonun*] yalnız bir kısmı şeklinde gözünün önünde akıp giden şu seyrancılara, ağaçların arasına küme küme oturan bütün bu halka onun bir nispeti var mı ki gitsin de o kalabalığın âgûşuna [*kucağına*] atılsın? O bu dünyada herkesten uzak, herkese yabancı değil mi?

Şimdi kendisini biraz topluyor, şakaklarında hafif bir serinlik hissediyor, dimağını âteşîn [*ateşten*] bir bulutla örten buhar-ı sekr [*sarhoşluk buharı*] yavaş yavaş açılıyordu. Onun âlemi işte şu yavaş yavaş açılan beyninin içinde mavi bir sema, o mavi semanın içinde birçok handerîz [*gülücükler döken*] nücûm-i ümitten [*umut yıldızlarından*] ibaretti. Orada da bir bârân-ı elmas.

İşte gözlerini kapayınca görüyor. Derûn-i çeşmânında [*gözlerinin içinde*] mavi bir sema altında azîm bir sahra ki sabahın hüzn ü neşveden, reng ü zulmetten, sükût u nağmeden, zıll [*gölge*] u hayalden, o yekdiğerinin [*birbirinin*] hem aynı hem gayrı zannolunan tezatlarından mürekkep hâl-i hülyaperveri [*hayal dolu hali*] altında, latîf bir nefes-i hâbdârı [*uykulu nefes*] içinde, bir âlem-i mübhem-i hayalin [*hayalin belirsiz âlemi*] kenar-ı zıldârı [*gölgeli kenarı*] şeklinde sisler arkasında boğulan ufuklara doğru imtidâd edip [*uzanıp*] gitsin. Üzerinde bir

sema ki gecenin bekâya-yı zalâmıyla [*karanlık artıklarıyla*] gündüzün evvelîn [*ilk*] şa'şaasının imtizacından [*karışımından*] mürekkep [*oluşan*] esmer bir levn-i tâbdâr [*parlak bir renk*] ile taltif-i nazar eder [*gözü okşar*], bir reng-i mübhem [*belirsiz bir renk*] altında bir atlas-i mavi [*mavi atlas*] halinde görünen semanın derin bir köşesinden Zühre [*Venüs*]'nin hande-yi beyazı [*beyaz gülüşü*] hâlâ görünür, bir ebyaziyet-i bekâretle [*bakirlik beyazıyla*] münevver bir göz şeklinde nigerandır [*bakmaktadır*].

O reng-i laciverdin bir tarafında henüz belirsiz bir gubâr-ı envâr [*nurlar tozu*] görülür. Bu sahranın üzerinden, o semanın altından seda-yı pây-ı melâik [*meleklerin ayak sesi*] kadar hafif bir hava uçar ki vakf-ı sem' edilse [*kulak verilse*] bir âlem-i ruhun [*ruh âleminin*] aks-i zemzemesine [*mırıltısının yankılanmasına*] benzer derunî nağmelerle mühtezdir [*titremektedir*]. Bütün bu menâzır [*manzaralar*] sabahlara mahsus o reng-i mübhemiyet [*belirsizlik rengi*] içinde hava ve hayalden mürekkep bir zıl şeklinde durur; fakat bir zaman gelir ki nâgehan [*ansızın*] bir nur-i haşmet [*ihtişam nuru*] dökülür, biraz evvel sönük duran sîne-yi hâbîde-yi sema [*gökyüzünün uyuyan göğsü*] envâr-ı behîce [*sevinç nurları*] ile dolar. Bir kenar-ı ufuktan güneşin şa'şaa-yı hafifesi [*hafif şaşaası*] sahraya bir tufan-ı envâr [*nurlar tufanı*] döker, bu haşmet-i müdebdebe-yi semanın [*gökyüzünün debdebeli ihtişamı*] altında sahra o müşevveşiyet-i menâzırdan [*manzaraların karışıklığından*] sıyrılır, nazarrübâ [*dikkat çeken*] latîf bir nur içinde şa'şaapâş olur [*parıltı saçar*].

Ah! O şems-i ümit [*umut güneşi*], şu sabah-ı hayatın [*hayat sabahının*] sîne-yi âfâkta [*ufukların sinesinde*] gizli duran neyyir-i cilâsâz-ı kalbi [*kalbinin parlak güneşi*]! Ahmet Cemil onu kaç senelerden beri bekliyordu.

Henüz yirmi iki yaşındaydı. Öyle bir sinde [*yaşta*], öyle bir devre-yi hassase-yi hayatta [*hayatın hassas döne-*

minde] ki fikir, şebâbın [*gençliğin*] münevver [*aydınlık*] bulutlarla müzeyyen [*süslü*] o bârân-ı elması altında müşa'şa [*parıltılı*] hülyâdâr [*hayal dolu*] âlemlerinden şikeste [*kırık*] bir kuş gibi henüz topraklara mahkûm-i sukût [*düşmeye mahkûm*] olmamış; gözler bir ufk-i ziyâdâr-ı hayalin [*hayalin ışıklı ufkunun*] meşbû'-i envârı [*nurları ile dolu*] iken bir perde altında bir sema-yı siyahın [*siyah gökyüzünün*] açılmak üzere olduğunu henüz görmemiş; yalnız münevver, mübtehic [*sevinçli*] bir sabahın infilak-ı envârına [*ışık patlamasına*] dalmış, neyyir-i ümîdin [*umut güneşinin*] üzerine ta uzaklarda bir ufkun içinde hazırlanan saye-yi muzlim [*karanlık gölge*] dökülmeye müheyya [*hazır*] olduğunu anlamamıştı. Henüz yirmi iki yaşında, bütün hüviyet-i maneviyesi [*manevi kimliği*] yalnız bir ümidin intizâr-ı tahakkuku [*gerçekleşme beklentisinin*] lezâizine mevkuf [*zevklerine bağlı*]: Şöhret bulmak, edip olmak, herkesçe tanınmak, bugün o kadar acılıklarına göğüs vermek için hayatını zehirlediği bu âlem-i edebiyatın [*edebiyat* âlem*inin*] bir gün mertebe-yi kasva-yı i'tilâsına [*en uzak yükseliş mertebesine*] çıkmak, Ahmet Cemil ismini o kadar yükseltmek ki... O tasavvur ettiği pâye-yi refi'e [*yüksek payeye*] bir had [*sınır*] bulamıyor, sonra da bu derece i'tilâperest [*yükselişe düşkün*], haris-i rif'at [*yükselme hırslısı*] olduğundan kendi kendine utanıyordu. Edip olmak, şöhret almak, senelerden beri bütün düşüncesi bu değil miydi?

Ta mektepte bir kimya kitabının üzerine başını dayayarak, gözleri ötede siyah tahtanın üzerinde unutulmuş, yarım kalmış bir cebir muâdelesine [*denklemine*] dalarak, fikri bir şehper-i hayal [*hayal kanadı*] üzerinde bir feza-yı mechûl-i âmâlde [*emellerin bilinmez fezasına*] uçtuğu zamanlardan beri bütün hüviyet-i maneviyesini istila eden emel-i iştihar [*meşhur olma emeli*] değil miydi?

Ahmet Cemil setresinin etekleri sür'at-i meşy ile [*yürüme hızından*] dizlerinin üzerinde hafifçe çırpınarak

Bâbıâli Caddesinin kenarından çıkarken şu kitapçı dükkânları, cam kapıların aralarından farkedilen harekât-ı edebiyenin [*edebi hareketlerin*] müdavimleri, bu matbaalar, sabahtan akşama kadar harekât-ı edebiyenin mecra-yı münferidi [*tek mecrası*] olan şu cadde bir gün olacak ki taht-ı teshîrine [*kontrolüne*] geçmiş olacak. Şimdi birkaç eski mektep arkadaşıyla sekiz on erbab-ı kalemden [*yazardan*] başka herkesin mechûlü olan bu genç, bugün koltuğunun altında bir iki kitapla buradan bir gölge gibi çıkarken bir gün olacak ki tesadüfen bir kitapçının dükkânına gözü isabet edecek olursa mektepten henüz çıkmış iki genç müntesib-i edebin [*edebiyat mensubunun*] birbirlerine kendisini gösterdiğini farkedecek... Ah! O zaman göğsü nasıl bir hiss-i iftihar [*iftihar duygusuyla*] ile şişecek! Şimdi oradan bir cism-i mevhum [*belirsiz bir cisim*] şeklinde geçiyor; gören yok, bakan yok, lakin o zaman... Güzergâhında isminin yavaşça fısıldandığını işitecek.

Zaten bu neticeye, bu ümidin tahakkukuna [*gerçekleşmesine*] şayan olmak için az mı ıztırap çekmiş, az meşâkk-ı hayata [*hayat meşakkatlerine*] mı tahammül etmişti? Bugün yirmi iki yaşındaydı; fakat bu yaşa gelinceye kadar...

Ahmet Cemil'in düşüncelerine bir fasıla [*ara*] daha geldi. Uzaktan sâhib-i imtiyaz Hüseyin Baha ile idare memuru Ahmet Şevki'nin –Ahmet Şevki Efendinin– yaklaştıklarını gördü. Sâhib-i imtiyaz gelince dedi ki:

"Allah cezasını versin! Islah olmayacak, evde kendisini bekleyen karısını, çocuğunu düşünmek yok ki... Yine oraya gitti. Ötekilerini de beraber sürükledi. Biz üç kişi kaldık; artık yavaş yavaş yola çıksak."

Ahmet Cemil Raci'nin ikide birde Pale dö Kristal'de [Palais de Cristal] geç vakte kadar kaldıktan sonra geceyi de evinden hariçte [*dışarda*] geçirdiğini bilirdi. Kaç kere zevcesi [*karısı*] matbaanın kapısına kadar gelerek beş altı yaşındaki çocuğuyla kocasını arattırmış, Ahmet Cemil ile beraber bütün arkadaşlarını ne cevap vermek lazım geleceğinde mütehayyir [*şaşkın*] bırakmıştı.

Dört

On dokuz yaşına kadar Ahmet Cemil tamamen –hayatta mümkün olabildiği kadar– mesuttu. Ondan sonra pederini kaybedince endişe-yi maişet [*geçim düşüncesi*], mübareze-yi hayat [*hayat mücadelesi*] başlamış, kendisinin tabir-i şairanesince [*şairane tabiriyle*] piyale-yi telhî-yi hayatın [*hayatın acı kadehinin*] zehrâbesine [*zehirli suyuna*] dudakları temas etmişti. Babası dava vekiliydi [*avukattı*]. Ailesini iyi geçindirecek kadar para kazanırdı. Zaten ailesi Ahmet Cemil'in validesiyle on sekiz yaşında oğlundan, on dört yaşında kızı İkbal'den ibaretti.

İyi bir aile babası. Evine meftûn [*düşkün*]. Zevcesine, çocuklarına tamamen dilbend [*gönülden bağlı*]. Husûsiyle [*özellikle*] namuskâr [*namuslu*]. Ahmet Cemil ne vakit babasından bahsetse namusunu teşrih edecek [*açıklayacak*] hikâyelere pâyân [*son*] vermez. Onun nakline nazaran [*anlattığına göre*] bir defa babası kabul etmiş ve ücretinin nısfını [*yarısını*] evvelce almış olduğu bir davanın bilahare [*daha sonra*] hakka adem-i makrûniyetini [*haksızlığını*] anlayınca birden reddine, paranın iadesine karar vermişti. Fakat bu kararın icrasına büyük bir mani vardı ki o da paranın Süleymaniye'deki mini mini evlerinin tamirine sarfedilmiş olmasıydı. O vakit

saatlerce düşünüldü, bir çare bulunamadı. Validesi Emniyet Sandığı'na terhîn [*ipotek*] edilmek üzere küpesiyle yüzüğünü teklif etti. O vakit babasının bütün hissiyat-ı namuskâranesi [*namus duyguları*] nasıl taşmıştı! Karısının elmaslarını terhîn etmek! İşte bu mümkün değil... Kendisinin bir altın enfiye kutusu, bir güzel saatiyle bir ağır altın kösteği vardı. Bunlar terhîn edildi; fazla olarak yüzde elli raddesinde faizle bir muhtekir [*tefeci*] sarraftan para alındı, o gayr-i muhık [*haksız*] davadan kef-i yed olundu [*el çekildi*].

Bu adamın yalnız bir endişesi vardı. Ailesini mesut etmek. Senelerce vakfettiği bu maksadı takiben kendisini, evet yalnız kendisini birçok şeylerden mahrum bırakarak, araba ile gitmek arzularına galebe çalıp yokuşları, çamurlu sokakları yaya tırmanarak, geçen senenin esvabını [*giysilerini*] bu seneye salih [*uygun*] görmeye çalışarak, hatta arkadaşlarının hissetle [*pintilikle*] ithamına gülümseyerek para biriktirmişti. Ufak bir şey. Birçok adamların bir dakikada bir zarın bâzîçe-yi hevesi [*heves oyuncağı*] edebileceği kadar ufak. Fakat bu ufak şey bu namuskâr aile babasını senelerle yormuş, senelerle alnını terletmişti. O para ile işte şimdi karısını, çocuklarını sokak ortasında kalmaktan muhafaza eden Süleymaniye'deki şu beş odalı evceğiz, Ahmet Cemil'in bazen gülerek "Bizim konak" dediği mesken alınmıştı. Ahmet Cemil evin alınışını pek iyi tahattur eder. O vakit on dört yaşında vardı. Tam mektebe leylî [*yatılı*] olarak ithal edildiği [*koyulduğu*] sene. Babası oğlunu ev alınmadan evvel mektepte leylî olarak bırakamadığı için o vakte kadar beklemişti. O gün, birinci defa olarak kira evinden kurtulup kendi evlerine geldikleri gün, ne telaş içindeydiler! Bütün eşya aşağıda mermer avluya, mutfağa, sokağa nâzır [*bakan*] odaya tıkılmış, her şey birbirine karışmış, babası, validesi, hemşiresi [*kızkardeşi*] bu gürültünün içinde şaşırmış, bu hercümerc [*kargaşa*] içinden hangisini almak, hangisini nereye koymak lazım geleceğinde mütehayyir kalmışlar-

dı. O vakit babasıyla validesi arasında bir müddetten beri devam eden bahis teceddüd etmiş [*yenilenmiş*], o babasına Kula'dan gelen kilim döşemelerin yukarıdaki pembe odaya mı yoksa sofaya mı konacağı meselesi tazelenmişti. O vakit herkes beyan-ı re'y etti [*görüş bildirdi*]: Herkesten maksat Cemil'le İkbal. Cemil tabii babası gibi pembe odayı, İkbal validesine tebean [*uyarak*] sofayı münasip görüyorlardı. Nihayet hizmetçi kız –taşralı iriyarı bir kız– hakem tayin olundu. Hizmetçi şaşaladı, bu sıfat-ı hâkimiyetin [*hâkimlik sıfatının*] altında beyni tarumar oldu. O hem odaya hem sofaya taraftar çıkıyordu. Onun fikrini tatbik etmek lazım gelse kilim döşeme ikiye bölünecekti. Kendi evlerine gelmiş olmak hepsinde eğlenceye bir meyl-i mahsus [*özel eğilim*] uyandırmıştı. En küçük vesilelerle bir latîfe ediliyor, lüzumundan ziyâde gülünüyordu. Bu mesele-yi mühimme [*önemli mesele*] de bir eğlenceye medar [*kaynak*] oldu, Ahmet Cemil'in fesini kura çantası yaptılar, iki kâğıt parçasına "pembe" ve "sofa" kelimeleri yazıldı. O vakit talih hükmetti, pembe odaya yâr oldu. Şimdi ne vakit Ahmet Cemil o eskimek bilmeyen kilim döşemenin üstüne otursa babasının bir vaz'-ı nutukperdâzane ile [*konuşma yaparcasına*] elini fese sokarak "Göreyim seni, pembe oda senin merhametine kaldı!" deyişi gözlerinin önüne gelir.

O vakit ne kadar mesuttular! Her akşam yemekten sonra saatlerce beraber otururlar, babası yazısını yazar, düsturları karıştırır, Ahmet Cemil bir köşeye büzülür, dersine çalışır; validesi oğluna bir gömlek yahut kızına esvap dikmekle meşguldür. İkbal –kız çocuklarını daima validelerin eteklerine sevkeden bir hisle– annesinin yanında mesela babasının eskimiş para kesesine kaim olmak [*yerine geçmek*] üzere yeni bir kese örer; arasıra bu dört kişiden birinin ağzından çıkıvermiş bir serseri kelime serrişte-yi musahabe [*konuşma konusu*] olur, Ahmet Cemil başını kaldırır, İkbal güler, babası bir hikâye söyler. Bazen tebdîl-i iştigal olunur [*uğraşı değiştirilir*], babası

yazılarını bitirmiştir, Ahmet Cemil dersini yapmıştır, daha yatağa gitmek için bir hayli zaman vardır. O vakit ortaya başka meşguliyet çıkar. Babasının *Mesnevi-yi Şerife* pek merakı vardır. Keyfe mettafak [*rastgele*] bir yeri açılır, her yeri cazip olan bu kitabın bir mebhasi [*konusu*] okunur, Ahmet Cemil'in küçük yaşından beri bütün hatevât-ı tahsiline [*eğitim aşamalarına*] rehber olan bu baba o vakit oğluna ders verir; bir nükteyi anlatmak, bir mazmunu tefsir etmek için saatlerce yorulur, bu genç dimağı bir gonca-yı nevşiküfte [*yeni açmış gonca*] gibi nazik parmaklarla açmaya çalışır.

Kendi evlerine geldikten sonra bu müsamereler haftada bir defaya münhasır kaldı. Ahmet Cemil mektepte leylî olduktan sonra bu hey'et-i ailenin [*aile topluluğunun*] bir rükn-i mühimmi [*önemli bir ayağı*] haftada altı gece iğtirab eder [*evden gider*] oldu. Babasının tabirince iskemle üç ayaklı kaldı. Fakat ne yapalım? Her şeyden evvel çocuğu hayata hazırlamalı. Hatta kabil olsa da İkbal'i de verselerdi. O vakit iskemle iki ayağı üzerinde durmaya çalışırdı.

Heyhat! Şimdi iskemle yine üç ayak üstünde, fakat bu defa eksilen ayak o kadar mühim bir ayak ki iskemle duramıyor.

O vakitten sonra bu küçük bahtiyar aile nasıl değişmiş, nâgehan bir darbe-yi kazaya [*kaza darbesine*] uğrayan bu yuvacık nasıl perişan ve sergerdan [*avare*] olmuştu! O vakitten beri o pembe odanın içinde o kilim döşemenin üstünde bir şey noksandı. Bu evin bütün havasında bir cüz'-i hayat [*hayat parçası*] eksilmişti. O noksana kendilerini alıştıramamışlardı. Hele ilk eyyâm-ı matemde [*matem günlerinde*] bir akşam üstü mesela kapı çalınsa İkbal'in "Babam geldi" diyeceği tutardı. Yemek sofrasının başında tecemmü ettikleri [*toplandıkları*] zaman hepsinin levha-yı dimağında [*beyin levhasında*] menkuş [*işlenmiş*] olan o çehre-yi peder [*baba yüzü*] güya henüz orada karşılarındaymışçasına o yemeğe başlamadan ellerini uzatamazlardı. O vakit bir sükût-i matemgîrane [*matem-*

li bir sessizlik] başlar, bu sofra başında bir mezarın enîn-i sâkiti [*suskun iniltisi*] hüküm sürer, ciğerlerinden çıkan bir şehka-yı bükâ [*ağlama hıçkırığı*] boğazlarına kadar gelir tıkılır, lokmalar geçmez, bu valide giryelerin [*ağlamaların*] mukaddemat-ı takallusatıyla [*ilk kasılmalarıyla*] titreyen gözlerini oğluyla kızına diker, nâgehan bu üç kişinin gözleri birbirine tesadüf ediverse o hazır duran giryeler birbirini uyandırır, taşar; yaşlar, yiyemedikleri lokmalarıyla melûlane [*melul melul*] duran tabaklara damlar. Ne oldu? Bu çocukların babaları ne oldu?

Kaç sabah Ahmet Cemil yatağından, sînesinde [*göğsünde*] bir ateş ile kalktıktan sonra, sanki bir rüya-yı müdhişden [*müthiş bir rüyadan*] uyanmış da sabahleyin o rüyanın altından hakikat-ı mesude [*mutlu gerçek*] çıkmışçasına odasından yavaşça çıkarak babasının odasına gitmiş; onu henüz yatağın içinde, sakin bir uyku ile uyuyor görecekmiş ümidiyle titremişti.

O tarihten sonra mübareze-yi hayat ne müthiş başlamış, maişetin [*geçimin*] sıklet-i mahûfesi [*korkunç ağırlığı*] henüz zayıf olan bu omuzlara nasıl çökmüştü!

O zamana kadar henüz hayatın dîbâce-yi meşâkkını [*ilk zorluklarını*] bile okumamıştı. Ah! Mektepte geçirdiği zamanlar...

Ahmet Cemil silsile-yi tahsilini [*öğrenim sırasını*] herkes gibi takip etmişti. Evvela sıbyan mektebine gider gelirdi; fakat bu zamana ait hatıratı [*anıları*] o kadar mübhemdir [*belirsizdir*] ki nasıl okumaya başladığını, bu mektepte ne yaptığını pek karışık bir surette tahattur eder. Yalnız büyük bir oda, o odanın içinde sıra sıra kürsüler, ta karşıki köşede yüksekçe bir minder üstünde beyaz sarıklı muallim [*öğretmen*]... Oh! Bu muallim ne güzel bir adamdı!

Seyrek sakallı, henüz genç, temiz... Hele mavi bir cübbesi vardı ki pek yakışırdı. Ahmet Cemil bu teferruatı pek iyi zaptetmiştir [*aklında tutmuştur*]. Unutamayacağı şeylerden biri de mektep arkadaşlarının arasında biri, galiba

yine mektebe devam eden bir kibarzadenin hizmetkârı vardı ki başlıca Ahmet Cemil'e musallat olmuştu. Kaç kereler onu ağlatmış, hoca efendiye müracaata mecbur etmişti. Hatta bir kere, bilmem, bir tokat meselesinden dolayı olmalı, babası bile mektebe gelerek hoca efendiyle oldukça şiddetli mülakat etmişti.

O gün Ahmet Cemil'in bir şeyden haberi yoktu. Sabahleyin bermutad [*her zamanki gibi*] mektebe gelmiş, yerine oturmuştu. Dersler daha başlamamıştı. Çocuklar hep kürsülerin üstünde sallana sallana nîm [*kısık*] sesle derslerini tekrar ediyorlardı. Odanın içinde medîd [*sürekli*] bir uğultu vardı. Birdenbire bu uğultu durdu, derin bir sükût... Ahmet Cemil başını kaldırdı, herkes bir yere bakıyordu. Ay! Bir de ne görsün? Babası... Evet, kendi babası... Ahmet Cemil şaşırdı, yanaklarından ateş çıktı, bunaldı. Neden? Babası neden gelmiş? Şimdi hoca efendi ayağa kalkmış, istikbal etmiş [*karşılamış*], oturmuşlar, görüşmeye başlamışlardı. O vakit bütün mebhût ve mütehayyir [*şaşkın, hayretler içinde*] duran mektep halkı. Bu küçücük halkta hocanın şu müddet-i meşguliyetinden istifade ederek yerini tebdîl etmeksizin [*değiştirmeden*] harekete başladı. Komşu çocuklardan biri gözüyle diğer birine Ahmet Cemil'i gösterdi. Bu işaret, bu haber-i mühim [*önemli haber*] bütün odayı dolaştı; bir dakika içinde herkes vâkıf oldu ki bu gelen Ahmet Cemil'in babasıdır; o dünkü vaka için geliyor. Gözler hep Ahmet Cemil'den hizmetkâra –galiba Bilal– Bilal'den Ahmet Cemil'e gidip geliyordu. Zenci hemen beyazlanmak raddesine gelmişti. Sonra ne oldu? Ahmet Cemil artık ötesini bilmiyor, o kadar tahattur ediyor. Çocuklukta hep böyle değil midir? Hatırat tesir-i hava ve zaman [*havanın ve zamanın etkisi*] ile yıpranmış, delik deşik olmuş bir sayfa şeklinde kalır. O zaman en ziyâde tesir eden şeyler, levha-yı hatırata [*anılar levhasına*] en derin kazılır. Hatta Ahmet Cemil gözlerini kapayınca elvâh-ı dimağı [*beyninin levhaları*] arasında bu vakadan sonra

kendisini birden o mektepten çıkmış, başka bir mektepte bulur.

Bu defa büyük bir mektep, hatta Ahmet Cemil'in elbise-yi resmiyesi [*üniforması*] bile var, küçücük bir asker ehemmiyetini almıştır. Öyle ya, artık askerî rüşdiyesinde. Evvela ne kadar utanmıştı! O büyük mektebin içinde ilk günleri korkarak yürür, kendi sınıfından başka bir yere giremezdi. Sınıflarında seksenden ziyâde çocuk vardı, hatta babasına da o yolda tarif ederdi de bir türlü inandıramazdı. Burada her şey başka türlüydü. Öteki mektepte sıralar birbirini takiben saatte bir, hocanın önündeki kürsüye gidip oturmak âdet iken burada her iki saatte bir başka hoca geliyordu. Bu ilk senede ne öğrendi? Onu katiyen bilmiyor. Yalnız hesaptan pek sıkılırdı. Hocası da ona musallat olmuştu. Daima tahtaya onu çekerdi. Biçare kaç kereler o iki yüz kadar ehemmiyetli görünen seksen arkadaşın karşısında, siyah tahtanın başında perişan, mahcup, mahvolmuş, kendisini kaybetmiş, yavaş yavaş ağlamıştı. Bununla beraber bir müddet sonra onu başçavuş yaptılar. Bakınız, bu hadise-yi mühimmenin esasını hâlâ anlamamıştır. Niçin başçavuş oldu? Başçavuş olmak için ne yapmıştı? Hesap derslerinde tahta başında ağlamaktan başka bir fazilet göstermiş miydi? Daha da pek küçüktü. Fakat bütün çocuklar onun hatırını saymaya başlamışlardı. Mesela sınıfın en gürültülü bir zamanında, bir müzakere esnasında, bir telaş ile dışardan içeriye girer, muallimlere mahsus olan kürsüye çıkar, elindeki cetveli bir vaz'-ı mühimile [*önemli bir duruşla*] vurur, "Efendiler..." diye başlar, ince sesiyle bu ilk mukaddime-yi nutuk [*konuşma başlangıcı*] sınıfın ortasına düşer düşmez, sükût, herkeste bir dikkat, başçavuş ne diyecek? Mini mini başçavuş ne der? Sınıf halkına tebliğ olunacak bir emr-i müdüriyet. Bu bir oyundur. Ne müdürün bir şey dediği var, ne de tebliğ olunacak bir emir. Maksat bir kere efendilerin dikkatini celbedip düzme bir şey söyledikten sonra, fakat kemal-i ciddiyet-

le, esassızlığını sezdirmeyerek, evet, ondan sonra bir kere hâsıl olan sükûtu muhafaza etmek. Ahmet Cemil'i başçavuş olduğu gün görmeliydi. Oh nasıl göğsü şişkin, havadisi bir an evvel vermek için sabırsızlıktan nasıl koşarak gelmişti! Kapıyı açan Seher oldu. "Başçavuş oldum" sözünü evvela onun yüzüne attı. Artık babasının geleceği zamana kadar validesine başçavuşluğun ehemmiyetini anlattı: İki yüz kişi, bunlara nezaret etmek. Ya sabahleyin, ekseriyet üzere [*çoğunlukla*] yoklama defterini o okuyacak. Bu yoklama defterinden evde bîzar oldular [*usandılar*]. Ahmet Cemil mektepten geldi mi, başka bir oyun yoktu. Doğru yukarıya sofaya çıkar, babasının başçavuşluğuna mükâfaten [*ödül olarak*] alıverdiği siyah tahtanın başına geçer, mektepteki tavr-ı ciddiyi takınır, başlar yoklama defterini okumaya, ve daima cevaplarıyla.

Mehmet Efendi, Kırkçeşme... Mevcut! Necmi Efendi, Fatih... Mevcut! Ruhsar Efendi, Zeyrek... Nâmevcut [*Yok*]! İlh.

Bu defter bir kere okunur, ondan sonra hoca efendi gelir, mesela hesap hocası –artık hesap hocasıyla arası iyileşmiştir– hoca efendi sanki yoklama defterini açar.

Hüseyin Nazmi Efendi, Saraçhane –Bu Nazmi Efendi şimdi *Gencîne-yi Edeb* muharriri olan gençtir– derse davet olunur. Hoca Efendi sorar:

"Efendi, darb [*çarpım*] neye derler?"

Hüseyin Nazmi Efendi cevap verir:

"Bir adedi [*sayıyı*] diğer bir aded miktarınca tekrar ederek çoğaltmaya darb derler."

"Geçin tahta başına!"

Hüseyin Nazmi Efendi tahta başına geçer, tebeşiri eline alır, hoca efendi emreder:

"24605... Yazdınız mı? Ha! Şimdi bunu darb etmeli [*çarpmalı*]... 67 ile... Anladınız mı?"

Ahmet Cemil bazen bu taklit ile derste o kadar dalardı ki babası gelmiş, yavaşça yukarıya çıkmış, arkasından

validesiyle hemşiresi gelmişler, orada bir tarafa birikerek sessizce tatlı bir tebessümle kendisini seyre koyulurlar da o farkına varmazdı. Sonra gözleri oraya ilişiverince şaşırır, donar kalır, elinden tebeşiri nereye atacağını bilemezdi.

Babası mektepten alıp kendisini Mekteb-i Mülkiyeye götürünceye kadar bu oyun devam etti, fakat orada artık Ahmet Cemil'e bir ciddiyet geldi. Artık kendisine büyük bir adam olmuş nazarıyla [*gözüyle*] bakmaya başladı. Hatta –bu on dört yaşında çocuk– mektebe giderken çanta taşımaya bile tenezzül etmez oldu. Kitaplarını bir cerîdeye sarar, koltuğunun altına yerleştirir, bir kalem efendisi tavrını takınırdı.

Sahife-yi bahtiyarî-yi hayatı [*hayatının mutluluk sayfası*] hep bu mektepte geçen eyyâm-ı mesudesine [*mutlu günlerine*] ait hatırat-ı latîfe [*güzel anılar*] ile memlûdur [*doludur*].

Hüseyin Nazmi ile asıl rişte-yi muhabbet [*sevgi bağı*] burada bağlanmıştı. İkisi bir sınıftaydılar; ikisi de leylî olmuşlardı. O vakit aile hayatından cüda [*ayrı*] düşen bu iki genç kalp yekdiğeriyle bir karâbet-i samîme [*samimi yakınlık*] hâsıl etti, teşrîk-i emel ve fikir [*emel ve fikir birliği*] ettiler. Zaten hislerinde, tesirat-ı hariciyeyi [*dış etkileri*] suret-i ahz ve telakkide [*alış ve algılama şeklinde*], efkârı [*düşünceleri*] tarz-ı tayin ve nakışta [*belirleleme ve algılama tarzında*] bir tabiattaydılar. Mesela ikisi de bir şeyi tuhaf yahut garip bulmakta, bir fikri beğenmekte yahut reddetmekte, bir vakadan müteessir olmakta [*etkilenmekte*] veyahut ona lâkayıt [*umursamaz*] kalmakta müttefik çıkarlardı. Onun için sevişmek, o insanlar arasında o kadar tatlı olmakla beraber o kadar nâdirüttahakkuk olan [*az gerçekleşen*] sevişmek, bu iki saf ve temiz kalp için pek âsân [*kolay*] bir şey oldu. Hatta o kadar ki bütün diğer sınıf arkadaşlarına bîgâne [*yabancı*] kaldılar, beynlerindeki [*aralarındaki*] husûsiyet diğer bir kalbin iştirakine tahammül edemeyecek derecedeydi. İlk senelerde münasebetleri teâti-yi tahassüsattan [*duygu alışve-*

rişinden] ibaret kalırdı. Fakat sonraları... Taze dimağları inkişafa başlayıp okuduklarını anlamaya başladıkları zaman, işte o zaman ikisinde de bir cinnet-i mütalaa [*okuma cinneti*] başladı. İlk mütalaa heveskâranına [*heveslilerine*] mahsus doymak bilmez bir açlıkla ellerine geçeni okumak istediler. Evvela hikâyeler, kitapçılardan kira ile alınmış yahut arkadaşlardan bin rica ile istiâre olunmuş [*ödünç alınmış*] mütercem [*çeviri*], müellef [*telif*] bir alay hikâye okudular. Ekseriya beraber okurlardı, sınıfın bir tarafında tenhaca bir yere çekilirler, kitabı çekmecenin içine yerleştirirler, Ahmet Cemil yavaş sesle okur, Hüseyin Nazmi dinler ve işitemediklerini göz ucuyla süzerek itmâm ederdi [*tamamlardı*]. İki refik [*arkadaş*] fikirlerini, kalplerini bir kitabın bir sahifesinde böylece teşrik [*ortak*] ederlerdi.

Bir aralık hikâyeden nefret ettiler; o ilk önce duydukları lezzet, hâsıl ettikleri tecessüs [*merak*] kayboldu, fakat ihtiyac-ı mütalaa [*okuma ihtiyacı*] olanca şiddetiyle berdevamdı [*devam ediyordu*]. Tarih okumak istediler, ellerine geçen bir eski tarihi yarım bıraktılar, mektepte zaten dersleri değil miydi? O kifâyet etmez mi? Hülyaya –Ahmet Cemil'in lisan-ı garbdan [*Batı dilinden*] tercüme ile kullandığı bir tabir ile– mâfevkalarza [*metafiziğe*] o kadar meyelan-ı pervazı [*uçma eğilimi*] olan fikirlerini mezar-ı mazi [*geçmişin mezarı*] olan tarihe sevketmekten lezzet duymadılar, fakat bunu kimseye de itiraf etmek istemezlerdi. O kadar vâhiyatperest [*saçmalıklara düşkün*] olmaktan değil, fakat görünmekten korkuyorlardı. Edebiyat sınıfına geçtikleri zaman cüstücû-yı âmâcgâh [*hedef aramak*] ile meşgul olan fikirlerine yeni bir sema-yı pervaz [*uçma seması*] açıldı: Şiir.

O vakit şiir namına vücuda getirilen bütün mahsulat-ı cedideyi [*yeni ürünleri*] okudular. Okumak tabir-i sahih [*doğru tabir*] olamaz, onların arasından koştular; sonra serin bir menbadan ayrılamayan atşdârân-ı beyaban [*çöl susamışları*] gibi yine o kevser-i ruhperverin [*ruh besleyen*

kevserin] menbalarına ric'at ettiler [*döndüler*]; okuduklarını bir daha okudular, bazı parçaları ezberlediler; sonra buldukları şeyler kifâyet etmedi. Daha bulmak istediler, fakat heyhat!

Ruhlarını bir mestî-yi latîf [*hoş sarhoşluk*] içinde âgûşuna [*kucağına*] alan bu ufk-i nazikter-i şiir [*şiirin daha nazik ufku*] o kadar dardı ki o zaman aradıklarını bulmak için eski divanları okumak istediler. Bakileri, Fuzulileri, Nef'ileri, Nedimleri, Nabileri araştırdılar. Bir aralık bunların bazısında hele Nef'ide buldukları haşmet-i lisan [*dil ihtişamı*] fikirlerini örttü, hislerini bunalttı. Tantana-yı elfazın [*sözlerin tantanası*] altında şaşırdılar, güftesiz bir beste mırıldanmak kabilinden yalnız bu lisan mûsikîsine aldanarak okudular, sonra o mûsikînin nagamât-ı derunîsine [*içsel nağmelerine*] dikkat etmek istediler. Fakat onlar o kadar samit [*sessiz*] yahut o kadar tarrâka [*gürültü*] arasında o derece bîruh göründü ki ruhlarını istedikleri gibi tehziz edemedi [*titretemedi*].

Bir zaman geldi ki aradıklarını bulmakdan me'yus [*umutsuz*] oldular; mütalaaya [*okumaya*] küstüler, okumaz oldular. Birkaç ay fikirleri atıl kaldı, fakat bu müddet-i atalet [*atıllık süresi*] bir gün geldi ki o senelerce mütalaanın tohumlarından filizler çıktığını göstererek geçti. Sanki bir kıştan sonra bir bahar. Bu genç fikirlerin baharı inkişafa [*gelişmeye*] başlamıştı. Bir gün Hüseyin Nazmi utanarak Ahmet Cemil'e gece yatakta söylenmiş bir mehtap tasvirinin ilk dört beytini okudu. Ahmet Cemil itiraz etti: "Yatakta mehtap tasvir etmek olur mu?" diyordu; fakat biraz da kızarmıştı. Niçin? Ertesi sabah evde bu mehtap tasvirinin diğer dört beytini yapmış bulundu. Artık vesile-yi iştigal [*uğraşı vesilesi*] bulunmuş oldu. Ya mektep kitapları? Oh! Onlarla iştigal olunmayalı [*ilgilenilmeyeli*] zaten pek çok zaman olmuştu. Zaten mektebe girdikleri tarihten itibaren sınıfın bir türlü derecat-ı fevkaniyesine [*üst derecelerine*] sevk-i heves edememişlerdi [*heveslenememişlerdir*]. Sınıfın mıntıka-yı mutedilesinde

[*orta bölgesinde*] yaşamayı müreccah görürlerdi [*yeğlerlerdi*]. Evvelce mütalaadan şimdi müşaereden [*şiirleşmeden*] çalabildikleri saatlerle ders kitaplarına hasrettikleri iştigal [*uğraşı*] kendilerini şu mıntıka-yı mutedilede tutmaya kifâyet ediyordu.

Bir tatil günü beraber geziyorlardı. Genç çocuklara mahsus bir heves-i müteşâirane ile [*şairlik taslayanlara mahsus hevesle*] her gezdikleri yerde, her gördükleri şeyi bir vesile-yi teşâür [*şairlik vesilesi*] addederlerdi. Mesela o gün Köprüden geçerken bacalardan çıkan dumanlar için teşbih yapmak yahut Beyoğlu'na çıkarken tesadüf ettikleri kürklü bir başlık giymiş mini mini sarı bir Alman kızı için bir manzume söylemeye yeltenmek gibi çocukça şeyleri olurdu. Fakat artık teşâürden kendileri de nefret duymaya, bunları kendileri de gülünç bulmaya başlamışlar, dimağlarının içinde büyük fikirler bulup da onların büyüklüklerine nispeten küçük kalanların kendilerinden duydukları nefrete müşabih [*benzer*] bir şey hisseder olmuşlardı.

O gün Beyoğlu'ndan geçerken bir kitapçı dükkânının önünde durdular. Camekânda [*vitrinde*] duran kitaplara bakıyorlardı. İkisi de Fransızcaya mekteplerde kabil olan derecede aşinaydılar, belki bir nebze fazla...

Birden Ahmet Cemil dedi ki:

"Ah! Bak serlevhaya [*başlığa*]... Mutlaka bir mecmua-yı şiir [*şiir antolojisi*] olacak.

Hüseyin Nazmi baktı, Ahmet Cemil'in gösterdiği kitap "Rûh-i Üryan"dı [*Çıplak Ruh*].

İkisinde de bu kitabı satın almak için bir heves-i âni [*âni heves*] uyandı. Mahcubiyetle içeri girdiler, Fransızca îrad-ı suale [*sormaya*] cesaret edemeyerek kitabı istediler. Hüseyin Nazmi parasını verdi. Ahmet Cemil'in tabirince Hüseyin Nazmi umûr-i maliye [*mali işler*] müdürüdür. Zira Ahmet Cemil'in daima tehî [*boş*] veyahut tehîye karib [*yakın*] olan cebine mukabil Hüseyin Nazmi'nin çantası daima dolu yahut doluya yakındır.

Kitabı aldıktan sonra bir yere gitmek istediler. Hava güzel fakat soğuktu. Hüseyin Nazmi dedi ki:

"Ne zararı var? Bak güneşe! Bu güneşin altında bunu denize karşı, Taksim Bahçesinde, ta o tepede, o Üsküdar'ın denize akan levhasının karşısında okuruz."

Oraya kadar gittiler. Şimdiye kadar Fransızca bir müntehabat [*seçmeler*] mecmuasında görebildikleri köhne birkaç manzumeden başka bir şey okumamışlardı. Bu, ellerine aldıkları ilk mecmua-yı şiir oldu. Taksim Bahçesine girdikleri zaman ellerinde tuttukları kitabın evvelîn lezâiziyle [*ilk lezzetleriyle*] kalpleri güya bir esrarhanenin [*sırlar evinin*] acayip letâifine [*latifelerine*] vusul [*ulaşmak*] için ilk hatveyi [*adımı*] atıyormuşçasına tuhaf bir suretle

mütehassisti [*duygulanmıştı*]. Ta bahçenin müntehasına [*sonuna*] kadar geldiler. Orada yeşil tahta sedirlerden birine ters olarak yani yüzlerini deniz cihetine [*tarafına*] çevirerek, kış güneşinin hararet-i hafifesiyle [*hafif hararetyile*] nîm [*yarı*] kızmış taşlara ayaklarını dayayarak oturdular. Kitabın neresinden başlamak lazım geleceğinde mütehayyirdiler. Anlayıp anlayamamak meselesinden de korkuyorlardı.

"Bir taraftan aç bakalım; talihimize ne çıkar?"

Talihlerine "Makber" unvanlı manzume çıktı. Evvela Ahmet Cemil cehren [*yüksek sesle*], biraz tereddüd-i mübtediyane [*acemice tereddüt*] ile okudu. Vehleten [*bir çırpıda*] anlayamadılar. Şiirin ötesinde berisinde zihinleri ilişti, yabancı kelimelerin üzerinde bir müddet durdular; sonra anladıklarını anlayamadıklarına miftah-ı hal [*çözüm anahtarı*] ittihaz ederek [*yaparak*] manzumenin kıraati [*okunması*] bitince gözleriyle sâkitane [*sessizce*], ikisi de müştereken uzun uzun süzdüler.

Birden Hüseyin Nazmi:

"Of! Ne ye'sâmîz [*umutsuzluk dolu*]! Ne derin bir hiss-i melâl [*melal duygusu*]!" dedi.

Ahmet Cemil gözlerini ayıramıyordu; sanki bütün hüviyet-i maneviyesi bu şi'r-i mağmûmun [*gamlı şiirin*] sütre-yi matemi [*matem örtüsü*] arasında iğtirab edip [*batıp*] gitmişti.

Hüseyin Nazmi ilave etti:

"İyice anlamak için zihnimde tercüme ettikçe sanki bu güzel levha-yı ye'sin [*umutsuzluk tablosunun*] revnak-ı elvanı [*renklerindeki parlaklık*] kaçıyor. Dikkat ediyor musun Cemil? Şu şiirin âheng-i tavrı [*tavırdaki ahenk*] tarz-ı me'yûsanesine [*umutsuzluk dolu tarzına*] nasıl yakışıyor? Bak nasıl hafif başlıyor, evvela en hafifüssavt [*hafif sesli*] kelimelerden mürekkep bir mukaddime... Bir nağme-yi zebûnane [*düşkünce bir nağme*] gibi yavaş yavaş, sanki sürüklene sürüklene gidiyor... Tercüme edince o mûsikî-yi hazîn [*hazin müzik*], o reviş-i matemgirane [*matemli gidiş*] kayboluyor. Tercüme sanki bestesi kaybolmuş bir güfte gibi bârid [*soğuk*].

Hüseyin Nazmi müddeasını [*iddiasını*] ispat etmek istiyormuş gibi kırık kırık tercümeye başladı:

"Sanki âfâk [*ufuklar*] bir âmâcgâh-ı memat [*ölüm hedefi*] olmuş... Kalbim mezarlarının reng-i sefîdiyle [*beyaz rengiyle*] beyaz, zîr-i hüzn-i zılalimde [*karanlık hüzünlerimin altında*] yatıyor. Eski mermerlerin arasında levha-yı

mezarımın [*mezar taşımın*] şekl-i esmeri bir raks-ı perişan ile sallanıyor."

Ahmet Cemil gülerek Hüseyin Nazmi'ye baktı:

"Berbat oluyor; saçma mı söylüyorsun?"

"Arz, sema, her şey mevsimini kaybetmiş; bu beyaban-ı bînihaye [*engin çöl*] üzerinde hiç bir lem'a [*parıltı*] fürûzan değil [*parlamıyor*]; yalnız kenarı şikeste-yi isabet-i sehâb olmuş [*bulut çarpmasıyla kırılmış*] hilâl-i kamer ölülerimi mahbeslerinde [*hapishanelerinde*] lerzişdâr ediyor [*titretiyor*]."

Ahmet Cemil ilave etti:

"Sanki niçin 'titriyor' demiyorsun? Yahut Türkçede mutlaka bir şey ilave etmek lazımsa 'lerzişdâr-ı haşyet ediyor [*korkuyla titretiyor*]' de ki kelimenin son hece-yi medîdi [*uzun hecesi*] birden inkıta edivermesin [*kesilivermesin*]. Bak şu üçüncü kıtayı 'Hepsi uyuyor' diye tercüme ne fena düşecek; bana kalırsa aynı tarz-ı terkibi [*terkip tarzını*] muhafaza ederek tercüme etmeli; fakat biraz başlangıcı süsleyerek:

Hepsi hâbîde-yi sükûn [*sakinlik uykusunda*]... Sürur [*sevinç*], ümid, aşk, fazilet, cesaret... Mezaristanım başka bir hengâme-yi hayatın [*hayat hengâmesinin*] kuvâ-yı gâibesiyle [*kayıp güçleriyle*] memlû... Halbuki henüz kefenlerimin kâffesini [*tümünü*] tadad etmedim [*sayamadım*]..."

Hüseyin Nazmi atıldı:

"Of! Bu halbuki!... Hem yanlış tercüme ediyorsun. Tadad etmek kelimesinin buradaki kuvveti başka olacak, tercüme şöyle olmak lazım gelir zannederim:

Henüz silsile-yi emvatım [*ölülerimin dizisi*] resîde-yi hâtime olmadı [*sona ermedi*]. Lakin bazen bu dûzahbend-i azab olan [*azap cehenneminde bağlanan*] o leyl-i muzlim [*karanlık gece*] içinde feryat ederek âlâmımla [*elemlerimle*] güya istihza [*alay*] için kalkarlar ve ma'raz-ı hatıratımda [*anılarımın sergisinde*] heyula-yı müstehziyâneleri [*alaycı karaltıları*] rakseder..."

Bu tercüme bitince birbirlerine bakıştılar, sonra yaptıkları tercümeden kendileri de utanarak gülüştüler.

Hüseyin Nazmi:

"Aman, bu ne bîmana [*anlamsız*] şeymiş" dedi.

İkisi de bir müddet tercümenin soğukluğundan üşüyerek sustular, sonra Ahmet Cemil aslını bir daha okumak istedi. Cehren şiirin mütehammil olduğu bütün eda-yı me'yûsaneyi [*umutsuzca edayı*] tarz-ı kıraatiyle [*okuma tarzıyla*] takip ederek, yavaş yavaş, düşüne düşüne tekrar etti.

Ahmet Cemil'in seda-yı âhengdârı [*ahenkli sesi*] bir teessür-i samîmi [*samimi üzüntü*] ile veznin cereyan-ı bîtâbanesi [*takatsiz akışı*] üzerinden bir seyelan-ı marîzane [*hasta akışı*] ile akıyor, kelimeler medîd bir nâliş-i matem [*matem iniltisi*] tarzında hafif i'vicâcat-ı sedâiye [*ses kıvrılmaları*] ile uzanıp gidiyordu. Bu tarz-ı kıraat şiirin ye's ve melalini büsbütün tefsir etti. Bu suretle manzume bittiği zaman her ikisi de sükût ettiler. Bu mestîâver [*sarhoş edici*] şarab-ı şiir [*şiir şarabı*] beyinlerini latîf bir surette uyuşturmuştu. Öyle sâkit, gaşyolmuşçasına [*kendinden geçmişçesine*] karşılarında güneşin eşi'asıyla [*ışınlarıyla*] parıldayan elvaha [*tablolara*], ta uzakta denizin âgûşuna süzülen Üsküdar'a, beride bir müddet devam edip sonra birdenbire inkıtâ' eden [*kesilen*] Boğaziçi'nin mukaddemat-ı menâzırına [*ilk manzaralarına*], Üsküdar iskelesinden kalkan bir vapura, Beşiktaş'tan karşıya geçen âhesterev [*yavaş seyreden*] bir kayığa, uzun uzun baktılar.

Birkaç gün evvelden beri devam eden yağmurlar yalnız o sabah dinerek sema açılmış, güneş hafif bir hararet neşreden ziyâsını bir âtıfet-i mebzûle [*bol sevgi*] ile saçmıştı. Bahçenin çok yağmur yemiş otlarından, ağaçlarından, topraklarından bir buğu kalkıyor, ziyâ-yı şemsin [*güneş ışığının*] altında titriyordu. Ta karşılarında Çamlıca tepelerinin üstünde hava ihtizaz ediyor [*titreşiyor*], râtıb [*nemli*]

topraklardan yükselen sisli bir hava güneşin altında hafif hafif sallanıyordu. Bahçenin bûy-i türabı [*toprak kokusu*], demin ellerindeki kitaptan fışkıran zülâl [*arı duru*] şiir, karşılarında hava-yı mühtezzin [*titreşen havanın*] altında titreyen o menâzır-ı müşemmese [*güneşli manzaralar*], denizin üstünde birbirini kovalıyormuş gibi uçuşup kaçışan ziyâ parçaları, beyinlerine latîf bir hararet-i mestî [*sarhoşluk harareti*] vermişti. Öyle düşündüler, düşündüler. Sonra birdenbire Ahmet Cemil dedi ki:

"Ah, neler hissediyorum da tahlil edemiyorum. Bir şey yazmak, o tahassüsatın [*duygulanmaların*] içinden bir şey çıkarmak istiyorum ama bir kere ne yazmak istediğimi tayin edebilsem. Şurada –beynini gösteriyordu– bir şey var, bir şey diyorum ama rüyalarda tutulamayan eşkâl [*şekiller*] gibi parmaklarımın arasından kaçıyor. Bilir misin, nasıl bir şey? Bak şu semaya, ne görüyorsun, bir derya-yı mîna [*mina deniz*]. Gözlerinle onun içine girmeye çalış; o mavilikleri yırtmak için uğraş, ne görüyorsun? Mavi... Daima mavi... değil mi? Sonra bak ayağımızın altındaki toprağa, ne buluyorsun? Câmid [*donuk*] bir reng-i muzlim [*karanlık renk*]... Of! O tabakat-ı siyahı [*siyah katmanları*] parçalayarak içeriye bak; in, in, in, ne kadar inebilmek mümkünse o kadar in; ne buluyorsun? O siyahlıklar içinde ne buluyorsun? Siyah... Daima siyah değil mi? İşte öyle bir şey yazmak istiyorum ki fevkine [*üstüne*] bakılsa mavi daima mavi; zîrine [*altına*] bakılsa siyah daima siyah... Bir şey ki mavi ve siyah olsun. Hasta mıyım, bilmiyorum; fakat ah! O ne yazmak istediğimi bilsem, onu şöyle karşımda mürtesem, musavver görmek mümkün olsa, işte o vakit zannediyorum ki artık ölebilirim; nisâb-ı hayatını [*hayattaki nasibini*] tamamen almış bir adam hükmünde gözlerimi kapayabilirim.

* * *

Bugünden itibaren bütün müsveddeler yakıldı; bir harf bile bırakmadılar. Bütün o tulû [*doğuş*] tasvirleri, verem kızlar ağzından söylenme neşideler [*topluluk huzurunda okunan şiirler*], pejmürde çiçeklere hitabeler, çocuğunun mezarında ağlayan valideler, Fuzuli'ye, Baki'ye, Nedim'e nazirelerle beraber yakıldı; tahmisler, tesdisler parçalandı; her şeyden evvel okumak, duygularını terbiye etmek lazım olacağını anladılar; yalnız yazmakla daima işleyen amele gibi bir derece-yi sanatta [*sanat derecesinde*] kalacaklarını, eğer sanatkâr olmak isterlerse erbab-ı sanatla [*sanatkârlarla*] ülfet etmek, onların dekâyık-ı sanatını [*sanat inceliklerini*] tahlil eylemek lazım geleceğinde ittifak ettiler. Evvela bir tertib-i makul [*makul bir düzen*] ile başlamak hevesindeydiler. Bir tarih-i edebiyat [*edebiyat tarihi*] silsilesi [*dizisi*] buldular. Sıra ile mütalaaya karar verdiler. Evvela İlyadları, Odiseleri okuyacak oldular; bunları yarım bıraktılar. Hüseyin Nazmi'nin celbettiği [*getirttiği*] bütün edebiyat-ı atîkaya [*antik edebiyata*] ait kitapların ötesinden berisinden beşer ona sahife kesilmekle kaldı. Daha yakın zamanlara inmekte acele ediyorlardı. Yunan ve Roma edebiyatlarında teehhür edemediler [*gecikemediler*], hatta ezmine-yi mutavassıtadan [*Ortaçağdan*] sonra iki üç asırlık edebiyatı iki üç ayda esneye esneye, uyuya uyuya geçtiler; tekrar ye'is duymaya başladılar; biraz daha yakın zamanlara gelmek istediler. Goethe'ye, Schiller'e, Milton'a, Jung'a, Byron'a, Hugo'ya, Musset'ye, Lamartine kadar geldiler. O vakit bu âlemin mevkûf-i lezâizi [*zevklerini bilen*] olarak uzun, pek uzun bir müddet kalmak lazım geleceği nazarlarında taayyün etti [*belirdi*]. O umman-ı şiir içine daldılar. Derslerini artık kâmilen [*tümüyle*] ihmal eder olmuşlardı. Mektepte bütün ihtilas edebildikleri [*çalabildikleri*] vakitler bunlara masruf oluyordu [*harcanıyordu*]. Lisanda kuvvet aldıkça lezzet-i şi're [*şiir zevkine*] kanamaz olmuşlardı. O sene imtihanlarını pek zor verdiler, fakat

onlarca ne ehemmiyeti var? Asıl imtihandan sonra iki ay tatile muntazırdılar [*bekliyorlardı*]. Bu iki ay zarfında istedikleri gibi okuyacaklardı. Fakat heyhat! Musibet bizi en ziyâde mevkuf-i ümid olduğumuz [*umut bağladığımız*] hengâmlarda [*sıralarda*] zedelemekten haz alır. Ahmet Cemil o iki ayı Hüseyin Nazmi'nin her yaz ailesiyle gittikleri Erenköyü'ndeki köşkünde geçirmeye hazırlanırken talih kendisi için diğer bir şey hazırlamakla meşguldü. Pederi bu sırada vefat etmişti.

Beş

Ahmet Cemil için bu musibet öyle bir darbe-yi gayr-i muntazaraydı [*beklenmedik darbeydi*] ki bir müddet bütün melekât-ı akliyesi [*akli melekeleri*] incimâd etmiş [*donmuş*] gibi buht [*şaşkınlık*] içinde kaldı.

Ahmet Cemil'de şiir ile iştigal-i medîd [*uzun süreli uğraşı*] bir hassasiyet-i marîzane [*hastacı bir hassaslık*] husule getirmişti. Öyle bir hassasiyet ki insanları yine insanlar için anlaşılmaz, makuliyetine [*makul oluşuna*] hükm-i kat'i [*kesin hüküm*] verilemez; hareketlerinde, fikirlerinde, duygularında bir büyüklük olduğuna kanaat edilir de isabetini teslime cesaret edilemez zîruh [*canlı*] muammalar haline getirir. Öyle bir hassasiyet ki bir gün hayatı bütün çirkinlikleriyle, aç kalmış ailelerden, gözsüz genç kızlardan, beynini bir kurşun parçasıyla dağıtan me'yuslardan, avuç açan beyaz saçlı adamlardan, çocuklarını kilise kapılarına bırakan validelerden, bir şarap şişesinin yanında insanlıktan çıkmaya çalışan bedbahtlardan, bütün o çirkinliklerden mürekkep gösterir, insana "Kaç! Bu hissiyattan kaç!" der; diğer bir gün pîş-i nazar-ı iltifata [*dikkatine*] bütün güzelliklerini döker; bulutların âgûş-i nazperverinde [*nazlı kucağında*] hâbîde [*uyumuş*] bir kamer [*ay*], mülevven [*renkli*] ufuklardan

çekilip giden bir güneş, etekleri denizlere dökülmüş yeşil dağlar gösterir; "Sev! Bu tabiatı sev!" der; bir gün bahtiyar, diğer bir gün bedbaht; bu dakikada şad, biraz sonra hazîn, yahut bir anda kalbi hem lebrîz-i neşve [*neşe titremesi*], hem gamâlûd eder [*gamlandırır*]. Öyle bir hissiyat ki bir hastalığa benzer de değildir. Ah! Böyle hastadil [*gönlü hasta*] olanlar; onlara kendilerini sorunuz, marazlarını [*hastalıklarını*] teşrih etsinler [*açıklasınlar*]. Emin olunuz ki bu mümkün olamayacaktır. O şi'r-i mübhem [*belirsiz şiir*] bir lisan-ı şerhe [*açıklamaya*] giremez, o öyle bir şiirdir ki mahiyeti belki kıymeti zaten o mübhemiyetten [*belirsizlikten*] ibarettir. Ona bir lisan bulmak, bir suret vermek mümkün olabildiği anda o şiirlikten çıkmış olur; o kalp hasta, bir billur paredir ki üzerine neyyir-i şiirden [*şiir güneşinden*] bir ziyâ isabet etsin [*ışık düşsün*], gayr-i kabil-i tahlil [*tahlil edilemez*] renkler gösterir ki ziyâya maruziyetiyle [*ışığa maruz kalmasıyla*] kaimdir; onların ne olduğunu anlamak için çekiniz. Heyhat! Elinizde kalan sönük, bîrenk [*renksiz*], câmid bir cam parçasından başka bir şey değildir.

* * *

Ahmet Cemil o musibete hedef olduktan sonra bütün enaniyet-i maneviyesi [*manevi benliği*] mahvolmuşçasına bir nefs-i gayr-i mütehassis [*duygusuz biri*] hükmüne girdi. Artık leylî devam edemediği mektebe yalnız gider gelirdi; okumazdı, hatta sevgili şairlerini, o ruhunun en samîmi nedimlerini bile şayan-ı ülfet [*dikkate değer*] bulmadı. Hüseyin Nazmi'den de haz almıyordu.

Yalnız bir şeyden hazzederdi: Sükût! Evde de bu hazz-ı sükûta [*sessizlik hazzına*] hürmet olunurdu. Pederinin vefatından beri beynlerinde [*aralarında*] hemen hiç ciddi bir bahis vaki olmamıştı. Fakat bir gün geldi ki bu sükûtu bir vazife-yi müdhişeyi [*müthiş görevi*] ihtar etmek için validesi ihlal etmek [*bozması*] lazım geldi.

Bir akşam validesi:

"Oğlum seninle biraz ciddi konuşmak lazım geliyor" dedi.

O vakit bu valide ağzından çıkan her kelimeyi müteakip ağlamak arzusuna mağlubiyetinden korkarak, bazen köşede büzülmüş, siyah mağmûm [*gamlı*] gözlerini annesine dikmiş bakan İkbal'e, bazen göğsü kabara kabara ağlamaya hazır duran Ahmet Cemil'e bakarak, baktıkça tıkanarak, bazen de hiç birisine bakmaya kuvvet bulmayarak, perişan, gayr-i mürettep [*tertipsiz*], birbirini tutmaz, yarım yarım cümlelerle babalarından bir şey kalmadığını, kalan ufak tefeğin biraz sonra bitmek üzere olduğunu söyleyebildi. Sonra yine sükût ettiler. Bir aralık o sükûtun içinde muhtasar [*kısa*] fakat muhtasariyetinde [*kısalığında*] müthiş bir belagat münderic olan [*bulunan*] şu sual îrad olundu [*soru soruldu*]:

"Ne vakit şehadetname [*diploma*] alacaksın?"

Ahmet Cemil artık gözlerini kapadı, sanki dün sütüyle beslediği çocuktan bugün ekmek isteyen bu validenin hal-i perişanını görmek istemiyordu; İkbal'in –üzerinden ratîb [*nemli*] bir bulut geçen siyah gözleri– indi.

Bu akşam bu kadar lakırdı olmuştu. Fakat birinci defa olarak ciddi bir zemin üzerinde söylenen şu birkaç söz Ahmet Cemil'i tamamen kendisine iade etmişti [*döndürmüştü*].

Bir matemin mevkuf-i kahrı olup [*kahrına uğrayan*] kalan kalplere metanet verecek vazife-yi hayatın [*hayat görevinin*] seda-yı hâkimanesi [*hâkimane sesi*] kadar müessir [*etkili*] şey olamaz. O geceyi Ahmet Cemil kâbuslar içinde geçirdi; ertesi gün Hüseyin Nazmi'yi bulmaya karar verdi; Erenköyü'ne kadar gitmek, o her esrarına vâkıf olan kalbe bol bol derd-i derûnunu [*gönül derdini*] dökmek istedi.

İnsanlar keder ve sevinç zamanlarında kalplerinin fazla-yı tahammülünü diğer bir kalb-i hassas ile taksim [*bölüşmek*] isterler. Bu öyle bir ihtiyaçtır ki hiç bir faide-yi

maddiye [*maddi yarar*] beklemeksizin Ahmet Cemil'i Hüseyin Nazmi'ye sevketti.

Sabahleyin erken kalktı; bütün beynini ezen muammaların miftah-ı halli Hüseyin Nazmi'nin elindeymiş gibi gidip onu bulmakta bir isti'cal-i mahsus [*özel acele*] gösteriyordu. Sanki otururşa geç kalacakmış gibi vapurda bir yere oturamadı; zihninde bütün havâtır [*anılar*] ve efkâr donmuş, yalnız bir nokta yaşıyordu. Validesiyle kardeşini yaşatmak. Fakat nasıl? Daha mektepten çıkmak için bir sene var; üç yüz bu kadar gün ki her birini geçirebilmek için ekmek lazım. Bu ekmek sözü kalbinden soğuk bir iz bırakarak geçerdi. O ihtiyar valide, o genç hemşire, onlar daha neler isterler? Ah! Ahmet Cemil onlara neler vermek isterdi, ama nerede o vasıtalar ki bütün o istenebilecek şeyleri alsın da götürsün; o iki perestîde-yi kalbin [*kalbinin sevgilisi*] önlerine döksün, "Bakınız, bunlar sizin için; evet, bunları sizin için, bunları size ben aldım!" desin.

Ah! O da zengin olsaydı. Bakınız, Hüseyin Nazmi ne kadar mesut! Servet ve haysiyet sahibi bir babanın oğlu, bugün düşünmeye mecbur olmadığı gibi yarın da endişe-yi maişet henüz revnak-ı hayatla [*hayat canlılığıyla*] parlayan alnını bîvakit [*vakitsiz*] çizgilerle bozmayacak. Fakat ne beis var? Ahmet Cemil çalışmaktan tehâşi eden [*çekinen*] o cebinlerden [*korkaklardan*] miydi ki henüz mübarezegâh-ı hayatta [*hayatın mücadele alanında*] ilk hatvesini atmadan lerzedâr-ı fütur olup [*gevşeklikten titreyip*] kalsın. Hayat ile uğraşmak, bu ma'reke-yi maişette [*geçimin savaş meydanında*] o da yumruğunu sıkarak hissesini almaya çalışmak icab ediyor, öyle mi? Niçin çalışmasın? Bu suallere zihnen cevap verdikçe Ahmet Cemil sanki dövüşmeye hazırlanıyormuşçasına ayaklarının üstünde biraz daha metinane duruyordu.

Haydarpaşa'dan katara [*trene*] atlamak, Erenköyü'ne çıkmak, mevkiften [*istasyondan*] epeyce uzakta olan Hüseyin Nazmi'nin havai boyalı, bahçesi demir parmaklıklı zarif köşküne kadar gelmek için geçen zaman bütün bu meşgale-yi zihniyeye [*zihin meşgalesine*] masruf oldu,

fakat köşkün parmaklık kapısının yanındaki zili çekeceği sırada eli hilâf-ı mutad [*her zamankinin aksine*] titredi. Arasıra buraya geldikçe bilâfütur [*fütursuzca*] içeriye girmek âdeti iken bugün bir bâb-ı fütüvvetin [*fütüvvet kapısının*] karşısında bir müsted'î-yi dermande [*aciz bir dilenci*] gibi cesareti uyuştu. Birden Hüseyin Nazmi'ye âlâm-ı kalbini [*kalbinin elemlerini*] dökdükten sonra arkadaşı bir nazarla "Ne demek istiyorsun? Para mı lazım?" sual-i sâkitanesini [*sessiz sorusunu*] îrad edecek zannetti.

Şu dakikada duyduğu cesaretsizlik bir türlü zili çekmeye iktidar bırakmamıştı. Geri dönmek, buradan, bu güzel köşkün, gözlerinin önünde servetin bir timsal-i refî'i [*yüksek timsali*] gibi yükselen bu binanın kapısından kaçmak, avdet etmek ta o Süleymaniye'deki evceğizin âgûşuna atılmak, babasının henüz hayalini gördüğü o köşeciğe kadar giderek "Baba! Sen niçin bizi bıraktın?" demek istedi. Sonra bütün şu silsile-yi mütalaatı [*görüşleri*] bir hamle-yi metanet [*metanet hamlesi*] zîrüzeber [*altüst*] etti. Oraya para istemek için mi gelmişti? Onun istediği şey kendisini dinleyecek bir adamdan başka bir şey değildi.

Zili çekti. Ta köşkün ikinci katından tarraka [*gürültü*] ile bir pencerenin yeşil pancurları açıldı; Ahmet Cemil başını kaldırdı; saf pür âhenk bir çocuk sesi sordu:

"Siz misiniz Cemil Bey? Durun, durun, kapıyı ben açayım, ağabeyim hâlâ uyuyor."

Bu Hüseyin Nazmi'nin hemşiresi Lamia'ydı. Ahmet Cemil'in şu kadarcıktan dostu. On dört yaşına giren çocuklarda mukaddematı görülen takayyüd-i tekellüfperdâzîyi [*tekellüflü konuşma bağlılığı*] henüz Ahmet Cemil hakkında takınmaz, ona karşı hâlâ beş altı yaşındaki Lamia kalmıştır. Perişan haliyle, henüz taranmış saçları koştukça savrularak, açık pembe kısa esvabının etekleri uçuşarak bahçeyi geçti, selamlık kapısından henüz başı görünen uşağa meydan bırakmayarak yetişti, parmaklığı açtı.

"Geldiğinize ne kadar iyi ettiniz. Ağabeyim sizi görünce şaşıracaktır. Bu sene hiç gelmediniz. İkbal Hanımı niçin getirmediniz?"

Lamia çocukların teklifsiz görüştükleriyle bitmek tükenmek bilmeyen pürgûluğuna [*gevezeliğine*] cereyan-ı serbest [*serbestlik*] vermiş, köşke gelinceye kadar lakırdısının ötesine berisine serptiği suallerin cevaplarına intizâr etmeksizin bir dakikada on meseleye temasa vakit bulmuştu.

Ahmet Cemil köşke girerken dedi ki:

"Rica ederim, benim geldiğimi haber verir misiniz?"

Lamia "Şimdi" dedi ve koşarak Ahmet Cemil'i yalnız bıraktı.

Hüseyin Nazmi'nin odasına girince düşünmekten, yürümekten mütevellid [*ileri gelen*] bir taab [*yorgunluk*] ile hemen sandalyelerden birine oturdu. Ah! Her geldikçe lâkaydane [*kayıtsızca*] oturduğu bu odanın bugün üzerindeki tesiri gayr-i kabil-i tahlil [*tahlil edilemez*] bir şeydi.

Odanın bahçeye nâzır yeşil panjurları henüz açılmamış, aralıklarından güneşin ziyâsı belli belirsiz süzülmüş, pencerelerin uzun, koyu perdeleri yerlere dökülmüş... Sanki bu zulmetin ortasından fışkırarak dikilmiş mehib [*heybetli*] heyulalar. Odanın ötesine berisine perişan konuluvermiş sandalyeler, ta karşıda duvarın üzerinde renk-

leri karanlıkta dalgalanarak duran bir harita, oda kapısının cenaheynini [iki kanadını] işgal eden yüksek, Hüseyin Nazmi'nin bir israf-ı nevhevesane [*yeni hevesli bir savurganlık*] ile doldurduğu kütüphaneler. Ah! Ahmet Cemil böyle bir odaya, şöyle bir kütüphaneye, bu kitaplara malik olabileydi! Hüseyin Nazmi'nin evinde bu his birinci defa olarak bu dimağ-ı safın [*saf beynin*] üzerine düştü. Bir kar tabakasının reng-i bikri [*bakir rengi*] üzerine düşmüş bir katre [*damla*] çirkâb [*kirli su*]!

Bugün endişe-yi ihtiyaç [*ihtiyaç düşüncesi*] ile, derd-i maişetle ilk cerihayı [*yarayı*] almış olan bu kalb-i taze şu havai boyalı köşkün şu bahçeye nâzır karanlık odasında cânişîn olmak [*yer almak*] lazım gelen sükûn-i fikre [*düşünce sakinliğine*], âsûdegî-yi hisse [*duygu rahatlığına*], amîk [*derin*] zevk-i hayata karşı elîm bir hiss-i hüsran duydu.

Şurada oturmak, bu etrafı muhit olan [*kaplayan*] eşyaya tasarruftan mütevellid kanaat ve itminan [*güvence*] ile oturmak, panjurlardan birini hafifçe oynatmak, öyle ki bu zulmet-i sükûnpervere [*sakin karanlığa*] halel gelmesin, odanın mübhemiyet-i menâzırıyla [*manzaralarının belirsizliğiyle*] bahçenin tâbiş-i müşemmesi [*güneşli parıltısı*] arasında, işte şuracıkta pencerenin şu kenar-ı âsûdesinde [*dingin kenarında*] okumak...

Okumak!... Ahmet Cemil bunun üzerine neler bina etmiş, ne ümitler kurmuştu. Sanki onu kitaplarıyla rahat bırakacaklardı. Zavallı çocuk! Edip olacaksın, iştihar edeceksin [*ünleneceksin*], değil mi? Heyhat! Annesinin seda-yı hazîni [*hüzünlü sesi*] henüz kulaklarındaydı: "Ne vakit şehadetname alacaksın?"

Demek şehadetnameyi aldıktan sonra bütün o ümitleri bırakmak, evin ekmeğini aramak için kim bilir nerelere gitmek lazım gelecek. Biçare validesi! Ya İkbal! Ahmet Cemil'in bu hatıra ile birden kalbi sızlayarak buruldu. Bak, Lamia ne kadar pürsürur [*sevinçli*], gülmek için yaratılmış bir çocuk. İkbal'in dün akşamki nazar-ı hazîni,

ah, o çocuğun gülmemeye mahkûm biçare gözlerinde bir bulut altında duran yaş katreleri...

Ahmet Cemil ayağa kalktı. Sabırsızca, dimağına sirayet eden bu zulmetten artık kurtulmak istiyormuşçasına pencereyi açtı, panjurları itti, güneşin tufan-ı eşi'asıyla [*ışık tufanıyla*] beraber yazın baygın havası odaya hücum etti. Ahmet Cemil boğuluyormuş gibi bu havayı olanca kuvvetiyle teneffüs etti: Oh!

"Vay! Bu ne fevkaladelik! Nereden aklına geldi?"

Ahmet Cemil döndü, Hüseyin Nazmi'ye elini uzattı:

"Sana ihtiyacım var. Bilsen, bugün niçin geldim? Beni ciddi dinleyecek misin?"

"Ooo! Bu ne kadar ciddiyet! Neyin var? Otur bakalım."

Oturdular; o vakit Ahmet Cemil başka mukaddimeye [*giriş yapmaya*] lüzum görmeyerek, her türlü takayyüdat-ı nutukperdazaneden [*konuşma kurallarından*] azade, lisanını perişani-yi efkârına [*düşünce dağınıklığının*] peyrev ederek [*peşine takarak*], hayatında babasının vefatının haiz olduğu ehemmiyeti, fakrini, çaresizliğini, muinsizliğini [*yardımcısının olmayışını*], validesini, hemşiresini, bütün emelleriyle mütebayin [*zıt olarak*] zuhur eden o hakayık-ı fecîa-yı hayatiyeyi [*feci hayat gerçeklerini*], dün geceki o kısa muhavereyi, bütün bu kalbi ezip hurdahaş eden acıları, şu mavi köşkün bu sükûnperver [*sakin*] odasında Nazmi'nin önüne döktü.

Hüseyin Nazmi yalnız dinliyordu; o da Ahmet Cemil kadardı, derin kırkılmış siyah ve sert saçlarının altında küçük başı, nahif [*zayıf*] çehresinde parlayan siyah gözleri, henüz terlemeye başlayan bıyıklarının altında ince donukça dudaklarıyla güzel ve zeki olduğu için sevimli bir gençti.

Metinane, mütehassisane [*duygulanarak*] dinliyordu. O tavr-ı hâmuşu [*suskun tavrı*] her türlü muhatab-ı belîğden [*belagatlı muhataptan*] ziyâde Ahmet Cemil'in âlâm-ı derûnunu [*iç elemlerini*] hüsn-i telakki etmiş [*iyi karşılamış*] oldu. Ahmet Cemil biraz evvel Hüseyin Nazmi'ye müracaattan korkan bu genç, onun karşısında artık ta-

kayyûd-i mevsûsaneye [*vesveseyle sakınmaya*] lüzum görmemişti.

Bitirip de sandalyesinin arkasına yaslanınca, yalnız o vakit Hüseyin Nazmi bayağı tesellilere tenezzül etmeyerek, hastayı hasta sıfatıyla muhatap ederek "Ne yapacaksın?" dedi.

"Evet, ne yapacağım?"

"Yapacağın şeyi pek sade buluyorum. Evvela bütün çocuklara, bütün şairâne düşüncelere 'Siz biraz durunuz!' demek, hayatı olanca hakikat ve maddiyetiyle kabul etmek, madem ki yaşamak için çalışmak lazım geliyor, çalışmak. Bana böyle geliyor ki seni bu kadar perişan eden şey çalışmaktan korku değildir, hayatın henüz bilmediğin bir şeyine biraz vaktinden evvel vukuf hâsıl ettiğindir [*vâkıf olmandır*]."

Hüseyin Nazmi sert elli bir cerrah gibiydi, fakat tam yaranın neştere muhtaç olan yerine dokunmuş oldu. Ahmet Cemil de buna muhtaçtı; çalışmak, evet, zaten demin de öyle düşünmüyor muydu? Niçin çalışmasın? Ama talih onu hayata bîbedel [*bedelsiz*] tasarruf edenlerden biri etmemiş, bundan ne çıkar? Bilakis... "Ben hayatımı kendim kazandım. Ben yine benim eserimle yaşıyorum!" diyebilmek. Ah o itminan-ı vicdan [*vicdan güvencesi*], o, acaba acıkmadan yiyenler gibi çalışmadan yaşayanlar da var mıdır?

Ahmet Cemil birden azim [*büyük*] bir tesliyet [*teselli*] duydu: "Elbette çalışacağım" dedi.

"Hem niçin emellerine bitmiş nazarıyla bakıyorsun? Seni meslek ihtiyarından [*seçmekten*] menecek bir sebep görmüyorum. Mektepte yalnız bir senen daha var, onun için mektebi bırakmak katiyen olamaz; geçinmek için de geceler var, sabahlar var, akşamlar var... Senin gibi bir adam her şey yapabilir. Sanki niçin mütercimlik etmeyesin, hatta hocalık..."

"Hocalık mı? Çıldırdın mı?"

Hüseyin Nazmi sözünü geri almak istemedi. "Kim bilir?" dedi. Mütercimlik fikrine daha mülayim [*yumuşak*] gelmişti. Kitapçıların on altı sahifelik hikâye tercümesine iki mecidiye kadar para verdiklerini işitmişti. On altı sahife iki mecidiye... İki mecidiye... Bu iki mecidiyeyi kazanabilmek ümidi Ahmet Cemil'i münbasıt etti [*rahatlattı*].

"Acaba on altı sahifeyi kaç günde tercüme edebilirim?"

"Kaç gecede demek istersin. Bilmem, belki alışıncaya kadar üç gecede..."

O vakit iki arkadaş bu fikrin peşini bırakmadılar. Tercüme olunabilecek şeyleri düşündüler. Hüseyin Nazmi'nin kütüphaneleri karıştırıldı, uzun uzun mübahaseler [*tartışmalar*] cereyan etti. Fikirleri hep yüksekten uçuyordu. En mühim eserlerden ayrılamıyorlardı. Hüseyin Nazmi Lamartin'den "Rafael", Ahmet Cemil Musset'den "Bir İbnülasrın [*asır çocuğunun*] Sergüzeşti" için ısrar ediyorlardı. Nihayet biraz okumaya karar verdiler. Her ikisinin ötesinden berisinden karıştırmaya başladılar; okudukça kitapları niçin aldıklarını unutuyorlardı. Hele Ahmet Cemil artık Lamartin'in, Musset'nin on altı sahifesini iki mecidiyeye satarak yaşamaya çalışmak lazım geleceğini aklına getirmiyordu. Sanki o bahs-i mühim demin teâti olunan [*söylenen*] dört lakırdı ile halledilmiş, bitmiş gitmişti.

* * *

Bu iki eser-i nefisten birinin belki her ikisinin tercümesine karar verdikten sonra Ahmet Cemil duramadı. Şimdi meşgale-yi tercüme [*tercüme uğraşısına*] artık bir behâ-yı maişet [*geçim değeri*] olmak acılığını kaybederek senelerden beri emel-i yegânesi olan muharrirlik [*yazarlık*] mesleğine tatlı bir mukaddime [*başlangıç*] hükmünü almıştı. Bunun lezzet-i hülyası Hüseyin Nazmi'nin ısrarlarına karşı Ahmet Cemil'i ta eve kadar sevketti.

Validesine, hemşiresine –gece zuhur eden [*çıkan*] mesele-yi mühimmenin [*önemli meselenin*] halli işte şu elinde kenarlarının yaldızı parıldayan kitapların arasında saklıymışçasına– bir nazar-ı mutmainane [*kendine güvenen gözler*] ile bakarak "Ben biraz çalışacağım" dedi; hemen odasına çıktı. Ahmet Cemil her karar verdiğini hemen icra etmek isteyenlerdendir. Hatta tamamen soyunmaya vakit bulamadı. Fesini, setresini fırlatmakla kanaat etti. Odasının bir kenarında eski cilası uçmuş ceviz yazıhanesinin önüne oturdu. Evvela Rafael'i açtı.

Ahmet Cemil'in tercüme hakkında efkâr-ı mahsusası [*özel düşünceleri*] vardı: Aslına tamamen mutabık [*sadık*] kalarak cümleleri aynı silsile-yi terâkib [*terkip dizisi*] ve tarz-ı revabıt [*ilişkiler tarzı*] ile tercüme etmek lazım geleceğinde musırdı [*ısrarlıydı*]. İlk cümleyi okudu. Henüz tercüme ile itilafı [*alışkanlığı*] yoktu; okuduğu hemen kabil-i tercümeymiş [*çevrilebilirmiş*] gibi kalemi kâğıdının üzerine koydu, başlamak istedi.

Neresinden başlayacağından tahayyür etti. Bir daha okudu, terkiplerin tarz-ı tetâbu'una [*birbirini izleme tarzına*] riayet ederek cümlenin her cüz'ünü birer birer tercümeye başladı; bazen kelimeler için bir muadil-i sadık [*doğru bir denk*] arayarak, bazen bulduğu lugatların âhengini altında üstünde bulunan kelimelerin hüsn-i mücaverette bulamadığı [*birbirine yakışmadığı*] için bir müradif [*eşanlamlı*] düşünerek, aslında bir imtizac-ı tabiî [*doğal bir imtizaç*] ile irtifak eden [*yanyana gelen*] küçük küçük cümel-i mutarızayı [*yan cümleleri*] ibare-yi mütercemenin [*çevrilmiş ibarenin*] neresine sokuşturmak lazım geleceğinde tahayyür ederek, bir dakika evvel yazdığı iki kelimeyi dört satır aşağıya koymayı daha münasip bularak önündeki kâğıtta yazdığından ziyâdesini çizerek, bir asi kelimenin arkasından uzun müddetlerle koşarak devam etti, belki bir sahife tercüme etti, fakat ne taab-ı fikirsûz [*düşünceleri yakan bir yorgunluk*]!

O bir hayli tercüme etmiş zannediyordu. Sonra bir aslına bir de önündeki müsveddeye baktı. Aman Yarabbi! Daha bir sahife! E böyle giderse on altı sahife için ne kadar çalışmak lazım gelecekti?

Sonra tercüme ettiğini okudu. İnanamıyordu; yaptığı tercüme, bu kadar çalışmanın neticesi; şu ruhsuz, renksiz şeyden mi ibaretti? Bu dakikada Ahmet Cemil'in hissettiği keselan-ı azimi [*büyük gevşekliği*], cesaretini birden meftur eden [*kıran*] nevmîdîyi [*umutsuzluğu*] yalnız duymuş olmak için mutlaka menkûşat-ı dimağiyesine [*beynindeki şekillenmelere*] bir suret [*biçim*] vermek maksadıyla nevmîdane [*umutsuzca*] uğraşmak lazım gelir.

Ahmet Cemil ayağa kalktı. Odasında gezindi, bir aralık kitabı tekrar aldı, ortasından bir parça okudu; zihnen buna verilebilecek suret-i tercümeyi düşünerek süzüyordu. Hiddet etti, belki diğeri tercümeye daha müsaittir dedi. Onu da okumak istedi. Artık epeyce sıkılmıştı. Adem-i muvaffakiyetten [*başarısızlıktan*], hiss-i noksan-ı iktidardan [*yetersizliğini hissetmekten*] münbais [*kaynaklanan*] bir sıkıntı...

Odasının penceresini açmak, hava almak istedi. Evlerinin bahçesine –mini mini bir bahçe ki İkbal kendine göre bir bahçıvanıydı– nâzır bir pencere... Ah! Hüseyin Nazmi'nin kütüphanesinin penceresi, o müşemmes [güneşli] bahçe, o telatum-i ziyâ [*ışık çalkantısı*], o bûy-i sahra [*kır kokusu*], orada duyulan hazz-ı müskir-i hissiyat [*duyguların sarhoş edici hazzı*]! Bu kafesinin boyası solmuş pencere, şu güneşin kifâyetsizliğinden toprağı yosunlanmış bahçe...

Şu dakikada bütün saadet-i maziyesine [*geride kalan saadetine*] aşiyan-ı latîf olan bu evceğiz sanki bir mazîk-i bela [*belanın dar daraşık yeri*] gibi Ahmet Cemil'i eziyordu. Burada yaşamaya mecbur olmak, burada, şu basma perdeli, tek pencereli dar odacıkta yazın şu takatfersa [*takat kesici*] sıcaklarıyla çalışmak... Ah! Ahmet Cemil zengin olaydı, evet zengin olaydı. Onun da Erenköyü'nde

latîf bahçesi olaydı; müzeyyen bir kütüphanesi, kütüphanenin önünde latîf bahçesi olaydı; Lamartin'i, Musset'yi okuyaydı, fakat on altı sahifesini kırk kuruşa tercüme etmek için değil...

Duramadı, tekrar çıkmak için fesiyle setresini giydi, sanki sokağa çıkarsa aradığını bulacaktı.

Yürürken muntazam [*düzenli*] düşünmek, ne yapacağına bir karar vermek istiyordu. Bu kabil olamadı. O kadar perişanfikirdi [*düşünceleri dağınıktı*] ki mütalaatına bir intizam veremiyordu. Zannetti ki yürümekte devam edersе perişâni-yi dimağını [*beynindeki karışıklığı*] tadile [*düzene sokmaya*] muvaffak olabilecek.

Bâbıâli Caddesine kadar geldi. Bir yere gitmek için fikr-i muayyeni [*belirli fikri*] olmadığı zamanlar daima ayakları onu oraya, kitaphanelerin, matbaaların sıralandığı şu caddeye getirirdi.

Matbaa-yı Osmaniye Kütüphanesinin önüne gelince bir aralık durdu, uzun uzun camlıkta [*vitrinde*] duran kitapları seyretti. Kapların üzerini okudu, bir müddet gözleri kûfî yazılmış bir serlevhaya tesadüf etti. Bunu okumak için çalıştı. Bir aralık zihninde yer tutan suale şu cevabı verdi:

"Ne olacak? Kitapçılardan birine müracaat ederim. Tercüme etmek istiyorum, ne tercüme edeyim?" derim.

Ahmet Cemil buna karar verdikten sonra caddeye indi. Arasıra uğradığı kitapçılardan birinin dükkânına girdi, öteden beriden, yeni kitaplardan, son haftanın risâlelerinden [*dergilerinden*] bahsetti, sonra birden fikrini söyledi. Kitapçı düşündü, pek bîkaydane [*kayıtsızca*] bir eda ile:

"Olsa olsa hikâye tercüme ediniz. Başka kitaplar pek az satılıyor, hikâyeler de satılmıyor ya..." dedi.

Sonra birden kitapçı tebdîl-i tavır etti [*tavrını değiştirdi*], aklına bir şey gelmiş gibi:

"Sahi, Hırsızın Kızı hikâyesine devam etsenize!" dedi.

"Hırsızın Kızı" bir hikâyeydi ki dört cüz'ü neşrolunduktan sonra mütercimi vazgeçmiş, tâbi' [*yayıncı*] de arkasını aramamıştı. Ahmet Cemil derhal kabul etti:

"Çıkan cüzlerle aslını veriniz" dedi. Sonra biraz düşünerek ilave etti:

"Fakat bir şartla: İsmimi dercetmeyeceksiniz [yazmayacaksınız]."

Lamartin'den, Musset'den sonra "Hırsızın Kızı"! Daima hülyalarımızın sonu bu değil mi?

O akşam Ahmet Cemil tercüme dedikleri şeyin bu kadar kolay olduğuna şaştı; iki saatte on sahife tercüme etmişti. Bu gidişle milyon kazanacak.

Kâğıtları annesinin önüne döktü: "İşte!" dedi.

Bu günden itibaren Ahmet Cemil için bir sa'y-i mütemadi [*sürekli çalışma*] başladı; mektebin tatil zamanından istifade ederek gecelerini, gündüzlerini bir muharririn fikr-i garâibperverinden [*tuhaflıklarda dolu fikrinden*] çıkan ve kim bilir nice garâibcû efkâr [*tuhaf düşünceler*] sahibinin kış uykularına türlü korkunç rüyalar karıştıracak olan bu hikâyeyi, bu silsile-yi cinayat [*cinayetler dizisi*] ve vekâyi-i acîbeyi [*garip olayları*] nefret ede ede tercümeye hasretti. İlk dört cüz'ün tarz-ı tercümesinden cesaret alarak zaten hiç bir meziyet-i ifadeye [*ifade üstünlüğüne*] yahut zarafet-i fikriyeye [*fikir zarifliğine*] malik olmayan bu kitabı hemen bir hamlede tercüme ediyordu. Fakat bu meşguliyetten duyduğu nefret çalıştığı müddeti bir hengâme-yi azap haline getirdi. Damarlarının içinde bir bestekâr kanının cevelanını duyduğu halde ekmek yemek için gecesinin sekiz saatini murdar çalgılı kahvehanelerde müstekreh [*iğrenç*] muganniyelere [*çalgıcılara*] demkârlık [*eşlik*] etmekle geçiren biçare bir kemancı gibi meşîme-yi dehası [*deha burnu*] türlü bedâyi-i âsâr [*orijinal eserler*] perverişine [*oluşturmaya*] kabiliyet gösteren bu genç, batakhanelerde bitmez tükenmez hırsız muhaverelerini [*konuşmalarını*] tercüme ettikçe kalbi nefretten şişerdi.

Fakat asıl on beş gün içinde sekiz on cüzlük müsvedde hazırlayarak on beş yirmi mecidiye alabilmek ümidiyle kitapçının dükkânına gidip de tâbi'in para meselesine katiyen yanaşmadığını görünce, nihayet kızara kızara hakk-ı tercümeyi [*çeviri parasını*] istemeye cesaret aldığı

zaman herifin "Durun bakalım, bir kere okutturayım. Daha ruhsat alınacak... Hem basılsın, kaç cüz tutacağını ne bileyim?" dediğini işitince dondu kaldı. Demek, evde günlerce kapanıp, havadan, o güzel güneşten, halkı bütün İstanbul'un en güzel yerlerine sevkeden bu latîf mevsimden nefsini mahrum ederek husule getirdiği bu semere-yi sa'yi [*çalışma ürününü*] satabilmek için bu kitapçı dükkânına günlerce devam etmek, şu mülevves [*kirli*] müsveddelerin arkasından koşmak, bugün ruhsat alınacak, yarın basılacak, şimdi elime para geçecek diye elîm [*elemli*] intizârlar [*bekleyişler*] içinde bulunmak lazım gelecek.

Ahmet Cemil bir şey söyleyemeden çıkmıştı. Artık o gün eve gidip çalışmadı, fakat akşam sükûn-i demle [*soğukkanlılıkla*] düşündüğü zaman devam etmek lazım geleceğine karar verdi:

"İş bir kere nizamına girinceye kadar..." diyordu.

Devam etti; zaman geçiyor, halbuki eline para geçemiyordu. Bir aralık biraz ısrar-ı mahcubane [*utanarak ısrar]* neticesiyle kitapçıdan yüz kuruş alabildi. Hikâyenin ruhsatı alındı, haftada bir cüz neşrine başlandı; tâbi'in züğürtlüğü daha çabuk neşrine müsait değildi; demek haftada iki mecidiye... O da çekişe çekişe alınacak, kitapçı size sadaka veriyormuş gibi burun kıvıra kıvıra sekiz on talepten sonra verecek. Elinize şöyle kümelice para geçmeyecek, hatta alabildiğiniz paralardan türlü akçe farkları kaybedeceksiniz, size en ummadığınız neviden [*çeşitten*] meskukat-ı muhtelife [*farklı paralar*] verilecek. Aman Yarabbi! Bunlar nerelerden toplanmış? Elli altı kuruşa aldığınızı elli üç kuruşa bozduracaksınız, tediyat [*ödeme*] daima sizin zararınıza olarak ta'şîr edilecek [*onda biri düşülecek*]. Bunun mukabilinde [*karşılığında*] de ne kadar zahmet! Yalnız tercüme kâfi değil, ruhsat peşinde koşmalı, matbaada sermürettibe [*başdizgiciye*] serfurû etmeli [*baş eğmeli*], tashihlere bakmalı, üff!

Ahmet Cemil bu suretle yaşayabilmek mümkün olamadığına kanaat hâsıl etti. Başka bir şey daha lazım, bir vesile-yi saiy [*çalışma sebebi*] daha icat etmeli, ama ne?

Kitapçının dükkânına devam ettikçe bazı şeyler öğrendi ki bunlardan istifade tariklerine [*yollarına*] müracaat kabildi.

Kitapçıların neşrettikleri risâleler için makale yazanlara ehemmiyetine göre para veriyorlardı. Ahmet Cemil birkaçına yazı yazsa? Neye dair olursa olsun; Fransızca eski yeni risâlelerde [*dergilerde*], cerîdelerde [*gazetelerde*] tercüme olabilecek ne olursa olsun. Hüseyin Nazmi'nin müşteri olduğu risâlelerin eskilerinden, bayat nüshalarından istiare etti [*ödünç aldı*]; bunlardan en bîgane [*yabancı*] olduğu esaslara, en lâkayıt [*umursamaz*] kaldığı mebâhise [*konulara*] dair tercümeler yaptı. Bunları kitapçılara götürdü, bazısını kabul ettirebildi; kabul ettirebildiklerinden bazısı için para alabildi. Fakat ne zillet-i nefs [*düşkünlük*]! Daima kalabalık olan kitapçı dükkânlarında daima meşgul görünen kitapçılardan, daima ayıp olan para mutalebatına [*isteklerine*] katlanmak... "Şimdi yok...", "Ha! O makale mi? Bakalım, icabına bakarız", "Üç gün sonra..." tarzında bir müşteriye kitap gösterilirken meşguliyet arasında yahut kuru fasulye pilakisi yerken iri iri lokmaların esna-yı tesadümünde [*çarpışması sırasında*] verilmiş cevaplarla mahrumen [*mahrum olarak*] avdet etmek [*dönmek*].

Edebiyat âlemi, matbuat mesleği bu muydu? Hiç olmazsa bu kadar mezâhim [*zahmetlerine*] ve meşâkkına [*sıkıntılarına*] katlanmaya başladığı şu meslekte altına imzasını mağrurane [*gururla*], müftehirane [*iftiharla*] koyabileceği şeyler yazabilse...

Bir gün yine bir makale götürdüğü bir risâlenin tâbi'i –Faiz Efendi isminde munsif [*insaflı*] bir adam ki Ahmet Cemil'in derd-i ihtiyacını [*muhtaçlık derdini*] anlamıştı– dedi ki:

"Mir'ât-ı Şü'ûn için tefrikalık bir hikâyeye lüzum varmış, başkası kapmadan sâhib-i imtiyazına müracaat etsenize... İyi bir adamdır, ihtiraz etmeyin [*çekinmeyin*]."

İhtiraz etmek! Ahmet Cemil pek iyi anlamıştı ki ihtiraz eden aç kalır. Haydi o aç kalsın, fakat evdekiler?

Hemen o dakikada bilâfütur [*fütursuzca*] Mir'ât-ı Şü'ûn matbaasına girdi, sâhib-i imtiyazın odasına kadar çıktı. O vakte kadar bir cerîde idaresine girmemişti. Zihninde matbaa âlemlerini, evrak-ı havadis idarehanelerini büyütür, yeşil örtülü azim yazıhanelerin yanlarında iri sakallı, altın gözlüklü, yüksek söyler, yüksekten bakar sâhib-i imtiyazlar tasavvur ederdi. Şu bir iki aydan beri kitapçı dükkânlarında gördüğü numûneler henüz bu hayalleri tashih etmemişti [*doğrulamamıştı*].

Hüseyin Baha Efendiyi müdüriyet odasında kanapeye lâkaydane [*umursamazca*] yaslanmış, sermuharrir Ali Şekip'in parmaklarıyla hemâhenk [*uyumlu*] olarak pest [*alt*] perdeden okuduğu bir şarkının ninnisiyle uyumaya hazırlanmış görünce şaşırdı; yerinden kalkmaksızın yüzüne istifsarkârane [*soru sorarcasına*] bakan Hüseyin Baha Efendiye nasıl hitap etmek lazım geleceğinde tahayyür etti.

Fakat Hüseyin Baha Efendi iri sakallı, altın gözlüklü bir sâhib-i imtiyaz olmamakla beraber pek iyi bir adamdı.

"Ne istiyorsunuz oğlum?"

Bu hitap Ahmet Cemil'e cesaret verdi, ne istediğini anlattı, Hüseyin Baha Efendi doğrularak dinledi, sonra Ali Şekip'i göstererek:

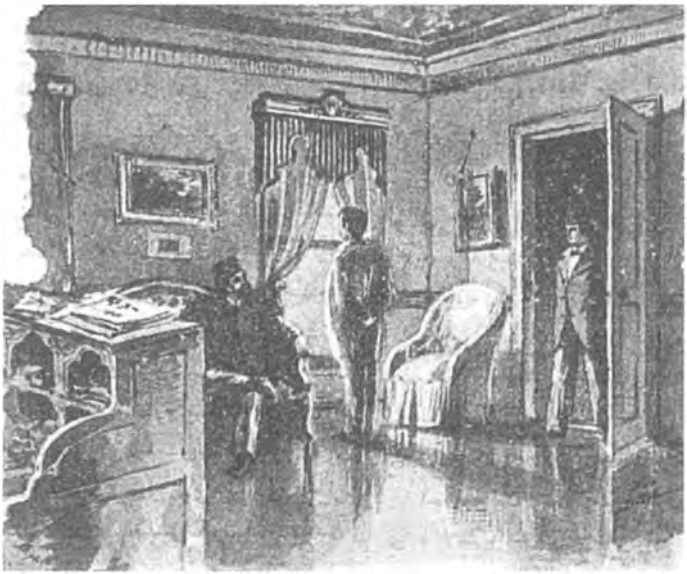
"Soralım da hakikaten ihtiyaç varsa..."

Ali Şekip döndü, o Ahmet Cemil'e birkaç kere tesadüf etmişti; bir hafta sonra devam eden hikâye bitecekti; işte Ahmet Cemil Bey tercüme etsin.

"Aman okudunuz mu bilmem?"

Ali Şekip o iyi yürekli adamlardandı ki beş dakikada dost olur, hasbıhale [*sohbete*] girer, her görüştüğünü sever, dünyada her şeyi sevmek için yaratılmıştır.

Ali Şekip bir hikâye okumuş, onu tavsiye ediyordu. "Durun bakayım, burada mı?" Hikâye bulundu, Ahmet Cemil'in eline tutuşturuldu, "Hemen başlayın!" denildi. Ahmet Cemil utanmasa Ali Şekip'le Hüseyin Baha Efendinin boyunlarına sarılacaktı. Utana utana girdiği bu yere beş dakikada ısınıvermiş, beş dakikada bu adamlar hakkında derin bir hiss-i dostî [*dostluk hissi*] duymuştu.

İşte Mir'ât-ı Şü'ûn cerîdesine ilk intisabı böyle olmuştu. Şu ilk mülakatın şevkiyle Ahmet Cemil bir hafta içinde –tatilin son haftası– cerîdeye bir ay kifâyet edecek [*yetecek*] derecede tercüme hazırladı. Ali Şekip'in tavsiye etitği bu hikâye "Hırsızın Kızı" tarzında bir şeydi, fakat artık Ahmet Cemil müşkülpesentliğe lüzum görmüyordu. Madem ki imza koymuyor... O imzayı yazmak istediği eser-i bedî' [*orijinal eser*] için saklamak istiyordu.

Para meselesi için ikinci mülakatta Ali Şekip'e açıldı. Artık teklifsiz bile olmuşlardı.

Ali Şekip hemen:

"Oh, bak, o nazik meseledir. Hele başlayalım, ben sana para alıveririm. Elbette Hüseyin Baha Efendinin kara gözleri için çalışacak değilsin ya! İdarenin sandığı daima boştur ama... Sen bana biraz kendini tanıtsana bakayım."

Başka birisinin ağzında bîedebane [*edepsizce*] telakki edilecek bu sual Ali Şekip'in ağzında öyle saf bir kalpten sadır olmuş [*çıkmış*] görülüyordu ki Ahmet Cemil garabetini [*tuhaflığını*] fark bile etmedi. Dört lakırdı ile kendini

tanıttı. O zaman Ali Şekip hiç bir kelime söylemeyerek elini uzattı, kendisine bir dest-i muavenet [*yardım eli*] arayan bu genç eli kemal-i samîmiyetle [*olanca içtenliğiyle*] sıktı.

* * *

Bundan sonra Ahmet Cemil'in suret-i cereyan-ı hayatı [*hayatının akış şekli*] hemen takarrür etti [*kesinleşti*]. Daima çalışmak, öteden beriden müteferrik [*dağınık*] olarak ayda üç dört yüz kuruş kadar bir para kazanmak.

Mektep açılmıştı. Hüseyin Nazmi ile beraber artık son sınıftaydılar, fakat beynlerinde [*aralarında*] eski refakat [*arkadaşlık*] mümkün olamıyordu. Biri leylî [*yatılı*], diğeri neharîydi [*gündüzcüydü*]. Hüseyin Nazmi okuyor, Ahmet Cemil yazıyor, birinde melekat-ı fikriyc [*düşünce melekeleri*] tezeyyün ediyor [*süsleniyor*], diğerinde harap oluyordu. Bu fark-ı hayat eski samîmiyet-i münasebatı [*ilişkilerdeki samimiliği*] biraz izale [*yok*] etmişti.

Bu son sene Ahmet Cemil derslerini büsbütün ihmal eder olmuştu. Sabahleyin mektebe gidinceye kadar, akşam mektepten çıktıktan sonra, gece yatıncaya kadar işleyen, daima işleyen bir fikrin mektep derslerine derece-yi tahammülü neden ibaret olabilirdi?

Zayıflıyor, sararıyordu. Buna validesi lâkayıt [*kayıtsız*] kalamadı.

Sabiha Hanım o validelerdendi ki çocuklarının hiç bir hal ve hissini tedkikten hâlî [*geri*] kalmaz.

Bir gün Ahmet Cemil validesinin önüne –Mir'ât-ı Şü'ûn idare memuru Ahmet Şevki Efendiden aldığı– beş mecidiyeyi koyduğu zaman Sabiha Hanım dedi ki:

"Daha paramız bitmedi oğlum, sen beni israfa alıştıracaksın. Bizim idaremizden ne olacak? Biraz da kendine baksana. Hem ben bu kadar yorulduğuna da razı değilim, sonra hasta oluverirsen."

Ahmet Cemil güldü, şefkat-ı validiyetin [*anne şefkatinin*] şu sünûhat-ı rakîkası [*ince düşüncesi*] Ahmet Cemil'i

birden beş yaşındaki çocukluğuna iade etti, kumral uzun saçlı başını annesinin dizine koydu:

"Ben çalışmayacak olursam, nasıl olur anneciğim? Ben çalışmalıyım ki bir şey olabileyim, ben şimdi yorulursam sonra rahat edeceğim. Hele bir mektepten çıkayım, bak ne olacağım? Oğlunu bir matbaa sahibi, bir cerîde müdürü görürsen iftihar edersin, değil mi anneciğim?"

* * *

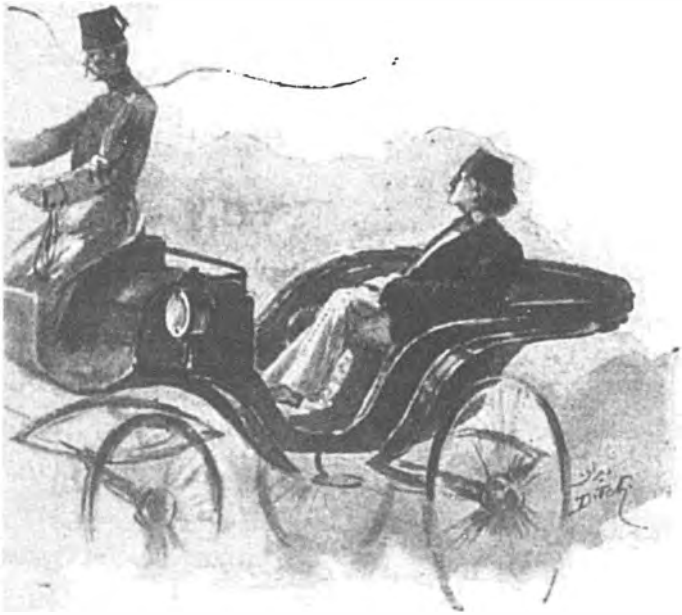
Şimdi Ahmet Cemil'in kalbine bu ümid-i taze [*taze umut*] düşmüştü. Bu ümidin üzerine ne hayaller nakşetmiş, zihninde neler tertip etmişti!

Kitapçı Faiz Efendiye bir cerîde imtiyazı aldırtıyor, kendisi sermuharrir oluyor, Hüseyin Nazmi'yi beraberine alıyor, beheri beş liralık hisse senedatı çıkarıyor, bir matbaa açıyor, hisseler menâfi-i hâsıladan [*elde edilen kazançtan*] yavaş yavaş imha ediliyor [*karşılanıyor*], matbaa Ahmet Cemil'e münhasır kalıyor. Bâbıâli Caddesinin bir mahall-i münasibinde [*uygun yerinde*], mesela Sirkeci'de dört yol ağzında köşelerden birine zarif –zihninde resmi bile mürtesemdi [*işlenmişti*]– bir daire... Küçük bir araba... Tek atlı... Ziyâde tantanaya ne lüzum var? O vakit gözlük de takacak... Gözlüğe bilhassa ehemmiyet veriyordu. Sabahleyin Süleymaniye'den... –Yok, yok, o evi satıyorlar... Başka bir yerde, daha nerede olacağı takarrür etmemişti [*kesinleşmemişti*], bir ev...– Sabahleyin arabasına bindiği gibi askerce bir sesle emir verecek:

"Matbaaya!"

Bu hayali daima süslerdi; yegâne tesliyeti bundan ibaretti. Gece yatağında rahat rahat düşünebilmek için hatta yatmakta istical [*acele*] ederdi.

Daha neler düşünmemiş, bu ümidin etrafında ne teferruat icat etmemişti? Bütün bu mütebessim [*gülümseyen*] hülyaların arasına bir hayal-i handenâk [*gülen bir hayal*] de girerdi, fakat bu hayal seyyaldi [*akışkandı*], belli belirsiz bir şey.

Mübhem bir çocuk çehresi, kim bilir kimdir? Ahmet Cemil bu çehrenin ismini tayine bile cesaret edemezdi.

* * *

Mektep müddet-i tedrisiyesi [*eğitim süresi*] bitmek üzereydi ki bir gün akşam üstü Mir'ât-ı Şü'ûn matbaasına uğradığı zaman Ali Şekip kendisini görür görmez:

"Ben de seni bekliyordum" dedi.

Sonra söyleyeceği şey yanında tashihlere [*düzeltilere*] bakmakla meşgul olan Raci'den, Saip'ten saklıymış gibi Ahmet Cemil'i tuttu, Hüseyin Baha Efendinin odasına kadar çekti götürdü.

"Sana bir iş buldum" dedi.

Ali Şekip'in bulduğu iş bir hocalıktan ibaretti.

Ayda iki lira vereceklerdi. Haftada üç gece, akşam yemeğinden sonra gider, zaten onun evine de yakın,

çocuk pek küçük ama ne olur, bir saat kadar ders. Sonra yanına bir uşak terfik ederler [*katarlar*], yine evine avdet eder. Sanki haftada o üç saat zarfında daha mı ziyâde kazanıyor?

* * *

Ahmet Cemil'in muvazene-yi şehriye [*aylık bütçe*] cetvelinde iki liranın bir ehemmiyet-i azimesi [*büyük önemi*] vardı. Ali Şekip'ten bu haberi aldıktan sonra güya Demiryolu Kurasında büyük ikramiyeyi kazanmış gibi bir an evvel eve müjderes olmak [*müjde vermek*] üzere Süleymaniye yolunu her vakitten daha erken tuttu.

Bu akşam mühim bir müzakere-yi maliye [*mali görüşme*] açıldı. Sabiha Hanım'ın, İkbal'in ârâsına [*görüşlerine*] zamm-ı re'y etmek [*görüş eklemek*] üzere hatta Seher bile mahall-i müzakereye davet edildi. Ahmet Cemil'in elinde kurşun kalem diyordu ki:

"Şöyle böyle eve dört beş yüz kuruş giriyor... İki lira daha zammolunca [*eklenince*]... Madem ki ev kirası yok... Başka ne masraf kaldı?"

Seher mutfak sarfiyatı [*harcamaları*] hakkında mütalaat serdetti [*görüş bildirdi*]. Ahmet Cemil kâh validesine, kâh Seher'e nazar-ı istifsarı tevcih ederek [*soru soran gözlerle bakarak*] cetvel-i muvazeneyi tanzime [*bütçeyi düzenlemeye*] çalışıyordu.

"Daha daha?"

Masraflar kalem kalem ilerliyordu. Cetvelin her noktasında uzun bahisler oluyor, itirazlar serdediliyordu.

"Daha daha?"

Hep arıyorlardı. Daha ne var?"

"Şu yazıldı mı? Şeyi unuttun galiba?"

"Daha daha?"

Nihayet Ahmet Cemil sütunun altını çizdi, toplamaya başladı. Netice-yi cem'i [*toplamı*] birer rakamla işaret

ederek hattın altına indirdikçe kalbinde bir halecan duyuyordu. Yekün ne olacak? Cem' [toplama] bitince hayret etti. Herkes bir sükût-i tam [*büyük bir sessizlik*] ile neticeye intizâr ediyordu [*sonucu bekliyordu*]. Ahmet Cemil cem'in sıhhatine [*toplamanın doğruluğuna*] inanmadı, bir daha yapmaya başladı.

"Aman anne zengin oluyoruz. Bir hayli para artıyor."

Hiç biri inanmadı. Ahmet Cemil'in yanına yaklaştılar, müfredat-ı cetvel [*listede yazılanlar*] tekrar tekrar okundu, noksan bir şey olmasın diye dikkat edildi. Seher bir aralık "Şey unutulmuş" dedi. "Ne?" dediler. "Şey" dedi. Şeyin ismini bulamadı, kahkahayı salıverdiler. Seher utandı kaçtı; cem' bir daha yapıldı.

Ahmet Cemil elinde kâğıdı sallıyor "Zengin oluyoruz!" diye bağırıyordu. Sonra gözlerini İkbal'in gözlerine dikti:

"Artan para lazım değil mi anne? Gelin edecek kızımız var" dedi.

"Aman ağabey, siz de!"

* * *

Ali Şekip'in bulduğu ders Vezneciler civarındaydı. Büyük eski bir konak; iyi terbiye almış altı yaşlarında zarif bir çocuk, biraz okumak biliyor. Çocuğun pederi –nazik bir efendi– Ahmet Cemil'e hatt-ı hareketini [*ne yapacağını*] tayin etti. Çocuğu sunûf-i idadiyeye [*liseye*] ihzar etmek [*hazırlamak*] lazım. Artık ne yolda tarz-ı tedris intihabı [*ders verme seçimi*] icab edeceğinde kendisini muhtar [*özgür*] bırakıyor, en ziyâde dikkat olunacak şey çocukta heves-i tahsil [*okuma hevesi*] uyandırmak. Çalışmasından memnûn olmadığı zaman bittabi [*haliyle*] kendisini haberdar eder. İhtaratın [*hatırlatmaların*] bu kısmında çocuğa manidar bir suretle bakıldı, çocuk gözlerini indirdi; ders saatlerine gelince "Şimdi kış girmek üzere, tabii geceleri tercih edersiniz değil mi?" Avdet için kendisine bir uşak terfik olunur, haftada üç defa olsa kâfi.

Ahmet Cemil bu akşamdan itibaren derse başladı fakat hocalığın müşkülat-ı maddiyesi [*maddi güçlükleri*] hakkında henüz bir fikir hâsıl etmemişti. Çocuğa biraz cerîde okuttuktan sonra ne yapmak lazım geleceğinde tahayyür etti, beş dakikada iş bitti. Şimdi ne yapılacak? Çocuk bekliyordu. Ahmet Cemil adeta sıkıntısından terledi. İmla yazdırmak istedi, söyleyecek bir şey bulamadı. Sonra okuttuğu yeri yazdırdı, yanlışları tashih etti, bazı kavaide [*kuralları*] taalluk eden [*ilgilendiren*] hataları izah etmek istedi. Çocuk yüzüne bakıyordu, bir şey anlamadığından emindi. Büsbütün sıkıldı, "Bu defa bu kadar kalsın efendim, gelecek ders için kitap getireyim de..."

Konaktan çıktıktan sonra adeta geniş bir nefes aldı, dün akşam muvazene-yi şehriye cetvelini şenlendiren iki liranın kolay kazanılmayacağını şu ilk tecrübe ile anlamıştı.

* * *

Mektebin son imtihanları takarrüb etti [*yaklaştı*]. Ahmet Cemil bu sene dersleri büsbütün ihmal etmişti. İmtihan zamanı yaklaştıkça kalbine bir korku giriyordu.

"Ya sınıfta kalırsa!" Bu korku zihnine iliştikçe –insanları korkulu fikirlerden kaçmaya sevkeden hiss-i derûni ile– bunu hemen silip çıkarmakta istical gösterdi [*acele etti*].

Senenin son ayında artık çalışmaya lüzum gördü. Bir yandan bir tâbi'e bir taraftan Mir'ât-ı Şü'ûn için ikinci defa olarak başladığı bir hikâye, haftada üç gecesini mahveden Vezneciler seferi derslere vakit bırakmıyordu. Uykusundan tasarruf etti; küçük odasında, herkes yazın tesir-i hararetiyle [*sıcaktan*] erkence yataklarında uyuduğu bir sırada o kitaplarının üstüne eğilmiş, mütemadiyen [*sürekli*] işlemekten yorulmaya başlayan zavallı başını iki ellerinin arasına almış, dirseklerinin üzerine dayanmış, artık ahz-ı teessürattan [*dıştan gelen etkilerden*] bir istinkâf-ı bîtâbane [*halsizlikle çekinme*] ile imtina gösteren fikrine bir senedir mühmel kalan şeyleri kabul ettirmeye çalışırdı.

Korktuğuna uğramadı, şehadetnameyi alabildi fakat bir şehadetname ki... Ahmet Cemil bundan bahsedilmesine rıza vermez, mertebe-yi zekaiyesine [*zekâsına*] adeta dûniyet [*düşüklük*] veren bu derece-yi liyakat hüccetinden [*liyakat derecesi belgesinden*] utanır.

Şehadetname aldıktan sonra hiç sevinmedi. Ondan zaten bir şey ümidinde değildi. Artık tarz-ı maişeti bulmuştu. Bu şehadetnamenin istihsali için çalışması, başladığı bir şeyi bitirmiş olmak azminden başka bir şeyden tevellüd etmemişti.

* * *

Mektep bittikten sonra Hüseyin Nazmi ile müşareket-i hayatiye [*hayat ortaklığı*] hemen büsbütün bitti. O Hariciye Nezaretine intisap edecek, arasıra da bazı risâlelerde yazı yazacak. Ahmet Cemil hiç bir yere intisap etmeyecek, büsbütün matbuat âlemine atılacak, bir iki ders daha bulacak, para kazanacak, Mir'ât-ı Şü'ûn heyet-i tahrîriyesi arasında zaten yeri hazır.

Hüseyin Baha Efendi bir gün gözlüğünü zapta çalışarak hizmetinden hiç memnûn olmadığı Osman Tayyar'ı göstermiş, kulağına "Sen mektepten çıktıktan sonra buradasın" demişti.

Ahmet Cemil bu matbaada hemen herkesi severdi. Başmuharrir Ali Şekip, sâhib-i imtiyaz Hüseyin Baha, idare memuru Ahmet Şevki Efendi; bunlar hep o saf yürekli adamlardandı ki insan mülakatlarından bir inşirah-ı derûn [*ferahlık*] hisseder, acılıklarından bir çoğunun zail [*yok*] olduğunu diyar. Bir de matbaa müdürü Tevfik Efendi vardı ki matbaaya her gün herkesten evvel gelir, küçük odasına girer, daima küskün, daima sâkit bir adam ki matbaada bir gölge gibidir, kimseyle konuşmaz, hiç bir şeye karışmaz, yalnız Ahmet Şevki Efendi ile umûr-i idareye [*idari işlere*] bakar. Matbaada öksürüğünden başka sesi duyulmaz; mariz [*hasta*], yazın kürk giyer, odasından mangal Mayıs ortasında kalkar bir ihtiyar. Ahmet Cemil bu adamla bir çift

lakırdı etmemiştir. Mahiyetini bile bilmez. Matbaa müdürü? Ne demek olacak, matbaa müdürü ise kendisini göstersin, odasında kül eşelemekten başka bir şey yapmayacaksa müdüriyetten vazgeçsin. Hüseyin Baha Efendinin buna –hatta bazı sû-i istimalatına [*kötüye kullanmalarda*]– tahammül edişine nazaran bu adamın matbaada müdüriyet takınmak için bir hakk-ı mahsusu [*özel hakkı*] olmalıydı. Bazen kulağına çarpan sözlerden yavaş yavaş anlamıştı ki Tevfik Efendi Hüseyin Baha Efendinin şerikiymiş [*ortağıymış*], galiba asıl sermaye de onunmuş.

Ahmet Cemil hiç buna ehemmiyet vermezdi. Zaten o üç kişiden başkaları daima seyyardılar. Altı ayda altı kere matbaa değiştirir adamlar. Bugün Mir'ât-ı Şü'ûn matbaasında, yarın diğer bir cerîdede, bazen iki yerde müctemian [*bir arada*]. Mesela Osman Tayyar dördüncü defa olarak Mir'ât-ı Şü'ûn'a intisap etmişti.

Ahmet Cemil şehadetname aldıktan sonra bu dördüncü defaya da hâtime [*son*] verildi. Hatta bu defa Hüseyin Baha Efendi Osman Tayyar'ın matbaadan çıktığına dair cerîdede iki satırlık bir ilan neşrine bile lüzum gördü.

Ahmet Şevki Efendi o gün bir aralık Ahmet Cemil'e:

"Oh! Hele şu çapkından kurtulduk! Şimdi gitsin de başka Mir'ât-ı Şü'ûn namına para alsın" demişti.

* * *

Mir'ât-ı Şü'ûn'a suret-i katiyede [*kesin olarak*] intisabından sonra Ahmet Cemil'in hayatı bir intizam-ı mahsusa [*özel düzene*] girmiş oldu. Kitapçılar için çalışmak, resail-i mevkuteye [*dergilere*] makaleler yetiştirmek, Mir'ât-ı Şü'ûn için her gün havadis ve mütenevvia sütunlarını doldurmak, sabahtan akşama kadar idarehanenin havı uçmuş, elvan-ı muhtelifeden [*çeşitli renklerden*] lekeleri, eşkâl-i mütenevviadan [*çeşitli şekillerde*] yırtıklarıyla bir garibe halini almış soluk yeşil çuha örtülü yazıhanesinin kenarına ilişerek –Ali Şekip bir tarafta icmal-i ahval [*haber özetleri*] yazarken, Raci ötede bir risâle-yi mevkutede güzel bir manzumeyi

tezyife [*kötülemeye*] çalışırken, Hüseyin Baha Efendi bir hesap meselesi için Ahmet Şevki Efendiye çıkışırken, sermürettip [*başdizgici*] mürekkepli elini kapının kenarına dayamış "Mütenevviaya bir buçuk sütun daha lazım!" derken– çalışmak, yazı imal eder bir alet kabilinden tûlânî [*uzunlamasına*] kesilmiş kâğıtları tekrar okumaya vakit bulamayarak doldurup bir yenisine başlamak, mütemadiyen işleyen zavallı başını bir buhar-ı mestî [*sarhoşluk buharı*] ile müteselli edebilmek için birbirini müteakip [*peş peşe*] yaktığı sigaraların dumanı gözlerini doldurdukça tevakkufa [*durmaya*], sulanan bu biçare gözleri dinlendirmeye vakit bulamayarak yazmak, sonra yorgun zihninin bir kelimeyi bulabilmekten yahut bir cümleyi rabtedebilmekten [*bağlayabilmekten*] imtina-ı aczi [*acizlikle* çekinmesi] üzerine ileriye gitmek istemeyen kalemi kâğıdın üzerinden ayıramayarak durmak, bir müddet kuvâ-yı zihniyenin [*zihinsel güçlerinin*] muattaliyeti [*atıllığı*] içinde gözler pencerenin rengi uçmuş, eğri takılmış yeşil astar perdesinin kenarından şurada zihinlerini öldürmekle meşgul olan bu zavallılara bir nazra-yı istihza [*alaycı bakış*] yollayan güneşin iltimâ-ı ziyâsına [*ışık parlamasına*] mütehassirane [*özlemle*] dalıp kalmak...

Bu meşgale-yi mütemadiye [*sürekli uğraşı*] içinde Ahmet Cemil yemek için vakit bulamazdı. Ekseriyet üzere peynir, ekmek, üzümden teşkil ettiği öğle yemeğini güneşsizlikten, havasızlıktan nâtüvan [*güçsüz*] kalan daima bî-iştiha [*iştahsız*] midesine zorla indirdikçe gözleri bir cerîde-yi ecnebiyede şayan-ı tercüme fıkra arar yahut demin doldurduğu kâğıtların birinde yeri boş bırakılmış bir kelime için lugat kitabını araştırırdı. Bazen uyuşmuş bacaklarına, muttasıl [*sürekli*] oturmaktan yorulmuş vücuduna bir tazegî-yi hayat [*hayat tazeliği*] vermek için kalkıp biraz dolaşır yahut pencerenin kenarında ayakta durarak karşıki kaldırımdan geçenleri seyreder, bir aralık merdivenleri iner, sokağa çıkar, kitapçısına kadar gider, yeni çıkmış kitap varsa şöyle bir bakar yahut tâbi'in hatırı için tashihlerine bakıverir, yine matbaaya avdet eder...

Bu tarz-ı hayat daima böyledir. Cuma yok, Pazar yok, her gün çalışacak, her gün matbaaya esir olacak, bazen geceleri nöbet bekleyecek, sâhib-i imtiyazın odasında sedirin üzerine ilişip yatacak, nadiren matbaada kendisine ihtiyaç olmayacak da biraz nefes alabilmek için Tepebaşı'na kadar gidecek yahut gidip gelme bir Boğaziçi seferi yapacak.

Fakat Ahmet Cemil bu hayattan müşteki [*şikâyetçi*] değildi. Çalışmak şimdi onun için bir illet-i asabiye [*asabi illet*] olmuştu, duramıyordu. Akşamları evine gittiği zaman yemek vaktine kadar minderin üzerine boylu boyuna uzanır, dinlenirdi.

Eve gelince validesiyle İkbal o günün silsile-yi vukuatını [*olaylar zincirini*] naklederlerdi. O yalnız dinler, arasıra bir sual îrad eder [*soru sorar*], onlar söyler, bin türlü hiçlerden mürekkep sözlerle yorgun zihnine biraz nefes-i istirahat verirlerdi. Ahmet Cemil bu hayat-ı meşguliyet başladıktan sonra sükûtperest [*sessizliği sever*] olmuş, gençlere mahsus ıtnab-ı kelamı [*söz uzatmayı*] kaybetmişti, fakat isterdi ki kendisine öteden beriden bahsolunsun. Bugün komşu Sabire Hanım gelmiş, oğlu Ahmet Efendi geliniyle kavga etmiş de o aralarına girmiş, barıştırmış, yine kıymeti bilinmezmiş, gelin değil mi?

Dün İkbal Seher'le beraber sekiz arşın basma almak için Kalpakçılarbaşı'na gitmiş, yolda Seher'in potininin ökçesi kopmuş, deli kız "Aman Küçük Hanım! Ökçem koptu!" diye kalabalığın içinde bir çığlık basmış ki...

Ahmet Cemil bu hiçleri bir zevk-i mahsus ile dinler, dinledikçe sıcak bir günden sonra düşen yaz yağmurlarının latîf serinliğine müşabih bir hazz-ı dilgüşa [*gönül açan haz*] hissederdi.

Matbuat için çalıştığına hiç müteessif [*hayıflanıyor*] değildi. Zira bütün ümitlerinin bu kûşiş-i mütemadi [*sürekli çalışma*] neticesiyle zuhur edeceğine kaniydi. Fakat o Vezneciler'deki ders Ahmet Cemil'e o kadar ağır geliyordu ki eğer başka türlü telafisine imkân olsa o iki lirayı çoktan terkederdi.

Hiç olmazsa gecelerine tamamen tasarruf edebilse kendisini bahtiyar addedecekti. Evde kaldığı akşamlar bir müddet validesiyle konuşur, Seher'le alay eder, bilhassa İkbal'i her hangi bir sebeple kızdırarak eğlenir, sonra odasına çıkarak ya sevdiği bir şairi okur yahut tercümeleriyle iştigal eder [*ilgilenir*] veyahut –iki gün sonra fena bularak atmak üzere– bir manzumecik karalardı.

Odasında seccadelerin üzerinde yuvarlanarak, minderlerde uzanarak çalışmaya sarfettiği bu zamanlar gündüzleri idarehanenin hasır iskemlesinde geçen saatlerin mükafat-ı meşâkkı [*meşakkatlerinin ödülü*] kabilinden bir devre-yi istirahatti [*istirahat arası*]; fakat derd-i ihtiyaç bu zamanları da tamamen kendisine bırakmıyordu.

Haftada üç gece yemekten sonra evden çıkarak, bu sükûngâh-ı ârâmişi [*dinlenme yerini*] bırakarak Vezneciler'e kadar gider, orada saatlerce uğraştıktan sonra maiyyetine verdikleri bir uşağın refakatıyla [*eşlik etmesiyle*] evine gelir, o zamana kadar herkes yatmış olduğundan üzerine aldığı anahtarla kapıyı açarak hafifçe ayaklarının ucuna basa basa odasına girer, nihayet on altı saatlik bir sa'yin beha-yı ıztırabıyla [*çalışmanın ıstırabı karşılığında*] kazanılmış olan yatağına sokulurdu.

Asıl bu Vezneciler seferinden kış esnasında zahmet çekmişti. Öyle ki ders günleri yemeğini yedikten sonra mangalın başında ısınmak mümkünken buna muvaffak olamayıp soğukta, karların, çamurların içinde tekrar sokağa çıkmak lazım geleceğini düşündükçe eve gitmekten tehaşi eder [*korkar*] olmuştu.

Dersi olduğu akşamlar Ahmet Cemil sofrada bir sükût-i matemgîrane [*matemli bir sessizlik*] ile yemek yedikten sonra küçücük kırmızı bakır mangalla ısınan bu latîf aşiyane-yi istirahatte [*dinlenme yuvasında*] validesini, hemşiresini yalnız bırakarak, hatta geç kalmak havfıyla [*korkusuyla*] mangalın kenarına sürülen parlak sarı cezveden hissesini almayarak bilhassa bu gece seferleri için aldığı siyah muşamba paltosunu giyer, "Anne ben gidiyorum, uykunuz gelirse beni beklemeyiniz!" der, kal-

binde bu eve, şu muhtasar [*küçük*] aile ocağına bir hiss-i hasretle [*özlem duygusu ile*] sokağa çıkardı.

Soğuk!... Kışın tipilerle mahmul [*yüklü*] rüzgârı paltosunun başlığından hücum ederek yüzünü tırmalar, bütün vücudunu bir ra'şe-yi bâride [*soğuk titreme*] ile titretir. Hasır iskemle üzerinde yazı ile geçen takatfersa [*takat kesici*] bir günden sonra o latîf, küçük, sarı mangalın kenarından mehcur olmak [*uzaklaşmak*], meşkûk [*kuşkulu*] işlerle geçinen sifle [*sefiller*] gibi geceleri karanlıklar içinde ekmek parasına koşmak bir derd-i takatfersaydı [*takat kesici dertti*].

Her dakika bir çamur girdabına batmamak için tevakkufa mecbur olur, iki ellerini ceplerine sokarak eteklerini dizlerinin üstünde zapta çalışa çalışa taşların üzerinden sekerek yürür, bazen duvarların kenarından bir gölge şeklinde süzülerek geçer, güzergâhına tesadüf eden küme küme bozulmuş köpeklerden korkarak yolunu değiştirir, bazen bir viranenin boşluğundan geçerken şimdi bir el uzanıverecekmiş, yakasından tutuverecekmiş gibi kalbinde bir lerziş-i hiras [*korku titremesi*] duyardı.

Sonra bir aralık yağmur başlar, omuzlarında, başında muşamba paltosunu döverek sırtından süzülüp ayaklarına doğru akar, ne kadar kıvırsa bir türlü çamurdan muhafaza

edemediği zavallı tek pantolonunu ıslatır. Bu yarına kadar kuruyacak. Sabahleyin mangalın kenarında tutarak geceden kalan nemi alınacak, İkbal bir yandan ütüyü hazırlarken o matbaaya geç kalmak korkusuyla üzülecek. Tenha karanlık sokaklar... Soğuk rüzgârlarla karışık sıkı bir yağmur...

Ahmet Cemil o sokaklardan, o yağmurun altından geçer, ta Vezneciler'e kadar gelir, kapının önünde zile dokunmadan evvel bir nefes alır, sonra kapı açılınca henüz yemeğini bitirmemiş, yağlı elini silmemiş uşağın tuttuğu mumun ziyâsıyla dar bir merdiveni çıkar, selamlık odasına girer, orada bekler, ta ki küçük bey kitaplarını alıp haremden çıksın...

"Hoca efendi, bugün hiç çalışmadım, affınızı rica ederim" mukaddimesiyle [*girişiyle*] küçük bey girer, Ahmet Cemil'in her şeyden ziyâde bu Hoca Efendi tabiri canını sıkar. Niçin? Canı sıkılmaya hakkı var mıydı?

Çocuk küçük bir yaramazdır, fakat yaramazlıkları bir terbiye süsü altında mesturdur [*örtülüdür*]. Ahmet Cemil şakirdinin [*öğrencisinin*] hiç bir adem-i zarafetine [*kabalığına*] tesadüf etmemiş olmakla beraber ufak bir serzeniş [*sitem*] yapsa çocuğun ca'lî [*yapmacık*] bir eda-yı mahcubane ile gözlerini indirerek içinden "Budala! Sen de... Sana ne oluyor? İster çalışırım, ister çalışmam. Keyfimin kahyası değilsin ya!" diyeceğinden emindir. Onun için daima affeder, zaten çocuğun kendisiyle beraber bulunduğu müddetten başka çalışmadığını da bilir.

Derse başlanır; mesela hesaptan taksim [*bölme*] anlatılacak; arzın kürriyeti [*dünyanın yuvarlaklığı*] izah edilecek, bir küçük efsane okunacak, ele geçen eski bir cerîdeden imla yazdırılacak... Ah! Ahmet Cemil bunlara bedel o küçücük sıcak odada minderin üzerine boylu boyuna uzanarak Musset'nin gecelerini, Hugo'nun temaşalarını, Lamartin'in tefekküratını okumak için nasıl bir iştiyak-ı cansûz [*can yakan bir özlem*] duyardı.

Bir vakit gelirdi ki her ikisi de yorulur; çocuk küçücük eliyle ağzını saklayarak yalandan esnemeye başlar, Ahmet Cemil'in yorgun gözleri süzülürdü. Bir aralık uşak görü-

nür, "Hanımefendi haber göndermiş, küçük bey artık yorulmuştur, diyor" sözüyle derse hâtime verilir. Çocuk bir an evvel hareme gitmek, uşak da Ahmet Cemil'i bir an evvel evine götürüp avdet etmek için sabırsızlandıklarından bunun çocukla uşak arasında bir sanî'a [*düzmece*] olması da pek ziyâde ihtimal altında olmakla beraber Ahmet Cemil aldanmayı tercih ederdi.

Avdet ederken başka bir fasıl başlardı. Uşak yavaş yavaş Ahmet Cemil'le teklifsizleşmişti. O, bu laubaliliğe sükûttan başka bir şeyle mukabele [*karşılık*] göstermediğinden uşak evde lakırdısız geçen hayatının öcünü Ahmet Cemil'den çıkarırdı.

Elinde muşamba feneri sallayarak, ilk önce önden gitmek mutadıyken [*âdetiyken*] her defasında bir iki parmak geri kala kala nihayet yanında gitmeye başladığı Ahmet Cemil'e geveze uşak bütün tercüme-yi halini [*hayat hikâyesini*] döktü, memleketinde kendisini bekleyen nişanlısından bile bahsetti. Ahmet Cemil yalnız dinler yahut dinlemeksizin susardı. Nihayet sokağın başına gelince uşak "Eee artık buradan gidersiniz" derdi. Ahmet Cemil hafif bir selamla ayrılır, titreyerek anahtarı sokar, çamurlu lastikleriyle muşamba paltosunu hemen taşlığa atar, odasına çıkar, ıslak esvaplarını öteye beriye iliştirir, yatağına, hayatta yegâne mülteca-yı ârâmişi [*dinlenme sığınağı*] olan yatağına girer.

* * *

Uyu zavallı çocuk! Yeşil eski çuhalı yazıhanenin kenarında, karanlık çamurlu sokaklarda, küçük nazlı çocuğun daima esneyen çehresi karşısında geçen o sâât-ı meşâkk u mihenden [*meşakkat ve sıkıntılı saatlerden*] sonra şu sıcak temiz yatağın içinde, münevver mavi bir semanın bârân-ı elması altında, tulû'unu beklediğin hurşîd-i ümidi [*umut güneşi*] görmeye çalışarak derin, uzun bir hâb-ı tesliyetbahşâ [*teselli edici uyku*] ile uyu!

Altı

Tepebaşı ziyâfetini takip eden günün sabahı Ahmet Cemil matbaaya mutadından [*her zamankinden*] biraz geç, gecenin bakiyye-yi humârıyla [*mahmurluk kalıntısıyla*] biraz sersemce olarak geldiği zaman Ahmet Şevki Efendiden başka kimseyi bulamamıştı. Sabahları intişar eden [*çıkan*] cerîdeler idarehaneleri en ziyâde sabahleyin âsûdedir [*dingindir*]. Gece cerîde basılmış, sabahleyin şafağı müteakip müvezzilere [*dağıtıcılara*] dağılmıştır. Yalnız postaya tevdi edilecek [*verilecek*] olanlar kuşaklanmakta; tertiphanede mürettiplerin telaşa lüzum görmeyerek kasalara dağıttıkları dökme hurûfun seri darbeciklerle muttarid [*sürekli*] âhengi işitilmektedir. Muharrirler henüz gelmemiş, tütün kokusu henüz matbaanın mürekkep ve ıslak kâğıt kokusuyla meşbû [*dolu*] havasını doldurmamış, Ahmet Şevki Efendi henüz hücresine girip kâğıdının üstünde daima çıtırdayan kalemini eline almamıştır. İdare memurunun terane-yi kalemiyle müdürün öksürüğü matbaa makinesinin demdarlarıdır. Ahmet Şevki Efendiye ne vakit kaleminden o bitmez tükenmez nâlişiyle [*iniltisiyle*] kâğıdın üzerinde –bir meşy-i batî [*ağır yürüyüş*] ile yürüyen bir öküz arabası gibi– o daima çıtırdayan kaleminden bahsolunsa "Yok! Ona ilişmeyiniz, o benim ninnimdir; ben hem yazarım hem o ninni ile uyurum" derdi.

Ahmet Cemil idare memurunu en samîmi temennasıyla selamladı. Her sabah böyle buluşurlar, dertleşirler, öteden beriden bahsederlerdi. Ali Şekip bu iki dosta yazıhanenin bir tarafında hasbıhal esnasında tesadüf ettikçe nükteperdazlığa [*espri yapmaya*] olan meyl-i safderûnanesine [*safça meyline*] tebean [*uyarak*] Ahmet Cemil ile Ahmet Şevki'nin mahlaslarındaki müşabehetten [*benzerlikten*] dolayı "Ahmet efendiler yine birleşmişler" derdi.

Ahmet Şevki Efendi refik-i musahibini [*sohbet arkadaşını*] görünce –söylemek istediği şeyi söyleyecek bir adam bulamayıp da ilk tesadüf edenin üzerine atılan sabırsızlara mahsus bir telaş ile– Ahmet Cemil'in selamına mukabele etmeye vakit bulmadan "Gördün mü bir kere çapkını? Bu akşam yine evine gitmemiş!" dedi. Ahmet Cemil Raci'den bahsolunduğunu derhal anladı.

Ahmet Şevki Efendinin başlıca müntehabı [*seçmesi*] olan lugâttan [*kelimelerden*] biri de "çapkın" kelimesidir. Bu kelimeyi hiç sevmedikleriyle pek ziyâde sevdiklerine hasreder. Hatta bir kere hissiyat-i muhabbetine [*sevgi duygularına*] lüzumundan ziyâde kapılarak kendisini kaybetmiş, sâhib-i imtiyaz Hüseyin Baha Efendinin dizine elini vurarak "Hay çapkın hay!" demişti de sonra da bu hata-yı gafilaneden [*gafletle yaptığı hatadan*] dolayı zaten kırmızı olan çehresi birkaç gömlek daha kırmızılaşarak üç dört gün kadar sâhib-i imtiyazın yüzüne bakamamıştı.

Ahmet Şevki Efendi bu sabah şu cümleyi pek hadidane [*öfkeli*], beyaz keten yeleğinin altında zorca zaptolunan göbeği yerinden sarsılarak söylemişti.

Ahmet Cemil telaş etmeyerek sordu:

"Nereden anladınız?"

"Nereden anlayacağım? Zavallı kadın yine öksüzler gibi boynu bükük çocuğuyla gelmiş, matbaanın aşağı katında ağlayıp duruyor. Görsen, ne de güzel kadıncağız! Taze, mahzun edalı bir biçare. Bedbahtlığı her halinden belli. Karısını evde kimsesiz, yapyalnız, ihtimal ekmeksiz bırakıp da kim bilir hangi kahpenin yanında vakit geçirmekte mana var mı? İkide birde 'Babam nerede?' diye

gelen bu çocukla, matbaa halkının kaba kaba manalı gülüşleri arasında ağlayan o kadıncağızı gördükçe içim içime sığmıyor. Alimallah [*Allah bilir ya*], bir gün o çapkını tuttuğum gibi idarenin penceresinden aşağıya atacağım... Ama neye yarar? İşbu biçarelerin derdine deva bulmakta..."

Ahmet Şevki Efendi devam etti; kendisini tecrübe etmeden, aile babalığı ne demek olduğunu anlamadan yahut o vazife-yi mukaddesenin [*kutsal görevin*] ehemmiyetini her türlü takayyüdden [*bağlılıktan*] vâreste [*uzak*] addedecek kadar kendilerinde hasâset-i tab' [*tabiat pintiliği*] gördükleri halde evlenenlerden bahsetti. Kim bilir, şu genç kadın kimin, hangi baba ile hangi validenin nazlı bir kızıdır? Pek küçükken evlenmiş olacak, çocuğundan öyle anlaşılıyor. Belki on beş, on altı yaşında... Tutmuşlar, bilmediği bir adama verivermişler, "Senin her şeyin işte bu adamdır" demişler, sonra ana baba ortadan kalkmış, dünyada bu adamdan başka kimse kalmamış. Bir ay ya mesut olmuş ya olmamış, kocası içmeye başlamış, nihayet bir akşam evde küçücük bir çocukla yalnız kalmış. Bu genç kadın ne yapar? Kocası nerede kalmış? Bu gaybûbet [*ortadan kayboluş*] tekerrür eder [*tekrarlanır*] olmuş. Nereye gidiyor? Nerede kalıyor? Türlü silsile-yi faraziyât [*varsayımlar zinciri*] ki her biri ciğerlerinde bir şerha-yı zehirnâk [*zehirli yara*] açıyor, meram anlatamıyor, ağlasa kıyametler kopuyor, hatta...

Ahmet Şevki Efendi diyordu ki:

"Evet, böyle bir herif bilirim ki karısı ağladıkça onu döverdi. İnsan ilk önce karısını döven erkeklerden bahsolunduğunu işitince 'Kim bilir; karı nasıl dayağa müstehaktır [*hak ediyor*]' demek ister. Evet, efendi içsin içsin, sonra 'Evde bakkaldan veresiye peynir ekmek alırlar' tesellisiyle gitsin cebindeki parayı bir murdar aşüfteye [*şıllığa*] versin. Sonra eve gelince karısının ağlamasına tahammül etmesin. O kadın ağlarsa, bağırsa, câris [*hırçın*] denecek, dayağa müstehak addedilecek. Buna bir de kadının kocasına âşık olmasını ilave ediniz. İşte Raci'nin karısı! Dünyada kendisinden kaçan şu heriften başka bir

şey düşünmediği bu sabah şafak atar atmaz gelip şurada ağlamasıyla sabit değil mi? Ama kocasını aramak için sabahleyin başını örttüğü gibi matbaaya geliveren kadının muamelesini de süslü bir muamele addetmeyecekmişiz. Bir de ona sormalı. Bu dereceye kadar düşmüş olmak için kim bilir ne mecburiyetler görmüştür..."

Ahmet Cemil bir teessür-i amîk [*derin üzüntü*] ile dinliyordu. Ahmet Şevki Efendinin sade bir talakat-ı tabîiye [*doğal dil düzgünlüğü*] ile söylediği bu sözler pîş-i nigâhında [*gözlerinin önünde*] bir âlem-i fecâyi [*facialar âlemi*] açmış, hayat cemiyet-i beşeriye [*toplum*] içinde gözyaşlarından mürekkep bir sahife-yi ıztırap [*ıstırap sayfası*] teşkil eden bir mebhas-i dilhırâşı [*yürek tırmalayan konuyu*] bütün tafsilat-ı müz'ice ve müellimesiyle [*rahatsız edici ve üzücü ayrıntısıyla*] gözünün önüne dökmüştü. Utanmasa aşağıda ağlayan Raci'nin karısına değil, bütün gözü yaşlı zevceler için şurada uzun uzun saf bir bükâ-ı merhametle [*merhamet ağlayışıyla*] ağlayacaktı.

Bu aralık Ahmet Cemil'in gözüne bir şey ilişti. Ahmet Şevki Efendiye göstererek dedi:

"Baksanıza, merdivenin başında duran Raci'nin çocuğu değil mi? Bir şey söyleyecek de galiba cesaret edemiyor."

Ahmet Şevki Efendi "Gel bakayım oğlum, gel... Bir şey mi söyleyeceksin?" dedi.

Çocuk –Kırkılmamış lepiska saçlı, dünyada vaktinden evvel dert ve mihnetle ağlamaya başladığı için hazîn bir mana-yı hayretle [*şaşkınlık manasıyla*] örtülmüş zannedilecek kadar baygın gözlü, bir iki sene evvelden alındığı paçaları dizlerine yaklaşan pantolonundan, bileklerini örtemeyen yenlerinden anlaşılan soluk elbisesi içinde, pejmürde yapraklar arasında bir nevşüküfte [*yeni açmış*] gül kadar ruhperver [*ruh okşayan*] bir çocuk– tereddüt ederek yaklaştı; "İzin verirseniz, annem size bir şey söyleyecek" dedi.

Ahmet Şevki Efendi refikine baktı, bir nazar teâtisiyle [*bakışmayla*] kadıncağızı dinlemeye karar verdiler.

Ahmet Şevki Efendi çocuğun elinden tutarak dedi ki:

"Senin ismin ne bakayım?"

"Nedim."

"Bak bir kere! İlk babalık hevesiyle çocuğa şair ismi vermiş de sonra..."

Ahmet Şevki Efendi mütalaasını çocuğun yanında ikmâl etmek istemedi. Ahmet Cemil'i de bir işaretle davet ederek sofaya çıktı, kadıncağız merdivenin kenarına dayanmış, muntazır-ı müsaadeydi [*izin bekliyordu*].

Ahmet Şevki Efendi kendisine biraz vakar vererek, merasim-i fevkaladeye [*sıradışı törenlere*] mahsus sesini takınarak "Ne istiyorsunuz hemşire hanım?" dedi.

Ahmet Şevki Efendinin şu suali üzerine genç kadın bütün matem-i hayatının [*hayat mateminin*] zulmet-i meşâkkından [*meşakkatler karanlığından*] genç simasına çekilmiş bir perde-yi ye's [*umutsuzluk perdesi*] gibi çehresini örten siyah peçenin altında henüz kurumamış kirpiklerini kaldırmaya, henüz hande-yi şebâba [*gençlik gülüşüne*] bedel girye-yi ıztırab-ı seylâbı [*sel gibi ıstırap ağlayışı*] altında melûl ve kesif duran gözleriyle şu müşfik çehrelere bir nazra-yı istimdad [*yardım isteyen bakış*] tevcihine [*göndermeye*] bile cesaret edemeyerek mühtez [*titrek*] bir seda ile:

"Deminden beri size müracaat edip etmeyeceğimi düşünüyordum" dedi. "Nihayet müracaata karar verdim de şimdi ne diyeceğimi bilmiyorum. Zaten benim ne demek istediğimi siz pek iyi bilirsiniz, değil mi efendim? Zevcimi siz de benim kadar tanırsınız. İkide birde boynu bükük bir çocuğun gelip babasını sorduğunu da görüyorsunuz. Bugün o çocuğun elinden tutarak gelen validesini görünce bu zavallı kadının ne demek istediği de anlaşılmıştır."

Kadın artık ilk ihtiraz-ı müteredditanaye [*tereddütlü çekinmeye*] şu üç dört sözle galebe çaldıktan sonra, o senelerden beri katre katre ciğerlerine damlayıp her nokta-yı isabetinde [*düştüğü yerde*] bir zahm-ı sûznâk [*yakıcı bir yara*] açılan zehr-i derdin [*dert zehrinin*] bütün telhî-yi âteşîni [*ateşli acılığı*] feveran etti. Söyleyeceğine, ne demek istediğine dikkat etmeyerek; orada şu mürekkep lekeleriyle simsiyah kesilen matbaa merdiveninin kenarına ittikâ ederek [*yaslanarak*], karşısında yüzüne bakamaksızın bir büht-i teessürle [*üzüntü şaşkınlığı* ile] sâkitane [*sessizce*] dinleyen o iki çehre-yi şefkate [*şefkat yüzüne*] tevcih-i nigâh etmeyerek [*gözlerini çevirmeyerek*], yanı başında bu facianın henüz esasını idrak edebilecek bir sinne [*yaşa*] gelmemiş fakat bütün elem ve ıztırabına bir şerîk-i gafil [*gafil ortak*] olmuş çocuğun eda-yı gamâgînine [*gamlı*

edasına] bakmaya cesaret edemeyerek perişan bir mişvâr-ı lisanla [*dil tarzıyla*] şimdiye kadar kimseye fâş olunamayıp [*açıklanamayıp*] da terâküm ede ede [*birike birike*] artık hasvalasının istîabına [*almasına*] muktedir olamadığı acılıklarını hatırına geldiği gibi salıverdi.

"Fakat ben kocamı aramak için de gelmiyorum. O beni aramaya lüzum görmezse, benim onu aramaya mecburiyetim kalır mı? Geceleri evine gelmeyen erkeğin elbette gideceği bir yeri olmalı. Karısından elbette bir sebeple kaçıyor. Biz, zavallı kadınlar, kocalarımızın bizden kaçtıklarını görürüz de ekseriyet üzere kimin için firar ettiklerini de bilmeyiz. Kaç kereler niyet ettim, şu babasının bir güler yüzünü görmeye muvaffak olamayan çocuğu elinden tutup o kadın her kimse ona kadar götürmek, 'Hanım, bakınız, bu çocuk babasına muhtaç bir çocuk. Eğer o eve gelmeyecek olursa bu çocuk genç validesinin daima ağlayan gözlerinin önünde yavaş yavaş ölecek. Buna acıyınız. Babasını bırakınız!' demek istedim. Fakat bilir miyim, o kadın kimdir? Kocam kimin için karısını, çocuğunu bırakıp da gidiyor? İşte efendim, ben bugün kocam için değil, çocuğum için geliyorum."

Genç kadın burada çocuğuna uzun bir nazarla baktı. Ah bu nazar [*bakış*]! Dünyada bedbaht bir kadın olmaya katlanmak mecburiyetinden başka bedbaht bir çocuk yetiştirmiş olmaktan mütevellid [*kaynaklanan*] bir ye's-i azîmin [*büyük bir umutsuzluğun*] bütün kitap şerhi bu nazarda mündemiçti [*bulunuyordu*]. Bir nazar ki çocuğu bir bûse-yi giryenâk [*ağlamaklı öpücük*] ile ihâta etti [*kuşattı*]. Sanki şefkatten, rikkatten [*yufka yüreklilikten*] mürekkep bir âgûş-i nazikterin [*nazik bir kucak*] cezbe-yi miknatısiyyesi [*manyetik çekimi*] içine aldı.

O vakit bu genç kadın, her derd-i hayatını yüzüne baka baka düşündüğü, sanki o sima-yı safına [*temiz yüzüne*] birer tercüme-yi fecîa-yı âlâmını [*elemler faciasının tercümesini*] yazdığı bu çocuktan artık gözlerini ayıramayarak bütün fecâyi-i hissiyatını [*duygu facialarını*] döktü: Henüz çocuk denecek bir sindeyken [*yaştayken*] bu adamın zev-

cesi olduğunu, çocukluğa mahsus bir itimad-ı tam ile olanca his ve fikrini ona hasrettiğini, sonra yavaş yavaş kocasının kendisinden uzaklaştığına vukuf hâsıl ettikçe kalbinin nasıl yırtıldığını, şu devre-yi muhabbetin ilk semeresi daha baba demeye başlamadan babasının onunla beraber validesini de unutup haftada dört beş gece evin semtine uğramamaya başladığını, eve geldikçe delişkenliğinden, sarhoşluğundan başka bir şeyle gaybûbetini unutturmadığını birer birer döktü. Bu güne kadar sabrettiğini, tesellisini ağlamakta aradığını söyledi, fakat artık...

"Evet, artık tahammüle imkân kalmadı. Bakınız, yalnız son vakayı anlatayım; bugün arsız bir kadın gibi beni size müracaata mecbur eden de bu... Pederimden, validemden bana bir şey kalmamıştı. Zaten gelin ederlerken de pek az şey vermişlerdi. Kocam daha onların hayatında iken on liralık bir küpemi aldı, mahvetti. Güya beni Emniyet Sandığına terhîn olunmuş diye aldatmak istiyordu. Pederimle validem ortadan kalkınca yalana da lüzum kalmadı, küpenin satıldığı meydana çıktı. Bir yüzüğüm, iki altın bileziğim vardı. Onlar da birer birer gitti. Tabii ses çıkaramıyordum. Eğer kazandığı para bir oğluyla bir karısından ibaret olan evini geçindirmeye kifâyet etmeseydi, hatta müteessir de olmazdım [*üzülmezdim*]. Fakat bu paranın kazandıklarıyla beraber başka birisine sarfolunduğunu hissediyordum. Nihayet her şey bitti, satılacak artık bir şey kalmadı. Birkaç günden beri –galiba parasızlıktan olmalı– her vakitten ziyâde hiddeti vardı. Evin içinde sanki bir şey arıyormuş gibi bir hayli dolaştı, dolaştı, sonra bir aralık önüme dikilerek: 'Nedim'in kâğıtları nerede?' dedi. Zavallı babam, ne olur ne olmaz diye dişinden tırnağından artırarak üç tane Demiryolu senedi almış, ölürken bunları Nedim'e bırakmıştı. Kocamın kâğıtlar dediği buydu. Küpemin, yüzüğümün filan gitmiş olmasına ehemmiyet vermediğim halde çocuğun dünyada yalnız şu kâğıtlardan ibaret olan servetini, ben ölürsem elinde kalacak olan şu yegâne kuvveti artık bu adamın eline vermek bir hiyanet, affolunamayacak bir kabahat olduğunu anladım. 'O kâ-

ğıtları veremem!' dedim. O vakit üzerime hücum etti, 'Ya öyleyse ben sana gösteririm' dedi ve..."

Genç kadın ikmâl edemedi [*bitiremedi*]; hicâb-ı nisvânîsi [*kadınlık utangaçlığı*] ikmâle mani oldu. Bundan sonra gözyaşlarını da zaptedemedi, bir müddet öyle hıçkıra hıçkıra ağladı.

Ahmet Şevki Efendiyle Ahmet Cemil bu fecîanın karşısında bir hiss-i hürmet ve merhametle [*hürmet ve merhamet hissiyle*] sükût ediyorlardı.

Ahmet Cemil –bir cerîdede sefaletten intihara mecbur olmuş bir aile pederine, sokakta kolu kırık bir çocuğa, mezaristanda on beş yaşında verem bir kızın seng-i kabrine [*mezar taşına*] tesadüf etse dünyaya küsmek hassasiyetinde yaratılmış olan bu şair-i rakik [*duygulu şair*]– şu şi'r-i feryâdkârın [*feryat eden şiirin*] mebhût-i hüznü olmuş [*hüznüyle şaşkına dönmüş*], sanki donmuş kalmıştı.

Nihayet genç kadın başını kaldırdı:

"Kâğıtlar bende, fakat o vakitten beri eve gelmiyor ve gelmeyecek yahut gelse bile bundan sonra hayatımız büsbütün cehennem olacak. Ben nasıl olsa geçinirim. Elimden her şey gelir. Dikiş dikmek, yemek pişirmek, çocuğum için bunların hepsine katlanırım; ona haftada beş on kuruş verebilmek için, ne olur, hizmetçilik de ederim. Fakat, çocuk ne yapsın, efendim, çocuk? İşte size bunun için geliyorum, çocuğu böyle bırakmaya babası razı olabilir, fakat ben nasıl razı olurum? Okumak lazım, ben hizmetçilik etmeye mecbur olayım, fakat onu bilahare uşaklığa mecbur olmaktan kurtarmak lazım değil mi?"

Ahmet Şevki Efendi zihninde bir müşkülün halliyle meşgulmüş gibi iki parmağının arasında çenesini sıkıp duruyordu. Sonra biraz hicâb-ı müteredditane [*tereddütlü bir utangaçlık*] ile ve söyleyeceği şeyin refikince de mazhar-ı tasvib olup olmayacağını anlamak istiyormuşçasına Ahmet Cemil'in yüzüne bakarak dedi ki:

"Eğer merakınız yalnız çocuktan ibaretse, onun elbette bir kolayını buluruz. Mesela buraya da gelebilir. Matbaa da bir mektep değil midir? Burada muharrir efendilerin her

birinden iki söz öğrense âlim olur gider. Çapkının –Ahmet Şevki Efendi mümkün değil bu kelimeden vazgeçemezdi– zekâsı gözlerinden belli. Zevcinize gelince; o mühim bir mesele. Erkeklerin bazı gaflet zamanları olur ki bir müddet vazifelerini terketmelerine sebebiyet verir, fakat..."

Kadın atıldı:

"Rica ederim, beni teselliye kalkışmayın, ne lüzumu var? Çocuğum hakkındaki merhametinize teşekkür ederim. Bu yaşta bir çocuğu –husûsiyle [*özellikle*] anası babası hayatta iken– hangi mektebe gönderebilirim? Mahalle mekteplerinden birine göndermekle maksat hâsıl olsa! Kocam, o, ne isterse yapsın, ben çocuğumun zamanı boş geçmediğine emniyet hâsıl ettikten [*emin olduktan*] sonra her şey yapabilirim. Bir küçük dikiş makinesi bir kadınla bir küçük çocuğun yaşamasına kâfi değil midir?"

Matbaanın şu mî'âd-ı tenhâîsinde [*tenha buluşma yerinde*] merdiven başında cereyan eden bu muhavere artık karin-i hâtime olmuştu [*sona ermişti*]. Kadın Nedim'in elinden çekti. "Tekrar teşekkür ederim efendim, elbette bir kere babasına da söylersiniz değil mi?" dedi. Ahmet Cemil ile Ahmet Şevki medîd bir nazar-ı merhametle şu fecîa-yı zîhayatı [*canlı faciayı*] takip ederken gözleri daima yaşla mestur olan bu bedbaht genç kadın, validesinin gözlerinde bir hande-yi neşvebahş [*neşeli gülüş*] görmemekle sürûr-i tıflanesi [*çocukça sevinci*] çehre-yi masumunda [*masum yüzünde*] incimad eden [*donan*] biçare çocuğunu yavaş yavaş çeke çeke matbaanın merdivenlerinden indi.

Ahmet Şevki "İşte!" dedi.

Sanki şu kelime biraz evvel söylediği sözlerin bir burhan-ı kâtı'ı [*kesin delili*] gibi düşmüştü.

* * *

Ahmet Cemil yazıhaneye teveccüh etmek [*yönelmek*] üzereyken merdivenden birisi çıkmaktaydı. Başını çevirdi, Hüseyin Nazmi'nin uşağını gördü.

Hüseyin Nazmi kendisine bir tezkire göndermişti; diyordu ki:

"Bir haftadan beri inmiyorum. Ufak bir nezle yahut daha doğrusu büyük bir tembellik beni evden çıkarmıyor. Ben çıkamazsam *Gencîne-yi Edeb* de çıkmayacak, onun için bugün matbaaca işini bitirdikten sonra –gece derslerin varsa ta'lîk ederek [*erteleyerek*]– bizim idareye uğrarsın; ne kadar müsvedde filan bulursan toplar, bu akşam bana gelirsin. Şu işi başka birisine de havale edebilirdim, fakat adamsızlıktan patlıyorum; gel de biraz gevezelik edelim."

Kurşun kalemiyle bir buruşuk kâğıda atılıvermiş olan şu perişan sözlere bir de küçük zeyil vardı:

"Lamia'ya bir şey va'detmişsin. Başımın ucunda 'Unutmasın' deyip duruyor."

Ahmet Cemil uşağa "Peki" dedi. Lamia'ya ne va'detmiş? Katiyen hatırına gelmiyor, son defa olarak ne vakit görmüştü? Bir ay kadar oluyor. Ahmet Cemil bir ay evvelki günün bütün teferruatını zihninden tekrar geçirmek istedi. O Hüseyin Nazmi ile bahçede geziyordu. Bir şeye dair konuşuyorlardı. Dalgın dalgın yürürken arkalarından bir şey çarpmıştı. Bu Lamia'ydı. Çember çevirirken üzerlerine gelmişti. Hüseyin Nazmi o vakit kızmış "Senin yaşında çocuklar çember çevirirler mi?" demişti de Lamia latîf bir nazar-ı müstehziyâne [*alaycı bakış*] ile "Pencerede oturup da şiir mi söylerler?" demiş, bir de muhteriz [*çekingen*] kahkahacıkla reng-i istihzayı takviye etmişti. İşte Ahmet Cemil o vakit bir şey va'detmişti ama neydi?

Sermürettip bu düşünceye fasıla verdi:

"Beyefendi, tefrikaya iki sütun lazım."

"Şimdi!" dedi. "Hay şeytan hay! Bunu unutmakta mana var mı? Neydi, Yarabbi, neydi?"

Yazıhanenin kenarına oturdu, istedikleri iki sütunu tercümeye başladı. Fakat bu tercüme bir amel-i mihanikî [*mekanik işlem*] kabilinden fikrini işgal etmeksizin yürüyordu. Fikrinde yalnız bir sual bütün havâtır-ı pûşîdeyi

[*örtülü anıları*] tırmalaya tırmalaya tekerrür ediyordu: "Neydi acaba?"

Pencereden sokağa bakmakla meşgul olan Ahmet Şevki Efendi birden döndü:

"İşte Sait'le Saip geliyor; akşamı beraber geçirmişler olmalı. Raci'den haber alırız."

Saip ile Sait –Saip havadis vermek için, Sait de Saip'i taklit etmiş olmak için– merdivenleri yıkarcasına atlaya atlaya çıktılar.

Saip Ahmet Şevki Efendiye sordu:

"Raci gelmedi mi?"

Ahmet Şevki Efendi burnundan cevap verdi. Saip'ten o kadar nefret ederdi ki ne vakit ona lakırdı söylemek lazım gelse, ağzıyla söz söylemeyi tenezzül addederek burnunu vasıta-yı mücavebe ittihaz ederdi [*cevaplama vasıtası ererdi*]:

"Size sormalı."

"Ooo! Biz onu Pale dö Kristal'de bıraktık. İçti sızdı; orada murdar, ellilik bir karıya tutulmuş."

Ahmet Şevki ile Ahmet Cemil bakıştılar.

"Görülecek şey, karı Raci'ye ne nazlar, ne cilveler yapıyor... Ya Raci'nin hali! Karının yüzüne baygın baygın bakıp gazel söyleyişini görseniz. Dur bakayım, dün akşam karının gözlerine bakıp bakıp da bir beyit söylüyordu:

Şu'le-yi handerîz-i Zühre midir

[*Venüs'ün gülücükler döken şulesi midir*]

Saip aşağısını tahattur edemiyordu. Sait ikmâl etti.

O siyehnûr-i çeşm-i berkefşân

[*Şimşekler saçan o gözün siyah ışığı*]"

Ahmet Cemil gülerek "Aferin Raci! Epeyce reng-i taze göstermeye başlamış!" dedi.

"Hele karıyı görseniz. İri bir Alman; yarım yamalak Türkçesiyle Raci'nin gazelleri için 'Ne diyoğ? Ne diyoğ?' dedikçe biz Sait'le kırıştık. Sonra baktık ki oradan kaldırmak mümkün değil, bizi de salıvermek istemiyor. Öyle bir asılıyor ki! Sevişinceye kadar..."

Saip'in bakiyye-yi hikâyesi [*hikâyesinin devamı*] gürültüye karıştı. Ali Şekip sermürettibi çağırarak merdiveni çıkıyordu. Ahmet Şevki Efendi Ahmet Cemil'in kulağına eğildi "Bu akşam Pale dö Kristal'e gidelim" dedi.

Ahmet Cemil refikinin fikrini anladı:

"Bu akşam kabil değil; ben Erenköyü'ndeyim, istersenız yarın akşam..."

* * *

Lamia'ya va'dettiği şeyi tahattur edemeyecek olursa... Aman Yarabbi, acaba neydi?

Yedi

Ahmet Cemil işini bir istical-i mahsus [*özel olarak acele*] ile bitirdikten sonra *Gencîne-yi Edeb* idarehanesine uğramış, bütün müsveddatı [*taslakları*] toplamış, Lamia'ya va'dettiği şeyi tahatturdan [*hatırlamaktan*] kat'-ı ümid ederek [*umudunu keserek*] vapura binmişti.

Ahmet Cemil'in Hüseyin Nazmi ile uzun refakat-ı sabaveti [*çocukluk arkadaşlığı*] neticesiyle beynlerine [*aralarına*] ne kadar fasıla gelse yine zevalnâpezir [*yok olmaz*] mukarenet-i kalbiyelerine [*kalp bağlılıklarına*] sekte gelemezdi. Mektep hayatından bir sene geçtiği halde birbirlerini aramaktan, buluşmak ihtiyacına tevfik-i emel etmekten [*arzulamaktan*] hâlî [*uzak*] kalmamışlardı. Hüseyin Nazmi hemen her gün sabahleyin Mir'ât-ı Şü'ûn idaresine uğrar, Ahmet Cemil refikini iki gün görmese Umûr-i Şehbenderî [*Konsolosluk*] kalemine [*bürosuna*] yahut *Gencîne-yi Edeb* idarehanesine başvurur, hiç olmazsa ayda bir gecesini Erenköyü'nde geçirirdi. İki arkadaş küçüklükten beri teşrik-i hissiyat ve efkâra [*duygu ve düşünce birliğine*] o kadar alışmışlardı ki yekdiğerinden birkaç gün iftirak etseler [*ayrılsalar*] tamamiyet-i maneviyelerine [*manevi bütünlüklerine*] nakîsa [*eksiklik*] gelmiş zannederlerdi.

Köşkün kapısına gelince parmaklığın arasından Lamia'nın yine çemberi önüne katarak bahçenin dar yollarında koştuğunu gördü. Kendi kendisine "İş fena!" dedi.

Zili çekti, Lamia'nın elinden çember kaçtı, değnek bir yana fırladı, kapıya koştu.

"Haniya benim şey?"

"Ne?"

Lamia derhal darıldı; kıpkırmızı oldu. Küçücük çehre-yi neşatını [*sevinç yüzünü*] bir sehâb-ı hiddet [*öfke bulutu*] kapladı; dargın bir sesle:

"Hem va'dediniz de hem sonra ne diye sorunuz?"

Ahmet Cemil bu hiddetin latîfe ile önü alınabileceğine hüküm vererek:

"Şimdi o şey alınmadı diye kapı açılmayacak mı?"

Lamia kapının düğmesini çekti, bir kelime bile ilave etmeyerek koştu, çemberiyle değneğini aldı, Ahmet Cemil'in önünden bakmayarak geçti.

Hüseyin Nazmi kütüphanesinin penceresindeydi:

"Bu vakitte mi gelinir? Sabahtan beri seni bekliyorum."

"Tamam, bir de sen darılırsan! Bari geri döneyim."

"Başka kim darıldı?"

"Lamia'nın hiddetini görme. Az kaldı kapıyı açmıyordu."

Hüseyin Nazmi dudaklarının arasından "Şımarık!" dedi. Sonra ilave etti:

"Dur içeri girme de bahçede oturalım."

Ta bahçenin bir köşesinde sarmaşıklarla mestur [*örtülü*] küçük bir kameriye vardı; oraya gittiler. Ahmet Cemil fesini, setresini bir iskemleye attı; müsveddeleri Hüseyin Nazmi'nin önüne döktü; oturdular. Evvela hariçten gelmiş mektupları, eserleri gözden geçirmek istediler.

Hüseyin Nazmi zarfları birer birer boşaltmaya başladı:

"Al sana arzın kürriyetine [*dünyanın yuvarlaklığına*] dair bir makale. İmza okunmuyor, risâleler mektep kitaplarıyla mektep çocuklarından kurtulamayacaklar. Bir gün a'mâl-i erba'aya [*dört işleme*] dair bir makale gelse

taaccüb etmeyeceğim. [*şaşırmayacağım*] Tarsuslu Zerâfîzade Abdullah imzasıyla bir gazel:

Nâr-ı aşkın içre ey mâhım senin
[*Aşkının ateşi içinde ay yüzlüm senin*]"

Ahmet Cemil "Ateşe" dedi.

"Vay, şimdi de başımıza 'Bir fıkra-yı muhayyele' [*hayali makale*] çıktı: 'Bin üç yüz dokuz sene-yi hicriyesinin şehr-i şabanının on yedinci gecesi saat altı buçuk raddelerinde Edirne kasabasının cihet-i şimâlisinde [*kuzey tarafında*] kâin [*yer alan*]...'"

"Sen böyle hepsini okumaya kalkışırsan, işimiz var."

Hüseyin Nazmi ihtisara [*özetlemeye*] başladı, sepete atılacak müsveddeler terâküm ediyordu [*birikiyordu*]. Bir aralık bir kâğıt için "Koca şair! Sakinamesi dercolunmamış [*yayımlanmamış*] diye küplere binmiş!" dedi. Ahmet Cemil "Fıçıya binsin de sakinamesini orada okusun" diye mırıldandı. Hüseyin Nazmi birdenbire "Vay, burada da sana tariz [*sataşma*] var" dedi. Senin o geçen nüshadaki "Ezhâr-ı bekâret" [*bekâret çiçekleri*] manzumesine bir alay teşnîat [*kınama*]..."

Ahmet Cemil yerinden kalktı, "Bakayım!" dedi; ikisi beraber okudular. Ahmet Cemil için sarfolunmamış tahkir [*edilmemiş hakaret*], ibzal edilmemiş tezyif [*dökülmemiş kötüleme*] kalmamıştı. Saçlarına, gözlerine, yürüyüşüne bile taarruz olunmuştu [*saldırılmıştı*]. Sâhib-i mektup manzumeyi kelime kelime mutarıza [*parantez*] içine alarak her birisine söyleyecek bir söz, o münasebetle Ahmet Cemil'e tuhfe [*hediye*] edilecek bir hakaret bulmuştu. Ahmet Cemil okudukça "Aman ne cevdet-i kariha [*yaratıcılık gücü*]! Ne vüs'at-ı vicdan [*vicdan genişliği*]!" diyor. "Ben miyim? Bu mîr-i belâhetsemir [*aptallar beyi*], bu şair-i zülüfdâr-ı garâibdisar [*tuhaf kılıklı zülüflü şair*], bu herzevekil-i bûzînemesîl [*maymun kılıklı münasebetsiz*]... Bunlar ben miyim? Niçin? Çünkü 'tâbiş-i lerzende' [*titreyen parlaklık*] demiş, çünkü 'gîsû-yi müşemmes' [*güneşli saç*] demişim; çünkü 'pervâz-ı nigâh-ı

emelin' [*emel bakışının uçuşu*] demişim... Öyle şeyler demişim ki görülmüyor, gösterilmiyor, şu halde ben bütün bu sayılan şeylermişim."

Birden Ahmet Cemil "Aa" dedi, "bu yazı bizim Raci'nin..."

O vakit iki arkadaş birbirine baktılar. Şu insafsızlığa, husûsiyle daima beraberinde yaşadığı bir adamın bu suretle aleyhine kalem yürütmek için bir insanın zarafet-i muâşeretkâraneden [*saygı kuralları zarifliğinden*] şu derece mahrumiyetine [*yoksunluğuna*] taaccüb ettiler.

Ahmet Cemil diyordu ki:

"Lakin ne sebep var, bu adamın şu ısrar-ı anûdane [*inatçı ısrar*] ile senin ve benim aleyhime bu kadar tasallutuna [*musallat olmasına*] ne sebep var? Kendisine bunun için para mı veriyorlar yahut bizim iyi şiir söylemediğimize halkı ikna etmekle kendisinin meziyet-i şairanesi [*şairlik meziyeti*] dü bâlâ [*iki kat fazla*] mı oluyor? Bizi anlamıyor, hazzetmiyormuş; o başka bir mesele. Bunu mutlaka söylemeyi bir vazife addediyorsa tahkire neden lüzum görüyor? Ben söyleyecek olursam, onu iskât mı etmiş [*susturmuş mu*] oluyorum? Ondan hakk-ı teşâuru [*şair geçinme hakkını*] selbedecek [*elinden alacak*] bir kuvvet mi var? O da söylesin, ben onun söyledikleri için bir şey diyor muyum? Ben ona tahkire benzer bir şey yapıyor muyum? Beni bir lugat kitabından ne kadar şetm ü teşnîe [*küfür ve kınamaya*] delalet eder kelime varsa toplayıp da Raci'nin yüzüne fırlatmaktan meneden bir şey var mı?"

"Elbette... İşte asıl farkınız da o değil mi? O tahkiratı [*hakaretleri*] icradan seni meneden bir şey var ki onda yok. Çok safderunsun Cemil... Hiç mahalle çocuklarının oynadıkları bir viranelikten süslü bebek gibi küçük bir kız geçerken tesadüf ettin mi? Bütün arsız çocuklar o küçük kızın zarafetine karşı duydukları âteşîn [*ateşli*] bir hiss-i hasedle [*kıskançlık duygusuyla*] birden nasıl tutuşurlar, nasıl arka düşerler, bağırırlar, içlerinde taş atan,

söven, hatta güzel esvaplarının eteklerine sarılan cür'etkârlar olur. Bu insanlarda tabii bir haseddir. İşte senin bedâyi'-i eş'ârın [*şiirlerindeki yeniliklerin*] mecrâ-yı matbuattan [*basın kanalından*] geçerken bu yolda âvâze-yi hasudâna [*kıskançların sesine*] tesadüf ediyor, o kadar. O küçük bebek gibi ağlayarak eve mi kaçacaksın? Emin ol ki pencerelerden seyredenler için o çocuklar arsız çocuklardan başka şeyler değildir."

Ahmet Cemil "Acaba?" dedi, sonra Hüseyin Nazmi'nin karşısına oturarak bu kelimenin ihtiva ettiği şüpheyi tefsir etti:

"Biz kendimizi böyle tesliye [*teselli*] ediyoruz. Ama zannetmem ki hakikat senin dediğin gibi olsun. Bence efkâr-ı halk [*halkın düşünceleri*] nerede gürültü olursa oraya teveccüh eder. Bu meyelan-ı tabiiye [*doğal eğilime*] insanların istihzalara, tezyiflere uğrayanların haline acımaktan ziyâde gülmek hissini ilave edersen bugün bizim etrafımızda bağıranların ne yolda bir aks-i seda [*yankı*] hâsıl ettiğini anlarsın. Bak, her gün sütunlarından bir çoğunu ötekinin berikinin yazdıklarına taarruzat-ı müzeyyifane [*kötüleyici saldırılar*] ile dolduran 'Ma'kes-i Zaman' [*Zamanın Aynası*] ne kadar satılıyor. Sabahleyin kapışan kapışana. Çünkü herkes gülmek ister. Hak kimde olduğunu aramakla iştigal edenler çok mudur zannedersin? Matbuatta erbab-ı taarruzun [*saldıranların*] eline geçenler tıpkı sokakta çamura düşmüş bir adama benzer, etrafına toplanan temâşâgerânın [*izleyicilerin*] onda dokuzu güler."

Hüseyin Nazmi Ahmet Cemil'in bir seda-yı müteessirane [*üzgün bir ses*] ile söylediği sözleri dinlerken gülüyordu. "Ne kadar hassassın!" dedi. "Mütalaan [*görüşün*] kısmen doğru, fakat esas meseleyi yanlış telakki ediyorsun. Halk güler ve gülmekten hazzeder, fakat halkı güldürmeye çalışanlar işte o bir alay udhûkeperdaz [*komedyen*] olmaktan başka bir ehemmiyet alamazlar. O istihzalar aynıyla mudhik [*komik*] resimlere benzer ki insanı bir

müddet güldürür, fakat hedef-i istihza olan zatın kıymetini tenkis etmez [*eksiltmez*]. Bugün takdir ettiğimiz bir adamın o yolda tuhaf bir resmini görsek hangimiz gülmeyiz? Fakat o resme gülmüş olmaktan dolayı o adam hakkında fikrimize hiç bir tebeddül [*değişiklik*] gelmez."

Ahmet Cemil dudaklarını büktü, cevap vermek istemedi. Hüseyin Nazmi'nin her şeyi dem-i sakinle [*soğukkanlılıkla*] tedkik etmekten ibaret olan felsefesine iştirak edemezdi [*katılamazdı*]; bahis burada bitmiş gibi göründü. Hüseyin Nazmi mavi kurşun kalemiyle risâlenin matbaa müsveddatını tashih ederken onun gözleri kameriyenin sarmaşıkları arasında câbecâ [*yer yer*] açılmış aralıklardan birer revzençe-yi zümrüt [*zümrüt penceresi*] buldu. Biraz iskemlesine yaslanarak gurûbun bir sedîl-i esmer ve şeffaf [*esmer ve şeffaf tül*] gibi semanın emvâc-ı harîrine [*ipek dalgalarına*] gerilen zıllına [*gölgesine*] daldı, son bekâyâ-yı ziyâ [*ışık kalıntıları*] bir tarafta küçük bir bulut parçasının kenarına hoşâyende rîşeler [*hoşa giden kökler*] ta'lîk ediyor [*asıyor*], güneşin son demlerinden fırsatyâb-ı pervaz olan [*uçma fırsatı bulan*] serin, hafif bir hava medîd bir sıcak günden sonra sahralardan bir nefes-i istihlas-ı bîtâbî [*halsizlikten kurtuluş nefesi*] gibi kalkan akşam buğuları üzerinden hafif darbeciklerle kanatlarını silkerek geçiyor, sabahtan beri bu sahranın üzerinden güneşin çektiği bûy-i ezharı [*çiçek kokularını*] şimdi tekrar arza [*yeryüzüne*] serpiyordu.

Bir aralık Hüseyin Nazmi "Karanlık oluyor, artık gözlerim bulandı" dedi.

Ahmet Cemil'in gözleri o küçük pencerecikten ayrıldı, arkadaşına baktı. Ne dediğini anlamamış gibi dalgın bir nazarla baktı, sonra dedi ki:

"Ah bu anlaşılamamak, takdir edilmemek endişesi olmasa! Benim o ma'hûd eseri bitirsem de çıkarsam ne olacak? Bugün üç dört tane ufak tefek manzumecikler için feryat edenler o vakit o koca bir cilt dolusu yeniliği görünce ne yapacaklar?"

Ahmet Cemil'in o eser-i ma'hûd [*malum eser*] dediği senelerden beri yazmak istediği, beyninin içinde bir çocuk kabilinden yaşatıp büyüttüğü, her dakika işleyip süslediği o eserdi ki bunda çocukluktan beri okuduklarından müstahsil [*elde edilen*] netâyic-i zevk-i şi'ri [*şiir zevkinin sonuçlarını*] tatbik etmek isterdi. Bu eseri öyle bir şey yapmak isterdi ki o vakte kadar görülmüş olan şeylerin hiç birine benzemesin; bir şey ki... Ah! O şeye zihninde bir şekil ve suret veremiyordu...

Zihnen tertip ettiği esas pek sadeydi: Bir kalb-i taze ki hayata bir incilâ-yı ümid [*umut parıltısı*] ile açılıyor, güya semanın sîne-yi bikrine [*bakir göğsüne*] bûse-yi şemsin [*güneşin busesinin*] temas-ı sevdasından [*sevda temasından*] inficar etmiş [*patlamış*] bir sabah-ı bahar... Fakat sonra yavaş yavaş âfâk tutuşmaya, etrafa bir hava-yı âteşnâkin [*ateşli havanın*] ta'ab-ı tâkatsûzu [*takat tüketen yorgunluğu*] yayılmaya başlıyor, o kalb-i saf u tazeye hayatın ilk metâib ve meşâkkı [*yorgunluk ve meşakkatleri*] yavaş yavaş sokuluyor. Mübareze-yi hayat... Daha sonra neyyir-i ümid o kalb-i şikestenin [*kırık kalbin*] enkaz-ı âmâline [*emeller enkazına*] hazîn bir nazra-yı veda ile [*veda bakışıyla*] süzülüp gidiyor: O vakit zulmet-i netice [*sonuç karanlığı*]...

İşte eser buydu; bu eserle Ahmet Cemil hayat-ı beşeri yazmak istiyordu. Serâpâ bir şiir ki bir tebessümle başlasın, bir katre girye [*damla ağlayış*] ile netice bulsun...

Ne vakit buluşsalar Hüseyin Nazmi'ye bundan bahsederdi. Birçok parçalarını yazmış, arkadaşına okumuştu. Fakat istediğini yapamamaktan, düşündüğünü kalemine tersîm ettirememekten [*yazdıramamaktan*] mütevellid bir ye's ile her yazdığı parçadan sonra o parçaya veremediği ruhun matemini tutardı. Bu eserin adeta hastası olmuştu. Kendi kendisine küser, iktidarını hissinin dûnunda [*aşağısında*] bulduğu için kızar, bazen aczini lisana atfetmek ister, zihninin içinden müşevveş [*karışık*] hayaller gibi uçuşan elvan-ı mübhemeyi [*belirsiz renkleri*]

zaptedebilecek bir alete adem-i malikiyetten münbais [*sahip olmamaktan dolayı*] bir fütur ile adeta hayattan bezer. Ah! Bir kere o esere bir vücut verebilse! Bütün ümid-i hayatı onun üzerine mübteniydi [*dayanıyordu*]. Onu yazarsa –bir gün Taksim Bahçesinde arkadaşına itiraf ettiği gibi– artık hayatta vazifesini ikmâl etmiş kıyas edecekti.

Bugün Hüseyin Nazmi'ye diyordu ki:

"O yeniliklere çıldıracaklar... Hele vezin için kim bilir ne kadar tezyifata [*kötülemelere*] uğrayacağım, fakat bunu niçin anlamamalı? Bizim veznimizin mana-yı mûsikîsine [*musiki manasına*], ifade-yi revişine [*akışındaki ifadeye*] , hiss-i edasına [*edasını hissine*] niçin vâkıf olmamalı yahut iddia-yı vukuf [*vâkıf olduğunu iddia*] edip de bundan niçin istifade etmemeli? Beş yüz beyitlik bir manzumeyi bir vezn-i muttarid [*hep aynı vezin*] üzerine söylemekten tevellüd edecek ta'ab-ı rûhu [*ruh yorgunluğu*], o yeknesakî-i âhenkten [*ahenk tekdüzeliğinden*] husul bulacak teezzî-yi hissi [*duygu ızdırabını*] niçin anlamamalı? Manzumat-ı garbiyede [*Batı şiirlerinde*] tenevvü-i evzandan [*vezinlerin çeşitliliğinden*] hâsıl olan âhengi görüyoruz. O âhengi husule getirmek için bizim elimizde bîmana bir vezn-i hecaî [*hece vezni*] yerine haddizatında [*aslında*] bir mûsikîden ibaret bir vezn-i mutarreb [*neşeli vezin*] varken niçin nazmımızın eczasına [*parçalarına*] dikkat ettiğimiz gibi mişvarında [*tarzında*] da âheng-i veznin [*veznin ahenginin*] rûh-i şiir [*şiirin ruhu*] ile hemdem olmasına dikkat etmeyelim? Vezn-i hecâîye bu hizmeti ifa ettirmek mümkün olamazdı. Garplıların hareke-yi mûsikîye [*musiki hareketi*] dedikleri hecâyâ-yı memdûdeden [*uzun hecelerden*] Türkçe mahrum olduğu için Türkçeye vezn-i hecâîden başka bir âhenk olamazdı; fakat lisan Türkçelikten çıkınca, Arabînin Farisînin o lâyüfnâ [*bitmez tükenmez*] hazâin-i servetinden [*servet hazinelerinden*] tezeyyüne [*süslenmeye*] başlayınca o vezn-i ma'hûdu [*malum vezni*] muhafazaya nasıl imkân görülürdü? Şimdi bir şiir söyleyiniz ki

Hafız'ın lisan-ı muhteşemine mahsus olan o güzel kelimatı [*kelimeleri*] taksîr ederek [*kısaltarak*] okumaya mecburiyet hâsıl olsun. O şiir değil, bir eza-yı vicdan [*vicdan eziyeti*] olur. Buna mukabil aruzun mûsikîsinde hüküm süren mana-yı âhenk. Fakat o manayı hissetmek, hissettikten sonra tatbik etmek lazım. Bizde bu cihete dikkat edilmemiş mi? Bir vezn-i tarabfezâ [*neşelendiren vezin*] ile mersiye söylemek yahut bir esas-ı hafifi [*hafif esası*] bir vezn-i batî'in [*ağır veznin*] seyelan-ı sakiline [*sakil akışına*] terketmek veznin mûsikîsine karşı nasıl bir asammiyet [sağırlık] ise, muhtelif esaslardan mürekkep o vezin bir eser-i manzumu yalnız bir vezin ile söylemeye kalkışmak yine mana-yı mûsikî-yi vezne [*veznin musiki manasına*] karşı öyle bir cehl-i taannüdîdir [*inatçı cehalettir*]. Garplılar hatta ekseriyet üzere küçük manzumelerini bile bir veznin ıttırad-ı âhengine [*ahengin tekdüzeliğine*] mahsur etmeye katlanmıyorlar. Türkçemizde böyle şeyler daha güzel yapılırken yazık ki yapmıyoruz. Şimdi benim eserime vermek istediğim mûsikîyi düşün; bundan hâsıl olacak tesirin sem'-i ruh [*ruh kulağı*] üzerinde ne kadar kuvveti olmak lazım gelir. Eğer bu yenilik herkeste bir adem-i iltifat [*iltifatsızlık*] meyli hâsıl etmezse! Mesela hüznâver [*hüzünlendirici*] bir parça 'Feûlün Feûlün Feûlün' vezniyle bir edâ-yı melûlane [*melulce eda*] ile sürüklene sürüklene gidip dururken sonra 'Mefâilün Feilâtün Mefâilün Feilün' vezniyle bir tuğyan-ı hissiyat [*duygu taşkınlığı*], bir hiddet-i ifade [*ifade hiddeti*], bir feveran-ı nazım [*nazım coşkusu*], daha sonra 'Müstef'ilün Müstef'ilün' ile bir sükûn, sonra mesela ara yere girivermiş bir şehka-yı ıztırab [*ıstırap çığlığı*], bir temas-ı nâgehânî-i mızrab [*mızrabın âni teması*] kabilinden tek bir 'ilün'..."

Ahmet Cemil tarif ettikçe vezinlerin ifade-yi mûsikîyesini anlatabilmek için elleriyle usül vuruyordu. Hüseyin Nazmi bu bahsi açtıkça söyleyecek şeylerini bir türlü bitirmeyen arkadaşını bir sâmi'-i lutufkâr [*lutufkâr dinleyici*] sıfatıyla mütebessimane [*gülümseyerek*] dinliyordu.

Ahmet Cemil devam etti:

"Mûsikîde yapamadığımızı bari nazmımızda yapalım. Yirmi tane aksak sûzinâk şarkıyı okumaktan dinlemekten duyduğumuz yorgunluğu hiç olmazsa nazmımızdan kaldıralım. Hüner-i mûsikîyi [*musiki sanatını*] yeknesakîden [*tekdüzelikten*] değil, makamat ve usûl-i muhtelifenin [*çeşitli makam ve usullerin*] hüsn-i insicamından [*güzel dizilişinden*] istihsal etmektedir. Bu yolda yazılmış bir manzumeyi tasavvur et ki evzânın [*vezinlerin*] emvâc-ı nagamâtı [*nağme dalgaları*] üzerinden bir tehevvür-i hurûşan [*coşkun bir öfke*] ile akıp giderken nâgehan meftûr-i sükûn olarak [*sakinleşerek*] bir seyelân-ı nâlişkâr [*inleyici bir akış*] ile sürüklensin. Sonra bağteten [*ansızın*] bir feveran-ı hissiyat [*duygu kabarması*] ile taşsın, veznin şedâid-i âhengiyle [*ahenkteki şiddetle*] yükselsin, yükselsin. Derecat-ı şiddetin [*şiddet derecelerinin*] en yüksek tabakasına kadar çıksın. Yine yavaş yavaş tabakat-ı mütederriceden [*basamak basamak tabakalardan*] inerek son nefes-i şiir [*şiir nefesi*] bir enîn-i mûsikî [*musiki iniltisi*] ile bitsin."

Hüseyin Nazmi'nin tebessümü biraz daha vüs'at buldu [*genişledi*]. Ahmet Cemil bu gidişle bu akşam bütün mecelle-yi edebiyesini [*edebi mecellesini*] birkaç yüzüncü defa olarak arkadaşının önüne tekrar dökecekti.

"Hele kafiye... gariptir. Bizde en ziyâde şayan-ı dikkat şeyler ihmal edilmiş de edebiyatımızda melâib-i tıflane [*çocukça oyuncaklar*] için hayatlar sarfolunmuş. 'jeng, ferheng, reng' kafiyesiyle kaside söylemek için efkârı gayr-i kabil-i tasavvur [*tasavvur edilmez*] tazyikat ve i'vicacata [*baskılara ve bükülmelere*] uğratarak, o kafiyede bir kelimeyi kasideden mahrum etmemek için türlü garâib-i manaya [*mana garipliklerine*] mecbur olarak müşkülatı hayret verecek bir külfete katlanmışlar da kafiyenin mana-yı tasavvutunu [*sessel anlamını*] düşünmek akıllarına gelmemiş. Hatta bugün şi'r-i cedidin [*yeni şiirin*] ruhunu anlamayanlarda kafiyede bir mana-yı tasavvut olabileceğini düşüne-

bilecek var mıdır acaba? Hele kavâfînin [*kafiyelerin*] suret-i mutade-yi tertibine [*alışılmış tertip şekline*] hiç aklım ermiyor. 'ân u in' kafiyeli seksen beyti birbirinin arkasına sıralamaktan sem' için lutuf mu hâsıl olur, taab mı bilemem? Hele gazellerde matladan sonra gelen müfredlerde madem ki nazmın arasına kafiyedar [*kafiyeli*] olmayan kelimeler sokarak sem'i tahriş etmek [*kulağı tırmalamak*] tecviz olunuyor [*uygun görülüyor*], o halde kafiyesiz nazım söylensin. Kafiyenin tarz-ı tertibini sırf zevke fakat bir ıttırad-ı mahsus [*özel düzen*] içinde zevke tevfikan [*uyarak*] icra etmek bize ait bir muvaffakiyet. O muvaffakiyete bir de kafiyenin mana-yı tasavvutunu ilave et, sonra mûsikî-yi evzâna [*vezinlerin musikisine*] da o tebeddül-i hemâheng-i manayı [*mananın ahenkli değişimini*] ver, işte yarının nazmı! Bence kelimelerin mana-yı mevzularından [*konu anlamlarından*] başka bir de –nasıl tabir edeyim– mana-yı sedası vardır. Bilmem herkes hisseder mi? Fakat ben mesela nâliş [*inilti*] kelimesinin eda-yı mahzunanesini [*hüzünlü edasını*], pervaz [*uçuş*] kelimesinin meyl-i tayeranını [*uçmaya meylini*], feryad kelimesinin âheng-i sîneçâkini [*göğsü yarılmış ahengini*] pek iyi duyuyorum. İnsanda bu zevk-i sem' [*kulak zevki*] olduktan sonra mesela 'bahr-i sükûnperver' [*sakinleşmiş deniz*] diyemez, bahir kelimesinin o bir harekede tecemmü eden [*toplanan*] üç kuvvetli harfinden husûsiyle sonundaki ra'nın tesadümünden [*çarpışmasından*] hâsıl olan şiddet-i tasavvut [*ses şiddeti*] ister ki bu kelime bir şiddet-i mana [*anlam şiddeti*] tasvirinde kullanılsın. Mesela bahr-i hurûşan [*coşan deniz*] yahut bahr-i pürhuruş [*coşkun deniz*]. Sanki bahir kelimesi de o sıfatla beraber taşıyor, şişiyor, değil mi? Buna mukabil 'derya-yı sakin' derim, çünkü derya kelimesi de sakin; onda da bir sükûn-i mahsus [*özel sakinlik*] var ki sıfatı sıfatın manasından ziyâde izah ediyor.."

Ahmet Cemil artık mütemadiyen söylüyordu. Zavallı Hüseyin Nazmi'ye, bu sâmi'-i nevâzişkâre [*okşayıcı dinleyiciye*] bütün efkâr-ı mahsusasını dinletti, sonra netice vermek istedi:

"Şimdi düşün! Melûl bir beyt-i hazîn [*hüzünlü beyit*] bir kelimenin üzerinde bir vakf-ı sekînane [*sakince duruş*] ile bitsin, sonra mutantan [*tantanalı*] bir kafiye diğer bir beytin haşmet-i manasına [*anlamındaki ihtişama*] bir karar-ı müdebdeb [*debdebeli karar*] versin. Bütün şiir bir yandan veznin emvâc-ı mûsikîsine [*musiki dalgalarına*] teslim-i nefs [*kendini teslim*] ederek dalgalanırken kafiyeler öteye beriye manidar zemzemeler, ruhperver nağmeler serpsin. Sonra o şiirden bütün hâyîde [*çok kullanılmış*] teşbihleri, bütün o köhne cinasları çıkar; fikri o eda-yı maruftan kurtar; işte benim eser... Ah Nazmi, o eser yazılıp da intişar ettiği zaman Ahmet Cemil başka bir adam olacak! Öyle zannediyorum ki peri-yi iştihar [*şöhret perisi*] gelip makhurane, mağlubane [*kahrolmuş ve yenilmiş*] ayaklarımın altına atılacak; kendimi birden yükselmiş göreceğim. O zaman 'Ben bugün şu toprak parçasının üzerinde birisiyim!' diyebileceğim."

Şimdi büsbütün karanlık olmuştu. İki arkadaş yekdiğerini birer zıll-ı mütekâsif [*yoğun gölge*] şeklinde görüyorlardı. Ahmet Cemil sükût edince Hüseyin Nazmi cevap vermedi.

Arkadaşını dinledikçe kalbinde bir hiss-i merhamet duyuyordu. Niçin? Bu merhametin mahiyetini pek iyi takdir edemiyordu. Belki Ahmet Cemil bu kadar hülyaperver [*hayal dolu*] olduğu için... Hakikatin daima hülyanın dûnunda kaldığını bilirdi; onun için o söyledikçe Hüseyin Nazmi vicdanından hafî [*gizli*] bir sesin "Zavallı çocuk!" dediğini işitiyordu.

İkisi de sustular. Hüseyin Nazmi kameriyenin sarmaşıkları içinde daha kesif duran karanlığın arasında gözleri dalgın, bir vaz'-ı endîşnâk [*düşünceli duruş*] ile arkadaşına bakıyor, Ahmet Cemil bahçenin, bütün sahranın, âfâkın üzerinde dalgalanan gölgelere dalmış düşünüyordu.

Nâgehan köşkten bir ses işitildi:

"Ağabey! Yemeğinizi göndersinler mi?"

"Göndersinler."

Ahmet Cemil birden kalktı, "Buldum" dedi.

"Neyi buldun?"

Ahmet Cemil cevap vermedi; Lamia'nın birden sesini işitince hiç düşünmediği halde nâgehan aklına gelivermişti. Müsterihane [*içi rahatlamış olarak*] bir nefes aldı. Tamamen tahattur ediyordu. O va'dettiği şeyi bir gün şakirdi Muzaffer Beyde görmüştü. Bir kutu ki içinde tavla zarları şeklinde fakat oldukça büyük mik'ablar [*küpler*] var. Bu mik'abların altışar tarafına altı levhanın kesilmiş parçaları yapıştırılmış; mik'abları altı suretle tanzim etmeli ki o altı levha hâsıl olsun. Ahmet Cemil şu güzel oyuncağı zihnen kendi kendisine tasvir ediverdi. Fakat bunu nerede bulacak? Muzaffer Beye Paris'ten gelmiş. Her uğradığı dükkâna böyle üç satırlık tarif ile mi soracak?

Yemek yediler, artık öteden beriden bahsediyorlardı. Bir aralık Hüseyin Nazmi dedi ki:

"Eserini bitirirsen sana burada bir ziyâfet keşide edeyim [*çekeyim*]. İstediğin adamları davet et; neşretmeden evvel bir kere kendin okursun."

Ahmet Cemil "Teşekkür ederim" dedi. Sonra kameriyenin ortasından sarkan fenerlerin delikli kaidesinden yemek tepsisinin beyaz örtüsüne dökülen ziyâ-yı rakkâsa [*danseden ışığa*] dalarak "Kim bilir, ne zaman?" dedi.

Ahmet Cemil'in güya bu sualine cevap veriyormuş gibi köşkün yukarıdan, panjurları açık bir odasından nâgehan bir gürültü koptu.

Hüseyin Nazmi dedi ki:

"Lamia sana gösteriş yapıyor. Güya piyano çalacak. Haydi yanına çıkalım da seni yarıştırayım..."

Merdivenlerden yavaş yavaş çıktılar, odaya evvela Hüseyin Nazmi girdi. Lamia dadısıyla beraberdi. Hüseyin Nazmi'nin bir işareti üzerine dadı çekildi:

"Nereye gidiyorsun dadı?"

"Biz geleceğiz. Sen o gürültüyü bırak da bize bildiğin parçalardan çal."

Lamia hırçın çocuklara mahsus bir çâlâkî-yi hareketle [*kıvraklıkla*] döndü. "Mümkün değil!" dedi.

Sonra yuvarlak iskemlesinden atladı, siyah saçlarla dalgalanan küçücük başını uzattı, piyanosunun iki tarafındaki mumları söndürdü, kapağı çekip kapıyordu, Ahmet Cemil yetişti. O vakit Lamia'ya yalvardılar.

"Bu kadar naz neye iyi? Zaten onlar ne kadar çalabileceğini bilmiyorlar mı? Utanmakta ne mana var? Ağabeyinin yanında her vakit çalmıyor mu? Yabancı olarak bir Ahmet Cemil var. O da şöyle bir tarafa çekilir. Odanın en uzak bir tarafına gitsin. İşte şurada pencerenin kenarına otursun, hatta gözünü çevirip bakmasın. İstiğnanın [*çekingenliğin*] bu derecesi de fazla. Haydi bakalım, mini mini sanatkâr iskemlesine geçsin. İşte mumları yakıyoruz. Öğrendiğin parçalar bunlar değil mi? Kendin istediğini çal. Ben de senin yanında yaprakları çevirivereyim. Haydi haydi, işte gönlün oluyor, öyle somurtmaya çalışma, bak bak gülüyorsun..."

Lamia evvela Hüseyin Nazmi ile Ahmet Cemil'in arasında, ince siyah kaşları çatılmış, soluk kırmızı dudakları bükülmüş, gözleri yere dikilmiş, omuzlarının küçücük hareketleriyle başının hafif silkintileriyle reddediyor, mütemadiyen "Utanırım, utanırım!" diyordu. Sonra yavaş yavaş kaşlarının takallusuna [*kasılmasına*] gevşeklik, dudaklarına hafif bir ihtizaz-ı tebessüm [*gülümseme titreyişi*], gözlerine bir hande-yi teslimiyet [*teslimiyet gülüşü*] gelmeye başladı. Omuzları, başı bir dakika evvelki şiddet-i ifade-yi reddi [*ret ifadesinin şiddetini*] kaybetti. Nihayet dudakları deminden beri fırsatyâb-ı inkişaf olmak [*açılma fırsatı bulmak*] isteyen tebessümle büsbütün tezehhür etti [*çiçeklendi*]. Artık Hüseyin Nazmi'nin kendisini çekip iskemleye doğru götüren koluna hiç mukavemet etmedi. Oturdu, sonra gülerek Ahmet Cemil'e baktı "Siz ta oraya, şu açık pencerenin yanına oturacaksınız. Bu tarafa hiç bakmayacaksınız, anladınız mı? Hiç..." dedi. Küçücük parmağıyla şu emr-i hâkimaneyi [*hâkimane emri*] teyid etti. Pencereyi gösterdi.

Ahmet Cemil "Gidiyorum" dedi, "Ben oradan gökleri seyrederim olmaz mı? Beni dışarıda farzet..." cümlesinin sonunu tashihen [*düzelterek*] tekrar etti; "Farzediniz..."

Ahmet Cemil düşünmeksizin yarın bir genç kız sıfatına girecek olan şu çocuğa artık müfred [*tekil*] hitabını ayıp bulmuş, senelerden beri devam eden bir itiyad-ı bîtekellüfaneye [*tekellüfsüz alışkanlığa*] hâtime vermek lazım geleceğine şu dakikada hüküm vermişti. Lamia dudaklarının arasından hafif bir istihza ile "Farzediniz!" diye mırıldanıyordu.

Lamia'nın mecmua-yı mûsikîyesi [*musiki mecmuası*] piyanoya her yeni başlayan çocuklara muallimlerin tertip ettikleri hemen daima az çok yekdiğerine benzeyen silsile-yi neşayidden [*neşideler dizisinden*] ibaretti.

Bir Genç Kızın Duası, Muahezat-ı Âşıkane [*Âşıkane sitemler*], La fi dö Madam Ango'dan kolay bir polka, Karnavale di Venecya'dan sade bir ariyet.

Lamia evvela piyanonun başına müteredditane [*ikirciklenerek*] oturdu; yapamamak korkusundan mütevellid bir heyecan kalbini sıkıyor, gözlerini bulandırıyordu. Hüseyin Nazmi'nin açıverdiği bir notayı görmeyerek fakat ezber çalıyormuş gibi gözlerini de ayırmak istemeyerek sekizliklere yetişemeyen mini mini ellerini fil dişlerinin üzerine bıraktı. Parmakları titriyor, dendanelere [*tuşlara*] bir temas-ı lerzişdar [*titrek temas*] ile konuyordu. Karşısındaki notada işaretler gözlerinin önünden iki taraftan titreyen mumların ziyâsıyla bir alay azlâl-ı garibe [*garip gölgeler*] gibi bulutlanarak geçiyor; sanki şu küçük titrek parmaklar dişlere dokundukça bir nefha-yı mûsikîye [*musiki esintisi*] kalkarak o siyah işaretleri üfürüyor, kâğıdın üzerinden püskürterek uçuyordu.

Lamia şimdi ellerini hatıratına teslim ederek bırakıvermişti. Ahmet Cemil'in orada bulunmasından münbais [*ileri gelen*] bir mahcubiyet hatta düşünmeye müsaade etmiyordu. Denebilirdi ki yalnız parmakları düşünüyor, tahattur eyliyor ve bir hareket-i mihanikiye

[*mekanik hareket*] ile tahatturatını [*hatırladıklarını*] tuşlara naklediyordu.

Fakat çaldıkça metanet gelmeye başladı. Ahmet Cemil orada pencerenin yanında, gecenin hafif rüzgârıyla başlarını sallayan ehvâl-ı muzlime [*karanlık heyulalar*] gibi câbecâ [*yer yer*] zulmetler içinde hareket eden, bir lerziş-i hayat [*hayat titremesi*] uyandıran ağaçlara dalmış, sâkit duruyordu. Sanki orada değildi. Lamia artık onun mevcûdiyetini [*varlığını*] yavaş yavaş unutmaya başladı. Yapraklar döndükçe gözlerinden o bulut kalkıyor, fikri bulanıklıktan sıyrılıyor, parmakları kuvvet buluyor, şimdi tuşlara daha eminane [*emince*] dokunuyordu.

Ahmet Cemil? O da Lamia'yı unutmuştu. Şimdi nerede bulunduğundan bile haberdar değildi. O şimdi gözlerinin önünde ötede beride bacaları çatıları yükselen köşklerin, bahçelerin, duvarların parmaklıkları arasında irili ufaklı, küme küme, şurada burada karanlıklar içinde birbirine sarılan, öpüşen yahut uzaktan uzağa başlarıyla kollarıyla birbirine selamlar gönderen ağaçların, sanki zalâmı [*karanlıkları*] yerinden oynatarak bir beşik içinde sallayan rüzgâr ile canlanarak, harekete gelerek şu siyah zemin-i leylî [*gece zemini*] içinde titreyen bu siyah levhanın, bütün bu ehvâl-i mühtezzenin [*titrek heyulaların*] mevkuf-i temâşâ-yı şi'ri olmuş [*şiirini izlemeye koyulmuş*] duruyordu. Bu temaşada derin bir şi'r-i mübhem hissediyordu ki sâkit, bir şiir ki lisanı yok, belagatı yalnız işte şu lerziş-i siyahtan [*siyah titremeden*] ibaret.

Sema, bu levha-yı siyahın üzerinde, ötesinde berisinde beyaz münevver pullar serpilmiş, arasıra muhtelif noktalarından tayyar [*uçucu*] beyaz tüller harekete gelmiş müşa'şa [*şaşaalı*] bir sütre gibi dâmânını [*eteğini*] gayr-i mer'î [*görülmez*] ufuklara salıvermiş, zulmetlerin [*karanlıkların*] sîne-yi sevdasına [*sevda göğsüne*] dökü vermişti.

Ahmet Cemil şurada mâi ve siyah birer levha-yı berîn ve zîrinin [*yüksek ve alçak tablo*] âgûş be âgûş-i visâl

[*vuslat içinde kucak kucağa*] olduğunu gördü. Lamia'nın mûsikîsi, o tereddüd-i mübtediyane [*acemilik tereddütü*] ile piyanonun dişlerinden koparılmış nağmeler, kulaklarını tırmalıyordu; o olmasa belki şu levhanın ruhunu daha iyi anlayacak.

Başını çevirdi, Hüseyin Nazmi ayakta bir eli yaprakların yanında bir vaz'-ı müheyya ile [*hazır vaziyette*] duruyor, Lamia, hareket-i nagamâta [*nağmelerin hareketine*] tebean [*uyarak*] küçük, kıvırcık, siyah saçlı başı hafif harekât-ı muttaride [*düzenli hareketler*] ile sallanarak, henüz vüs'at bulmamış omuzları dirseklerinin nüzul ve suûduyla [*iniş çıkışıyla*], cenahına [*yanına*] tebâ'ud ve takarrübüyle [*uzaklaşıp yakınlaşarak*] hemâhenk olarak, yüksek iskemlesinden yere zor yetişen ayakları, uzun konçlu düğmeli zarif potincikler içinde mini mini ayakcıkları birbiri üstüne konmuş, öyle, nîm muallakta [*yarı askıda*], nîm küşade [*yarı açık*] bacaklarının ucunda hafif hafif, küçük bir rüzgârın isabetiyle kendi kendisine belli belirsiz hareket eden bir salıncak gibi sallanıyordu.

Ahmet Cemil şimdi Lamia'nın ihtar-i hâkimanesini unutmuştu. Şimdi bu şi'r-i zîhayata [*canlı şiire*] bakıyordu. Şu küçük çocuk, yarın bir genç kız olacak, müheyya-yı inkişaf [*açılmaya hazır*] bir bahçe ki büsbütün tezehhürüne yalnız bir sabah-ı bahar kifâyet edecek.

Büyük lambanın kırmızı kalpağından bir ziyâ-yı la'l [*lâl rengi ışık*] intişar ederek [*yayılarak*] bütün bu odayı bir levn-i âteşîne [*ateş rengine*] boyamıştı. Bu kırmızı ziyâ odanın ortasında masanın etrafında bir hale-yi la'lîn [*lâl rengi hale*] teşkil ettikten sonra tedricen tahaffüf ede ede [*hafifleyerek*] bütün duvarlardan, eşyadan, perdelerden kayarak bir rûz-i gülfâm [*gül rengi bir gün*] uyandırıyor, sonra ta piyanonun kenarına kadar gelerek Lamia'nın sırtını, omuzlarını, başından arkasına dökülen kıvırcık saçların tufan-ı siyahını pürihtizaz [*titrek*] bir

âgûş-i münevver [*aydınlık kucak*] içinde sarıyor, mumların sarımtırak ziyâsıyla titreşe titreşe öpüştükten sonra sönüyordu.

Bu gülreng ziyâ içinde şimdi Lamia Ahmet Cemil'in gözünde sihrâmiz [*sihirli*] nâgehânî [*âni*] bir inkişaf-i hayatla sanki büyüyor, o dar omuzlar genişliyor, şu küçük başa bir vüs'at-ı mekînane [*sağlam bir genişlik*] geliyor, bu küçük çocuk yükseliyor, yükseliyor, şu mini mini mahlûktan o pembe renk içinde, bu rakîk [*duygulu*] nağmeler arasında silkinerek siyah gîsû-yi mevvâcından [*dalgalı saçından*] ziyâ köpükleri serperek bir genç kız çıkıyordu.

Ahmet Cemil şu hayal-i latîfi kaybetmek istemeyerek gözlerini süzüyor, kirpiklerinin saye-yi in'ikasıyla [*yansıma gölgesiyle*] karşısındaki levha-yı ziyâdaın [*ışıklı tablonun*] bâziçe-yi eşi'asını [*ışık oyuncağını*] itmâma [*tamamlamaya*] çalışarak, nevâkıs-ı hayali [*hayalindeki eksikleri*] gözlerinin, hülyasının iânesiyle [*yardımıyla*] ikmâl ederek görüyor, şimdi şu çocuktan, şu küçük vücuttan bir esîr-i tayyar [*uçucu bir buğu*] gibi sanki tebahhur ederek [*buharlaşarak*], sonra yavaş yavaş tekâsüf eyleyerek [*yoğunlaşarak*] bir şekl-i mahsus kesbeden [*özel şekil alan*] o on beş yaşındaki genç kızı görüyordu. Gözleri Lamia'yı değil, fakat işte şu gözlerinin önünde garip ve mestîâver [*sarhoş edici*] bir nefes-i sevda ile teneffüs ediyormuşçasına titreyen hayal-i nâzenini [*nazenin hayali*], o Lamia'nın vücudunu saran esîr-i mütekâsifi [*yoğunlaşan buğu*], uzun, bütün mahrum-i hedef kalan hayalat-ı şebâbının [*gençlik hayallerinin*] hüsran-ı medîdi [*uzun hüsranı*] kadar uzun, ruhgüdâz [*ruh eriten*] bir bûse-yi şagafla [*sevinç öpücüğüyle*] öpüyordu.

Ah! Bugün kim bilir nerede hülyacûy-i sevda olan [*sevda hayalini arayan*] o genç kız –eğer kendisi için öyle bir genç kız yaratılmışsa– ne zaman pîş-i râhına tesadüf edecek [*yoluna çıkacak*]?

"Bana bakıyorsunuz Cemil Bey! Haniya dışarıya bakacaktınız?"

Önündeki mecmuanın son yaprağını çevirmiş olan Hüseyin Nazmi ilave etti:

"Tembihi bozmaya gelmez; küçük hanımı kızdırırız. Şimdi bize yeni öğrendiği İspanyol havasını da çalacak, ondan sonra beybabasının yanına gidecek."

Ahmet Cemil başını çevirdi. Şimdi gözleri kamaşmıştı. Bir müddet geceye bakamadı; sonra yavaş yavaş gözleri alışınca hayret etti. Deminki manzarada bir tebeddül [*değişim*] vardı. Şimdi sema lacivert bir şişeden süzülen ziyâya şebih [*benzer*] hafif bir tenevvür-i âbî [*mavi aydınlık*] ile büsbütün şeffaf, ötede beride nücûm [*yıldızlar*] büsbütün beyazdı. Bacalar, çatılar, ağaçlar, demin birer kütle-yi

siyah olan bütün bu eşya şimdi güya münevver bir âb-ı câri [*akarsu*] ile yıkanıyordu. Ahmet Cemil'in önünde yüksek bir kayısı ağacı vardı ki ta köşkün saçaklarını öpmeye çalışıyordu; ağacın bir kısmı bir zıl [*gölge*] içinde kalmışken kısm-ı mütekabili [*karşı tarafı*] beyaz bir ateşle tutuşmuşçasına parıldıyor, yaprakların üzerinde sanki bir fırçadan serpilmiş parça parça lebenî [*beyaz*] nurlar titreşiyordu. Şimdi güya bu ağacın usaresinden bir bürkân-ı mütefesfir [*fosforlu yanardağ*] tayeran ediyormuşçasına [*uçuyormuşçasına*] o nur-i rakkâs [*rakseden nur*] yapraktan yaprağa koşuşarak birbirini tutuşturuyor, o yeşilliklere birer beyaz fener asılıyordu. Sonra nâgehan ağacın bütün kısm-ı bâlâsı [*üst kısmı*] beyaz bir yangın içinde kaldı.

Ahmet Cemil başını kaldırdı. İşte şu karşıki köşkün çatısının arkasında, şehnaz-ı leyâl [*gecelerin naz şahı*], şimdi oradan görünecek.

Köşkün kırmızı kiremitlerinin arkasında güya bir menfez-i bürkân [*yanardağ menfezi*] açılmış, bir tufan-ı nurun [*ışık tufanının*] şelaleleri taşmıştı. Ahmet Cemil başını pencerenin kenarına dayadı, şurada gayr-i müteharrik [*hareketsiz*] seyretmek istedi.

İspanyol havasının şarka mahsus tarab-ı lengânı [*aksak neşesi*] Ahmet Cemil'in hayalhanesinde binlerce İspanyol rakkâseleri icad ediyor, bunlar işte o çatının üzerinden şa'şaa-yı nâzını [*nazlı şaşaasını*] dökerek yükselen ayın karşısında parmaklarında çarpareleriyle, serpuşlarının pullarıyla, ayaklarının halhallarıyla, kollarının zincirli bilezikleriyle raksediyorlardı.

Hafif bir rüzgâr uçuyor, bütün eşkâl ü eşbâha [*şekillere, karaltılara*] bir hareket veriyordu. Şimdi Ahmet Cemil'in hedef-i nazarı [*baktığı yer*] olan nokta-yı semadan küçük küçük beyaz bulutlar peyda oluyor, rüzgârın önüne düşmüş, bir seyr-i mecnunane [*mecnunca bir seyir*] ile uçuşuyordu.

Nâgehan kırmızı kiremitlerin üzerinden bir hatt-ı nur [*ışık çizgisi*] göründü. Çıkıyor, üzerinden, altından, etrafından seyran-ı nâzânına [*nazlı gezintisine*] döşenen beyaz

sehâbpareler [*bulut parçaları*] arasından bütün şa'şaa-yı medîdiyesiyle [*uzun şaşaasıyla*] çıkıyordu. Ahmet Cemil'e şuracıktan, pencerenin şu kenarından güya gayr-i mer'î bir takım kollar zincirlerle şu kütle-yi âteşîni [*ateş gibi kütleyi*] bir gavr-ı bîpâyandan [*dipsiz derinlikten*] yavaş yavaş, uğraşa uğraşa çekiyorlarmış, yükseltiyorlarmış gibi geliyordu. Çektiler, çektiler, fakat tam köşkün fevkine [*üstüne*] gelince artık birden tevakkuf etmiş zannolunurdu. O vakit Ahmet Cemil kendisine sırıtarak, vasî' bir hande-yi istihza [*geniş bir alay gülüşü*] ile bakan bu sima-yı mübheme [*belirsiz yüze*] uzun uzun bir nazarla baktı.

Şimdi rüzgâr sanki bu çehreyi nazarlardan hasûdane [*kıskançça*] saklamak istiyormuşçasına şiddetini artırmıştı. Lâyetenâhi [*bitmez tükenmez*] beyaz sehâbpareleri küçük küçük şamarlarla oraya sevkediyor, sanki bir kamçı ile bütün âfâktan bütün bulut kırıntılarını püskürterek oraya gönderiyordu. Bunlar hep beyazdılar. Bazen tektâz [*koşar gibi*] ve çâlâk [*kıvrak*], bazen batî [*ağır*] ve seyyâl [*akışkan*], kâh derîdeper [*kanadı parçalanmış*] güvercinler gibi süzülerek, kâh çılgınca savrulan bir kar fırtınası gibi yuvarlanarak geçiyorlar, lâyenkati [*aralıksız*] geçiyorlardı. Sanki semanın harîr-i laciverdine [*lacivert ipeğine*] gerilmiş bir atlas-ı beyaz ki –nâgehan bir nefha-yı tahrip [*tahrip esintisi*] ile parçalanıvermiş, ensicesi [*dokuları*] çözülüvermiş– havanın raks-ı keyfîsiyle [*keyfi raksıyla*] dağılıyor, serpiliyordu.

O, kamer, metin, müteazzım [*azametli*], mehîb bir nazar-ı zeberdestâne ile [*güçlülük bakışıyla*] bütün şu enkaz-ı şikeste-yi semavata [*göklerin kırık enkazına*] rekz-i nigâh etmiş [*gözünü dikmiş*] bakıyor, sanki zîr-i pâyında parçalanan bu sehâib-i tayyâreyi [*uçucu bulutları*] bir hande-yi tezyif [*kötüleme gülüşü*] ile seyrediyordu.

Şimdi Ahmet Cemil'in nazarında bu ay başka bir hal alıyordu. Kendi kendisine diyordu ki:

"Hayır, öyle değil. Bu bir pencere ki semanın şu tak-ı lâciverdinde [*lacivert takında*] açılmış, bir pencere ki derûnu [*içi*] bir derya-yı nur [*ışık denizi*], bir hazîne-yi

ateş [*ateş hazinesi*]; bir pencere ki mâverâ-yı semavatından [*göklerin ötesinden*] intırak ederek [*patlayarak*] peyda oluvermiş, sonra bu bulutlar, bunlar şu mermer künbed-i laciverdin [*lacivert kümbetin*] zevebân etmiş [*erimiş*] parçaları, bunlar bu ateşin buharları ki mechul bir ufkun a'mâkına [*derinliklerine*] dalıp gidiyor, şimdi bütün bu cidâr-ı semavat [*gökyüzü duvarı*] çözülmeye başlayan buz safhaları gibi çatırdaya çatırdaya kırılıp dökülecek."

Lamia'nın parmakları son darbe-yi kararı verdi. Çocuk çalacak şeyi kalmadığını anlatacak bir eda ile kardeşine baktı, puf... puf... mumları söndü.

Hüseyin Nazmi Ahmet Cemil'e dedi ki:

"Bizim küçük mûsikîşinasa alkış yok mu?"

Ahmet Cemil ayağa kalktı; gülerek, alay ederek Lamia'nın karşısında eğildi, firengane [*Avrupalı gibi*] bir selamladı. "Matmazel!" diye başladı.

Lamia bir kahkaha ile "Matmazel uykuya kaçıyor" dedi ve kaçtı.

* * *

Ahmet Cemil Hüseyin Nazmi'ye dedi ki:

"Artık sen de uyu. Benim için yine kütüphaneye yer hazırlatmışsındır değil mi? Bana izin ver, biraz çıkıp şöyle yalnız tenha yollarda gezeceğim. Yarın sabah konuşuruz."

Hüseyin Nazmi "Mutlaka mehtaba karşı manzume söylenecek!" dedi. Gülüştüler. Ahmet Cemil çekildi, bahçeye indi, parmaklığın kapısını açtı, dışarıya çıktı.

* * *

Ahmet Cemil'in düşünmeye ihtiyacı vardı. Onun için Hüseyin Nazmi'den kaçmak, sahrayı bir derya-yı tâbdar [*parıltılı deniz*] içine alan mehtaba karşı feyfâneverd-i hülya olmak [*hayal çöllerinde dolaşmak*] istiyordu. Ayaklarının altında çıtırdayan kumların üzerinden yavaş yavaş, gecenin sükûn-i hâbdârîsini [*uykulu sakinliğini*] ihlalden

korkarak ilerledi. Köşkün önünden geçen geniş caddeye çıktı. Şimdi kamer bütün tabiata bir firaş-i münevver [*aydınlık yatak*] hazırlamak istiyormuşçasına bir fanus-i zerrin [*altın fanus*] şeklinde duruyordu. Ona karşı yürüdü.

Ah o genç kız! Ona ne vakit tesadüf edecek? Kimindir o küçük sima-yı seyyal [*akışkan gökyüzü*] ki âyine-yi hülyasının [*hayal aynasının*] üzerinden bir reng-i gayr-i mazbut [*zaptedilemez bir renk*] gibi bir sehâb-ı neyyire [*güneşli bulut*] altında mütemevvic [*dalgalı*] akıp gidiyor?

O genç kız ki tanımıyor, bilmiyor, görmemiş, vücudundan haberdar değil; fakat seviyor, bütün gençliğin bîsevda [*sevdasız*] geçen hissiyat-ı mahrumesiyle [*mahrum duygularıyla*], bütün kuvâ-yı mütehassire-yi âşıkanesiyle [*âşıkane özlemli duygularıyla*] seviyor. Ahmet Cemil onun ayaklarına atılmak, başını dizlerine koymak, gözlerini bir rüyanın şiirinde kaybolarak gözlerine dikmek, ellerini bütün hayatının bir hüccet-i teslimiyeti [*teslimiyet belgesi*] gibi ellerine terketmek, sonra hazîn fakat bahtiyarane, dilşikeste [*kalbi kırık*] fakat mesudane yavaş yavaş, katre katre bir bükâ-yı meshûn [*hararetli bir ağlayış*] ile ağlamak isterdi.

Şimdi kamer küçük beyaz bulutlar, o kenar-ı firaşına [*yatağının kenarına*] yığılmış küme küme beyaz atlasların arasında bâlînperestâne [*yastığına düşkünce sine*] yatmış, manidar bir nigâh-ı sevdaperver [*sevdalı bakış*] ile "Evet, şair efendi, o genç kız..." diyordu; sonra çirkin, istihzakâr [*alaycı*] bir tebessüm açılıyor, açılıyor, bu sima-yı acîbedar-ı leyâli [*gecelerin tuhaflık dolu simasını*] bir yandan bir yana kaplıyordu. "Evet, şair efendi, o genç kız..." bu çehre sırıtıyor, acı bir mana-yı istihza [*alay manası*] ile daima sırıtıyordu.

Ahmet Cemil şimdi ona bakmamak, hülyalarının şa'şaa-yı dîdefürûzuna [*gözlerini parlatan o şaşaaya*] o hazîn ziyâ-yı zerdini [*sarı ışığını*] serpen bu sima-yı müstehziden [*alaycı simadan*] gözlerini ayırmak istiyordu.

Şimdi bulutları, o saatlerden beri semanın inhinâ-yı bînihayesinden [*sonsuz eğrisi içinde*] uçuşarak, canlana-

rak, kamerin önünden, altından, üstünden oynaşan, kaçışan küme küme beyaz güvercin alaylarını seyretti.

Bunlar nereden, âfâkın hangi gûşe-yi mechûlünden [*bilinmez köşesinden*] nasıl bir nefes-i hayatla kanatlanarak şu seyeran-ı sergîcebahş [*başdöndürücü gezinti*] ile geçip gidiyorlardı? Bazen bir darbe-yi rüzgâra tesadüf etmiş dumanlar gibi dağınık, bazen yüksele yüksele nâgehan intırak edivermiş [*patlayıvermiş*] bir dalga gibi serpintili, şurada beyaz bir silsile-yi harîr [*ipek dizisi*] şeklinde dalgalı, biraz ötede azim bir kuş gibi kanatları gergin, daha sonra nâgehan bir darbe-yi rüzgâr ile birden değişerek – kuşlar garip canavarlara, harîr tufanları mermer sütun enkazına, dalgalar dehhaş [*dehşetli*] kasırgalara, dumanlar beyaz kül yığınlarına tebeddül ederek [*dönüşerek*]– her an bir başka şekle giren, her dakika bir silsile-yi tenasuhtan [*tenasuh dizisinden*] geçen bu eşkâl-i garibe [*garip şekiller*] alayı raksederek, baygın baygın süzülerek, mestane atılarak, nazeninane sallanarak fevc fevc [*öbek öbek*] geçiyorlar, bitmez tükenmez bir alay ile geçiyorlardı.

O, kamer, bunların arasında bazen bir kırmızı kâğıt fener gibi donuk, bazen bir safha-yı nuhas [*bakır plaka*] şeklinde ateşreng, gâhubîgâh [*zaman zaman*] bir tarafına isabet eden bir parça bulutla melûl ve gazapnâk [*gazaplı*], bir dakika beyazlıklar arasında kaybolmuş, sonra nâgehan o tüller içinden çehre-yi mütemeshiri [*alaycı yüzü*] çıkıvermiş, şimdi Ahmet Cemil'in gözlerinin önünde, o yürüdükçe sallanıyor, yerinden oynuyor, sanki kollarına atılıverecek zannolunurdu. Şimdi ta uzaklarda bir köşkün havuzunda mehtabı selamlayan kurbağaların feryadları, sahranın bir tarafında bulutlara karşı uluyan bir köpek av'avesi [*havlaması*], sonra gecenin sükûnuna tîrendaz olan [*ok atan*] bir horozun na'ra-yı ahenini [*demir narası*]; etraftan, her kümesten, sahranın her köşesiden yekdiğerine cevap veren horoz sesleri, bütün bu perişan zemzeme-yi şebangâh [*gece mırıltısı*] "Evet, şair efendi, diyordu, evet, o genç kız..."

* * *

Bu gece Ahmet Cemil'in fevk-i semayı [*gökyüzünü*] hâbende devvar [*uyuyan dönen*] bir kütle-yi sehâb [*bulut kütlesi*] arasında kırmızı bir sima-yı müstehzi-yi kamer [*ayın alaycı siması*], –daha ilerde kaybolmuş bir ufukta; bulutlar, köpükler içinde, mübhem, güya bir dest-i hasedle [*kıskançlık eliyle*] silinmiş bir çehre– sonra bir ses ki derinlerden, sanki sîne-yi arzda [*yeryüzünün sinesinde*] bir bürkânın [*yanardağın*] uğultuları içinden müşevveş bir mesturiyet-i mezbûhane [*boğazlanmışçasına bir gizlilik*] ile çıkıyor, "Evet, şair efendi, o genç kız..." diyordu.

Sekiz

Ahmet Şevki Efendi akşam üstü bir aralık sâhib-i imtiyazın odasına girdi. Aynanın karşısına geçti, arkasından takip eden Ahmet Cemil'e aynanın içinde lakırdı söyledi:

"On beş sene oluyor; evet tam on beş sene ki geceyi Beyoğlu'nda geçirdiğim vaki olmadı; diyordu. Biraz boyun bağıma, fesime, endamıma çeki düzen vereyim."

Ahmet Şevki Efendi kendi kendisine aynanın içinde sırıtıyordu. Şüphesiz dolgun yanaklarına ferceyâb-ı intikaş olamayan [*şekillenmelerden kurtulamayan*] kırk şu kadar senenin âsâr-ı tahribinden [*tahrip izlerinden*] azade çehre-yi tıraşîdesini [*tıraşlı yüzünü*] pek beğeniyordu. O akşam Pale dö Kristal'da bir sima-yı sâlhurde [*yaşlı bir sima*] ile kendisini göstermeye lüzum yok ya! Biraz şu ince siyah boyun bağını çekerek, fesini azıcık şöyle öne doğru eğerek, şişkin karnını biraz basmak için keten yeleğin arkadan tokasını biraz daha sıkarak, –şu seyrek bıyıklara da biraz zindegî-yi civanane [*gençlik canlılığı*] verebilse– yok, işte şöyle fena değil.

Sırıtarak Ahmet Cemil'e:

"Fena değil ya, Ahmet Şevki Efendi epeyce şıklaştı; Allah vere de Raci'nin maşukası..."

Ahmet Şevki Efendi lakırdısını bitiremedi; birden bire camları döverek düşen bir sağanak şu mütalaa-yı latîfe-perdâzîsine [*şaka dolu sözüne*] fasıla verdi:

"Ay yağmur yağıyor, bence hava hoş! Senin şemsiyen var mı?"

Ahmet Cemil başıyla işaret etti.

"Öyleyse ikimiz bir şemsiye ile idare ederiz. Benim şemsiyeme kendim zor sığıyorum ama varsın sol tarafım ıslanıversin."

Ahmet Şevki Efendinin koyu nefti alpagan, küçük bir çadır kadar bir şemsiyesi vardı ki Saip dört senelik olduğuna yemin ederdi. Bu şemsiye ile Ahmet Şevki Efendi o derece yekvücut olmuşlardı ki şemsiye nerede görülse Ahmet Şevki Efendi de mutlaka orada bulunurdu. Ahmet Şevki Efendinin şemsiyesi o derece maruftur [*bilinir*] ki mutlaka bir latîfe edebilmek için vesile arayan Ali Şekip "Ahmet Şevki Efendinin şemsiyesi yalnız başına kalksa da salına salına Sirkeci'den ağır ağır yukarı doğru çıksa bütün cadde ahalisi "Mir'ât-ı Şü'ûn idare memurunun şemsiyesi gidiyor diye gösterirler" derdi.

"Saat on bir buçuğa geliyor, gidelim mi?"

Hey'et-i tahrîriye odasına uğrayarak henüz icmalini [*özetini*] bitirmeyen Ali Şekip'i, Saip'le mukabele ederek [*karşılaştırarak*] tashihlere bakan Sait'i selamladıktan sonra merdivenleri indiler. Ahmet Cemil Ahmet Şevki Efendinin sağına geçti, şemsiye açıldı.

Şu yaz yağmurunun altında şemsiyenin tozları yıkanarak iki refik böyle yan yana, kol kola yürüdüler.

Köprü başına geldikleri vakit etraftan akıp gelen halkın, akşam üstlerine mahsus heyecanın henüz bakiyesi [*kalıntısı*] vardı. Son vapura yetişecek olanlar koşuyorlar, arasıra tek tük arabalar halkı yarıp yağmurun altında ıslanan arabacıların şakırdattıkları kamçı tarrakalarıyla [*gürültüleriyle*] geçiyorlardı.

Ahmet Cemil hem refikinin nefti şemsiyesi altında iki adımda bir serdettiği [*söylediği*] mütalaayı dinliyor gibi sükût ederek yürüyor, hem de Köprüyü bir yandan bir yana istila eden siyah, lacivert, nefti bir alay canlı müthiş mantar gibi havalanarak, sallanarak yürüyen şemsiyeleri seyrediyordu. Galata'ya geldikleri vakit buraya mahsus

gece hayatının uyanmaya başladığını gördüler. Geçerken doğru yola baktılar; sokağın çamurlarında kahvehanelerin, meyhanelerin camlarından sızan ziyâlar sokaktan geçen arabaların, meyhanelerin camlarından sızan ziyâlar sokaktan geçen arabaların, tramvayların tekerlekleri, yolcuların ayakları altında kaçışarak oynaşıyordu. Ahmet Cemil o hayatı bir iki kere tesadüfen yakından görmüş, o sefalet-i maişetten [*geçim sefaletinden*] titremişti.

Ufak bir cevelandan [*dolaşmadan*] sonra Tünel'e kadar geldiler. Ahmet Şevki Efendi cebine davranarak dedi ki:

"Şimdi bu pis havada nerede vakit geçireceğiz?"

Ahmet Cemil:

"Kahve kahve dolaşırız, herkesin eğlenmek için can attığı Beyoğlu'nu bir kere de şu yaşınızda, on beş sene sonra dolaşınız. Bakalım can atılacak bir yerini bulabilir misiniz?" dedi.

Tünelin içinde arabaların sarsıntısı arasında Ahmet Şevki Efendi "Biz bu akşam çıkıyoruz ama ne yapacağımızı ben de bilmiyorum" diyordu.

Tünelden çıktıkları vakit yağmuru kesilmiş buldular, yalnız ince bir serpinti vardı. Ahmet Şevki Efendi artık şemsiyesini açmaya lüzum görmedi.

"Ne olacağını ben şimdiden keşfediyorum" diyordu. Ona Pale dö Kristal'de tesadüf edeceğiz. Bize şöyle bir ufak aşinalık edecek, karıdan yüz bulabildiği kadar etrafında dolaşacak, biz karşıdan bu hali seyrettikçe geçen gün matbaada ağlayan kadın gözümüzün önüne gelecek, nihayet kalkıp gideceğiz. O kadar... Netice?"

Ahmet Cemil gülerek "Hiç!" dedi.

Ahmet Şevki Efendi sükût etti, fakat zihni hep bu meseleyle meşguldü. Bir aralık şu mütalaayı ilave etti:

"Karı koca arasına böyle bir fasıla-yı muhabbet [*muhabbet arası*] girince bir daha hüsn-i muaşeret [*iyi geçim*] kabil değil teessüs edemez. Kadın ölünceye kadar boşa çıkan hayatına ağlar yahut gözyaşları çaresaz olmazsa başka bir yerde teselli aramak ister. Erkek de hep kendi seyyiât-ı hareketine [*kötü hareketlerine*] karısını sebep bulmaya

çalışarak ilânihaye [*sonsuza kadar*] devam edip gidecektir. İnsanlar ne tuhaftır! Fena bir şey yapmakta olduklarını hissedecek olurlarsa mutlaka en evvel vicdanlarını iskât edecek [*susturacak*] bir sebep bulurlar. Sû-i ef'âl [*kötü eylem*] sahibi olanlara sorunuz, hepsinde kendilerine icat edip kemal-i itina ile [*özenle*] takviye edilmiş sebeplere tesadüf edersiniz. Hiç olmazsa manidar bir surette güler, size "Anlatamam ki... Bilseniz beni mazur görürsünüz..." demek ister. Onun için öyle sebepler vardır ki henüz kendisi tahlil edip bir surete bağlayamamıştır yahut bir takım sebepler mevcut olduğuna inanmıştır da esasen tedkik edilmek lazım gelse, hiç bir şey yoktur. İşte Raci! Kim bilir, karısına hiyanet etmek için kendisini ne kadar haklı bulur!

Ahmet Cemil refikinin felsefesini, şu âmmî [*avamca*] fakat doğru mütalaayı dinledikçe zihnen o esası tevsî ve tezyin eyliyordu [*genişletip süslüyordu*]. Mahkemelerden, hapishanelerden geçenlerin vasıta-yı hall-i hissiyatı [*duygularını çözüm yolu*] hep Ahmet Şevki'nin şu kaba sözlerinde meknuz [*gizli*] olduğunu düşünüyordu.

"Nerede oturacağız?"

Ahmet Cemil "Lüksenburg'da" dedi. Beyoğlu'nda en ziyâde hazzettiği bu Lüksenburg kahvesiydi. Orada ön tarafta bir yere oturur, önünden aşağıya yukarıya geçen halkı seyreder, bu binlerce yolculardan intihab ettiği [*seçtiği*] bazı çehreleri oturduğu yerin daire-yi mahdude-yi nezareti [*sınırlı gözlem dairesi*] müsaade ettiği kadar takip eder; o çehrelerin kimisinin paltosundan, kimisinin eski fistanından, birisinin elindeki paketten, bir kadının yanındaki çocuktan manalar anlar, zihnen birer dakikalık zaman içinde bu çehreler için birer mufassal [*ayrıntılı*] hikâye yazardı. Buraya gele gele, bir takım çehrelere birçok defalar tesadüf ede ede şu halkın içinde kendisine mahsus aşinalar bulmuş, mesela birisinin evinde hastası olduğunu daima taşıdığı ecza şişelerinden anlamıştı. Acaba nesidir? Çocuğu yahut karısı. Sonra bir gün onu büsbütün çökmüş, rengi uçmuş gördü. Elinde artık ilaç şişesi yok, üzerinde siyah esvap vardı.

Ahmet Cemil buna güya tanıdığı, sevdiği bir adam kabilinden acımıştı.

Yine bu aşinalar içinde bir genç kız tanıyordu ki ilk gördüğünde bütün vücudundan neşeler, şetaretler [*şen şakraklıklar*], saadetler saçılıyordu. Birkaç ay sonra ona yine tesadüf etmişti. Fakat bu defa çehresinde ezhar-ı saadet [*saadet çiçekleri*] sanki bir nefha-yı ateşnâk [*ateşli bir esinti*] ile kavrulmuş gibiydi. Bundan sonra her tesadüf edişinde genç kızın simasına başka bir reng-i ye's [*umutsuzluk rengi*], gözlerine yeni bir eser-i melal [*melal izi*] düştüğünü görmüştü. Şüphesiz bir fecîa-yı aşk [*aşk faciası*]. Sonra bir gün ta kendisinin önünde genç kızın birisine –bıyıkları Macar tarzında kalkmış, tek gözlüklü, İspanyol şapkalı, paçaları kıvrık pantolonlu, düğmeli sarı potinli birisine– baktığını gördü. Delikanlı bir eda-yı lâkaydane [*umursamaz eda*] ile şapkasını kaldırdı, o kadar; fakat o nazar. Ahmet Cemil genç kızın bütün kitab-ı ye'sini [*umutsuzluk kitabını*] bu nazarda okudu.

Ahmet Cemil'in böyle gözlerinin önünden yüzlerce, binlerce zîhayat mücelledat-ı beşer [*canlı insan kitapları*] geçti. Burası, şu kahvenin şu kısa kadife iskemlesi onun için zengin bir kütüphaneydi ki dakayık-ı muhteviyatı [*içindekilerin incelikleri*], serâir-i mücelledatı [*kitapların sırlarını*] okunmaz, hissedilir; görülmez, anlaşılır.

Ahmet Şevki Efendi ile buraya oturdular. İyice gece olmuştu. Ahmet Şevki Efendi "Ben bir tek parlatayım!" dedi. Ahmet Cemil resimli gazeteleri istedi. Ahmet Şevki Efendi kendisini şu âlemde garibüddiyar [*gurbette*] bulmuş gibi etrafına yabancı yabancı bakmakla, Ahmet Cemil resimleri seyretmekle bir müddet vakit geçirdiler; sonra Ahmet Şevki Efendi geniş bir nefes aldı. Küçük kadife sandalyeden taşan vücudunu birkaç kere nasıl yerleştirebilmek lazım geleceğini tayin için kımıldandı. Sonra refikine doğru eğilerek "Ben burada sıkıldım. Ruhuma kasvet geldi. Burada şu suratlarını gazetelere sokmuş yahut gözlerini sokağa dikmiş bir alay halk arasına gelip habs-i nefs [*kendimi hapis*] etmekten bir lezzet alamadım" dedi.

Ahmet Cemil tebessüm etti:

"Nereye gitsek böyle değil mi? Burası Beyoğlu kahvelerinin en müferrihidir [*ferahlık verenidir*]. Canınız daha kapanç yer istiyorsa, Kuron var, Gambrinus var, Santral var. Lambalı duvarların, tavanların arasında mermer masalar. Bu masaların etrafında birçok adamlar ya bira içiyor ya gazete okuyor ya yavaş sesle konuşuyor. Şu halin bir aynı! Bir fark varsa, o da biraz daha kapalı, kasvetli olmasından ibaret. Kahve kahve dolaşırız demiştim; isterseniz Pale dö Kristal'in, Konkordiya'nın yanlarında cam kapılı, içi daima gürültülü, kapısı açıldıkça sokağa dumanla karışık bir karık kadın sesiyle bir çatlak keman âhengi fışkıran kahvelerden birine gidelim. İşte Beyoğlu, işte Beyoğlu'nun zevki!"

Ahmet Şevki Efendi güya Beyoğlu'nun şu derece zevkinden mahrumiyetine rağmen mazhar olduğu rağbete hiddet etmiş gibi "Öyleyse niçin geliyorsunuz?" dedi.

"Oh! Muhtelif sebepler var. Beni sormayınız, ben her yerde eğlenirim, hatta bir mahalle kahvesinde bile. Beni tedkikat icrasına müsait bir yere götürünüz, kâfidir. Saatlerce oturayım, beni düşündürecek şeyler bulurum. Beyoğlu'ndan zevk alanlar içinde benim nokta-yı nazarıma vaz'-ı nefs edenler [*kendini koyanlar*] belki çoktur fakat ekalliyeti [*azınlığı*] teşkil ederler. Ekseriyet... Siz on beş sene evvel niçin gelirdiniz?"

Ahmet Cemil'in tebessüm-i manidarına [*manalı gülümsemesine*] Ahmet Şevki Efendi bir sırıtmakla cevap verdi. Ahmet Cemil devam etti:

"Ekseriyet bilâsebep [*sebepsiz*] gelir. Herkes geldiği için yahut başka gidecek bir yer olmadığı için, daha doğrusu bir eser-i itiyad [*alışkanlık*] olarak. Ne derseniz deyiniz; her gece şu demin saydığım kahvelere bir bakınız; buralarda mahzâ [*sadece*] iki kadeh bira içmek bahanesiyle ta Aksaray'dan, Şehzadebaşı'ndan, öteden beriden gelmiş yüzlerce adam görürsünüz. Ta gecenin yedisinde sekizinde avdet etmek zahmetine katlanacaklardır. Sebep? 'Ben bu akşam Beyoğlu'ndaydım!' diyebilmekten ibaret bir it-

minan [*güvence*] yahut ertesi gün kalemde 'Aman dün akşam Santral'da ne kadar eğlendik!' tarzında bir yalan."

Ahmet Şevki Efendi evvelkinden daha geniş bir nefes aldı.

"Aman sıkıldım. Seninle ne yapalım bilir misin? Yağmur dindi, hafif bir serinlik var. Şuradan açık bir tramvaya bineriz, Şişli'ye kadar gider geliriz. Biraz ciğerlerimiz sahra [*kır*] havasıyla tazelenir, ondan sonra gider, yemeğimizi yeriz. Daha sonra..."

Ahmet Cemil refikinin Şişli'ye kadar sahra havasını bulamayacağına güldü fakat muhalefet etmek de istemedi. Oraya kadar azimet ve avdet [*gidiş dönüş*] seferini ettiler. Yolda Ahmet Şevki Efendi ikide birde sahra havası arayan ciğerlerini şişirmeye çalışarak "Şu Raci'yi ne yapacağız? Bilmem, nasıl etmeli?" diyordu.

Ucuz olsun maksadıyla Ahmet Cemil refikini Glavani sokağında La Bella Venecya lokantasına sevketti. Ev yemeğinden başka yemeklere alışmamış adamlara mahsus bir tiksinti ile yemek yediler; kahvelerini bir de nargile içmek üzere Tepebaşı Bahçesinin karşısındaki kahvelerden birine gittiler. Bir kere İzmir'e kadar gitmiş olan Ali Şekip bu kahvelerin umumuna birden İzmir Kahveleri namını vermişti. Ahmet Şevki Efendi buradan pek ziyâde hazzetti. Karşılarında bahçenin, yemek fasılasına müsadif olan [*rastlayan*] şu saatte fenerleri söndürülmüştü. Bahçe gözlerinin önünde bir sahranın mukaddemat-ı manzarı [*manzara başlangıcı*] gibi görünüyordu. Burada yağmur yemiş ağaçlardan münteşir latîf bir bûy-i sahravî [*kır kokusu*] vardı. Ahmet Şevki Efendi "Aman ne güzel! Ne güzel!" diyordu. Sonra birden bire Ahmet Cemil'in kolunu çekti:

"Baksana, baksana, Raci değil mi?"

Raci bahçenin kenarından ayaklarına, bacaklarına emin olamayarak yavaş yavaş yürüyordu.

Ahmet Cemil "Oraya gidiyor olmalı. Biraz sonra biz de gideriz değil mi?" dedi.

* * *

Pale dö Kristal'in merdiveninden çıkarken Ahmet Cemil refikine dedi ki:

"İşte İstanbul'un en yüksek kafe konseri: Kasr-ı billur [*billur köşk*]!"

"Kadri itibarıyla mı irtifaı [*yüksekliği*] itibarıyla mı?"

"Her iki suretle..."

Dar, pis, kademeleri aşınmış, sıvaları, duvarları kirlenmiş merdivenden yavaş yavaş çıktılar. Kendilerini müskirat [*alkollü içki*] kokusuyla meşbu [*dolu*] kapalı kalmış ağır bir hava karşıladı. Henüz kalabalık yoktu. Bir iki masanın başında vapurunun limanda bir gecelik meksinden [*molasından*] istifadeten [*yararlanarak*] Beyoğlu'nda şu âlem-i zevke düşmüş siyah tırnaklı, ateşin karşısında kavrulmuş simalı bir ateşçi, iki genç, galiba dükkânları erkence kapanmış civar tuhafiyecilere mensup iki çırak, bir kenarda hizmetçi kızla –Kırklık şişman bir karı, fakat hizmetçi kızlar her hangi yaşta olursa olsun daima hizmetçi kızdır–. Tenhalıktan cesaret alarak şakalaşan, tavr-ı laubaliyesine, kahve direktörünün [*idarecisinin*] pîş-i nazarında [*gözü önünde*] mülatafattan çekinmeyişine, iri iri kahkahasına, hatta masaların arasında refika-yı mülatafatını [*şakalaşma arkadaşını*] bîperva kovalayışına nazaran kahvenin itiyadkârlarından biri olduğu anlaşılan kıranta bir genç! Ötede beride başlamaya intizâren [*bekleyerek*] dinlenen çalgıcı kızlar, o kadar...

İki arkadaş şu tenhaî [*tenhalık*] içinde nereye oturacaklarını birden tayin edemediler. Ahmet Cemil biraz tereddütten sonra "Şuraya!" dedi.

Sahnenin yanında bir kanapeye oturdular.

"Daha pek erken. Raci gelmemiş, fakat şimdi müdavimler sökün ederler."

Şişman karı bir aralık kıranta muakkibinden [*takipçisinden*] kurtuldu, geldi, ellerini masaya dayayarak bir tarz-ı istifsarkârane ile [*soru sorar gibi*] durdu. Ahmet Cemil "İki gazoz" dedi. Şişman karı masaya sekiz on tane kibrit bırakarak gitti.

"Yüz paraya gece yarısından iki saat sonraya kadar şu kanape ile masayı satın alıyoruz."

Ahmet Şevki Efendi gazozu içemedi. Ahmet Cemil güldü.

"Buranın en nefis içkisi! İsterseniz kahvesinden ziyâde nohut unuyla pişmiş bir kahve, elli kere cezveye atılmış, çamurlaşmış bir çay içebilirsiniz."

Kısa boylu, omuzları kabarık, başı dik, bıyıklarının ucu vakurane kıvrılmış şef dorkester [*orkestraf şefi*]; Ahmet Cemil bunu zihnen "serdar-ı zümre-yi mûsikî" [*müzik grubunun başı*] diye tercüme ediyordu. Kemanın yayıyla nota sehpasının üzerine vurdu. Ahmet Cemil "Gürültü başlıyor" dedi. Ötede beride yorgun bir tavırla her gün aynı ıttırad ve yeknesakîye [*düzen ve monotonluğa*] tebean tekerrür eden külfet-i maişetin [*geçim külfetinin*] saat-ı ibtidasına [*başlama saatini*] intizâr ederek dinlenen, kapalı yerlerde yaşamaktan, her vakit sofrayı yarı aç yarı tok terketmekten, gündüz uyuyup gece pis hava teneffüs etmeye mahkûm olmaktan sararmış, reng-i siması [*benzi*] uçmuş, nazar-ı şebâbını [*gençlik bakışını*] fütur-i hayat [*hayat bezginliği*] bürümüş, güzel çirkin yahut hem güzel hem çirkin, hem genç hem ihtiyar, sekiz on Lehli [*Polonyalı*] kız pinekledikleri yerlerden yorgun tavırlarla kalktılar; kimisi kemanını aldı, kimisi davulunun trampetesinin başına geçti. Reis bir tavr-ı ciddi ile yayını bir daha vurdu. Tık tık tık...

O vakit bütün o iyi âhenk edilmemiş kemanlar şüpheli bir muvazene-yi hemâhengî [*uyum dengesi*] ile, en gayr-i hassas [*hassas olmayan*] kulakları isyan ettirecek bir tenafür-i esvat [*ses çirkinliği*] ile her gece çalına çalına sanki yıpranmış galopu kim bilir kaç yüzüncü defa tekrara başladılar.

Ahmet Cemil bir aralık "Zavallı mahlûklar!" dedi. Sonra bu biçareler hakkında düşüncelerini, merhamet hislerini refikine tefsir etti:

"Kim bilir; şu bedbaht kızcağızlar bu kemanlardan, davullardan şu perişan nağmeleri kopardıkça neler düşünürler! Hepsinin ta uzaklarda, Almanya'nın, Avusturya'nın yahut Bohemya'nın kaybolmuş bir köyünde bir aile ocağı vardır. İhtiyar bir baba ki artık kendisi için gittikçe irae-yi hisset [*pintilik*] eden topraktan ailenin ekmeğini çıkaramıyor. Çökmüş bir valide, gözlerinde gözlük, kulübenin bir tarafında çorap örüyor, daima... Çünkü çocuk bir değil. Onların hepsine ayaklarını sıcak tutacak birer çorap lazım... Fakat yetiştirmek mümkün değil; ne çorap yetişiyor, ne ekmek. Çocuklar o kadar çok ki... Bunları ayıklamak lazım. Her birini bir tarafa sevketmek, ekmek bulacak bir yere göndermek icab ediyor. Çocukların en büyüğü kız; evlenecek, cihaz [*çeyiz*] ister; nişanlısı var. Fakat para nereden bulmalı? O vakit ailece düşünülür. Her gece bütün erkân hazır olduğu halde yorgun baba –çorabını birkaç dakika bırakarak gözlüğünü alnının üstüne kaldırarak dinleyen– valideye tasavvurunu izah eder. Geçen gün müracaat eden herifin teklifini kabul etmekten başka çare olmayacağını anlatır. Nihayet iki katre yaş ile bu bahse hâtime verilir. Evin kızı gidiyor. Nereye? Rüzgâr-ı kaza [*kaza rüzgârı*] nereye sevkederse. Gidecek, bir köşede senelerce keman çalacak; cihazını habbe habbe [*gıdım gıdım*] toplayacak, hayat-ı istikbalinin ekmeğini buralarda kan kusarak, aç yaşayarak tane tane tedarik edecek; sonra senelerce mütehassiri olduğu [*özlem duyduğu*] aile ocağına avdet edince babasını ölmüş bulacak, ya komşunun kızını almış olan nişanlısını görüp oraya yıkılıverecek yahut hiç olmazsa kollarına atılmak için hayatının en zengin parçasını feda ettiği aşığından 'Zavallı sevgilim! Ne kadar bozulmuşsun!' tarzında bir serzeniş işitecek ve sonra mesut olmaya çalışacak. Bir gece hiç unutmam. Yine buradaydım. Şu davulcuyu gördünüz mü? Bir aralık gözüm ilişti, önündeki notaya değil, biraz aşağı bakıyordu. Dikkat ettim, süzgün gözlerle biraz mütebessimane, reise ve halka göstermekten korkarak gizlice bir mektup okuyordu. Bu mektup acaba kimden? O vakit gözlerimi çehresinden

ayırmadım. Arasıra nöbetini kaçırmaktan korkarak notaya bir göz atıyor, sonra hemen yine mektubuna tevcih-i nazar ediyordu [*gözlerini çeviriyordu*]. Gözlerinin şu mektuptan notaya, notadan mektuba seferi esnasında büyük fark vardı. Notaya geldikçe ciddi bir nazar, mektuba döndükçe tatlı bir tebessüm. Acaba şu pis kahvenin şu murdar sahnesi karşısında şu mülevves [*kirli*] mûsikînin arasında o mektuba gözü iliştikçe ne görüyor, güzergâh-ı hatıratından [*anılarının güzergâhından*] neler geçiyordu? Galiba nişanlısından gelmişti. Şüphesiz o askerliğe gitmiş, bu cihaz toplamaya çıkmıştı. Her ikisi de günleri sayıyorlar, arasıra o, kışlanın bir tarafında alelacele karalanmış, bu, murdar karanlık bir odanın penceresi kenarında refikalarının istihzalarına rağmen yazılmış mektuplarla dudaklarını yakan ihtiyac-ı bûseye bir kevser-i tesliyet [*teselli kevseri*] serpiyorlar. İnanır mısınız? Bunların hemen hepsi namusludur. Fuhşun çirkabı [*pis suyu*] içinde yüzdükleri halde hemen hepsi memleketlerine avdet ettikleri zaman nişanlılarına dest-i izdivacı pak ve saf olarak uzatırlar. Birisini tanırdım, bunlardan birine taaşşuk etmişti. Zavallı çocuğun bütün aşk-ı me'yusuna [*umutsuz aşkına*] karşı kızdan bir cevab-ı ümit çıkmadı. Fakat gariptir ki kız da âşık-ı me'yusuyla beraber ağlardı. Niçin? Kim bilir? Belki o sevda-yı bînasibe [*nasipsiz sevdaya*] karşı samîmi bir merhamet hissettiği için."

Bu gece dinlemek nöbeti Ahmet Şevki Efendiye gelmişti. Refikinin bazı esaslara müteallik [*ilişkin*] bahis açtıkça mukaddimeden uzaklaştığı kadar hâtime vermek maksadından da tebâud ettiğini [*uzaklaştığını*] bilirdi. Fakat şimdi Ahmet Cemil'in devamına diğer bir mani vardı. Kahvenin içi dehşetli bir gürültü ile doluyordu. Ayak vuranlar, bastonlarını iskemlelerine çarpanlar, bis... bis... feryadıyla bağıranlar, Ahmet Cemil'in devamına mani oldular.

"Bunlar hep şu karık sesli, boyalı kadın için!" dedi. Sonra dirseklerini masaya dayadı, çenesini avuçlarının içine aldı, bu halka baktı.

Şimdi epeyce kalabalık vardı. Dükkânını kapadıktan sonra eğlenmeye çıkmış berberler, tüccar yazıcıları, esnaf çırakları, bir İngiliz yük vapuruna mensup beş altı tayfa, tiyatroya izin alıp da lalasıyla tevhid-i emel ederek [*emelini birleştirerek*] şuraya gelivermiş bir çocuk, her gece mahalle kahvesinde iskambil oynamaktan bıkıp da bir akşamı Beyoğlu'nda geçirmek isteyen bir bey, bütün bu halk şurada bulunduklarından memnûn gibi görünüyorlar, gördüklerinden, işittiklerinden pek ziyâde eğleniyorlarmış gibi gülüyorlardı. Bîperva kahkahalar. Geniş tebessümler... Baygın nazarlar. Sonra bir sürü alkış! Sebep? Türlü emraz [*hastalıklar*] ile karılmış sesiyle, türlü sû-i istimalattan [*kötü kullanımlardan*] yıpranmış boyalı suratıyla şu duman dolu kahvenin pis havasına karşı söylediği, daha doğrusu bağırdığı müstekreh [*iğrenç*] bir Alman şarkısının anlamadıkları letafetine mi? "Senin için ölüyorum" derken bacağını kaldıran, "Mehtaba karşı gezelim" derken polka oynayan, şurada bir biftekle bir tabak makarna dilenmek için kim bilir nerede işitip ne yolda tebeddülat-ı indiyeye [*kişisel değişimlere*] uğrattığı bir parçayı her gece şurada bazar-ı iştiraya [*satın alma pazarına*] çıkaran bu karının evzâına mı [*durumlarına mı*]?

Ahmet Cemil bunların hiç birisinden haz almazdı; bu âlemde bir letafet olmak lazım gelse onun bir başka tarzda olması lazım geleceğini düşünürdü. Onda bir illet vardı. Her şeyde hatta sefalette, fuhuşta bile bir ziynet olmasını isterdi. Esasen çirkin olan bu şeylerin hiç olmazsa aldatıcı zevahiri olması lazım geleceğine kaniydi. Onun için şu yaşına kadar birçok refiklerinin eğlencelerinden tefrik-i zevk ederek [*zevkini ayrı tutarak*] bütün bu âlemlerden uzak kalmış, hele iki kere ne olduklarını anlamak için tesadüfen girdiği bazı bazar-ı muaşakattan [*aşk pazarlarından*] bir daha avdet etmemek ahd ü peymanıyla çıkmıştı.

Burada ne var? Bu halk bunun nesine aldanıyor? Sahnedeki karıyı üçüncü defasında alkışlamadılar. Artık bundan bıkmış göründüler. Bir başkasının gelmesi için herkes sükût ediyordu. Halbuki o zavallı sahnenin kena-

rında tekrar davet olunmaya intizâren duruyordu. Sükûtu görünce kulisten kayboldu. Ahmet Cemil bunu da farketti. O vakit demin nefret ettiği bu karı hakkında derin bir hiss-i merhamet duydu.

"Ah! Bu hayattaki fecayi'i hissetseler, acaba bu güruh-i lâkayddan [*umursamaz güruhtan*] şu sefaletin karşısında böyle gülerler mi? Şu zavallı kadın için bu sanat-ı teganni [*şarkıcılık sanatı*] de yavaş yavaş elden çıkmaya başlamış, mahza eğlenmek için iki kere lütfen kendini tekrar sahneye çağıranlar üçüncüsünde bıktılar. Yarın iki kere de çağrılmayacak. Öbür gün bir defa görünmesine müsaade olunmayacak. Nihayet kahvenin müsteciri [*kiracısı*] tecdid-i mukaveleden [*sözleşmeyi yenilemekten*] imtina edecek; o zaman? Haydi daha aşağı bir yere. Bu kadın bir kere uçurumlardan yuvarlanmaya başladı mı artık sukutuna [*düşüşüne*] hâtime verecek nokta yoktur. Ne kadar aşağı düşerse düşecek yerler o kadar çoğalır. Nihayet düşe düşe bu zavallı mahlûk nerelere kadar düşecek? Halbuki bu biçare şu Kasr-ı billurun şu köhne sahnesine düşmek için kim bilir nerelerden geçmiştir? Şimdi bir nazar-ı me'yus [*umutsuz bir göz*] ile kaybolduğu şu kulisten on sene evvel mesela Viyana operasında figürant, korist, velhasıl bir şey imiştir. O vakit bir operanın arasında söylediği topu topu iki mısralık bir parça yahut bir balette giydiği latîf bir esvap için yüzlerce adamlardan iltifatlar dinlemiş, demetler almış, demetlerin içinde mücevherler bulmuştur. Sonra yavaş yavaş sukût, yorgunluktan mütevellid bir ihtiyarlık, her gün çehresinde tamir olunacak bir fazla eser-i harâbî [*haraplık izi*]; dişler bozulmuş, sesi karılmış, yanaklar çökmeye başlamış; nihayet işte şu müstekreh karı... Acaba henüz saf bir genç kızken ya bir mağazada satıcı ya bir çiçek imalgâhında [*atölyesinde*] işçiyken, henüz hayatından bir hiyanet-i aşk [*aşk hiyaneti*] geçmeden bu neticeyi göstereydiler; 'İşte, annenin dizinden kaçacak olursan buraya geleceksin!' diyeydiler, bugün şurada şüphesiz bedbahtlığın bütün fecayi'ini [*facialarını*] hissettiği halde gülerek bağırmaya çalışan bu mahlûk mesut bir aile validesi olmaz mıydı?"

Ahmet Cemil yine sükûta mecbur oldu. Şimdi sahneye diğer biri çıkmıştı. Bir Fransız romansiyeri; düdük gibi bir sesle İspanyol bestekârı İradiyer'in meşhur Palomasını öttürmeye başladı. Hemen herkesin bildiği bu parçaya birçoğu pest sesle iştirak ettiler. Artık Ahmet Cemil dinliyordu. Havalar, muganniyeler [*şarkıcılar*] birbirini takip ediyordu. Romanyalı bir kız Rumca, Yunanlı bir karı İngilizce parçalar okudular. Elsine-yi muhtelife [*çeşitli dillerde*] şu sahnede türlü ensal-ı beşerle [*kuşaklarla*] garip izdivaçlar icra ettiler. Nihayet biri, bir İskoçya dağlısı kadar iri bir Alman karısı sahnenin tahtalarını çatırdatarak göründü. Ahmet Cemil bu şekl-i mehibe [*heybetli şekle*] bakmakla meşguldü. Birden Ahmet Şevki Efendi kolunu dürttü: "Baksana, bizimkine baksana!" Ahmet Cemil başını çevirdi; salonun kapısında ayakta gözleri sahneye merkuz [*dikili*] Raci'yi gördü; yavaş sesle "Biz şaşkınlık etmişiz. O içerdeymiş. Anlaşılan yukarıyı seviyor. Bitirsin de yanlarına gidelim" dedi.

Artık her ikisi de sahneyi unuttular; nazar-ı dikkatleri hep Raci'nin vaz'-ı hayran-ı âşıkanesine [*şaşkın âşıkane duruşuna*] mevkuftu. Raci orada kapının kenarına dayanarak güya şu âlemi görmüyormuş, önünden geçen garsonların çarpmasını hissetmiyormuş gibi gözlerini sahneden ayırmayarak, yalnız her parça bittikçe halkın alkışlarına iştirak ederek duruyordu. Nihayet alkışlar bitti; iri Alman karısı kulisten büsbütün kayboldu. O vakit Raci de etrafına bir göz gezdirmeyi bile fazla bularak çekildi.

İki refik nazarlarıyla Raci'yi takip ettiler. Ahmet Cemil'in tahmini doğru çıktı. Raci muganniyelerin ârâmgâhı [*dinlenme yeri*] yahut safderunların mezbahası olan daire-yi husûsiyeye [*özel daireye*] girdi. Burası o kadar husûsi bir dairedir ki kırk paralık şeye kırk kuruş vermek fedakârlığına katlanabilen herkes buraya girebilir. Ahmet Şevki Efendi arkadaşını kaldırdı. Yavaş yavaş, biraz mahcubane, ilk defa girilen yerlerin îras ettiği [*bıraktığı*] hiss-i tereddütle [*tereddüt duygusuyla*] buraya girdiler. Şimdi pîş-i nazarlarında bir manzara-yı garibe vardı: Bulundukları yer

küçük denmeyecek kadar iki odanın birleştirilmesiyle hâsıl olmuş genişçe bir odaydı. Üzerleri keten örtülü kanapeler, kadife iskemlelerin, mermer masaların, olanca kuvvetiyle açılmış çiğ ziyâlı lambaların, soluk aynaların âheng-i miskinanesinden [*miskince ahenginden*] terekküb eden bu manzara tek gözlüklü birisinin gözlüğünü sürmeli gözüne uydurmaya çalışarak şu tuhaflığına sahte kahkahalarla gülen bir Fransız karısı, kanapelerin birinde yanındaki yaşlıca efendinin nazar-ı müsaadekârisi [*izin veren bakışları*] altında karşısında esneyen Türkçe bilmez galiba Romanyalı bir kızın güya parmaklarındaki yüzüklerini muayene etmekle meşgul, mahcup, muhteriz [*çekingen*] henüz çocuk denecek kadar genç bir bey; birkaç safderunun daha vüruduna intizâren [*gelmesini bekleyerek*] ipekli esvaplarını sallaya sallaya piyasa eden, etrafta bulunanlara pek mühim ve tuhaf bir şeyden bahsediyorlarmış zannını vermek için bir dakikada beş kere gülen iki karı; ötede beride daha bazı zümrelerle tekemmül ediyordu [*tamamlanıyordu*]. İki arkadaş bir kenara oturdular. Raci ta ilerde, aynanın içinde sahnenin metâibinden [*yorgunluğundan*] bozulan nazikî-yi simasını [*simasinin nazikliğini*] tamir ile meşgul maşukasının arkasında, aynanın içindeki suratına gülerek duruyordu. O, hiç tebessüm etmiyor, Raci'nin orada bulunmasından dolayı sıkılıyormuş gibi duruyordu. Nihayet karı Raci'nin musır tebessüm-i istirhamına [*istirham gülümsemesine*] karşı nâgehan isyan ederek sert bir çehre ile döndü, bağırarak "Ben istemez; git buradan!" dedi. O vakit Ahmet Cemil zavallı Raci'nin hal-i perişanını, etrafına gezdirdiği nigâh-ı melûlü [*melul bakışı*] görmemek için gözlerini çevirdi. Raci bir kelime bile söyleyemedi. İskemlelerden birine yıkılmak nev'inden [*gibisinden*] düştü.

Ahmet Şevki Efendi dudakları arasından "İşte biçare karısının intikamı!" dedi.

Ahmet Cemil başını silkerek "Zannetmem" dedi, "Bu gece başka bir müşteri bulmaktan me'yus oluncaya kadar tertip edilmiş bir desise [*entrika*]."

Ahmet Cemil yanılmamıştı. Raci oturduktan sonra karı iri vücudunun üstünde küçücük duran başını sallayarak, indî bir opera parçasını ıslıkla çalarak, kısa fistanının altında teressüm eden [*beliren*] kalın bacaklarını ıslığın tarab-ı meşyine [*yürüyüş neşesine*] tatbiken [*uydurarak*] askerce atarak yürüdü, yürüdü, ta odanın ortasına gelince etrafına baktı. Boş olarak yalnız iki refiki gördü, yanlarına geldi, sırıtarak eğildi. "Bir bira?" dedi. Ahmet Şevki Efendi gözlerinin beyazına kadar kızardı. Birbirlerine bakıştılar. Karı cevapsız kaldı. Sonra hiç bir lisana mensup olmayan bir sayha-yı istihfaf [*küçümseme haykırışı*] ile "Puah" dedi, meşy-i askerisine [*askerî yürüyüşüne*] devam ederek sağdan geri yaptı. Raci bütün bu harekâtı uzaktan takip ediyor, arkadaşlarına bakıyordu. Karı gittikten sonra ayağa kalktı, yanlarına kadar geldi, gülmeye çalışarak:

"Buraya siz de gelir misiniz?" dedi.

Ahmet Cemil sudan bir cevap verdi. Ahmet Şevki Efendi "Otursanıza" dedi. O vakit üç arkadaş arasında kesik kesik bir muhavere [*konuşma*] başladı. Öteden beriden bahsettiler, hiç biri bahsi hepsinin beyninde yer tutan meseleye irca edemiyordu [*getiremiyordu*]. Ahmet Cemil gözlerini bütün bu muganniye alayından, türlü milliyetlere, türlü memleketlere mensup, her biri başka bir zemin-i fuhuşta [*fuhuş zemininde*] yetişmiş, bir başka âlemden düşmüş şu garip mahlûkat sürüsünden ayıramıyor, bellisiz yaşları saklamak için kutusuyla boşaltılmış pirinç tozlarıyla, solgun dudaklara taravet vermek için yavaş yavaş miyarını [*ölçüsünü*] kaybederek ibzalkârane [*bol bol*] sürülmüş kırmızı boyalar altında bu çehrelerin serair-i levsiyatını [*pislik sırlarını*] görmeye çalışıyordu. Hiç bir zevk-i mahsusa [*özel zevke*] tevfik olunamayan [*uydurulamayan*] kıyafetler. Eski ipek kumaşlardan, vaktiyle yapılmış esvap bozuntularından, karnaval esnasında istikrâ olunarak [*kiralanarak*] iade edilmemiş kostümlerden kesilerek birbiriyle uydurularak icat olunma türlü kılıklar. Birisi bir Normandiya köylüsü kostümünü andırır bir esvaba mesela bir bompador baş yapmış, diğer biri

Mari Antuvanet yakalığı altına bir Vodvil Sobreti gibi kısa fistan giymiş, dar işlemeli bir Arnavut yeleğinin içine buram buram terleyen şişman bir kadın şu yeleğin altına pîşleri [*önleri*] yırtmaçlı bir Çinli entarisini münasip görmüştü. Ahmet Cemil bütün bu iğrenç tuhaflıkları, şu şakalaşan budalalardan, ötede hâlâ yanı başında "Beyim haydi!" diye teşvik eden sulu efendinin bir türlü teşvikatına tatbik-i harekete [*hareketini uydurmaya*] cesaret alamayan genç beyden nefrete benzer bir şey duydu. Burada bulundukça Raci'nin serbesti-yi muaşakasına [*sevişme serbestliğine*] da mani olacaklarını düşündü. Ahmet Şevki Efendiye "Yine yerimize gidelim mi?" dedi. Raci'yi selamladılar, yerlerine gittiler.

Ahmet Şevki Efendi oturduktan sonra:

"Sanki neye geldik? Bu hali görmüş olmaktan başka bir şey kazandık mı?" dedi, sonra bir müddet düşünerek:

"Ne olursa olsun, ben yarın açılırım. Hiç olmazsa çocuk meselesini söylerim" dedi.

* * *

Artık burada yapacak bir şeyleri kalmamıştı. Borçlarını tesviye ettiler [*ödediler*], alkış gürültüleri arasında geçtiler, son defa olarak Raci'nin halini bir daha görmek istediler. Daire-yi husûsiyeye şöyle bir baktılar. Şimdi Raci'nin maşukası iki alaycı gencin arasında bacaklarını uzatmış, kollarıyla gerinerek delikanlıları kanapenin üzerine devirmeye çalışıyor, Raci de bir kenarda mermer masanın üzerine kapanmış, Ahmet Şevki Efendinin iddiasına göre uyukluyor, Ahmet Cemil'in itikadına nazaran ağlıyordu.

Dokuz

Ahmet Cemil'in Hüseyin Nazmi ile geçirdiği gece eseri hakkında bir şevk-i taze [*taze şevk*] uyandırmıştı. O günden itibaren tasarruf edebildiği bütün zamanlarını onu düşünüp beslemeye, kendisinde kudret görebildikçe yazmaya sarfetti. Bir senelik hayatının derd-i maişete mevkuf olmayan bütün saâtını [*saatlerini*] bu eserin derd-i fikrsûz-i icadına [*yaratmanın fikir yakan derdine*] vakfetti. Ona tasavvur ettiği letaif-i rakikayı [*ince esprileri*], sanat-ı şekil ve sureti [*şekil ve biçim sanatını*], felsefe-yi amîka-yı hayatı [*hayatın derin felsefesini*] verebilmek için sırf tahassüsat-ı zatiyesini [*kişisel duygularını*] rehber ittihaz etmekle [*ederek*] bir daire-yi mazîka [*dar bir daire*] içinde habs-i fikr etmiş [*düşüncesini hapsetmiş*] olacağını, levhasının nezahet ve mükemmeliyetini temin için meşâhir-i âsâr-ı esatizede [*üstatların meşhur eserlerinde*] de dolaşan, mesela Rambrant'ın bir çehresi karşısında günlerce mevkuf-i temaşa kalan [*izlemeye dalan*] ressamlar gibi şairlerin de hislerini âsâr-ı bedia [*yepyeni eserler*] ile tevzin etmeleri [*dengelemeleri*] lazım olduğunu bilirdi. Onun için Hüseyin Nazmi'nin kitaphanesini hemen boşalttı. Lamartin'den, Hugo'dan, Muse'den sonra gelenleri, bütün parnasyenleri, sembolistleri, dekadanları Süleymaniye'de küçücük hücre-yi mesaisine [*çalışma odasına*] taşıdı. Lö Kon De Lil ile, Vilye Dö Lil Adam ile, Teodor Dö

Banvil ile başlayan zümre-yi şuara [*şairler zümresi*], sonra Prudomlar, Kopeler, Arokurlar, Silvesterler, Mendesler, daha sonra Pol Verlen'in tohm-i dehasıyla [*deha tohumuyla*] yetişenler, velhasıl gençleri tâbi'i LöMer'in fihris-i kütübünü [*kitap kataloğunu*] dolduran yüzlerce ciltler takım takım elinden geçti. Ahmet Cemil bunları okudukça yarım asırlık bir zaman içinde Verlen'e kadar fikr-i şiirin kesbettiği [*şiir düşüncesinin kazandığı*] inceliklere, sanat-ı tasvir ve ifadenin [*tasvir ve ifade sanatının*] vasıl olduğu [*ulaştığı*] hurdecûluğa [*ayrıntıcılığa*] hayret etti. Bir vakitler mini mini penceresinin kenarında cehren fakat komşulara işittirmekten ihtirazen [*çekinerek*] okuyarak mest olduğu temaşaları, Bir Firiştenin Sukûtu'nu, Geceler'i, şimdi birer kelime ile hîçîye [*hiçliğe*] mahkûm ediyor, Hugo'yu "Gözlerinde eşya ve hakayıkı [*gerçekleri*] büyüten bir cam varmış" hükmüyle hakikatin fevkinde buluyor, Lamartin için "O kadar şiir ile yüklenmiş ki ezilmiş", Muse için "Âşık, şair fakat çocuk!" diyordu. Bunlardan sonra erbab-ı sanatın [*sanatçıların*] kelimeye, üsluba, şekle, sanata verdikleri ehemmiyeti gördükçe, o her biri birer cevherpare gibi işlenmiş, iki mısraı için günlerce çalışılmış âsâr-ı bedia-yı sanatla [*orijinal sanat eserleriyle*] ülfet ettikçe yapmak istediği şeyin ne müşkül olduğunu anlıyordu. Eser pek ağır ilerliyordu. Haftalarca mütalaadan, tetkikten, tefekkürden sonra ancak yirmi kadar mısra vücuda getirebiliyordu. Ah! İşi gazelhanlığa dökmüş olsa, şiiri herkes gibi telakki etse, bu yirmi mısradan yirmi gazel icat ederdi! Bir aralık lehceyi dar buldu. Yeni fikirler için yeni kelimeler lazım olduğunda musırdı [*ısrar ediyordu*]. "Eski kelime altında fikirlerin tazeliği görülemez. Nazar-ı dikkatten firar eder." Derdi. Lugat kitaplarına sarıldı, sayfaları çevirdikçe öyle şeyler buldu ki hayret etti. Bunlar ne için kamus [*sözlük*] köşelerinde unutulmuş? Ne güzel şeyler keşfetti! Kimisinin bir fikriyle hüsn-i tetabuka [*örtüşmeye*], bazısının mevcutlara rüçhanına [*tercihine*], bir kısmının da naşenideliğine [*işitilmemişliğine*] firifte olarak [*aldanarak*] bunlara temellük etmek istedi. Kendi kendisine "Beni lugatperdazlıkla

[*lugat paralamakla*] itham edeceklermiş. Anlamayanlar etsin. Şirk masâyid sayyâd guşây zühhad ridâ-yı takvâ kannâ' granik... Bilmem ne diye havsala-yı kamusun [*sözlüğün kapasitesinin*] alabildiği kadar lugât-ı arabiyeyi [*Arapça sözcükleri*] bir yere tıkmakla benim yapacağım şey arasındaki fark-ı sanatı elbette anlayanlar olur" derdi.

Şu bir senelik zaman içinde yazmak istediğinin henüz kendisince türlü nakayisle memlu [*eksikle dolu*] olarak, ancak nısfını [*yarısını*] vücuda getirebilmişti. Bunları Hüseyin Nazmi'den başka kimseye hatta artık o zamandan beri *Gencine-yi Edeb*'de manzumeleri görünmemesinin sebebini kendi yazdığı itiraznamenin tesirinde bulmakla şirinkâm olan [*muradına eren*] Raci bir gün Ahmet Cemil Mir'ât-ı Şü'ûn tefrikası için yine imzasız tercümede devam ettiği bir hikâyenin tashihlerine bakmakla meşgul iken birdenbire:

"Cemil Bey! Artık işi mütercimliğe döküyorsunuz, şairlik sıfırı tüketti mi?" demişti.

Ahmet Cemil Raci'nin kemal-i ısrar ve inatla devam eden tecavüzat-ı hasmanesine [*düşmanca saldırılarına*] karşı ya bir sille-yi şedîde [*şiddetli bir tokat*] gibi bir kelime-yi tahkir [*hakaret kelimesi*] fırlatarak mukabele eder yahut bu adamın haline acıyarak yalnız bir manasız kelime ile geçiştirirdi.

O vakit omuzlarını silkerek "Belki!" demekle kanaat etmişti. Gariptir ki bu kadar hiss-i adavete [*düşmanlık duygusuna*] mağlubiyetine mukabil Raci'ye en ziyâde acıyan Ahmet Cemil'di. Bir seneden beri matbaaya devam eden, bazen muharrirlerin arasında rehber-i sıbyan [*çocuk rehberi*] defterlerini doldurmakla, bazen mürettiplerin yanında huruf dağıtmakla vakit geçiren Nedim'e en ziyâde rıfk ile [*dostça*] muamele gösteren, vakit buldukça bir sayfa okutturarak bu biçare çocuğun bir şey öğrenmesine çalışan yine Ahmet Cemil'di. Matbaada çocuğa babasından başka herkes iltifat ederdi. Yalnız Raci güya onun orada vücuduna vâkıf değilmiş gibi dururdu. O vakitten beri Raci düştükçe düşmüş, iri Alman karısının tahkira-

tı altında sanki şu aşk-i mülevvese [*pis aşka*] daldıkça onun çirkabıyla televvüs ederek [*pis suyuyla kirlenerek*] simasında intikaş eden [*beliren*] müstekrehiyet-i sefaletten [*sefalet iğrençliğinden*] artık iğrenç bir hale gelmişti. Matbaada merhameten alıkonuluyor, hemen hiç bir şeye müfid [*faydalı*] olmadığı halde aylığından bir parçasını tevkif ederek [*ayırarak*] o zamandan beri dikişçilikle yaşayan zevcesine iane [*yardım*] edilmek için maaş verilmekte devam olunuyordu.

Mayıs mebadisinin [*başlarında*] bir Cumasıydı. Matbaa halefi öteye beriye dağılmışlar, Sait'le Saip Ali Şekip'in cenah-ı himayetine [*himaye kanadına*] sığınarak açık bir araba ile Kâğıthane seyranına gitmişler, matbaada idare memuruyla Ahmet Cemil'i yalnız bırakmışlardı.

Ahmet Şevki Efendi yeşil çuha kenarlı dar uzun defterine son darbe-yi kalemi müteakip pembe rîgini [*rıhını*] döküp kapadıktan sonra hücresinden çıktı, Ahmet Cemil'in yanına geldi.

"Beyler gezmeye gittiler" dedi, "isabet! Ben de seni şöyle yalnızca bulmak isterdim."

Eğildi, pek hafi [*gizli*] ve mühim bir meseleden bahse hazırlanıyormuş gibi kaşlarını kaldırarak duvarlara işittirmekten çekinerek ilave etti:

"Bir izdivaç meselesi."

Ahmet Cemil hayret etti:

"Benim için mi?"

"Hayır fakat sana karib [*yakın*] birisi için."

Ahmet Cemil kimden bahsedildiğini cezmetti [*anladı*]. Bu meselenin bu kadar erken uyanacağına hiç ihtimal vermemişti. Kendi kendisine "Nasıl? Demek vakit geldi?" deyiverdi. Ahmet Şevki Efendiye intizâren sükût etti, fakat meseleye bu kadar cesurane ibtidar eden [*cesurca girişen*] idare memuru takib-i bahs için cesaret-i kafiye [*yeterli cesaret*] bulamadı. Biraz nefes almış olmak için sözü çevirdi:

"Beyler Kâğıthane'de sevda peşinde dolaşacaklar. Sahranın hiç bir türlüsünü anlayamam. O güzel derenin zaman-ı sükûnunda oradan kaçıp da toz deryası içinde

arabaların izdihamı arasında güneşten yanarak saatlerce dolaşmak elbette heves-i sahradan başka bir şeyden tevellüd eder. Hele saz dinlemek için sulara kadar gidip alçacık bir iskemlenin üstünde kahve hizmetkârlarının naraları altında bir Yahudi hokkabazının yaveleri [*zırvaları*] arasına sıkışmış bir hicaz faslını esneye esneye, gerine gerine okuyan takımın karşısında ağzı açık dinlemek için yarı günümü feda edemem. Beykoz Çayırı, Yuşa Tepesi, Bendler, Adalar, İstanbul'un gidilecek yerleri hemen bundan ibaret. Fakat bir adi günde gitmek, şafakta yola çıkıp mehtapta dönmek şartıyla."

Ahmet Cemil refikini meseleye irca etmek istedi:

"İzdivacın kime ait olduğunu söylemediniz."

O vakit Ahmet Şevki Efendi arkadaşının yanına oturdu. Bir ciddiyet-i mahsusa ile sesini tabii perdesinden indirerek:

"Geçen gün müdür efendi –Ahmet Şevki Efendi öksürüklü herifi kastediyordu– bana oğlunu evlendirmek istediğinden bahsediyordu. Anlaşılan zavallı delikanlı titiz ihtiyarla geçinemez olmuşlar, bir hafta evvel..."

Ahmet Şevki Efendi baba ile oğul arasında hiç yoktan tevellüd etmiş uzun bir münazaanın [*tartışmanın*] tarihini yaptı.

"Sen çocuğu görmedin. Bir kere görsen zannederim ki hoşuna gider. Evkaf Nezaretinde epeyce bir memuriyeti var, beş altı yüz kuruş para alıyor, ihtiyar da zengin. Kayınvalide yok, galiba içgüveylik arıyorlar."

Şimdi Ahmet Şevki Efendi hep kesik kesik söylüyordu:

"Tabii arkadaşlarından tahkik olunur [*araştırılır*]. Zannettiğim gibi namuslu bir adam çıkarsa, niçin muhalefet etmeli?"

Ahmet Şevki Efendi biraz durdu, sonra Ahmet Cemil'in gözlerine bakarak ilave etti:

"Matbaa da münhasıran [*tamamen*] herifindir, biliyorsun ya..."

Ahmet Cemil sarardı, idare memurunun ifham etmek [*anlatmak*] istediği manaya karşı bütün hiss-i namusu

isyan etti, bir kelime ile cevab-ı red veriyordu, zapt-ı nefs etti [*kendini tuttu*]:

"Geçen gün bu meseleyi bana açmaktan maksadı tanıdıklarım içinde şayan-ı tavsiye aileleri tahkik etmekmiş. Benim derhal aklıma sen geldin. Hemşiren artık evlenecek bir sinne gelmiştir, değil mi?

Ahmet Cemil zihnen hesap ediyordu. İkbal şimdi on yedisine basmıştı. Bu memlekette kızların tam hengâm-ı izdivacı [*evlilik çağı*]. Zavallı İkbal! Acaba her vakit talih pîş-i kısmetine bir çehre-yi müsait arzedecek mi?

Şu sual Ahmet Cemil'in zihnini bu mesele-yi izdivaca [*evlilik meselesine*] ait hatırata sevketti. Birkaç kere validesinden görücüler geldiğini işitmişti. Fakat hiç birisinin heves edilebilecek bir şey olduğunu tahattur etmiyor [*hatırlamıyor*], hatta bir kere bir karısından ayrılmış iki çocuklu kırklık bir komşunun validesi gelmişti de Ahmet Cemil'in bütün vakar ve gururu cerihadar olarak [*yaralanarak*] günlerce İkbal'e baktıkça ağlamak istemişti.

Ahmet Şevki Efendinin şu takayyüd-i muhibbanesine [*dostça bağlılığına*] karşı niçin İkbal'in talihini tehlikeye koymalı? Kim bilir, belki hemşiresinin saadeti buradadır. Bir dakika içinde Ahmet Cemil'in fikri tebeddül etti [*değişti*]:

"Lakin bizim hiç bir şeyimiz yok" dedi. "Bir kız neyle evlenir?"

"Orası benim işim. Muvafakat edecek olursan, ben işi tesviye ederim [*hallederim*], hele bir kere görsünler de..."

Ahmet Şevki Efendi artık vazifesini hüsn-i ikmâl etmişçesine [*işi güzellikle bitirmiş gibi*] kendi kendisine "Beş dakikada bir mühim meselenin altından çıkmak bana mahsus bir muvaffakiyettir!" diyerek mütebessim bir çehre ile ayağa kalktı, keten yeleğini düzeltti, odada şöyle bir dolaştı, havayı kokluyormuş gibi pencereden bir semaya baktı:

"Kimse kalmadı. İşim de yok. Şöyle ben de bir seyran [*gezinti*] yapayım" dedi.

* * *

Bir gün iki arkadaş matbaada yine herkesten evvel buluştular, Ahmet Şevki Efendinin ilk sözü şu oldu:

"Dün akşam beni görmeden kaçtın. Sana verilecek havadisim vardı, bu gece sabırsızlığımdan patladım."

Sonra Ahmet Şevki Efendi ellerini Ahmet Cemil'in omuzlarına dayadı, gözlerini gözlerine dikti, sırıtarak ilave etti:

"Beğenmişler..."

İlk muhavereden sonra unuttuğu mesele-yi izdivacı bu kelime Ahmet Cemil'e tekrar ihtar etti. Mahiyetini bir lem'a-yı vuzuh [*açıklık parıltısı*] ile tenvir edemediği [*aydınlatamadığı*], tesirini duyup da menşeini bulamadığı bir hiss-i garip İkbal'in mesele-yi izdivacında Ahmet Cemil için bir saklı haşyet uyandırdı.

Bu hissi tahlil etmek istedikçe sebebi, esası daima nazar-ı tedkikinden bir firar-ı musırrane [*ısrarlı bir kaçış*] ile kaçardı. Dem-i sakinle düşünürdü:

İkbal'in izdivacını, izdivaçta saadetini gaye-yi emel bulurdu. O halde o hiss-i garip nedir ki mesele-yi izdivaç çıktıkça kalbinde hiddete benzer bir şey uyandırır, istememezliği andırır bir tesir-i nahoş [*hoşa gitmeyen bir etki*] hâsıl ederdi? Belki bir hiss-i hodkâmî [*bencillik duygusu*]! Diğer bir adamın başka bir münasebet-i samîmiye [*samimi ilişki*] ile dahil-i mahremiyet ve muhabbeti olduktan sonra [*mahremliğine ve muhabbetine girdikten sonra*] güya hemşiresi kendisi için daha az hemşire olacak, bir yabancıya herkesten ziyâde harim olduktan sonra ona –kardeşine– bîgâne [*yabancı*] kalacaktı.

Ahmet Cemil bu hissin ismini vermek istemezdi. Zihninde bulmak istediği tevilatın [*tevillerin*] altında saklanan tesirini görmemeye çalışır, hemşiresinin izdivacına ait düşüncelerinin bundan teessüryab olmasını [*etkilenmesini*] menederdi. Fakat Ahmet Şevki Efendinin bu sabah şu bir kelime ile yeniden uyandırdığı mesele akşama kadar zihnini işgal etti.

İşte! İkide birde zihninin içinde bir cereyan-ı muharriş [*tahriş edici bir cereyan*] ile geçen bu kelimeydi: Enişte!

Demek şimdi hayatında bir enişte olacak, bir adam ki bugüne kadar tanımamış, görmemiş, hiç bir his ve fikrini öğrenmemiş. Bu adam nâgehan bir gün içinde hayatına karışacak, o Süleymaniye'deki küçük evin kapısını çalacak, bu aile sofrasına aynı hakk-ı iştirak [*katılım hakkı*] ile oturacak, validesine aynı salahiyet-i meşrua [*yasal yetki*] ile valide diyecek, sonra evin içinde bir ses, başka bir ses aşağıdan yukarıya bağıracak: İkbal!

Hayatında bu tebeddülün [*değişimin*] ne kadar ehemmiyet-i mahsusası [*özel önemi*] olduğunu bir zulmet-i meşkûkiyet [*şüphe karanlığı*] arasında hissediyordu. Mesela kendisini merdivenlerden biraz muhterizane [*çekinerek*] çıkıyor, yemekte bir kayd-ı külfetperestî ile [*ihtiyatla*] duruyor, görüyordu. Bu adamla, her kim olursa olsun, mümkün değil, bîşaibe [*şaibesiz*] bir muhabbetin, bîtekellüf [*tekellüfsüz*] bir münasebetin hâsıl olamayacağını, kendisinden hemşiresinin mahremiyetini çalmış bir adamla müz'iç [*rahatsız edici*] bir hiss-i rekabetin [*rekabet duygusunun*] intıfanâpezir olacağını [*sönmeyeceğini*] hissediyordu. Onun yanında geceleri minderin üzerine boylu boyuna uzanamayacak, Seher'i kızdıramayacak, İkbal ile –hele İkbal ile– şakalaşamayacak... Enişte!... Enişte!... Sebep? Niçin sevmediği, sevemeyeceği bu adama enişte demeye mahkûm olsun? Şimdi bu kelime adeta onu tazip ediyor [*azap veriyor*], birisiyle kavga etmek arzusunu veriyordu. Hiddetini o sırada Ali Şekip'in budalalağından bahsederek Raci'ye yaranmaya çalışan Saip'ten çıkarmak istedi:

"Keşke insanlar hep Ali Şekip gibi budala, fakat onun gibi saf olsalar" dedi.

Sonra kalemini attı, kâğıtlarını topladı, mürettiphaneye girdi.

"Ben yazılarımı bitirdim, gidiyorum, başka bir şey lazım olursa, beyler yazsınlar" dedi.

Ahmet Cemil'in eve gitmeye ihtiyacı vardı. Kapıyı açan Seher'e "Annem nerede?" dedi. "Küçük hanımla çarşıya

gittiler" cevabını alınca hiddet etti [*öfkelendi*]. Onlar gelinceye kadar sabırsızlığından duramadı, evin içinde dolaştı. Nihayet kapı çalınıp geldiklerini yukarıdan işitince bağırdı:

"Anne yukarıya gelsene!"

Sabiha Hanım'a çocuklar gibi daima anne derdi. Valide hitabında bir sahtelik, bir külfetperdazlık [*tekellüf*] hissederdi. Sabiha Hanım çarşafını çıkarmadan yukarıya çıkınca ilk sözü şu oldu:

"Anne; İkbal'e görücü gelmiş de niçin bana haber vermediniz?"

Sabiha Hanım oğlunun hayretle yüzüne baktı:

"Her gelen görücüye ehemmiyet vermediğim için."

"Beğenmişler."

Ahmet Cemil yalnız bu kelimeyi kâfi görmedi. İlave etti:

"İsteyeceklermiş."

"Allah hayırlısını kısmet etsin oğlum; istesinler bakalım da düşünürüz."

Ahmet Cemil sabahtan beri beynini işgal [*meşgul*] eden bu meseleye karşı validesinin sükûnuna [*sakinliğine*] hayret etti. Birden bu validenin mukadderata teslimiyet-i nefsiyesi [*kendini teslim etmesi*] karşısında sükût etti.

Bu akşam Muzaffer Beyin ders gecesiydi. Ahmet Cemil gitmemeye karar verdi. Yemekten sonra okumaya da meyelan [*istek*] duymadı. Aşağıda küçük odada inmiş muşamba perdelerin arkasında açık pencereden süzülen gecenin ratıb [*nemli*] havasını duymak için başını duvara dayadı. Ne lakırdı, ne latîfe istiyordu. Yalnız küçük odanın –şu bir kalb-i saf kadar ruhaniyet-i hissiyat [*duygu ruhaniliği*] ile mâli [*dolu*] aile odacığının– ruh-i safını [*saf ruhunu*] doya doya istişmam etmek [*koklamak*] istiyordu.

Kar gibi beyaz kenarı gerile gerile iğnelenmiş hassa örtülü sedir, yerde üstüne pembe satrançlı dokuma çekilmiş şilte, annesinin en sevdiği yer, küçük dört ayaklı is-

kemle, İkbal'in yeşil gaz boyamalarından yaptığı safderunane fakat belki onun için zarif hoş kalpağı altında lamba, duvarlarda babasından yadigâr olarak kalmış biri kûfi, biri talik iki güzel levha, pencerelerde muşamba perdelerin üzerinde yaza mahsus beyaz, ince sarı korniş-lere küçük küçük kıvrıklarla merbut perdeler, o kadar... Burada ne peluş kanapeler, koltuklar, atlas perdeler, ne de mutantan [*tantanalı*] hücrelerde nefis evani [*kap kacak*] vardı. Hiç bir şey yok, fakat buna mukabil derin bir muhabbet, her türlü mihen ve meşâkkın [*sıkıntı ve zorlukların*] zedeleyemeyeceği kadar kavi [*güçlü*] bir saadet, üç kalbin irtibatından [*bağından*] mütehassıl [*oluşan*] latîf, ruhu ısındırır bir hararet vardı.

Demek şimdi bu husûsiyete, bu samîmiyete, bu mahremiyet-i aileye [*aile mahremiyetine*] bir kalb-i bîgâne [*yabancı kalp*] daha iştirak edecek? Demek bu sıcak hava-yı mesudun üzerinden barid [*soğuk*] bir nefha [*esinti*] uçacak?

Gözleri sık sık küçük iskemlenin yanında diz çökmüş, o gün çarşıdan alınan yedi arşın gömleklik kumaşın yanlarını çatmakla meşgul olan İkbal'e in'itaf ediyordu [*çevriliyordu*].

"Kızım, makası alıversene!"

"Sizin yanınızda değil mi anne?"

Sonra sükût. Arasıra kumaşı kesen makasın asabı uyuşturan sesi, bazen rüzgârla şişen muşamba perdelerin hışıltısı, ta mutfaktan Seher'in bulaşık gürültüsü, o kadar...

Bu gece İkbal Ahmet Cemil'in gözlerine güzel görünüyordu. Hemşiresinin bu kadar câzibedar [*cazibeli*] olduğuna dikkat etmemişti. Zavallı çocuk, bari bahtiyar olsa! Açık kestane gür saçları altında zarif başı, kulaklarının etrafından, altından asi, perişan, çılgın saç kümeleri arasında biraz küçük, söbü görünen siması, bu yaşta genç kızların çehrelerine mahsus bir süzgünlük altında hafif bir saye-yi işmizaz [*tiksinme gölgesi*] ile mümtezic [*karışık*] donukça pembe rengi, biraz vücuduna erkekçe

bir vaz'-ı refi [*yüksek duruş*] veren geniş omuzlar, yüksek bir boy, henüz tekemmül etmemiş [*olgunlaşmamış*] bir kız vücudu ki nakaisi içinde câzibedar, onun için şiir ile meşbu [*dolu*]. Büsbütün tevessü etmesi [*genişlemesi*], mukaddematı görünen meziyât-ı nisvaniyetin [*kadınlık özelliklerinin*] reside-yi kemal olması [*olgunlaşması*] için yalnız kadın olmayı bekliyor.

Ahmet Cemil merhametten, şefkatten mürekkep bir nazarla hemşiresini ihata ettikçe, gözleri bir katre girye-yi muhabbet [*sevgi ağlayışı*] gibi –fakat kim bilir nasıl– bir kadın olmaya müheyya [*hazır*] duran bu zayıf kızın üzerine düştükçe kalbinden "Bari mesut olsa!" diyordu. Onun saadetinden emin olabilse, değil ufak tefek esbab-ı istirahatini, demin haleldar olacağından [*bozulacağından*] korktuğu sükûn-i hayatını [*hayat sakinliğini*] belki bütün âmâl-i istikbalini [*gelecekteki emellerini*] feda ederdi.

* * *

İkbal'in izdivacı Ahmet Cemil'in hayatında bir rüya gibi geçti. Enişteşini ilk önce matbaada pederi Tevfik Efendinin yanında gösterdiler. Geçkin yaşlarında mariz [*hasta*] bir babanın zayıf doğmuş bir çocuğu, herkes gibi bir genç, kalem hayatında terbiye almış, hoppa değil. Hatta biraz ciddi. Ahmet Cemil ilk hâsıl ettiği fikri zihninde şu birkaç cümle ile icmal etmişti [*özetlemişti*]. Bu ziyaretten sonra Ahmet Şevki Efendinin faaliyet-i mahsusasıyla [*özel faaliyetiyle*] ve bilhassa Tevfik Efendinin anlaşılamayacak bir heves ve tehalüküyle [*can atışla*] bütün şerait [*şartlar*] on beş gün içinde kararlaşmıştı. Ahmet Cemil'in her türlü husûsiyet-i hayatını bilen Ahmet Şevki Efendi damat beyden ağırlık namıyla bir para kopardı ki hemen bütün düğün mesarifini [*harcamalarını*] temin etti [*karşıladı*]. Ahmet Cemil bu mesele-yi izdivaca ne tarafgir ne de aleyhtardı. Meselede bir vesile-yi itiraz bulunamaması aleyhtar olmasına mümanaat ettiği [*engel olduğu*] gibi

enişte olacak adamın herkesten başka bir şey olmayışı tarafgir olmasına da mani olmamıştı. Vehbi Beyi tanıdıklarından, kalem arkadaşlarından sormuşlardı. Herkesten hüsn-i haline [*iyi durumuna*] teminat alındı. En son defa olarak bir gün Ahmet Cemil hemşiresinin re'yine [*görüşüne*] müracaat etti. İkbal gözlerini indirdi, sükût etti, demek razı oluyordu.

Düğün!

O gün Ahmet Cemil kaçmıştı. Koltuk resmini görmek için Süleymaniye'nin o daracık sokağını baştan başa doldurarak kapının umuma açılmasına intizâren [*bekleyerek*] yeldirmeleriyle, çarşaflarıyla bekleşen, orasını beraberlerinde getirdikleri çocuklarıyla küçük bir mahşer –bir mahşer-i garaib-i elvan [*tuhaf renkler mahşeri*]– haline getiren kadınları, kanarya sarısı hırkasının altında al basmadan entarisini giyerek, başına oyalı gaz boyamasından yapma çiçekli hotozunu koyarak, bir paçavra kenarıyla iyi bağlanmamış uzun çorabı güllü pembe iskarpinin üzerine düşmüş, beyazlı kırmızılı tire kuşağının saçakları sarı hırkasının altından eteklerine dökülmüş, beline işlemeli ipek mendili iğne ile tutturulmuş, düğünün şerefine ta sabahleyin sokağa fırlayan komşu kızlarını kâğıt helvacı Arnavutun yanında içi fındıklı sert helvayı kemiriyor görmemek, akşama kadar bu sokak içinde kestanecilerin, susam helvacılarının, leblebicilerin etrafında bağrışacak, ağlaşacak olan bütün o belinden donu düşmüş, çorabının içine paçası tıkılmış, düğün evindeki validesine sokaktan "Anne!" diye bağıran, köşe köşe birbirini kovalayarak çığlık koparan çocuk alayından uzak olmak için, bekçi baba gelip de elinde sopasıyla yeni tıraştan çıkmış çökük yanaklı, uçları sekiz on kere kıvrılmış iri siyah bıyıklı mehib [*heybetli*] çehresiyle kapıya küçük bir iskemle atıp vazife-yi hâkimiyeti takındığını –sopasının ilk tarrakasından [*gürültüsünden*]– anlar anlamaz, henüz komşu hanımların dest-i tezyininde [*süsleyen elinde*] süsü ikmâl edilmeyen hemşiresini sofaya çağırtarak o yarım

gelin haliyle öpmüş, sonra ağlamaktan ihtirazen [*kaçınarak*] bir söz bile söylemeyerek kaçmıştı.

Ahmet Cemil bir hafta eve uğramadı. Validesiyle hemşiresinden öyle izin almıştı. O bir haftayı Hüseyin Nazmi'nin köşkünde geçirdi.

Ah! O İkbal'i böyle mi gelin etmek isterdi? Hemşiresi için neler düşünmüş, ne süslü evler, ne müdebdeb [*gösterişli*] daireler, ne latîf tuvaletler, ne müzeyyen cihazlar [*süslü çeyizler*] tasavvur etmişti! Demek o istikbalen [*gelecekte*] zuhuruna emniyet ederek [*güvenerek*] aldandığı hayaller yalandı! İkbal'in gelin olacağını düşündükçe bir vakitler hemşiresini beyaz iki metre etekli –moda gazetelerinin mülevven [*renkli*] ilavelerinde görerek imrendiği şeylere benzer– bir esvap içinde, beyaz ipek duvağı yanlarına dökülmüş, başı tezyinatın altında biraz eğilmiş olarak görürdü. Sonra saçları püskürmüş yağız Macar atlı zarif parlak bir kupa hemşiresini alıp götürüyor, daha sonra güzide [*seçkin*] tuvaletlerle zîhayat [*canlı*] bir çiçek deryası gibi dalgalı geniş bir mermer sofanın ortasında o derya-yı ezharın [*çeçikler denizinin*] melikesi, köpüklerden teşekkül etmiş beyaz bir melike-yi ezhar [*çiçekler kraliçesi*] gibi İkbal... Şark halıları döşenmiş çifte bir merdiven, salonlar, avizeler, levhalar, kadifeler, atlaslar... Demek bunlar hepsi yalan! Hayalinin kendisine bahşettiği [*verdiği*] bütün bu tantana-yı lezaizi [*zevkler tantanasını*] mest eden o rüya-yı müdebdeb [*gösterişli rüya*] , demek bütün bu şeyler boştu.

İkbal şimdi o sopasıyla kapısının önünde bekçi duran, sokağında alacalı, yaygaralı çocuklar kaynaşan küçücük evde rastıklı, kınalı, ladenli [*lavantalı*] komşu hanımlar arasında damat beyi, matbaa müdürü Tevfik Efendizade Vehbi Beyi bekliyordu. Kaçtı, Ahmet Cemil rüyalarının şu hakikat-ı zelilesinden [*düşkünce gerçeğinden*] tam bir hafta kaçtı!

O bir hafta zarfında enişteşini hiç görmemişti. Nihayet bir akşam yemekte birleştiler. Ahmet Cemil hayret etti. O henüz sakil bir bâr-ı külfet [*külfet yükü*] altında ezilirken, yüzüne bakmayarak gözlerini indiren hemşiresine bir kelime tevcihine [*yöneltmeye*] cesaret edemezken

damat bey herkesle bîtekellüftü [*senli benliydi*]. Hatta Seher'le ufak tefek latîfeler bile ediyordu. Ahmet Cemil bu akşam kendisini ezen azab-ı külfetin altından hiç bir zaman kurtulamayacağını, sofrada bir vakitler yalnız kendisinin olan şu evin her köşesinde yabancılıktan asla çıkamayacağını anladı. Bir dakika içinde bütün hüviyet-i maneviyesinden [*manevi kimliğinden*] bir soğuk rüzgâr geçti. Şimdi bu evden adeta üşüyordu. O akşam Muzaffer Beye can attı.

Gazeteye bir ilan sıkıştırdı, haftasının diğer dört akşamını da evden uzak geçirmek için ders buldu. Hocapaşa'da demiryolu memurlarından iki Almana Türkçe öğretmeye başladı. Artık bütün gecelerini evden uzak geçiriyor, hatta Hocapaşa'da dersi olduğu zamanlar akşam yemeğini matbaada muhtasaran [*kısaca*] tedarik ederek [*hazırlayarak*] bir vakitler neşve-yi hayatının [*hayat neşesinin*] yegâne menbaı olan aile sofrasında bulunmuyordu.

* * *

Düğünden sonra Ahmet Cemil ile validesi hemen hiç yalnız bulunmamışlardı. İki ay kadar bir zaman geçmişti. Bir gün Sabiha Hanım sabahleyin odasına girdi. O henüz tembellik ediyor, yatağında bililtizam [*kasten*] gecikiyordu. Validesi karyolasının kenarına oturdu.

"Niçin kalkmadın oğlum?" dedi. Sonra cevabını beklemeden biraz eğilerek ilave etti:

"Sana bir şey söyleyecektim. Hiç yalnız bulamıyorum ki dün Seher İkbal'in odasında yalnızca ağladığını görmüş."

Ahmet Cemil hayretle validesinin yüzüne baktı:

"Niçin?"

"Bilmiyorum. Zaten kız gelin olalıdan beri neşesiz. Dün ağlayışı büsbütün zihnime dokundu. Acaba kocasının biraz içkisi olduğundan mı?"

Vehbi Beyin akşamcılığı vardı. Onbeş gün kadar yenilikten ihtirazen itiyadını [*alışkanlığını*] icra edememişken nihayet bir akşam eve bir şişe Fertek rakısıyla gelmişti. Ahmet Cemil'e bundan hiç bahsolunmamıştı. Fakat o birkaç gün içinde bu itiyadı keşfetmiş, birkaç kadeh rakının şu saadethanede bir zehrabe-yi musibet [*musibet zehri*] hükmünü tutacağını anlamıştı. Bugün validesinin ağzından bu meseleyi işitince yatağında doğruldu Ana oğul derin bir nazar-ı isticvab [*cevap isteyen bakış*] ile birbirine baktılar. İkisinin de şu tesadüm-i enzarı [*göz göze gelmeleri*] arasında İkbal'in hayal-i giryenaki [*ağlamaklı hayali*] uçuyordu. İkisi de bu hayal için ağlamaya müheyya idiler. Birden şu iki aylık gelinin validesinden, biraderinden gizlediği gözyaşlarının içinde bir derd-i amikin [*derin bir derdin*] ihtifa ettiğini [*gizlendiğini*] duymuşlardı. O vakit Ahmet Cemil yavaş yavaş validesini istintak etti [*sorguya çekti*]. Eniştesinin nasıl bir adam olduğunu görüyordu. Fakat nasıl bir koca olduğunu anlayabilmek için Sabiha Hanımdan istiknah-ı hal etmek [*durumun aslını anlamak*] istedi.

Validesi Vehbi Beye atfolunabilecek bir kusur bulamıyordu. Evine devam ediyor, bir huysuzluğu yok, İkbal'e bir muamele-yi baridesi [*soğuk davranışı*] de görülmemiş, İkbal'in ağlayışı biraz içki içinse...

Ahmet Cemil pek iyi hissetmişti ki hemşiresi mesut değildir. İzdivacından beri İkbal'in çehresinde nazar-ı dikkate çarpan bir reng-i hüzün [*hüzün rengi*] her türlü lisan-ı iştikadan [*şikâyet dilinden*] beliğdi.

Sabiha Hanım iki aydan beri birinci defa olarak fırsatyab-ı mülakatı olduğu [*görüşme fırsatı bulduğu*] oğluna başka bir zemin-i bahis daha hazırlamıştı:

"Masraf meselesi de sade senin üzerine kalıyor gibi bir şey Cemil" dedi.

Buna Ahmet Cemil dudaklarını bükerek cevap verdi:

"Ne ehemmiyeti var? Kazandığım yetişmiyor değil ki..."

"Geçen gün İkbal'e aylık olmak üzere on mecidiye vermiş. Kız sabahleyin biraz gülerek sıkılarak parayı bana vermek istedi. Reddettim, o ısrar etti. Nihayet yine onun olmak üzere saklamak için aldım, fakat bu kadarla devam edecekse..."

Sabiha Hanım sözünü bitirmedi; gözlerini oğlunun gözlerine dikti. Ahmet Cemil bu nazardan sıkıldı, gözlerini çevirdi, cevap vermedi. Nefsini her şeyden mahrum etmeye alışmamış mıydı? Onun için birkaç mecidiye tasarruf etmekte bir fayda var mı?

Seneyi iki kravatla geçirmek, bir iskarpini altı ay sürüklemek zaten öyle bir sefaletti ki onu mütelezziz ederdi [*zevk alırdı*]. Artık şu hayat-ı hirmânın [*mahrumluk hayatının*] telhi-yi lezzetinden [*tadının acılığından*] bir hoş teessür [*üzüntü*] bile duyuyordu. Matbaada kaldığı akşamlar idarenin penceresi kenarına ilişip de caddenin hüzn-i tenhaisinden [*yalnızlık hüznünden*] mest olarak biraz peynirle francalasını yedikçe kendisinde bir zavallılık bulur, bunun şi'r-i gamperverinden [*gamlı şiirinden*] telezzüz ederdi [*zevk alırdı*].

Bu sabah validesiyle şu muhavere kalbine sanki bir katre semm-i ateşnak [*ateşli zehir*] damlatmıştı. Orada bir şeyin yandığını, sanki bir noktayı kazıyarak kemirdiğini hissediyordu.

Bu sabah İkbal'e tesadüf etmek emeliyle odasından geç çıktı. Geç kalkmak itiyadında olan eniştesini uyandırmaktan çekinerek merdivenleri yavaş yavaş indi. İkbal daha evvel kalkmıştı. Aşağıda karşılaştılar. İzdivacından beri hemşiresine karşı Ahmet Cemil bir tavr-ı mütekellifane ittihazına [*resmî davranmaya*] lüzum görmüştü. İkbal'de de biraderine karşı bir cünhadar [*suçlu*] gibi gözlerini indirmek, güzergâhından silinmek, mümkün mertebe az hedef-i hitabı [*muhatabı*] olmak gibi bir tavr-ı ihtiraz [*çekingenlik*] peyda olmuştu.

Bu sabah Ahmet Cemil İkbal'e bir şey söylemek istiyormuşçasına bir nazar-ı medîd ile [*uzun uzun*] baktı.

İkbal bir aralık bu nazara mukavemet etmek istedi, sonra hatt-ı nigâhı [*gözleri*] bir sadme-yi berkiyeye tesadüf etmiş [*yıldırım çarpmış*] gibi titredi, gözlerini indirdi. Ahmet Cemil'in yalnız şu nazarı "İkbal! Bahtiyar değilsin, anlıyorum" demişti.

Gözlerinin bu ifade-yi teessürünü [*üzüntü ifadesini*] lisanıyla başka tarzda tercüme etmek istedi:

"İkbal, artık seni hiç göremiyorum. Hiç olmazsa bazı sabahlar odama uğrasan ne olur?"

Şu serzeniş [*sitem*] bir kitab-ı mufassal [*hacimli bir kitap*] kadar haiz-i manaydı [*anlamlıydı*]. Ahmet Cemil şu sade sözle İkbal'i, gözyaşlarını, sırlarını, ümid-i münkesirinin [*kırık umudunun*] matemdarı olan yeni gelinlere mahsus bütün gizli elemlerini dökebileceği bir yere davet ediyordu. Demek istiyordu ki: "Evet ne olur? Orada seninle beraber ağlayacak birisini bulurdun. Sen bahtiyar değil misin kardeşim? Bak, senin bahtiyar olmadığını düşündükçe benim ta şuramdan, ciğerimin ta ortasından bir acı şeyin cereyanını [*aktığını*] hissetmiyor musun? O küçük odanda senin bütün serair-i derununu [*içindeki sırları*] istiaba kifâyet edecek [*alacak*] kadar vasi [*geniş*] bir yer bulurdun. Neden gizli ağlıyorsun? Mademki senin ağlanacak şeyin var, niçin beraber ağlamayalım? Evet ne olur, arasıra kalbinin üzerinde bir bar-ı sakil [*ağır yük*] hissedip de onu atmaya muhtaç olduğun zamanlar odama uğrasan ne olur?"

* * *

Bugün matbaada Ahmet Cemil Raci'nin oğlu Nedim'e Saip'in kibrit çöpüyle yazılmış gibi iri iri, bozuk bozuk yazısını okutturup alıştırmakla meşgulken Ahmet Şevki Efendi pürtelaş odanın kapısında göründü: "Cemil Bey! Cemil Bey!"

Ahmet Cemil başını kaldırdı.

"Gelsene!"

Ahmet Cemil hayretle kalktı, Ahmet Şevki Efendi odadan mümkün mertebe uzak olmak için onu müretteb tiphaneye kadar sürükledi, sonra durdu:

"Sana bir havadis var ama harikulade bir şey! Biraz kendini topla, bakayım, topladın mı? İnsanı çıldırtacak bir şey. Şöyle yüzüme bak. Dinliyor musun? Tevfik Efendi evlenmiş."

Ahmet Cemil anlamadı.

"Hangi Tevfik Efendi?"

"Sizin kayınpeder, yani enîştenin babası. Bizim müdür Tevfik Efendi."

"Nasıl? O öksürüklü alil [*illetli*] herif evlenmiş mi?"

Ahmet Şevki Efendinin göbeği yerinden sarsıldı:

"Evet, o öksürüklü alil herif, on altı yaşında, sizin hemşire hanımdan daha küçük bir kızcağızla dün akşam güvey girmiş. Bugün de..."

İkisi birden kahkahayı salıverdiler. Ahmet Cemil:

"Onun için telaş ediyormuş, oğlunu bir an evvel başından savmaktan maksadı varmış" dedi.

Sonra meselenin cihet-i mudhikindeki [*gülünç tarafındaki*] tesir zail olduktan [*geçtikten*] sonra Ahmet Cemil bu hikâyenin mahiyet-i ruhunu duymak istedi. Tevfik Efendiyi gözünün önüne getirdi, mangalın başında külünü eşelerken gördü, bir an onun hayatıyla yaşadı, bir dakikalık bir zaman zarfında zihni bir tufan-ı efkâr [*düşünceler tufanı*] altında kaldı, sonra bütün o mülahazatı tefsir edebilecek yalnız bir kelime bulabildi. Ahmet Şevki Efendiye "Hayret!" dedi.

On

Bu senenin kışı Ahmet Cemil için takatfersa [*takat tüketici*] bir devre-yi sefalet [*sefillik dönemi*] oldu. Yazın kolayca idare edebildiği derslerine kışın kifâyet edemiyordu. Kendisinden ders alan Almanlardan rica ederek ders saatlerini mümkün mertebe tebdîl etti [*değiştirdi*]. Soğukta geceleri matbaada geçirmek mümkün olamayacağından evine gidebilecek kadar erken bitirmek üzere on birden sonra hemen derslerine başlardı. Fakat yine birden evvel kurtulmak mümkün olamazdı. O vakit henüz tecdid edemediği [*yenileyemediği*] muşamba paltosuna bürünerek mümkün olduğu kadar kalabalık sokaklardan geçmek için bahçe kapısına kadar gelir, oradan dönerek Fincancılar yokuşuna kadar gider, çamurlu yokuşun bozuk kenar kaldırımlarından tırmanır, Dökmecilerden kıvrılır, nihayet bîtab [*takatsiz*], ıslanmış, bunalmış, çamurlara gark olmuş [*batmış*] bir halde eve girer, çocuk gibi hüngür hüngür ağlamak isteyerek üzerinden paltosunu, ayağından kaloşlarını atar, aç olmakla beraber yemeğe iştiha bulmayarak yetmiş beş dirhemlik şişesinin ikinci defasını bitirip de yemek için sabırsızlanmaya başlayan eniştesinin içerden "Hele gelebildin!" nidasına gülmeye çalışarak sofraya otururdu.

Eniştesiyle hemen yalnız şu sofrada buluşurlardı. Vehbi Beyin zemin-i musahabesi [*sohbet zemini*] tehî [*boş*] bir

dimağdan yüz elli dirhemlik buhar-ı sekr [*sarhoşluk buharı*] arasında ne doğabilirse ondan teşekkül ederdi.

Ahmet Cemil'in külliyen [*tümüyle*] bîgânesi [*yabancısı*] olduğu kahve hayatına müteallik [*ilişkin*] hikâyeler, dün sabah Millet Bahçesinde bilardoda kazandığı muvaffakiyat [*başarılar*], yalnız kendisini eğlendirmek için söz söyleyenlere mahsus kahkahalarla mütekatı' [*kesik*] fıkralar, arasıra yemeğe müteallik itirazat [*itirazlar*], bazen Seher'e karşı dilşikenane [*kalp kırarcasına*] latîfeler. Bir vakitler Ahmet Cemil de bu sofrada latîfe ederdi fakat o zaman bir latîfe edildikçe sofranın etrafında neşvedar [*neşeli*] handeler [*gülüşler*] uçuşurdu. Şimdi Vehbi Beyin bir latîfesine mukabil Sabiha Hanımın asab-ı simasından [*yüz sinirlerinden*] zorla kopmuş bir tebessümü, İkbal'in üzüntüden, zevcinin tuhaflıktan ziyâde gülünçlüğüne karşı halecanından mütevellid nigâh-ı perişanî [*perişan bakış*], Seher'in her dakika "İkide birde bana ne ilişiyorsun?" demeye, elindeki sahanı sofranın ortasına atıp kaçmaya meyyal duran vaz'-ı cenkcûyanesi [*savaşçı duruşu*] görülürdü.

Yemek yedikten sonra Vehbi Bey İkbal'le odasına çekilirse Ahmet Cemil validesinin yanında kalırdı fakat ekseriyet üzere [*çoğunlukla*] yemekten sonra uyuyan zevcinden kurtulabildikçe bu yalnızlığa küçük bir zaman için İkbal'in huzuru da bahş-ı hayat ederdi [*hayat verirdi*]. Artık İkbal tavr-ı ihtirazı [*çekingenliği*] bırakmıştı. Biraderine mümkün mertebe çok görünüyordu. Fakat henüz beynlerinde [*aralarında*] tevdi-i derd-i deruna [*gönül derdini anlatmaya*] benzer bir kelime teati olunmamıştı. İkbal bahtiyar görünmeye çalışıyordu. Fakat bir validenin, bir biraderin nigâh-ı tedkikinden [*inceleyici bakışından*] ihtifa edemeyen [*gizlenemeyen*] bir reng-i hüzün "Aldanmayınız, bu nikab-ı bahtiyarînin [*bahtiyarlık peçesinin*] altında ben varım!" derdi.

Bu kış Ahmet Cemil eserine hemen çalışmadı; derslerinden, yazılarından kurtulabildikçe yegâne iştigali şiirlerini okumaktan ibaret kalırdı. Fakat bahar gelince bütün kış vücudunu ihata eden [*kuşatan*] hava-yı kesl ve

rehavet [*gevşeklik ve rehavet havası*] sanki güneşin hararet-i tazesiyle [*taze sıcaklığıyla*] tebahhur ederek [*buharlaşarak*] sıyrıldı, damarlarının içinde bir cevelan-ı şebâb [*gençlik akışı*] hissetti. Kışın donuk havaları altında safha-yı teessüratına [*üzüntü safhasına*] nukuş-i mübheme [*belirsiz nakışlar*] ile –güya bulutların saye-yi münevviminde [*uyutucu gölgesinde*] uyuşarak– irtisam eden [*beliren*] bütün zübde-yi mütalaatı [*görüşlerinin özü*] sema-yı bahara [*bahar semasına*] karşı meyyal-i pervaz [*uçmaya istekli*] bir şiir, mest-i emel-i tayeran [*uçma emeliyle mest*] bir kelebek gibi kanatlarını titretti. O vakit Ahmet Cemil'in eseri medîd bir yağmurdan sonra topraklardan süzüle süzüle kayacıklar arasında birikmiş küçük bir menba gibi taştı, ufak ufak hamlelerle feveran etti. Şimdi bu eser büyüyor, tekemmül ediyordu.

Ahmet Cemil bütün meşâkk-ı hayatını [*hayatının meşakkatlerini*] bu eserin lezzet-i tevlidine [*çıkarma zevkine*] karşı unuturdu. O sefalet ve mihnetle dolarak, taşarak geçen kıştan sonra eserinin nefes-i tesliyetbahş-ı hayatıyla [*hayatın teselli edici nefesiyle*] bütün metaibi [*yorgunlukları*] dinlendi, bütün o yorgunluklar ondan intişar eden [*yayılan*] bûy-i ümide [*umut kokusuna*] temas edince zail oldu.

Bir aralık Ahmet Cemil eserini tasfiye etmek istedi. Bir hafta mütemadiyen bununla uğraştı, müsveddatını ayıkladı, noksan bırakılmış yerlerini doldurdu, zevk-i müşkülpesendini [*müşkülpesent zevkini*] ikna edemeyen parçaları mahvetti. Nihayet bu bir haftalık sa'y-i faalane [*faaliyetli çalışma*] neticesinde küçük bir defter-i mübeyyez [*temize çekilmiş defter*] vücuda getirebildi. Ah bu defter! İşte bütün ümid-i hayatının bir kısm-ı mühimmi [*önemli kısmını*] şu küçük defterdeydi.

Ahmet Cemil'in sanki senelerden beri ruhuna çöken bir sıklet [*ağırlık*] şu tasfiye-yi müsveddattan [*müsveddelerin tasfiyesinden*] sonra mündefi' oldu [*yok oldu*]. Bir Mayıs günü matbaada otururken birdenbire şu defteri Taksim Bahçesinde –bir gün henüz mektepteyken Hüseyin Nazmi ile gidip oturdukları yerde– Boğaz'ın şi'r-i

menâzırına [*manzaralar şiirine*] karşı okumak istedi. Nâgehan doğuveren şu arzuya mukavemet edemedi, matbaada işini bir istical-i mahsus ile bitirerek çıktı.

Tünel'den çıktıktan sonra Beyoğlu'nda biraz serseriyane [*aylak aylak*] dolaşmak, mağazaların cemakanları önünde gecikerek şurada yeni çıkmış kitapları, ötede kravatlardan, yakalıklardan, mendillerden teşkil edilmiş zarif numunegâhları [*teşhir yerlerini*], bir moda mağazasının kumaşlarını, bütün o gözleri taltif eden hiçleri seyretmek istedi. Bonmarşe'nin önüne gelerek içeriye girdi. Zaten Beyoğlu'ndan işsiz geçtikçe buraya bir kere girip çıkmak âdetiydi. Henüz o kadar kalabalık yoktu. İlerledi, çocuk oyuncaklarının yanına kadar geldi. Ellerinde çalpara, başında mavili kırmızılı bir külahla arkasından kendisine yabancı olmayan bir tatlı sesin bir nida-yı hayretle [*hayret sesiyle*] "A Cemil Bey!" dediğini işitti. Başını çevirdi, o vakit tayin olunamaz bir sebeple, vukuat-ı fevkaladeye [*olağanüstü olaylara*] tesadüf olununca hissedilen raşeye müşabih [*titremeye benzer*] bir tezelzül-i berkî [*yıldırım sarsıntısı*] vücudunu baştan aşağıya sarstı.

Kendisine hitap etmesine intizâren Lamia mütebessim bir çehre ile karşısında duruyordu.

Ahmet Cemil Lamia'yı belki bir seneden beri görmemişti ve göremezdi. Hüseyin Nazmi'nin köşküne yahut kışın evine gittikçe Lamia'nın bazen piyanosunu işiterek, bazen bir kapının aralığından süzülüp geçtiğini duyarak, bazen eteğinin bir hışıltısını hissederek onun vücuduna yakın olmaktan, onun daire-yi muhit-i havasında [*hava aldığı ortamda*] muvakkat [*geçici*] bir müddet için yaşamaktan mütevellid bir şey duyardı. Bir şey'-i meçhul [*bilinmez bir şey*] ki mahiyetini anlamamış, künhünü [*aslını*] tahlil etmek istememişti, fakat o şey'-i meçhulün bütün şahsiyeti üzerinde bir tesir-i beliği [*açık etkisi*] vardı.

Henüz on dört yaşlarındayken simasını zihnen itmâm ve ikmâl etmiş [*tamamlamış*], ondan uzak yaşadığı müddetçe o simayı daima zihninde besleyerek arada geçen zamanı sanki telafiye çalışmıştı. "Şimdi tamamen bir genç kız olmuştur!" derdi. Genç kız! Ahmet Cemil'in zihninde bu genç kız sıfatının bir ehemmiyet-i harikuladesi [*ola-*

ğanüstü önemi] vardı. O henüz çocukluktan çıkarak mevcûdiyet-i maneviyesi [*manevi varlığı*] garaible memlu [*tuhaflıklarla dolu*] bir cihanın âfak-ı esrarına [*sır ufuklarına*] karşı müheyya-yı inkişaf [*gelişmeye hazır*] duran, nâgehan hissediverdikleri bir hakikat-ı hayatın henüz reng-i taaccüb ve hayreti [*şaşkınlık rengi*] gözlerinde sizi istintak ediyormuşçasına bir nigâh-ı istifsar [*soru soran bakış*] içinde uçuşan, bazen çocukluktan kalmış bir bakiyye-yi itiyad [*alışkanlıktan kalma*] tebessümle gülüverirken birdenbire bir genç kız sıfatının henüz itilaf olunamamış [*alışılamamış*] tavr-ı ciddisiyle gözlerini indiren, dün başka bir şeyken yarın başka bir şey olmaya hazırlanan, fakat bugün müphem, müşevveş [*karışık*], o mübhemiyet ve müşevveşiyeti [*belirsizlik ve karışıklığı*] için şi'râmiz [*şiirsel*], sevdaperver [*sevdalı*] olan bu mahlûklara, bütün güzergâhına tesadüf eden o genç kızlara Ahmet Cemil perestişe [*tapınırcasına sevmeye*] benzer, bûseyi andırır bir nigâh-ı garam [*aşk bakışı*] ile bakardı.

Ahmet Cemil'in kalbinde yer tutmuş böyle binlerce çehreler vardı. Köprüden vapura binerken gördüğü yahut Şişli'de bir Kâğıthane dönüşünde tesadüf ettiği yahut Tepebaşı'nda, Taksim'de, Köprüde hemen her yerde bir dakika için sevdiği binlerce çehreler vardı ki bunlar kendisi için hülya-yı saadeti [*saadet hülyası*] olan o genç kızın şekl-i mevhumu [*belirsiz şekli*] etrafında uçuşan bir takım periler, kanatlı şiirlerdi. Ahmet Cemil bunların hepsini severdi. Daha doğrusu o genç kıza bunların her birinde ayrı ayrı perestiş ederdi [*tapardı*], fakat bütün bu çehrelerin fevkinde, bütün bu mütebessim hülyaların arasına bir hayal-i handenak [*gülen hayal*] de girerdi, fakat bu hayal seyyaldi, belli belirsiz bir şey! Mübhem bir çocuk çehresi, kim bilir kimdir?

Bugün Lamia'yı karşısında siyah çarşafı çenesinin altından tepesi bir incili toplu iğne ile iliştirilmiş, peçesi alnının kıvırcık saçlarını bir mesturiyet-i nakısa [*eksik kapalılık*] altında bırakarak başına atılmış, ince parmak-

ları siyah güderi eldivenler içinde uzun saplı zarif şemsiyesinin püskülünü oynatarak, henüz çocukluğunu unutmamış, henüz iki üç sene evvelki sıfatıyla Ahmet Cemil'in karşısında bulunuyormuş gibi saf çehresiyle bakarak görünce Ahmet Cemil'in zihninde uçuşan o binlerce çehreler –bir isabet-i ziyâ [*ışık vurması*] ile bir bulut parçasında peyda oluverip de nâgehan intıfa eden iltimalar [*ansızın sönen parlamalar*] gibi– sönüverdi. Sonra onların arasında genç kız, o sema-yı şebâbının [*gençlik semasının*] şems-i dırahşan-ı sevdası [*parlak sevda güneşi*] nurlarını serperek, tufan-ı ateş-i garamını [*aşkının ateş tufanını*] saçarak çıktı.

Lamia'nın yanında dadısıyla piyano ustası vardı. Bir dakika öyle karşı karşıya, birbirlerine söz söylemek lazım gelip gelmeyeceğinde tereddüt ederek, mütebessimane bakışarak durdular. Sonra Lamia biraz gülümsedi, "Birisine oyuncak mı alıyorsunuz?" dedi.

Ahmet Cemil "Hayır, yalnız bakıyordum" cevabını verdi. Lamia şüphesiz şurada, Bonmarşe'nin şu oyuncak tezgâhının yanında velev bir çocukluk arkadaşıyla, velev bir dakikalık musahabenin garabetini daha az hissederek daha cesurdu.

"Biz haftaya yine köşke gidiyoruz. Ufak tefek almak için çıkmıştık" dedi. Sonra Ahmet Cemil'in eline bakarak "Yeni bir kitap mı?" diye sordu.

"Hayır, benim şiirlerim."

"Ağabeyimin daima söylediği eseriniz mi? Bir akşam onu bizde okuyacakmışsınız, öyle mi? Ben de dinlemek, sizi okurken görmek istiyorum, ama..."

Lamia küçük bir kahkahayı zaptetti, sonra Ahmet Cemil'in perişan bir cevabını dinlemeyerek siyah güderi eldivenler içinde daha ince görünen parmaklarıyla peçesini indirdi "Efendim!..." dedi. Ahmet Cemil gayr-i müteharrik [*hareketsiz*] duruyordu. Bütün hayat-ı şebâbı, bütün zübde-yi âmal-i kalbi [*kalbindeki emellerin özü*] işte şu siyah heyula-yı nazenin [*nazenin karaltı*], işte şu

ipek çarşafın dalgaları içinde ihtizaz-i vücudu [*vücudunun titremesi*] hissedilen seyyal ve mevvac [*dalgalı*] hayal şeklinde kaybolup giderken, Ahmet Cemil orada, elinde çalparalarla başında mavili kırmızılı külahıyla gelip geçenleri mütebessimane seyreden soytarının nazar-ı istihzası [*alaylı bakışı*] altında elinde defter-i şi'rini kıvırarak gayr-i müteharrik duruyordu.

Bugün Ahmet Cemil Taksim Bahçesinde defter-i şi'rini değil, şi'r-i şebâbını –yalnız onu– okudu. Bahçe tenhaydı. Henüz yapraklanmış bir ağacın altında mavi şemsiyesini açmış, alçak ökçeli potinlerini önüne çektiği gibi bir iskemlenin kenarına dayamış gözlüklü ihtiyar bir İngiliz mürebbiyesi, biraz beride ellerinde küçücük kürekle bahçeden kum toplayarak mini mini kovalara doldurmak meşguliyet-i mühimmesiyle [*önemli meşguliyetiyle*] etrafı görmeye vakitleri olmayan iki çocuk, saçları rüzgârlara savrularak, başlarından kaymış hasır şapkaları arkalarında çırpınarak, uzun konçlu düğmeli potinleri kumlara temas etmiyormuşçasına bir hiffet-i tayeran [*uçma hafifliği*] ile koşarak çemberlerini çeviren bir örnek esvaplı iki hemşire, kenarda evahir-i eyyâm-ı hayatını [*hayatının son günlerini*] bir gazetenin tefrikasında dinlendiren bir ihtiyar, ötede beride tek tük zümreler, koşuşan bağrışan çocuklar, daha sonra Ahmet Cemil'in gözleri bunlardan ayrılarak bayırın fevkinde uçuyor, elvan-ı mütebessimesiyle [*gülümseyen renkleriyle*], i'vicacat-ı menâzırıyla [*manzaralarının kıvrımlarıyla*], yeşil tepelere doğru tırmanmış yahut mavi mevcelere [*dalgalara*] doğru akıvermiş gibi duran mebanisiyle [*binalarıyla*] Boğazın levha-yı sakinanesine [*sakin tablosuna*] dikiliyordu. Bazen bir levha nigâh-ı temaşasında [*baktığı yerde*] bulanıyor; tepeler, sular, yalılar, bütün bu eşbah ve eşkal [*karaltılar ve şekiller*] bir fırça darbesinden kopma renklermiş de yekdiğerine karışarak bir hamire-yi gayr-i muayyene [*belirsiz bir hamur*] haline geliyormuş gibi oluyordu. O zaman makes-i hayalinde ziyâ-yı guruba

[*gurub ışığına*] tesadüf etmiş bir sehâbpare [*bulut parçası*] şeklinde kırmızılara, mavilere, yeşillere, sarılara boyanan bu levhanın içinde Lamia'yı –evvela küçük, şu kadarcık, kıvırcık saçları başının beresinden taşarak, Hüseyin Nazmi ile gezmeye çıktıkları vakit yanıbaşında iki elleriyle eline yapışarak, muhaverelerinin [*konuşmalarının*] arasına "Bu ne? Niçin? Nasıl? Ne vakit?" sualleriyle her dakika karışarak, bir dakika sonra sekiz on yaşında, bir kış gecesi mesela iki arkadaş cehren bir şiir okurken halının üstünde daima handeriz [*gülücükler döken*] siyah gözlerini anlamayarak yüzlerine dikmiş, yahut kendine mahsus bir mütalaa ile meşgul oluyor zannını vermek için bir tavr-ı ciddiyetperdazî [*ciddi bir tavır*] ile elindeki hikayat-ı müntehabe [*seçme hikâyeler*] mecmuasına dalmış– görüyordu. O çehre böyle zihninde bir an içinde bin silsile-yi tenasuhtan [*dönüşüm dizisinden*] geçerek, her tebeddülünde [*değişiminde*] bir hatıra gıcıklayarak bütün hayatını Ahmet Cemil'in dimağında bir dakika içinde tekrar yaşatıyordu. Lamia'dan daima bir hiss-i latîf duymuş, onunla beraber bulunmaktan bir hazz-ı mahsus almıştı. O da küçüklüğünden beri daima onun etrafında dolaşır, daima güler, birisinden yüz bulmuş çocuklara mahsus sokulganlıkla daima yanına gelirdi. Demek bugün Bonmarşede uzun bir gaybubetten [*ayrılıktan*] sonra onu görünce vücudunu sarsan şey... Ahmet Cemil artık o şeyin mahiyet-i tesirinden [*etkisinin mahiyetinden*] kaçmaya, nefsini onun daire-yi hükmünden çıkarmaya lüzum görmüyordu.

Bakınız o siyah peçenin, siyah çarşafın, siyah saçların altında parlayan siyah gözlerden bir şey akıyor, güya bir nur-i siyah ki mestîâver [*sarhoşluk verici*] bir ateş-i sevda ile vücudunu sarıyor, yakıyor, fakat bir ateş-i nüvazişkâr [*okşayıcı bir ateş*] ile, bir ateş ki güya bir bûse...

Artık saklamaya ne lüzum var? İşte bütün hüsran içinde geçen şebâb-ı sevdavisinin [*sevdalı gençliğinin*] zübde-yi âmâl-i şagafı [*arzularının özü*], o münevver

rüyalarının genç kızı, hayatınca birinci ve sonuncu olmak üzere seveceği vücut, işte o biraz evvel Bonmarşede gülerek, dudaklarını basarak, hafifçe başıyla selamlayarak, "Efendim!" diyen Lamia'ydı.

Defter-i şi'rini dinlemek istiyormuş. Ahmet Cemil onu Lamia'ya kendisi okumak isterdi. Zihninde bu takrir-i şi'ri [*şiir okuma*] için bir hücre-yi mahsusa [*özel oda*] tertip ediyor, Lamia'yı orada bir kanapeye oturtuyor, kendisi ta ayaklarının dibine küçük bir ayak iskemlesine oturuyor, sonra pürihtizaz [*titreyerek*] bir seda-yı aşk ile bütün efkâr ve hissiyatının muhassalası [*düşünce ve duygularının sonucu*] olan bu şiir parçalarını bir terane-yi sevda gibi onun nigâh-ı teessürü altında inşad ediyordu. Ah! O dakika-yı sevda! Acaba hayat-ı bînasibinde [*nasipsiz hayatında*] o an-ı bahtiyarî [*bahtiyarlık ânı*] çalacak mı?

Ahmet Cemil'in nasiyesinde [*alnında*] bu sual bir hatt-ı endişe [*düşünce çizgisi*] tersîm ediyordu [*oluşturuyordu*]. Kendi kendine "Niçin onun dest-i izdivacını benden diriğ etsinler [*esirgesinler*]?" diyordu. O da kendisini sevmiyor mu? Bir saat evvel o kendisine tebessüm eden gözlerde bir mana-yı hafî-yi incizab [*gizli cezbe manası*] hissolunmuyor muydu?

Bu aralık ta yanıbaşında koşan bir kız kumların üzerine yüzü koyun düştü. Ahmet Cemil başını çevirdi; çocuk iri mavi gözleriyle istimdadkârane [*yardım istercesine*] ona bakıyordu. Yerinden kalktı, çocuğun ellerinden tuttu, kaldırdı.

Bu vaka Ahmet Cemil'i hakikate iade etmiş [*döndürmüş*] oldu. Artık tekrar oturmadı. Yavaş yavaş, rengârenk elbiselerle televvün eden [*renklenen*] iskemlelerin, korucukların arasından süzülüp çıktı. Elinde defter-i şi'ri, gözlerinin içinde –şimdi artık vuzuh-i tam [*tam açıklık*] ile gülümseyen Lamia– aheste aheste Taksim Caddesini çıkmaya başladı.

On Bir

Bir gece herkes yatak odasına çekilmek üzere kalkmışlardı. Hilaf-ı mutad olarak [*alışılmışın tersine*] sokak kapısının kuvvetle çalındığını işittiler. Seher kapıyı açıp açmamak lazım geleceğinde mütehayyirdi [*şaşkındı*]. Gece şu küçük âsûde [*huzurlu*] evin kapısı çalınmak o derece harikuladeydi ki herkeste ufak bir halecan hâsıl oldu.

Nihayet Ahmet Cemil Seher'e tekaddüm etti [*erken davrandı*], kapıyı açtı. Karşısında hamal kılıklı birisini gördü.

"Vehbi Beyin evi burası mı?"

"Burası."

İsmini işitince Vehbi Bey telaşla kapıya geldi. O vakit Ahmet Cemil çekildi, enişteyle kapıdaki adamın arasında cereyan eden muhavereyi [*geçen konuşmayı*] herkes taşlıkta pürdikkat-i mahsusa ile dinliyordu. Vehbi Beyi öteki evden istiyorlarmış, Sultanahmet'te pederinin evinden. Herif sebebini evvela söylemek istemiyordu. Sonra gördüğü ısrar üzerine ağzından parça parça izahat alınabildi. Efendi birdenbire hastalanmış, gündüz hiç bir şeyi yokken hatta akşam yemeğinde pek iyi bir haldeyken odalarına çekildikten sonra bağteten [*ansızın*] düşmüş. Şimdi lakırdı söyleyemiyormuş, kımıldanamıyormuş.

Vehbi Bey "Biraz beni bekle!" dedi.

Sonra içeriye girdi. Herkes beyan-ı teessüfle [*üzülerek*] irad-ı tesliyete [*teselli etmeye*] hazırlanıyordu. O bilakis [*aksine*] güldü. Tuhaf bir vakaya muttali olmuşçasına [*bilgi almışçasına*] alay ediyor, herkesin yüzüne bakarak sanki bu vakanın tesir-i mudhikinden [*komik etkisinden*] başkalarının da hisseyab olup olmadığını [*etkilenip etkilenmediğini*] tetkik ediyordu.

Mütalaa-yı yegâne olarak Ahmet Cemil'in yüzüne baktı:

"Bu yaşta genç bir kızla evlenenin neticesi budur, değil mi?"

Yalnız şu söz ihtiyarın hastalığındaki mahiyeti izah etmiş oldu. Ahmet Cemil dilinin ucuna kadar gelen suali zaptetti fakat Vehbi Bey o suali anlamış da muhatapların merakta bırakmamak lutfunu gösteriyormuş gibi pederinin musabiyetini [*başına geleni*] iki manidar hande arasında tayin etti: "Nüzul [*felç*]!" dedi.

Bu akşam Vehbi Bey gittikten sonra yatak odalarına çekilmekten sarfınazar ettiler [*vazgeçtiler*]. İki kardeşle valide birçok zamandan beri birinci defa olarak gecenin bakiyye-yi celsesini [*geri kalan vaktini*] o latîf samîmiyet-i sabıka [*eski samimilik*] ile geçirmek istediler. Muhavere bütün bu vaka üzerine cereyan ediyordu. İkbal pek az söze karışıyor, artık herkesin itiyad etmeye başladığı tavr-ı endişnakiyle [*düşünceli tavrıyla*], arasıra iki manasız kelime ile muhavereye iştirak ediyordu. Bir aralık Ahmet Cemil:

"İhtiyar giderse, matbaa ne olur, bilmem?" dedi.

O vakit İkbal kardeşine derin bir nazarla baktı. Söyleyeceği sözün söylememek istediği aksamını [*kısımlarını*] gözleriyle anlatmaya çalışarak dedi ki:

"Bey, zaten pedere bir şey olursa istifa ederim, kayınbiraderle beraber matbaayı idare ederiz" diyordu.

İkbal bu sözü söyledikten sonra pederinin vefatını bekleyen kocasının utanılacak bir mahiyetini ifşa etmiş gibi gözlerini indirdi. O vakit Ahmet Cemil hemşiresinin heyet-i mecmuasından [*görünüşünden*] kocası için bir

hava-yı nefretin tayeran ettiğini [*nefret havasının uçuştuğunu*] hisseder, ta izdivacından beri anlamak istedikleri sırr-ı hissiyatının [*duygularındaki sırrın*] bir parçasını görür gibiydi.

İkbal tekrar gözlerini kaldırdı, kardeşine baktı, ağlamaya hazır gibi duran gözleriyle "Gördünüz mü? Beni verdiğiniz adamı anladınız mı?" demek istiyor gibi baktı.

Ahmet Cemil biraz daha istizah [*açıklama istemek*] etmek istedi: "Ne vakit söylüyordu?" dedi.

İkbal kâti' [*kesin*] bir sesle "Her vakit!" dedi. Sonra başka suale hedef olmaktan korkuyormuşçasına kardeşiyle validesini bıraktı, çekildi.

Seher oda kapısının yanında, odanın hem içinde hem dışarısında eski zamanlardaki husûsiyeti ihtar eder bir teklifsizlikle muhavereye iştirak ediyordu.

İkbal'in son sözü üzerine bir şey mırıldandı; anlayamadılar, yalnız İkbal çıkarken "Küçük hanımcığım, ben de sizin yanınıza geleyim" dediği işitildi.

* * *

Ertesi gün Ahmet Cemil matbaaya gittiği vakit eniştesini Ahmet Şevki Efendinin yanında gördü. Ahmet Şevki Efendinin çehresi her zamandan biraz daha ziyâde kızarmıştı. Ahmet Cemil yanlarına girdi. Vehbi Bey yalnız "Peder fena!" dedi. Sonra daha ziyâde izahat vermeye lüzum görmeyerek ilave etti:

"Bundan sonra matbaa işlerine benim bakmaklığım lazım geliyor. Onun için bir karar verelim. Şimdi Şevki Efendiden bazı şeyler soruyordum. Fakat aldığım izahatı pek kâfi bulmuyorum."

Vehbi Bey adeta yüksekten söylüyordu. Ahmet Şevki Efendiyle Ahmet Cemil birbirine bakıştılar. O devam ediyordu:

"Şimdi Şevki Efendi bir muhtıra [*durum yazısı*] yapmalı; evvela matbaada mevcut alat ve edevatın, hurufun

bir fihristini [*listesini*] isterim. Sonra matbaa ve gazete memurlarının esamisi [*isimleri*], maaşları, diğer bir kâğıda matbaanın mesarif ve varidatı [*giderleri ve gelirleri*]..."

Ahmet Şevki Efendi bunalıyordu. Ah şu dakikada çekmecesinin yanıbaşında sanki kendisine mahzunane [*mahzun mahzun*] bakıp duran koyu nefti alpaga şemsiyesini şu çapkının kafasına indirdikten sonra matbaayı bırakıp gidebilse... Artık matbaanın zevki kaçacağını anlamıştı. Henüz dün gece yatağa serilen babası için sabahleyin çare-yi şifa taharrisine [*şifa çaresi aramaya*] koşması lazım gelirken matbaaya can atarak hesap soran bu adamın karşısında bütün yuvarlak vücudu serapa bir kütle-yi mürteişe [*titrek bir kütle*] kesilmişti.

Ahmet Cemil bu muhavereyi yarım bıraktı. Daha ziyâdesini dinlemek, görmek istemeyerek heyet-i tahrîriye odasına girdi. Orada yalnız Saip vardı. Pürtelaş, havada kokusunu aldığı havadisin şedîd arzu-yi ıttılaı [*şiddetli bilgi alma arzusu*] kuru vücuduna sığmayarak, ellerini ovuşturarak Ahmet Cemil'i hemen istintak etmek istedi:

"Müdür ölmüş mü?"

"Onun gibi bir şey..."

O vakit Saip sırıttı, yılıştı, Ahmet Cemil'e daha ziyâde sokuldu:

"Artık enişte beyiniz matbaayı size bırakır" dedi.

Ahmet Cemil şu dakikada bu kısa, zayıf, kuru çocuğu tokatlamak istedi. Ah! Bu insanlar, şu içeride hesap soran oğul, burada lastikten mamul bir şekl-i garip gibi yaranmak için dizlerine sıçramaya çalışan mahlûk... Ahmet Cemil'in nefretten göğsü şişiyordu.

İşe başlamayacak olursa rahat edemeyeceğine hükmetti. Avrupa gazetelerini açtı, tercüme edecek havadis aradı. Nihayet daima Amerika'ya isnad olunan garaibden [*tuhaf şeylerden*] bir şey buldu. Mütenevvia sütunlarında daima halkın hoşuna giden bir düzme fıkrayı biraz da kendisi süsleyerek serbest tercümeye başladı.

"Cemil Bey baksanıza..."

Kendisini eniştesi çağırıyordu; kalktı. Yanına gitti.

"Beni bu akşam beklemesinler. Yarın yine burada buluşuruz. Şevki Efendi istediğim şeyleri hazırlayacak. Yarın sizinle konuşmak lazım geliyor."

Vehbi Bey bir sıfat-ı amirane takınmıştı. Ahmet Cemil birden kendisini bu adamın karşısında küçülmüş, alçalmış gibi gördü. Enişte demeye ancak razı olabildiği bu adamdan bugün emre benzer şeyler mi alacak?

Vehbi Bey matbaanın tahtalarına güya her vakitten ziyâde bir kuvvet-ı mutasarrıfane [*tasarruf eden bir güç*] ile basarak çıktı. Ahmet Cemil heyet-i tahrîriye odasına dönmedi. Arkadaşının odasında kaldı. Saip'in tecessüsatından [*merakından*] emin olmak için kapıyı da kapadı. Gülmeye çalışarak Ahmet Şevki Efendiye baktı.

İdare memurunun çehresi boğazı sıkılıyormuş gibi kıpkırmızıydı. Bir şey söylemeden evvel yutkundu, sonra bütün ciğerlerini dolduran hava-yı hiddeti [*öfke havasını*] boşaltıyormuşçasına derinden geniş bir soludu, iskemlesine oturarak "Anlaşıldı!" dedi.

Sonra anladığı şeyi izah etmek istedi:

"Ben sana bir şey söyleyeyim mi? Artık benim için matbaa bitmiştir. Burada Ahmet Şevki Efendiyi değil, kalıbını göreceksiniz. Ben bu tavr-ı taazzumu [*büyüklenme tavrını*] çekemeyeceğim, daha ilk günü gelip de bana bir uşak muamelesi eden herife... Eniştene herif dediğime istersen hiddet et."

Ahmet Cemil gülümsedi.

"O eda-yı mütekebbiraneye [*kibirli edaya*] ben tahammül edemem. Siz kayın, enişte matbaayı istediğiniz gibi idare ediniz. Ben kendime bir iş buluncaya kadar gelir giderim. Yarın sen de matbaada mevkiinin ehemmiyetini anlayınca 'İdare memurunu çağırsanıza' diye beni yanına getirtecek değil misin?"

Ahmet Cemil bir daha gülümsedi:

"Daha ne olacağını anlamadan bu kadar telaşa mahal var mı?"

Ahmet Şevki Efendi artık püskürdü:

"Ne mi olacak? Bak, göreceksin..."

Ne olacağını Ahmet Cemil tayin edememişti. Fakat matbaada bir şey olacağından, eski zevk-i mesainin [*çalışma zevkinin*] zevale uğrayacağından [*kalmayacağından*] o da emindi. Bugün Ahmet Şevki Efendi Ahmet Cemil'e saatlerle kendisinden bahsetti, "Dünyada bir kişi olduktan sonra nasıl olsa geçinirim!" diyordu. Hiddeti biraz sükûn bulduktan sonra yavaş yavaş defterlerini karıştırdı, hokkasını düzeltti, kalemini buldu. Tırnağının üstünde çıtlattı, çalışmaya hazırlandı. Vehbi Beyin istediği şeylerin ne olduğunu düşünerek, nasıl başlamak lazım geleceğini zihnen tertip ederek "Beyin emrini icra etmeli!" dedi.

* * *

Bugün matbaa halkı Tevfik Efendinin musabiyetine [*başına geleni*] muttali olduktan [*öğrendikten*] sonra herkesin cephesine bir saye-yi endişe düştü. O zamana kadar vücuduna ehemmiyet verilmeyen bu adamın gaybubetinde [*ortada görünmemesine*] bir ehemmiyet olacağı hissolunuyordu. Sâhib-i İmtiyaz Hüseyin Baha Efendinin burnundan gözlüğü her vakitten ziyâde düştü. Raci bu fırsattan istifade ederek matbaadaki zaman-ı tevakkufunu [*bekleme zamanını*] yalnız yarım saate hasretti. Ali Şekip her vakitten ziyâde yazdı, Saip muttasıl Ahmet Şevki Efendinin etrafında dolaştı, Ahmet Cemil'e nasılsa edindiği birinci nevi sigaradan ikram etti.

Ahmet Cemil bu vaka üzerine düşünmeyi geceye talik etmişti [*bırakmıştı*]. Akşam eve gittiği zaman enistesinin gelmeyeceğini haber verdi. İkbal o gün kayınpederini görmek için gidip gelmişti. İhtiyarın ne olduğunu ondan istifsar etti [*sordu*]. İkbal'in verdiği malumattan meselenin vehamet-i mahiyetini [*ne kadar vahim olduğunu*] tamamen anladı. İhtiyarın bütün sol tarafıyla lisanı [*dili*] tu-

tulmuştu. Yalnız sağ elini oynatarak ifade-yi meram etmeye [*meramını anlatmaya*] çalışıyormuş.

Yemekten sonra Ahmet Cemil validesine bakarak:

"Matbaa altüst oluyor. Bu sabah enişte geldi. Hesapları istedi. Zannederim ki bazı tasavvurları var" dedi.

İkbal kardeşinin ne demek istediğini anladı:

"Dün gece söylemiştim zannederim. Tasavvuru istifa ederek matbaayı sizinle beraber idare etmek."

Ahmet Cemil'in hayat-ı hülyasında başlıca ümitlerinden biri bir matbaa sahibi olmak değil miydi? O halde işte o ümidin bir mukaddime-yi tahakkuku [*gerçekleşmesinin ilk aşaması*] gibi başlayan şu vakaya karşı bir itminan duymak lazım gelirken niçin tesir-i makusunu [*aksi tesir*] duyuyor? Kalbinde hafi fakat vazıh [*açıkça*] bir his matbaada şu tebeddülün –ümid-i istikbalinin bir devre-yi tahakkuku [*gerçekleşme dönemi*] değil– bir mukaddime-yi inkirazı [*çöküş başlangıcı*] olduğunu söylüyordu. Bir aralık kendi kendisine "Vehm-i mahz [*sadece kuruntu*]! Niçin öyle olsun? Her vakayı sûi meşmulatıyla [*kötü yanlarıyla*] telakki etmek bana mahsus bir meslek-i bedbînî [*kötümserlik yolu*]. Bilakis mesele pek sade. Ben bir matbaada bulunuyorum ki heyet-i idaresi bana kâmilen bîgâne [*tümüyle yabancı*]. Bugün bir vaka o idareyi enistemin eline geçiriyor. Şu halde bana evvelce bîgâne olan matbaa ile bugün beynimizde [*aramızda*] sıhriyet [*akrabalık*] hâsıl oluyor demektir. Matbaanın, gazetenin idaresi bana tevdi edilecek olursa, bundan niçin tevahhuş etmek [*korkmak*] lazım gelsin?" demek istedi. Vicdanına bir eza-yı tehaşi [*korku eziyeti*] ile hüküm süren hissin seda-yı muazzebini [*azaplı sesini*] iskata [*susturmaya*] çalıştı.

Ertesi gün matbaada eniştesi gelip de Ahmet Şevki Efendinin hazırladığı icmalat-ı hesabiye [*hesap özetleri*] üzerine sâhib-i imtiyaz Hüseyin Baha Efendinin inzimam-ı müşareketiyle [*katılımıyla*] mübadele-yi efkâra [*fikir alışverişine*] başlanılınca Ahmet Cemil eniştesine karşı hep mümaşatkârane [*suyuna giderek*] davrandı. Zaten müma-

şat olunmayacak bir fikre de tesadüf etmemişti. Bilakis eniştesi matbaanın ıslahından, gazetenin temin-i terakkisinden [*gelişmesinden*] bahsettikçe geceleri sofra başında bilardo vukuatı nakleden bu adamın içinde bir maye-yi sahibtedbir [*tedbirli kişi mayası*] muhtefi [*gizli*] olduğunu anlıyordu. Nihayet Vehbi Bey müzakereye bir hâtime-yi zarifane [*zarifçe bir son*] vermek istedi:

"Matbaa ve gazete Hüseyin Baha Efendinin yed-i iktidarında [*yönetiminde*] oldukça ben memuriyetimden istifaya lüzum görmüyorum. Yalnız bana ait vezaifi [*görevleri*] başmuharrirlikle beraber kayınbiraderime bırakacağım."

Hüseyin Baha Efendi korkulu bir fırtınadan ehven kurtulmuş olmasından mutmain [*emin*] olarak müzakerenin ibtidasından [*başından*] beri birkaç defalar düşen gözlüğünü düzelttikten sonra iltifata teşekkür etmekle meşgulken Ahmet Cemil'in birden rengi değişti:

"Ali Şekip ne olacak?" dedi.

Eniştesi biraz gülerek yüzüne baktı:

"Gazete için o kadar muharrire ihtiyaç var mı?"

Ahmet Cemil saatlerden beri hüsn-i idare ettiği meseleyi şu dakikada tarümar etmek [*dağıtmak*] istedi, "Ali Şekip gidecek olursa, ben duramam!" demek üzere atılıyordu. Hüseyin Baha Efendinin bir nazar-ı sükûnetbahşı [*sakinlik veren bakışı*] zabt-ı nefs etmesine [*kendini tutmasına*] medar oldu:

"Ali Şekip olmayacak olursa gazeteyi idare etmek mümkün olamaz. Onun vazifesi benim iktidarımın fevkindedir [*üstündedir*]" dedi.

Vehbi Bey cevap vermeye hazırlanıyordu. Odanın nîm güşade [*yarı açık*] duran kapısından Saip'in mütecessis çehresi göründü.

"Cemil Bey! Sizi Hüseyin Nazmi Bey istiyor."

Ahmet Cemil çıktı. Hüseyin Nazmi geçerken arkadaşını görmek için uğramıştı. Bir dakika ayak üzeri görüştüler.

Hüseyin Nazmi:

"Durmayacağım," dedi; "biraz idareye uğrayıp kaleme gideceğim."

Ahmet Cemil:

"Sana anlatacak şeylerim vardı" dedi.

"Bu akşam bize gelir misin? Geçerken seni alayım, beraber gidelim."

Ahmet Cemil birden gözlerinin önünde siyah peçesi çenesinin altından iğnelenmiş bir çehrenin siyah parlak gözleriyle kendisine baktığını gördü. İçinden bir şey sarsılarak sanki göğsüne çarptı. "Fena fikir değil" dedi.

Bugün Ahmet Cemil matbaaya ait mesaile [*sorunlara*] sevk-i fikir edemedi [*kafa yoramadı*]. Bütün o akşam Erenköyü'ne gideceğini düşünüyordu. Hatta Vehbi Beyin bugünkü etvarına [*tavırlarına*] Hüseyin Baha Efendi vasıtasıyla muttali olarak [*öğrenerek*] kesb-i sükûn eden [*sakinleşen*] Ahmet Şevki Efendinin ikide birde "Odama gelsen de görüşsek!" manasını ifade eden baygın gözlerinin davetine bile icabet etmedi. Bugün bir aralık Ali Şekip yanına gelerek hiç bir vesile yokken ellerini tutup şiddetle sıktı. Ahmet Cemil "Ne var?" dedi. Ali Şekip gülerek "Hiç!" cevabını verdi. Bu bir müddet zihnini meseleye irca etti, kendi kendisine "Saip işitmiş olacak!" dedi. Sonra "Ali Şekip'in gitmesine son dereceye kadar mümanaat ederim [*engel olurum*]" kararını verdi. Daha sonra gözleri duvarda asılı olan saate ilişti. "Acaba kaçta vapur var?" dedi.

On İki

Hüseyin Nazmi akşam üstü matbaaya uğradığı zaman Ahmet Cemil'i yazılarını bitirmiş, pardesösüyle bastonunu yazıhanenin üstüne koymuş, elleri ceplerinde matbaanın sofasında piyasa ediyor gördü.

"Gidiyor muyuz?"

"Hazırım."

İki arkadaş çıktılar. Çoktan beri böyle beraber gezmeye çıkmamışlardı. İkisi de bugün Bâbıâli Caddesini yanyana inerken mektep zamanındaki hatırat-ı refakate [*arkadaşlık anılarına*] irca-ı nefs etmişlerdi [*dönmüşlerdi*]. Yekdiğerinden duydukları zevk-i samîmiyeti, neşve-yi teati-yi hissi [*duygu alışverişi neşesini*] hiç kimsenin bezm-i ülfetinde [*dostluk meclisinde*] bulamazlardı.

Ahmet Cemil bu akşam matbaa vukuatını Hüseyin Nazmi'ye anlatacağını düşünerek memnûn oluyordu. Diğer bir şey daha düşünüyordu. Kendi kendisine "Bir tesadüf, küçük, bir dakikalık bir tesadüf" diyordu.

Ona tekrar tesadüf etse ne yapacak? Hiç! Zaten bir şey yapmak mümkün müydü? Nigâh-ı sevdasında [*sevda bakışında*] bütün mahremiyet-i bekâretin [*bekâret mahremiyetinin*] saf bir timsali şeklinde duran Lamia'ya karşı küçük bir kelime-yi meftûniyeti [*meftunluk kelimesi*] bile gayr-i kabil-i af [*affedilmez*] bir günah hükmünde telakki ederdi.

Bu muaşaka-yı sâkitanede [*sessiz sevişmede*] yalnız nazarların o bûsiş-i âşıkanesinde [*âşıkane öpücüğünde*] bir ulviyet-i şiir [*şiir yüceliği*], bir mülkiyet-i sevda [*sevda sahipliği*] vardı ki fazla küçük bir harf onun ruh-i harim-i pakizesini [*temiz ruh haremini*] rencide edebilirdi. İstediği şey yalnız bir tesadüf etmek, bir dakika daha o siyah gözlerin raşedar-ı tesiri olup [*etkisiyle titreyip*] kalmaktan ibaretti. A'mâk-ı derununda [*kalbinin derinliklerinde*] güya hazîne-yi ruhunu [*ruh hazinesini*] keşfedip de onu kopararak bir kabza-yı kahire [*kahredici bir el*] içinde sıkan, ezen, öldüren, fakat latîf, canperver [*can besleyen*], hayatbahş [*hayat veren*] bir azap içinde öldüren o siyah gözlerin karşısında bir dakika daha bulunmak, ona "Evet, biraz daha sık, biraz daha öldür, oh! Mest oluyorum, öldükçe hayat buluyorum!" demek isterdi.

Ne kadar seviyordu. Küçük yaşından beri mahbus kalan, tazyik [*baskı*] altında büyüyen hiss-i sevdası yalnız bir tesadüfle nasıl ittisa' etmiş [*genişlemiş*], istidat-ı âşıkanesine [*âşıkane istidadına*] isabet eden ufak bir dest-i kaza [*kaza eli*] o senelerden beri biriken garamını [*aşkını*] nasıl taşırmıştı. Bu kadar mağlubane, teslimiyetkârane [*teslim olurcasına*] seveceğine ihtimal vermemişti. Zaten zapt-ı hissiyata [*duygularını kontrole*] çalışmıyor, kalbine "Kimi düşünüyorsun? Hazer! Hata ediyorsun!" demek istemiyordu. Niçin desin? Lamia'ya zevalnapezir [*yok olmaz*], gayr-i kabil-i inkâr [*inkâr edilmez*] bir hakk-ı manevi-yi malikiyet [*manevi sahiplik hakkı*] buluyordu. Lamia kendisinin, evet, yalnız kendisinindi; başkasının olamazdı. Bir gün Hüseyin Nazmi'ye gidip de Lamia'nın dest-i izidivacını istediği zaman kendisine "Tabii değil mi?" cevabı verilecekti. Fakat o gün Lamia'ya hayatını lokma lokma kazanmaya mahkûm, günde on dört saat çalışmakla mukayyed [*zorunda olan*] biçare bir zevc sıfatıyla takdim-i nefs etmek [*kendini tanıtmak*] istemezdi. Lamia'ya "İşte size vakf-ı memlukiyet [*kulluk*] edecek bir el!" dediği zaman kendisini onun dest-i izdivacına vasıl olabilecek bir dereceye yükseltmiş olmak isterdi.

Matbaa bir intizam-ı mahsus [*özel düzen*] altına giriyor, Ahmet Cemil matbaada bir ecir [*ücretli*] değil, bir müdür, bir sâhib-i hak, velhasıl bir şey oluyor, sonra isminin bir peyk-i münevveri [*aydınlık uydusu*] gibi etrafında dolaşan bir ahterpare-yi iştihar [*şöhretin yıldız parçası*]!

Ahmet Cemil matbaa vukuatını vapurda anlatmaya başladı. Tevfik Efendinin tarih-i izdivacını yaptı [*evlilik hikâyesini anlattı*], vukuunda sade gülünç bir hikâye olmak üzere telakki ettiği bu izdivacın netice itibarıyla nasıl esas-ı hayatına karıştığını izah etti. Hüseyin Nazmi dinledi, dinledi, yalnız bir cümle ile cevap verdi:

"Demek enişten beyninizde bir şirket-i mudarebe [*sermaye-emek şirketi*] teessüs ediyor [kuruluyor]."

Ahmet Cemil anlamayarak yüzüne baktı. Sonra mektep hatıratını kurcalayarak arkadaşının ne demek istediğini anlayınca güldü.

"Şirket-i mudarebe, evet!" dedi.

Şimdi bu meseleyi büsbütün tuhaf buluyordu. Demek bu gibi şeyler yalnız mekteplerde öğrenilmekle kalmazmış? Mektepteyken hayatına bir de şirket-i mudarebe karışacağını düşünür müydü? Bunlar ona bir cebir muadelesi [*denklemi*], kimya terkibi kadar bîgâne değil miydi?

Hüseyin Nazmi'nin yalnız şu mütalaası Ahmet Cemil'in matbaada sıfat ve mevkiini tayin etmiş oldu.

O zamana kadar matbaada şu tebeddülün [*değişimin*] neticesiyle hâsıl olan mübhemiyet [*belirsizlik*] mevkiinin bir kelime ile kesb-i vuzuh edivermesi [*açıklık kazanıvermesi*] birden kalbinde henüz tamamen silinemeyen bekaya-yı endişeyi [*düşünce kalıntılarını*] selbetti [*yok etti*]. O mevkiin nevi ve namını öğrendikten sonra meselede başka bir nokta-yı tereddüt olmadığına hüküm verdi. Kendi kendisine "Öyle ya, para onun, iş benim" dedi.

Bundan sonra artık matbaaya bir yabancı gibi değil, bir mutasarrıf gibi mütekayyid [*işe sarılmak*] olmak, onun esbab-ı terakkisini [*ilerlemesi için yapılacakları*] düşün-

mek, bugün mukaddimesi hazırlanan istikbalini oradaki mevkiini tahkim ederek [*sağlamlaştırarak*] temin etmek lazım geleceğine hüküm verdi.

* * *

Köşke geldikleri zaman henüz tamamen akşam olmamıştı. Hüseyin Nazmi "Gazeteleri, kâğıtları bırakayım, biraz gezelim" dedi.

Köşkten tekrar çıktılar, etraf bati [*yavaş*] bir yaz gününün akşamına mahsus sükûn içindeydi. İki arkadaş yavaş yavaş yürüyorlardı. Hüseyin Nazmi Avrupa'da sefaret-i seniyeden [*büyükelçiliklerden*] birine tayin olunabilmek için tasavvurlarını, teşebbüslerini anlatıyor, Ahmet Cemil zihni başka bir düşünce ile meşgul, dalgın bir sâmi [*dinleyici*] perişani-yi dikkatiyle [*dikkat dağınıklığıyla*] dinliyordu.

Yollarının etrafında sahraya dağınık serpilivermiş köşkler, ötede beride bağlar, nadir ağaçlarıyla mevcûdiyetlerini göstermek isteyen bahçeler, ta ileride saman yüklü bir öküz arabasının uzaktan gelen iniltisi, nâgehan yanlarından geçiveren hafif bir berîk [*toz*] içinde örtüleri başlarından toplanıp omuzlarına atılıvermiş iki çehre, yolun üzerinde titreyen hafif bir toz dalgası arasında şimşek gibi akıp giden üç dört derrace [*bisiklet*], bir köşkün kapısında tavuklara yem atan bir uşak, ötede bir bahçenin dolabından gelen hafif zemzeme-yi âb [*su şırıltısı*], bir parmaklığın arasından yolculara nigâh-ı hayraniyle [*şaşkın gözlerle*] bakan iri zincirli bir köpek, bütün bu menâzırın [*manzaraların*] üzerinde güya uzun bir devre-yi vuslattan [*kavuşma döneminden*] sonra âgûş-i semadan [*gökyüzünün kucağından*] bâtab [*takatsiz*] fakat yine püriştiyak ve tahassür [*şevk ve özlem dolu*] yavaş yavaş çekilen güneşin "Yarına kadar!" nazar-ı va'dine [*vaat bakışına*] karşı bir vaz'-ı dilfigar [*gönlü yaralı bir duruş*] ile üryani-yi pistanına [*memesinin çıplaklığına*] hafif bir sütre-yi esmer [*esmer örtü*] çeken âfak [*ufuklar*]...

Hüseyin Nazmi daima söylüyor, Ahmet Cemil bir köşkün kanadını çeken muhteriz [*çekingen*] bir ele, gecenin umman-ı sükûnuna [*sakinlik denizine*] dalmadan evvel iki yaprak arasında bu günün silsile-yi mülatafatına [*şakalaşma dizisine*] bir zemzeme-yi perişan [*dağınık bir mırıltı*] ile hâtime [*son*] vermek isteyen bir çift serçeye, kümesine avdet teşebbüsünde olan bir horozun vaz'-ı azametperverine [*azametli duruşuna*] gülümseyerek yolunu kesen bir sokak köpeğine baka baka dinliyordu. Birden güya Hüseyin Nazmi'nin sesini –o aralık nâgehan boğuluyormuşçasına– işitmez oldu. Sanki kulakları tıkandı. Şimdi bütün kanı damarlarının içinde incimad etmiş [*donmuş*] gibi vücudu donmuş, gözleri bulanmış, kalbi bir an için hareketten kalmıştı. Sonra o hasta-yı emel [*emel hastası*] kalp bir an için hareketine mani olan bağları güya parçaladı, ta önde bir köşeden dönerek yolu ileriye doğru takip eden açık filiz renkli yeldirmenin arkasından çırpındı. Lamia, evet, Lamia'ydı. Ahmet Cemil o olduğunu çehresini görmeyerek anlamış, duymuştu. Lamia'nın yanında ustası vardı. Ahmet Cemil şimdi gözlerini otuz kırk adım önden yavaş yavaş yürüyen Lamia'dan ayırmıyordu. Şu dakikada derun-i vücudunda [*vücudunun içinde*] güya maye-yi hüviyeti eziliyor zannediyor, iki ellerini göğsüne basarak "Yürüyemeyeceğim. Beni buraya bırak. Şuraya düşmek, kumlar üstünde ölmek istiyorum" demek için bir ihtiyaç duyuyordu. Aman Yarabbi! Sevmek bu muydu? İnsanı güya bir mengene içinde sıkıp sıkıp da birisinin ayakları altına hurdahaş, can çekişerek atmak isteyen bu öldürücü şey, sevmek bu muydu?

Gittikçe yaklaşıyorlardı. Şimdi Ahmet Cemil daha vazıh [*net*] görüyordu. Ta belinde küçük kırmalarla büzülerek sırtında dikişsiz bırakılmış kıvrıklar, omuzlarından yanlarına düşen açık yenler, belinden aşağıya yanlarını latîf bir tedevvürle [*yuvarlaklıkla*] tersîm ettikten [*şekil verdikten*] sonra düşüp ayaklarının her hatvesiyle [*adımıyla*] sağa sola bir raks-ı nazan [*nazlı raks*] ile salınan etekler altında vücudunun hayatını, o hayat-ı

şebâbı hissediyor ipek kumaşın üzerinden akan seyyalat-ı ra'şe [*titreme akıntıları*] içinde o vücudun ihtizazını görüyordu. Lamia başını beyaz bir tül ile örtmüş, boynundan doladıktan sonra ucunu sol omuzundan arkasına atmıştı. Elindeki açık kırmızı, sade şemsiyesini bazen kaldırarak, bazen omuzundan başının arkasına tutarak yürüyordu.

Ah, o küçük kırmızı şemsiye! Ne olurdu, şurada yalnız bulunsalardı, o kadar yalnız ki bütün bu sahra şu şi'r-i şâmisiyle [*akşam şiiriyle*] onların, münhasıran [*sadece*] onların olsaydı. Şuracıkta yolun şu kenarında, bir taş parçasının, –fakat küçük, ikisine ancak kâfi bir taş parçasının– üzerine otursaydılar. Yan yana o kadar ki vücutlarının lerziş-i sevdası [*sevda titremesi*] imtizaç etseydi [*birleşseydi*]. Lamia o beyaz tül örtüyü açsaydı; Ahmet Cemil'in uzun kumral saçlı başını o kıvrak gür siyah saçların yanına çekseydi, o kadar saçları birbirine karışa-

rak siyah ve kumral bir memzuce [*karışım*] teşkil etseydi, sonra o tül şu bir çift ser-i bûsişkâr-ı aşkı [*aşkın öpüşme dolu başı*] gizleyip o küçücük kırmızı şemsiyede bu sevda-yı şebâbı sahranın yalnızlığından bile esirgeyerek bir efser-i la'lîn [*lalden yapılmış taç*] şeklinde örtseydi.

"Şu önde gidenler Lamia ile ustası değil mi?"

"Bilmem!"

Cürm-i meşhud halinde [*suçüstü*] yakalananlara mahsus bir perişanî [*perişanlık*] ile güya Lamia'nın orada bulunduğunu görmek, onu gözleriyle takip etmiş olmak gayr-i kabil-i af bir töhmetmiş gibi birden sıkılmış, bilâihtiyar [*elinde olmadan*] söylemişti. O cevabı verdikten sonra nedamet etti [*pişman oldu*]. Bu yalana sebep ne? Niçin hemen şuracıkta kemal-i safvet ve samîmiyetle [*olanca temizliği ve samimiliği ile*] arkadaşının ellerine yapışarak "Evet o! Deminden beri onun için titrediğimi görmüyor musun? Anlamıyor musun? Ah! Bilsen onu ne kadar seviyorum" dememişti. Halbuki bu sırr-ı kalbi birisine tevdi etmek ihtiyacı onu adeta hasta ediyordu.

"Artık dönelim mi?"

Arkadaşının sualine "Daha erken zannederim" cevabını verdi. Şimdi artık beynlerinde ancak on adımlık bir mesafe kalmıştı. Şuracıkta bir tesadüf etmeyecek olursa bugün bir daha göremeyeceğini biliyordu. Bu sırada onlar döndüler. Öyle ki hemen karşı karşıya gelmiş oldular. Lamia bir nida-yı hayretle "Ağabeyim" dedi. Sonra mütebessim gözleriyle Ahmet Cemil'e baktı. Onu selamlıyor, gözleriyle bir hande-şi aşinayî [*aşinalık gülüşü*] gönderiyor, güya çocukken her defa gelişinde dediği gibi "Ne iyi ettiniz de geldiniz!" diyordu.

Ahmet Cemil'in yine gözleri bulanmıştı. Akşam rüzgârının hafif darbeleriyle çırpınan ipek örtüsünün içinde Lamia'nın çehresini bir bulut altında görüyordu.

Hüseyin Nazmi hemşiresine yalnız "Eve mi?" dedi. Lamia "Evet!" dedi. Sonra küçük kırmızı şemsiyesini bir selam-ı veda [*veda selamı*] gibi savurdu. Geçtiler.

Ahmet Cemil şimdi mesuttu. Lamia'nın o nazar-ı ibtisamı [*güleç bakışı*] kalbinde bir deste ezhar-ı saadet [*saadet çiçekleri*] gibi inkişaf etmişti [*açmıştı*]. Kendisini bugün şu Erenköyü seferinden artık hisse-yi bahtiyarisini [*bahtiyarlık hissesini*] almış kıyas etti. Bütün hissiyatında mest-i lezzet-i sevda [*sevda zevkinin sarhoşu*] kalmak için yalnız o nazar kifâyet edecekti.

Artık Hüseyin Nazmi'yi döndürmek bile istemedi. Bir müddet daha yürüdüler. Şimdi sahrayı bir reng-i esmer sütre-yi nazına [*naz örtüsüne*] sarmış, ta ilerde âfakın sîne-yi hafâyâsından [*gizli göğsünden*] nefes-i sükûnperver [*sakin nefes*] leyal-i akşamın [*akşamların*] nimşeffaf [*yarı şeffaf*] tüllerini titreterek uçuşmaya başlamıştı. Derinden bellisiz bir inek sesine muhterizane dem tutan hafif kuş cıvıltıları arasında iki arkadaş döndüler.

Bu gece Hüseyin Nazmi'nin kütüphanesini yine altüst ederken bir aralık arkadaşı Ahmet Cemil'e sordu: "Senin eserin resm-i inşadı [*şiir okuma töreni*] ne vakit icra olunacak?"

Ahmet Cemil artık eserin ikmâlinde bu kadar teehhür ettiğinden [*geciktiğinden*] utanır olmuş, bir müddetten beri arkadaşına onun bahsini etmemeye başlamıştı.

"Ne vakit istersen!" dedi. Bir ay daha çalışsa arkadaşlarına okuyabilecek bir hale getireceğini zannediyordu. İlave etti:

"İstersen gelecek ay."

* * *

Gece yalnız kaldığı vakit zihninde yalnız iki şey yaşıyordu: Eseriyle Lamia. Bu iki hedef-i emel bir çift hemşîre-yi tev'em [*ikiz kızkardeş*] gibi hatırasında öpüşüyordu. Lamia'yı düşünürken eserini, eserine sevk-i fikr ettikçe [*düşündükçe*] o siyah gözlerin "Bitirsene... Ben de dinlemek isterim!" manasıyla gülümsediğini görüyordu.

Bu gece uykusunun arasında hep o eserle o hayal yaşadı. Sabahleyin kendi kendisine "Evet, artık bitirmeliyim!" dedi.

* * *

Bu sabah matbaaya girer girmez Ahmet Cemil en evvel Nedim'e tesadüf etti. Çocuk elinde bir sürahi ile merdivenden koşarak çıkıyordu.

"Ne oluyorsun Nedim?" dedi.

Çocuk başını çevirip Ahmet Cemil'i görünce korkudan, ıztıraptan perişan olmuş çehresinde bir ibtisam-ı tesliyet [*teselli gülücüğü*] tayeran etti [*uçuştu*]. Fakat yalnız bir an için gözlerine isabet eden bu hande güya oraya bîgâneliğini anlamış da firar etmiş gibi silindi. Çocuk "Babama bir şey oluyor!" dedi.

Ahmet Cemil yukarıya çıktığı vakit matbaada Ahmet Şevki Efendiden başka kimse yoktu. Yazıhanesinin önünde erbab-ı mesalihe [*çalışanlara*] mahsus küçük penceresinden Ahmet Cemil'i gülerek kendisine mahsus ufak işvebaz [*işveli*] temennasıyla selamladıktan sonra:

"Sâhib-i İmtiyazın odasına gir!" dedi.

Ahmet Cemil doğru oraya girdi. Nedim de elinde sürahisiyle kendisini takip ediyordu. Gördüğü manzaranın mahiyetini derhal anlayamadı. Raci, Hüseyin Baha Efendinin kanapesine yüz üstü yatmış, bir kolu sarkarak kilimin üzerine düşmüş, gayr-i müteharrik [*hareketsiz*] yatıyor, yalnız arasıra içinden gelen bir hıçkırıkla vücudu sarsılıyordu. Takarrüb etti [*yaklaştı*], eğilerek "Birader! Ne oluyorsun?" dedi. Raci cevap vermiyor, hiç bir şey işitmiyordu. Nedim hâlâ nemnak [*ıslak*] gözleriyle bakıyor, güya Ahmet Cemil babasının def'i-i musabiyetini mütekafil [*başına gelen şeyi uzaklaştıracak*] bir tabipmiş gibi nigâh-ı muztaribanesiyle [*ıstıraplı gözlerle*] ondan istinkah-ı hal ediyordu [*durumu anlamaya çalışıyordu*].

Ahmet Cemil Raci'nin sızmış olduğunu, bir cevap alamayacağını anladıktan sonra Nedim'e döndü. "Niçin telaş ediyorsun? Babanın hiç bir şeyi yok." Dedi. Çocuk bir türlü oradan ayrılamıyordu. Elinden bırakamadığı sürahisiyle gitti, babasının karşısında bir iskemlenin kenarına ilişti, gözlerini –zavallılığa küçücük kalb-i tıflanesinin [*çocuk kalbinin*] kan ağladığını– bu adamın üzerine dikti, öyle oturdu kaldı.

Ahmet Cemil şu vakanın ne olduğunu anlıyor, şu gördüğü neticeden bütün teferruat-ı mâsebakı icad ediyordu [*daha önce olup biten her şeyi anlıyordu*]. Kendi kendisine "İri Alman karısının yeni bir tahkiri [*aşağılaması*]! Bu geceyi içmekle geçirmiş. Kim bilir, nerelerde düşüp kaldıktan sonra sabahleyin yine içmiş. Şimdi sızıyor" dedi.

Amet Şevki Efendinin yanına geldi. İdare memuru da küçük penceresinden onu bekliyordu. Refikinin sualine hacet bırakmadan bildiğini anlattı:

"Ben geldiğim zaman orada uluya uluya ağlıyordu. Karı bırakıp gitmiş, pek iyi anlayamadım ama ağlarken ağzından dökülen sözlerden dün akşam katar [*tren*] ile gittiğini anladım. Bu da Sirkeci'de ölünceye kadar içmiş. Babası ağlarken Nedim'in halini görseydin. Biçare çocuk!"

Bu sırada içerden boğuk, ciğerder bir öksürük işitildi. Ahmet Şevki Efendi dedi ki:

"Nasıl öksürüyor, işitiyor musun? Sen gelmeden evvel böyle saatlerle öksürdü, ciğerleri paralanıyor, hâlâ içmekten vazgeçmiyor."

İdare memuru başını salladı, göğüs geçirdi:

"Bilmem ama fena görüyorum" dedi.

Ahmet Cemil zaten o tarz-ı hayatın şu vehamet-i neticeyi [*sonucun vahimliğini*] tevlid edeceğini [*doğuracağını*] pekâlâ bilirdi. Dudaklarının arasından "Yazık!" dedi. Bugün Raci'ye her vakitten ziyâde acıyor, bu adamın nasıl bir hata-yı meslek ile berbadî-yi hayatına [*hayatının berbat olmasına*] sebep olduğunu düşündükçe derin bir hiss-i merhamet duyuyordu. Mümkün olsaydı, Raci'yi alacak,

bir tabibin saburane [*sabırlı*] takayyüd-i tedavisiyle [*tedavisi altında*] onun hissiyatını örten bütün ağşiye-yi levsiyyatı [*pislik derilerini*] yavaş yavaş kaldıracak, onların altından saf bir kalp çıkardıktan sonra "İşte bu temiz kalbi sefalet içinde dikişçilikle yaşamaya çalışan zevcene, mürettiphane hayatı içinde yuvarlanan oğluna götür" diyecekti. Matbaanın aşağı katında Ali Şekip'in iri sesi işitildi. Biraz sonra Saip'le göründüler.

Ali Şekip'in her vakitten ziyâde neşesi vardı. Dudaklarını açan vasi bir hande-yi neşat [*sevinç gülüşü*] ile Saip'i dinliyordu.

"Bir kere duvarlar kâğıtlansın, dolaplar konsun, öne de camekânlar yerleştirilerek aralarında zarif maun iki kanatlı bir kapı bırakılsın da bakınız dükkân kendisini nasıl gösterir."

Ahmet Şevki Efendi küçük penceresinden başını uzattı:

"Ne dükkânı?"

Ali Şekip gülerek cevap verdi:

"Kâğıtçı dükkânı."

Saip ellerini ovuşturarak Ali Şekip'in bir aks-i sedası [*yankısı*] gibi tekrar etti:

"Kâğıtçı dükkânı."

Ali Şekip o vakit Ahmet Cemil'e baktı:

"Yazıcılıktan usandım. Biraz da esnaflık edeyim. Her gün binlerce adamları esnetmekten başka bir şeye hizmet etmeyecek altı sütun yazı yetiştirmek için kafa patlatmaktansa dükkânımın köşesinde müşteri bekleyerek biraz da başka yazıcılara kâğıt kalem yetiştirmek istiyorum. Sabahları bana uğrar da birer kahve içersek sana esnaflığın meziyyatını [*üstünlüklerini*] izah ederim."

Ahmet Cemil Ali Şekip'in bu kararı nasıl esbab ile ittihaz ettiğini [*aldığını*] anlamakta teehhür etmedi. Arkadaşının ikide birde elinde iki üç lira Emniyet Sandığı'na gittiğini de bilirdi. Şimdi Ali Şekip'e ne diyecek? Şu teşebbüse mümanaat mı edecek? Hakikat-i halde [*aslında*]

arkadaşı fena bir iş yapmış olmuyor. Onun gibi âmâl-i iştiharı [*şöhret emelleri*] olmayan bir adam için dükkâncılık her halde yazıcılıktan iyi değil midir?

Esasen Ali Şekip'i pek musib [*isabetli*] bulmakla beraber bu meselede kendisine bir hisse-yi töhmet [*töhmet hissesi*] tefrik ediyor [*ayırıyor*], enişteşinin sebebine tebdîl-i mesleğe [*meslek değiştirmeye*] lüzum gören bu adama karşı kendisi için bir mahcubiyet duyuyordu.

Küçük bir kamus-i malumat [*ansiklopedi*] gibi her şeyden sâhib-i behre [*nasibi*] olan, bir icmal-i ahval-i siyasiyeyi [*siyasi durum özetini*] bitirdikten sonra hıfz-ı sıhhate [*sağlık korumaya*] dair bir makale yazmaktan yahut ilm-i servete [*ekonomiye*] ait bir meseleyi kurcalamaktan ictinab etmeyen [*kaçınmayan*] bu adam şimdi mektep çocuklarına kurşun kalem beğendirme, resim örnekleri göstermeye mi çalışacak?

Gülerek Ali Şekip'e "Alay ediyorsun!" dedi.

"Alay mı? Bilakis... Hayatımda birinci defa olarak ciddi bir şey yapmak istiyorum. Artık mürekkep kokusundan tiksinmeye başladım. Sâhib-i imtiyazın keyifli zamanını bulacağım da bir lira koparacağım diye düşünerek bir alet gibi yazı yazmaktan usandım!"

Ahmet Şevki Efendi sade dinliyordu. Bir aralık Ahmet Cemil'e bakarak "Hakkı var" dedi.

Ali Şekip Ahmet Şevki Efendinin re'yini [*görüşünü*] kazandıktan sonra büsbütün cesaret buldu.

"Öyle değil mi? Hiç olmazsa dükkânımda satacağım şeyler benim malımdır. Kazanacağım şey yine benimdir. Dükkânım dedikçe duyduğum zevki bilseniz! Bir dükkâna malik olmak. Gördünüz mü saadeti? Ama dükkâncılıkta 'Ali Şekip'in dün güzel bir makalesi vardı' denmeyecekmiş, denildiği vakit sanki ne oluyor? Ona mukabil [*karşın*] benim dükkânımda ne güzel şeyler olacak. Zarif billur hokkalar, türlü renkli mektupluk kâğıtlar, cüzdanlar, kalemler, on bin çeşit tuhaflıklar. Ben onları çocuklarım gibi seveceğim. Sabahleyin dükkânıma girdiğim zaman onları küçük bir

bonjurla selamlayacağım, camekânın içinde tozlanmış bir para çantasını elime alıp okşayarak sileceğim, ötede canı sıkılmış gibi duran işlemeli sedef bir kâğıt bıçağının yerini değiştireceğim. Sonra bir alay mini mini müşterilerimi idare edebilmek için bunalacağım, onlarla ufak ufak hesab-ı cari açacağım, benim o süslü yazımla tutulmuş latîf defterciklerim olacak. Gördün mü hayatı?"

Ahmet Cemil Ali Şekip'in bu kadar neşatına karşı hilafgirane [*muhalif*] davranmak istemedi. Arkadaşını gülerek dinliyordu. Ali Şekip Ahmet Şevki Efendiye döndü:

"Artık benim dükkân varken başka yerden alışveriş edilmez, değil mi?" dedi.

"İşe ne vakit başlanıyor?"

"Dükkân tutuldu."

Ali Şekip'in birden aklına bir şey geldi. İdare memuruna dedi ki:

"Aman Ahmet Şevki Efendi, bana bir iki güne kadar eniştemden taahhütlü bir mektup gelecek, bizim müvezziye [*postacıya*] tembih etseniz de onu arasa."

Ahmet Şevki Efendi taahhütlü mektubun niçin böyle takayyüde [*dikkate*] mazhar olduğunu Saip'in karşıdan parmaklarıyla para sayıyormuş gibi işaretinden anladı. Kendi kendisine "Keşke benim de bir eniştem olaydı!" dedi.

* * *

Bu gece yemekten sonra Vehbi Bey Ahmet Cemil'e matbaaya dair görüşülmek için hemen yukarıya çıkmasını rica etti. Küçük odada Vehbi Bey mukaddime-yi musahabe [*söze giriş*] olarak Ali Şekip'in matbaadan çekilmek üzere olmasından bahsetti. Ahmet Cemil'in gazeteyi hemen yalnızca idare etmekten ziyâdece zahmet çekeceğine teessüf ediyor gibi göründü. Bir aralık lakırdısının arasında "Eğer pek zahmet çekecekseniz, bana

Osman Tayyar isminde bir muharrir müracaat etti, onu alırız" dedi. Bu Osman Tayyar Bey Mir'ât-ı Şûûn'dan istiskale uğrayarak [*adamdan sayılmayarak*] Ahmet Cemil'e terk-i mevki etmiş olan adamdı. Ahmet Cemil ihtiyaten "Bir kere böyle tecrübe edelim de" cevabını verdi. Daha sonra Vehbi Bey "Bir de o sarhoşun matbaada ne işi var? Ona beyhude aylık verip duracak mıyız?" dedi.

Ahmet Cemil henüz beş dakika imtidâdı [*uzaması*] canını sıkmaya başlayan bu müzakerenin bir an evvel bitmesini bîsabrane [*sabırsızlıkla*] bekliyordu.

"O biçare matbaadan çıkarılacak olursa sokaklarda sürünür" dedi.

Vehbi Bey omuzlarını silkti:

"Eğer her sokakta sürünecek olanı matbaaya almak lazım gelirse... Matbaanın şu hal-i hazırından [*şimdiki durumundan*] hiç de memnûn değilim. Peder nasıl olmuş da bütün sermayesini bir gazetenin istifadesine feda etmiş, anlamıyorum. Matbaada gazeteden başka bir şey yok. Gazetenin başında da bir alay haşarat! O Hüseyin Baha Efendinin sâhib-i imtiyazlığından başka bir şeyini göremiyorum. Para pederin, matbaa pederin, sonra neticede bir istifade olursa münasafeten [*yarı yarıya*] taksim..."

Vehbi Bey söyledikçe hiddetleniyor, Ahmet Cemil arasıra zevcine nigâh-ı perişaniyle [*perişan bakışıyla*] güya istirham ederek bakan İkbal'in yanında bir amir karşısında gibi vaz'-ı münkadıyla [*itaatli duruşla*] dinliyordu.

Enistesi fikrini büsbütün izah etti:

"Ben matbaaanın tarz-ı idaresini kâmilen değiştirmek istiyorum. Hüseyin Baha Efendi gazeteyi bana bırakır, kendisine bir aylık veririz, beğendiği yerde yesin. Matbaada beyhude para alanları, Şekipleri, Racileri süpürürüz, siz Sait'le Saip üç kişi gazeteyi pekâlâ idare edersiniz. Saip müstaid, çalışkan bir çocuğa benziyor, değil mi?"

Saip'in mazhar-ı takdir oluşuna Ahmet Cemil gülümseyerek yalnız "Evet" dedi.

"Matbaaya gelince, bir sürü mürettip var. Kolu bağlı oturuyorlar, matbaayı niçin yalnız bir gazeteye hasretmeli? Kitap basamaz mıyız?"

Ahmet Cemil "Matbaanın hurufu [*harfleri*] kâfi değil" dedi.

Vehbi Bey asıl maksud olan noktaya geldiğini göstermek isteyerek "Tamam!" dedi.

"Sade huruf ile değil, hatta bir de taş makinesi ister. O vakit matbaa hakikaten bir matbaa olur. Para kazanmak ne demek olduğunu o zaman anlarız."

Vehbi Bey canını sıkan bir şeyle meşgulülfikirmiş [*düşünmekle meşgulmüş*] gibi ayağa kalktı. "Para olsa matbaayı bir altın madeni haline getirmek işten bile değil"

Daha sonra:

"İhtiyardan beş para koparmak mümkün değil ki" dedi.

Ahmet Cemil İkbal'e bakıyordu. İkbal kardeşinin nazarına tesadüf etmemek için gözlerini indirmişti.

Vehbi Bey Ahmet Cemil'in önüne geldi, şüphesiz o akşam biraz ziyâdece kaçan Fertek dozunun neşesiyle gülerek "Sen de züğürt herifin birisin. Ne olurdu şimdi iki üç yüz liran olaydı da matbaaya atıvereydin" dedi.

İkbal daha ziyâde duramadı. Bu kaba latîfenin kardeşinin üzerindeki acılığına şahit olmamak için kalktı, çıktı.

Vehbi Bey şimdi tasavvurlarını izah ediyor, matbaayı büyütüyor, liralarla oynuyor, makineleri petrolle işletiyor, bütün evrak-ı devairi [*dairelerin evrakını*] iltizam ediyor [*üstüne alıyor*], matbaada şubeler açıyor, bir kitaphane, bir mücellithane [*cilt evi*] vücuda getiriyordu.

Bütün bu hülyalar Ahmet Cemil'in dimağını uyuşturuyor, bir müddet için tatlı bir mestî içinde sardıktan sonra nâgehani bir eser-i nahoş [*hoşa gitmeyen etki*] bırakarak geçiyordu. Mümkün değil enîştesinin hülyalarına iştirak edemiyor, karşısında türlü tafsilat ve teferruatıyla icat ettiği o kaşane-yi ümide [*umut kaşanesine*] bir nazar-ı nüvazişle [*benimser gözle*] bakamıyordu.

Halbuki kendi kendisine "Bu söylenen şeyler doğru değil mi? Ben onun dediği gibi züğürt bir herif olmasam da bugün iki üç yüz lirayı matbaaya atabilsem, bütün bu şeyler vücuda gelmeyecek mi?" diyordu.

Bu akşam eniştesinin sesi kulaklarında daima tekerrür etti. "İki üç yüz lira"

Demek bütün âmâl-ı hayalatının [*hayal emellerinin*] bağteten [*ansızın*] tahakkuk edivermesi yalnız şu iki üç yüz liraya tevakkuf ediyor [*bağlı*], öyle mi?

* * *

Bir gün Ahmet Cemil Sait'le tashihlere bakarken Saip yavaşça yanına sokuldu:

"Hüseyin Baha Efendi kâğıtlarını topluyor" dedi.

Ahmet Cemil dondu kaldı. Önce eniştesinin söylediklerini bîhüküm [*değersiz*] bir musahabe [*sohbet*] gibi dinlemişti. Demek ondan sonra Hüseyin Baha Efendi ile görüşülmüş, karar verilmişti.

Bir vakit ekmek bulmak için atıfetine [*şefkatine*] müracaat ettiği bu adamdan bugün şu matbaadan vedaını görmemek için bir bahane icat etti, matbaadan çıktı. Nereye gideceğini tayin etmeksizin yürürken bir sesin "Eski arkadaşlara iltifat yok mu?" dediğini işitti.

Ali Şekip henüz bir gün evvelden beri yerleştiği dükkânının önünde bir hazz-ı mesudane [*mesut bir haz*] ile tebessüm ediyordu. O vakit Ahmet Cemil daima küşade [*açık*] bir menba-ı tesliyet [*teselli kaynağı*] olan arkadaşının elini sıktı, tebrik etti. Onu yeni maun camekânların, dolapların, deste deste kâğıt yığınlarının, henüz yerleştirilmemiş paketlerin arasında bahtiyar gördükçe neşvedar olarak [*neşelenerek*] oturdu. Ali Şekip hep dükkânından bahsediyor, "Bak ne cici şeyler buldum" diyerek arkadaşına resimli kartlar, tuhaf çakılar, hileli para çantaları, bukalemun mektup kâğıtları gösteriyordu.

Bir aralık nahiye müdürü olan eniştesinden bahsetti. "İmdadıma yetişmeseydi, bu dükkân zor açılırdı" dedi.

Ahmet Cemil de kendi eniştesini düşündü. Bu adam hakkında henüz ita-yı hüküm edememiş [*hüküm verememiş*], ona fena yahut iyi sıfatlarından birini izafeye [*yakıştırmaya*] karar verememişti.

Ali Şekip büyük keman şeklinde jelatin kaplı zarif bir takvimi göstermekle meşgulken dükkânın kapısından Saip'in başı göründü:

"Cemil Bey! Deminden beri sizi arıyorum, enişteniz geldi, şimdi sizi istiyor."

Ahmet Cemil eniştesini Hüseyin Baha Efendinin henüz tahliye ettiği yazıhanenin başında buldu. Vehbi Beyin ilk sözü "İşi bitirdik!" oldu. O da zaten gazete gailesinden kurtulmak için bir fırsat gözetiyormuş. Ben teklif eder etmez kabul etti. Şu halde bu yazıhaneyi siz alırsınız, değil mi?

Ahmet Cemil'in gözleri bilâihtiyar [*elinde olmadan*] Hüseyin Baha Efendinin kapaklı yüksek yazıhanesine gitti. Kendisini bir matbaanın şöyle bir odasında bir müdürlük yazıhanesinin önünde oturmuş görmek isterdi. Fakat şimdi bu yazıhaneye temellük etmek [*sahip olmak*] fikrine karşı bir soğukluk hissediyordu. O yazıhanenin başına geçmekle bir vakit kendisine dest-i muavenetini [*yardım elini*] uzatmış olan bir adamın hukukuna taarruz etmiş olacak zannetti.

Eniştesine cevap vermedi. Vehbi Bey şimdi gazetenin, matbaanın suret-i idaresi [*yönetim şekli*] hakkındaki tasavvuratını [*düşüncelerini*] izah ediyordu. Gazeteyi Ahmet Cemil ile Sait ve Saip pekâlâ idare edebilirlerdi. Bu cihet [*husus*] zaten geçen akşam karargir olmamış mıydı [*kararlaştırılmamış mıydı*]? Matbaaya gelince Ahmet Şevki Efendi biraz tuhaf adam ama oldukça becerikli birisine benziyor, Ahmet Cemil'in nezareti altında işin içinden çıkabilir zannolunur. Matbaanın ikmâl-i nevakısına [*eksiklerin tamamlanmasına*] gelince; Vehbi Bey birden ta-

hattur ediyormuş gibi "Ha sahi!" dedi. "Para tedariki için bir çare buldum ama bilmem arzu eder misin?"

Ahmet Cemil o geceden beri dimağına darbezen olmaktan [*beynine darbe indirmekten*] hâli [*uzak*] kalmayan para bulmak ihtimalinin ümid-i tahakkukunu [*gerçekleşme umudunu*] işitince kıpkırmızı oldu.

Vehbi Bey devam etmek için bir kelime-yi istifsara [*soru kelimesini*] muntazırdı [*bekliyordu*]. Ahmet Cemil "Ne yolda?" dedi.

O zaman enîştesi paranın çare-yi tedarikini [*bulunma yolunu*] izah etti. Süleymaniye'deki evden dem vurdu. İstiğlalden [*gelirini ipotekten*], Bey'ülvefadan [*geri almak şartıyla satıştan*], rehinden bahsediyor, türlü turuk [*yollar*] ve vesait [*vasıtalar*] gösteriyor, bunlar hakkında vukuf-i tam [*tam vukuf*] ile tafsilat ve izahat veriyordu.

"Matbaanın hâsılatından ayda mesela yirmi, yirmi beş lira tefrik edilerek [*ayrılarak*] istikraz olunacak [*borçlanılacak*] paranın tesviyesine [*ödenmesine*] tahsis olunur" diyordu. Şu halde Ahmet Cemil de matbaaya kısmen mutasarrıf olmuş, kendisine bir meslek temin etmiş olacaktı.

Öyle değil mi? Eve malik olmaktan ziyâde bir mesleğe malik olmak lazım gelir. O paranın bir ev için nemasını hapsetmektense, şu suretle vesile-yi istifade ittihaz ederek [*yararlanma vesilesi yaparak*]...

Vehbi Beyin istidlalat-ı mantıkiyesine [*mantıklı çıkarımlarına*] pâyan [*son*] yoktu. Ta hitam-ı mütalaatına [*görüşlerinin sonuna*] şu cümleyi koydu:

"Yine sen bilirsin. Bunda bana müteallik [*ait*] hiç bir şey yok."

Ahmet Cemil'de bu matbaa vukuatı yeni bir düşünce silsilesi tevlid etmiş oldu. Matbaada maddeten, fiilen bir sâhib-i hak olmak ümidine karşı kalbi titriyordu. Bu ümide gayr-i kabil-i husul [*gerçekleşemez*] nazarıyla bakmaktayken işte şimdi gözünün önünde bir çare belirmişti. Şu dakikada bir karar verse matbaaya bir taş makinesi

ilave edebilecek, bir petrol muharrikinin [*motorunun*] çarkını kayış kolanlara taktığı gibi ayaklarının altında şu bina bir fabrikanın gulgule-yi hayatıyla [*hayat gürültüsüyle*] gürleyecekti. O gürültüyü şimdi kulakları işitiyor, onun hayal-i sem'iyle [*işitme hayaliyle*] mest oluyordu. Ah! Ayaklarınızın altında bir bürkân-ı irfan [*irfan yanardağı*] gibi gürleye gürleye dönen o makinelerin zemzeme-yi ahenini [*demirden mırıltısı*] ile kulaklarınız uyuşarak şu ceviz yazıhanenin başında yazı yazmak, kaleminizden bir seyelan-ı hurûşan [*coşan akıntı*] ile taşan o efkârı şuracığa halının üzerine döküvermek, henüz beş dakika evvel sizin dimağınızdan doğan, halının üzerinde cihana dağılmak için muntazır [*beklemek üzere*] serilen kâğıtlarınızı şimdi küçük bir mürettip yamağı gelip toplayacak, fikrinizin pervaz-ı çâlâkini [*kıvrak uçuşunu*] takip edemeyerek garip i'vicacat [*kıvrılmalar*] ile –güya ıztırab-ı betâetinden [*yavaşlığın ızdırabından*] kâh kıvranarak, kâh süzülerek uzanıp giden– yazılarınız yanıbaşınızda ellerinin tarraka-yı âhenktarı [*ahenkli patırtıları*] duyulan mürettiplere gidecek, bir saat sonra bu uzun kâğıtlar birer sütun-i ahenine [*demir sütuna*] tebeddül edecek [*dönüşecek*], daha sonra makinenin safhasına iki kanatlarını açmış bir yaprak... İşte muharrik [*motor*] zincirbend [*zincire vurulmuş*] bir canavar gibi horlamaya başlıyor, işte kayışlar birer dehhaş [*dehşetli*] yılan gibi matbaayı baştan aşağı sarsıyor, makinenin, o siyah div-i mehibin [*heybetli devin*] âgûş-i cehennemîsinden [*cehennemi kucağından*], bakınız beyazlıklar peyda oluyor, çelik dişlerin, üstüvanelerin üzerinden, arasından kayarak, akarak, bükülerek bir alay beyaz kuşlar kanatlarını gererek, çırpınarak uçuşuyor, bir rüzgâr bütün bu mahlûkat-ı irfanı [*irfan yaratıklarını*] dünyanın her tarafına atacak, parça parça öteye beriye serpecek, bunlar sizin işte şu iki parmağınızın arasında sıkarak tevlid-i efkâra [*düşünceler doğurmaya*] mecbur ettiğiniz şakaklarınızın içinden doğmuş, canlanmış şeyler.

Ahmet Cemil'in şimdi kulaklarında makinelerin tarrakası [*gürültüsü*], gözlerinin içinde binlerce, yüz binlerce beyaz kâğıtların tayeran-ı mecnunanesi [*mecnunca uçuşması*] hüküm sürüyordu.

Demek bu rüyayı hemen şimdi hakikate tebdîl edebilmek [*dönüştürebilmek*] için elinde bir çare var.

Fakat o mini mini ev. Hayatında bîpâyânî-yi kâinat [*evrenin sonsuzluğu*] içinde hissesine isabet eden Süleymaniye'nin o bir avuç toprağı, Ahmet Cemil onu bâziçe-yi âmali [*emellerinin oyuncağı*] gibi istimal edebilir miydi [*kullanabilir miydi*]?

Terhîn! Bu kelimede bir soğukluk buluyor, ondan adeta ürküyordu. Zavallı pederi onu terhîn [*rehin*] edilmek, oğlunun bir hevesi uğruna tehlikeye konulmak için mi bütün hayatının baha-yı mesaisi [*çalışma pahası*] olarak edinmişti? Haydi kendisine ait olan hisse için onu istihsal-i emele [*emelini gerçekleştirmeye*] alet olarak kullansın; İkbal'in hakkında ne salahiyetle tasarruf edecek, onu ne sebeple tehlikeye atacak?

Sem'-i hülyasını [*hayal kulağını*] dolduran makinelerin tarrakası arasında zayıf bir seda-yı vicdan Ahmet Cemil'i o tasavvurdan tehaşiye [*çekinmeye*] davet ederken diğer bir ses –daha vazıh, daha metin bir ses– başka bir lisan ile kuvvet vermeye çalışıyordu:

"Niçin tehlike olsun? Parayı bir kumar masasına mı koyacaksın? O para ile alacağın şey her vakit para değil midir? Ne zaman istesen eline geçecek bir sermayeyi istimal etmekten niçin korkuyorsun?"

Evet, niçin korkuyor? Bir şeyden daha korkuyordu. Validesine, hemşiresine bu tasavvuru nasıl açmalı? Bundan muntazar olan [*beklenen*] menfaati rehin-i müdrikeleri edebilmek [*anlamaları*] için ne yapmalı?

Ahmet Cemil henüz bu tereddüdat [*ikirciklenmeler*] içinde bir karar verebilmek için cesaret bulamamaktaydı ki ertesi gün akşam üzeri eniştesi matbaaya geldiği vakit iki lakırdı arasında "Dün İkbal'e ev meselesini açtım!"

dedi. Sonra yine matbaanın umur-i cariyesine [*günlük işlerine*] nakl-i kelam etti [*sözü getirdi*].

Ahmet Cemil ancak ayrılacakları zaman irad-ı suale [*soru sormaya*] cesaret buldu: "İkbal ne cevap verdi?" dedi. Eniştesi omuzlarını silkti, "Onun ne hükmü var?" demek istedi. Sonra "Ben ne karışırım, diyor. İkimizin re'yine havale etti" dedi.

Bu günden sonra bu tasavvura ait vukuatın cereyanını idare edebilmek için Ahmet Cemil imkân bulamadı, belki tatlı bir hülyanın şu vasıta-yı tahakkukunu [*gerçekleşme vasıtasını*] reddetmek için mukavemet-i kafiye sarfından [*yeterli direnç göstermekten*] bir şey kendisini alıkoyuyordu.

Eniştesi iki gün sonra matbaaya bir yabancı ile geldi. Üç kişi, daha doğrusu Ahmet Cemil iştirak etmeyerek [*katılmayarak*], ikisinin arasında güya bir emr-i vakiin [*oldubittinin*] bekaya-yı teferruatına [*kalan ayrıntılarına*] dair müzakerat-ı mufassala [*ayrıntılı görüşmeler*] cereyan etti. O akşam evde bu bahis tazelendi. Sabiha Hanımla İkbal ses çıkarmıyorlardı. Hatta oğlunun emniyet-i istikbalini [*geleceğinin güvencesini*] bu tasavvurun tahakkukuyla kaim [*mümkün*] zanneden bu validenin sükûtunda bir emare-yi terviç [*destek belirtisi*] bile farkolunuyordu. Senetler yapıldı, mahkemelere gidildi, yine o sırada tatil-i muamele eden [*iş bırakan*] bir karşı matbaanın müzayedesinden bahsolundu. Şimdi Ahmet Cemil sanki bir dalganın üzerinde düşünmeye meydan bulmayarak yuvarlanıyordu. Eniştesinin bin türlü müşkülatı iktiham eden [*zorluğu göğüsleyen*] faaliyeti bir hafta içinde Ahmet Cemil'in ayakları altına petrol muharrikiyle [*motoruyla*] litografya makinesini vazetti [*koydu*].

Ahmet Cemil o gün makineler dairesinden çıkmak istemiyordu. Ahmet Şevki Efendi şişkin göbeğiyle, Saip kuru kısa vücuduyla, Sait yüzünü gözünü örten kırkılmış sakalıyla, enişte ve kayının şu küçük bayramına iştirak ettiler. Hatta hiç kimseye karşı kin taşımak elinden gel-

meyen Ali Şekip bile bir çeyrek kadar dükkânının cam kapılarını kapayarak matbaanın makinelerini temaşaya [*seyretmeye*] geldi.

Bu günden sonra Ahmet Cemil kendisini bahtiyar bulmaya başladı. Matbaanın idaresi hemen bütün kendisine inhisar etmişti. Gazeteyi istediği gibi yazıyor, yazdırıyordu. Eniştesi her gün sabah akşam uğrayarak Ahmet Şevki Efendi ile bir çeyrek içinde işini bitiriyor, Ahmet Cemil'in odasına kanapeye yaslanarak bir sigara tellendirdikten sonra gidiyordu.

Yeni makinelerin şerefine matbaa temizlendi; huruf [*harfler*] ve edevat ikmâl ve ıslah edildi. Mürettiplerle alelumum müstahdemine [*bütün çalışanlara*] talimat-ı mahsusa verildi; matbaayı işgal [*meşgul*] edecek işler bulundu. Ahmet Cemil artık bütün vakitlerini matbaaya hasredebilmek için eniştesinin tavsiyesine tebean [*uyarak*] derslerini hatta yavaş yavaş muhabbet etmeye başladığı Muzaffer Beyi terketti. Akşamları evde sofra başında eniştesiyle bir yeni zemin-i bahis tedarik edilmiş oldu. Artık daima matbaadan bahsolunuyordu.

Şu halde Ahmet Cemil tamamen bahtiyardı. Yalnız bir endişesi vardı: Eserini bitirmek. Onu bitirdikten sonra asıl devre-yi mesude-yi hayatının [*hayatının mesut döneminin*] saat-ı ibtidası [*başlama saati*] taninendaz olacaktı [*çalacaktı*].

On Üç

Geceleri üç arkadaş münavebeten [*dönüşümlü olarak*] matbaada kalırlardı. Ahmet Cemil eserini takip etmek için ekseriyet üzere matbaada kaldığı geceleri intihap ederdi [*seçerdi*]. Hüseyin Nazmi'ye vaat ettiği gibi bir ay zarfında bitirmek mümkün olamamıştı. Şimdi matbaa terkettiği derslerinden, uykusundan, yemek zamanlarından iktisat olunmuş saatlerini kâmilen [*tümüyle*] zaptediyordu. Eseri için her türlü metaibden [*yorgunluktan*] azade bir fikre muhtaçken ceplerinde sürüklene sürüklene yıpranmış müsveddatını [*müsveddelerini*] matbaada geceleri haşyet-i tenhainin [*yalnızlık korkusunun*] kalbinden akıttığı irtiaşat-ı hiras [*korku titremeleri*] içinde yazıhanesinin üzerine serince bir müddet yorgun, artık çalışmaktan aciz fikrini düşünmeye sevkedemez, çok işlemekten yorulmuş, hastalanmış başını mariz [*hasta*] bir çocuk gibi iki ellerinin içine alarak şişesi iyi silinmemiş lambanın donuk ziyâsı altında bulanık gözlerinin önünde sislere boğulan müsveddatına bakarak düşünmeye, güya incimad etmiş [*donmuş*] gibi başının içinde bir hacerpare [*taş parçası*] sıkletiyle [*ağırlığıyla*] duran beyninden bir şey çıkarmaya çalışırdı. Şimdi artık eserini yorulup da bitirmek isteyenlere mahsus bir ihmalkârlıkla, ibtidalarında [*başlarda*] kahr-ı müşkülpesendisinden [*müşkülpesentlik kahrından*] kurtulamayan müsamahat ile dolduruyor, ona bir an evvel "temmet" [*bitti*]

kelimesini çektikten sonra arkadaşlarına okumak, sonra da Lamia'ya "İster misiniz? Bu eserin sahibini zevciniz olarak kabul etmek ister misiniz?" demek için acele ediyordu.

* * *

Matbaada artık her şey bir ıttırad-ı mahsus [*özel düzen*] içinde cereyan ediyordu. Hatta para bile kazanılıyor, Ahmet Cemil'in akdettiği istikraza [*yaptığı borçlanmaya*] karşılık olarak birinci taksit olmak üzere yirmi beş lira tefrik edildikten [*ayrıldıktan*] sonra Vehbi Bey kayınbiraderini para düşüncesinden kurtaracak kadar âsar-ı maharet ve tedbir [*maharet ve tedbir eserleri*] gösteriyordu. Şimdi Ahmet Cemil ev mesarifinden tamamen keff-i yed etmişti [*elini çekmişti*]. Eniştesiyle beynlerinde [*aralarında*] mümkün olabildiği kadar bir samîmiyet-i hayatiye [*hayat samimiliği*] teessüs ediyor [*kuruluyor*], adeta bu adam hakkında bazen emarat-ı muhabbete [*sevgi belirtilerine*] benzer hisler duyuyordu.

Artık endişe edecek bir sebep göremiyordu. Bütün âmalinin [*emellerinin*] temami-yi husulüne [*tamamen gerçekleşmesine*] bir iki hatve kalmıştı. Eseriyle aşkı.

Nihayet bir gün sabahleyin muzafferane Gencine-yi Edeb idarehanesine gitti, arkadaşını buldu. "Eser bitti, davete muntazırım [*bekliyorum*]!" dedi. O vakit iki arkadaş ziyâfetin teferruatını düşündüler. Kimleri davet etmek lazım geleceğini müzakere ettiler. Hüseyin Nazmi diyordu ki:

"Ne lüzum var? O kadar kalabalık içinde gürültüden başka bir şey hâsıl olmaz. Yarım düzine yetişmiyor mu? İki de biz, sekiz kişi oluyoruz. İşte sana güzel bir sofra, dolgun bir heyet-i samia [*dinleyici topluluğu*]."

Hüseyin Nazmi bir yandan arkadaşını ikna ettikçe bir cihetten [*bakımdan*] de önündeki kâğıda kurşun kalemiyle bir takım isimler yazıyordu. Sonra bu isimleri elediler, uzun uzun münakaşattan sonra beş kişi için ittihad-ı

âra [*oybirliği*] hâsıl olabildi. Hüseyin Nazmi "Altıncı? Altıncısı?" diyordu.

Ahmet Cemil "Raci!" dedi.

"Raci mi? Onu ne yapacaksın?"

Ahmet Cemil kızardı, fakat Raci'nin bütün bedbahtlığıyla, biçareliğiyle beraber şu muzafferiyet-i dehasına [*dehasındaki üstünlüğe*] da şahit olması için gayr-i kabil-i mukavemet [*karşı koyulmaz*] bir arzusu vardı. Yalnız "O da bulunsun!" dedi.

* * *

O gece Erenköyü'nde misafirler toplanıp da Hüseyin Nazmi bir aralık "Efendiler! Sofraya..." dediği zaman Ahmet Cemil'in kalbi bir sahne-yi temaşada [*tiyatro sahnesinde*] ilk defa olarak isbat-ı vücut eden [*varlık gösteren*] bir sanatkâr halecanını duydu. Arkadaşıyla eserin resm-i inşadını [*okuma törenini*] yemek nihayetine talike [*sonuna bırakmaya*] karar vermişlerdi. Hüseyin Nazmi bir makale-yi iftitahiye [*açılış konuşması*] ile arkadaşının mesleğini, yeniliğini izah edecekti. "İzahat-ı evveliye [*ilk açıklama*] verilmeksizin eserinin anlaşılmayacağından emin ol" diyordu.

Gencine-yi Edeb Hüseyin Nazmi'nin ismini bütün erbab-ı edebe [*edebiyatçılara*] tanıtmış, o isme âlem-i matbuatta bir ehemmiyet-i mahsusa izafe etmişti [*özel önem vermişti*]. Hüseyin Nazmi edebiyat-ı garbiye [*Batı edebiyatı*] ile netice-yi iştigali [*uğraşısının sonucu*] olarak şiirde bir tarz-ı nevinin [*yeni tarzın*] hemen mucidi gibiydi. Fakat naziki-yi edasında [*edasındaki incelikte*], teceddüd-i fikir ve lisanında [*düşünce ve dilindeki yenilikte*] o derece itidal ve sükûn gösterir, en büyük cüretleri o kadar nazik bir kisve-yi munise [*munis kisve*] altında örterdi ki gençlerin en güzide pişvalarından [*önderlerden*] madudiyeti [*sayılması*], nazenin şiiri altı asırlık kaftan berduş [*kaftanı omuzunda/birikimli*] gör-

medikçe tanımak istemeyenlerin bile şeref-i mergubiyetinden [*beğenilme şerefinden*] hissemend olmasına [*hisse almasına*] mani olamamıştı.

Ahmet Cemil bütün kuvâ-yı dehasının [*deha güçlerinin*] heves-i masrufiyetini [*kullanılma hevesini*] hapsede ede bir an içinde şahid-i iştiharı [*şöhret güzelini*] zîr-i pay-ı malikiyetine [*mülkiyet ayağı altına*] atmak maksadına hizmet ederken Hüseyin Nazmi ferceyab-ı pervaz olmak [*uçmak*] isteyen neşayid-i teessüratını [*etkilenmelerinden oluşan neşideleri*] daima serbest bırakmıştı.

Gencine-yi Edeb her hafta ilk sayfasında Hüseyin Nazmi'nin bir manzumesiyle çıktığı için müvezziler [*dağıtıcılar*] bilhassa yüzlerini güldüren resail-i mevkute [*dergiler*] arasında birincilik payesini bulmuştu.

Onun için bu gece Hüseyin Nazmi'nin sahabet-i edebiyesi [*edebiyat sahipliği*] altında Amet Cemil'in resm-i inşad-ı eserine [*eserini okuma törenine*] davet edilenler –pek muhtelif sunuf-i edebiyeye [*edebi sınıflara*] mensup oldukları halde– Erenköyü'ndeki köşkün yemek odasında sofranın etrafında içtima etmiştiler [*toplanmışlardı*].

Esatizeden [*üstatlardan*] birinin "sûbesû" redifli meşhur bir gazeline söylenen yüzlerce nazirelerin içinde ihraz-ı ferdaniyet etmiş [*birincilik kazanmış*] olmakla haiz-i şeref-i mahsus [*özel şerefe sahip*] olan İlhami Efendi –kırmızıya meyyal sarı, cebinde taşıdığı bağadan küçük tarakla daima, bilhassa lakırdı arasında, tarana tarana yanaklarından bir intizam-ı nigehnüvaz [*gözleri okşayan düzen*] ile inen sakalıyla, galiba mevzun [*vezinli*] söz söylemeye itiyadının eseri olarak âhenktar bir suûd [*yükseliş*] ve hübut [*iniş*] ile nağmeserane [*nağme söylercesine*] söylediği sözlere refakat eden eliyle– bir genç şairin resm-i teessüs-i iştiharına [*şöhret kazanma törenine*] ilave-yi şeref etmekten çekinmemişti. Hatta bütün muhibbanına [*sevdiklerine*] veladet [*doğum*] ve vefat tarihleri dağıtmakla meşhur olan, bilmem hangi sene bir cerîdede neşrolunan rebiiyesini Nef'iyane [*Nef'î tarzın-*

da] buldukları için Nef'i-yi Devran [*zamanın Nef'îsi*] namıyla tanınan, fesini daima zahr-ı re'sinde [*başında*] taşımakla, pantolonunun paçalarını en kuru havalarda bile kıvırmakla meluf [*alışık*] Süleyman Vahdet Efendiden ziyâde hissiyat-i âmizişkârane [*haşır neşir olma duyguları*] iraesine [*göstermesine*] lutfederek yanı başında gurur-i nefsini gıcıklayacak sözlerle hulule [*yanaşmaya*] çalışan Raci'yi dinlediği kadar *Peyam-ı Cihan* cerîdesinde, Fransa'nın en cüretkâr genç şairlerinden daha ziyâde gayret-i terakkiperverane [*ilerici gayret*] göstermekle hiffet-i aklına [*akılsızlığına*] hükmedilmiş olan Mazhar Feridun Beyin tecavüzat-ı cidalcûyanesine [*mücadeleci tecavüzlerine*] de gûş-i nüvazişkâraneyi havaleden [*iltifatla kulak vermekten*] hâli [*uzak*] değildi. Dört sene evvel kırk altı sayfalık bir mecmua-yı eş'ar [*şiir mecmuası*] neşredeliden beri Bâbıâli Caddesinden daima pürtelaş ve endişe geçen, bütün ceraid ve resail [*gazete ve dergilerin*] idarelerine uğrayarak bütün mücadelat-ı edebiyeye [*edebi mücadelelere*] daima mütefekkir adamlara mahsus sükût-i musırranesiyle [*ısrarlı sessizliğiyle*] iştirak eden, kendisini tanıyanlar arasında Viktor Hugo lakabıyla muanven olan [*unvan alan*] Hasan Latîf Bey –husûsiyle Hasan Latîf Bey o heyet-i samite-yi anîdanesiyle [*inatçı suskun görünüşüyle*]– resm-i inşada [*inşad törenine*] bir vakar-ı diğer ilavesi için ziyâfetten hazf-ı nefse [*kendini alıkoymaya*] katlanmamış, kısa boyuyla, dolgun vücuduyla daima koltuğunun altında Fransızca, Almanca gazeteler, risâleler, kitaplar taşıyan, çiçekli resme müşabih [*benzer*], kırmızı mürekkepli, oymalı, işlemeli yazısıyla bütün resail-i edebiyeye mini mini güzel manzumeler yetiştiren, babasının sayesinde müntesibin-i âlem-i matbuat [*basın âlemi mensupları*] arasında içi canfesli paltolarıyla, her elde yaptırılmış potinleriyle teferrüd eden [*kendini gösteren*] Fatin Dilaver Bey de kendisine bir müsamere-yi edebiyede [*edebi törende*] bulunmak fırsatını veren şu ziyâfeti kaçırmamıştı.

İşte şimdi hepsi oradaydılar. Ahmet Cemil'in senelerden beri intizârkerdesi olan [*beklediği*] ümid-i iştiharın [*şöhret umudunun*] işte ilk sahne-yi incilası [*parlama sahnesi*] şurada pîş-i nigâhına [*gözünün önüne*] serilmiş duruyordu.

Akşamdan beri etrafında cereyan eden muhaverata [*konuşmalara*] nadir kelimelerle iştirak ediyordu. Asabını gevşeten, biraz rengini sarartan kalbinin ufak halecanıyla, bir heyet-i mümeyyizenin [*öğretmenler kurulunun*] karşısına çıkmaya müheyya [*hazır*] bir çocuk üzüntüsüyle başlamak zamanına terakküb ediyordu [*bekliyordu*]. Edebiyatta zihnini en ziyâde işgal eden şeylerden biri de tarz-ı inşad ve kıraatti [*inşad ve okuma tarzıydı*]. Edebiyat-ı garbiye ile esna-yı iştigalinde [*uğraşırken*] buna dair birçok mütalaat ve intikadata [*değerlendirme ve eleştirilere*] tesadüf etmiş, bunlar zihninde tamamen yeni, mensup olduğu âlem-i edebiyatta mechul fikirler uyandırmıştı. Edebiyatta inşad ve takririn [*anlatmanın*], irad ve kıraatin [*konuşma ve okumanın*] başka başka şeyler olduğunu, bazı eserlerin gözle değil kulakla rehin-i infiham olmak [*anlaşılmak*] için daha ziyâde münasebeti bulunduğunu anlamış, iştigalat-ı edebiyesi içinde sanat-ı inşad ve irada çalışmak için birçok zaman sarfetmişti. Bir vakitler Korney [*Corneille*]'in, Rasin [*Racine*]'in hailelerini [*trajedilerini*] zemin-i tecrübe ittihaz ederek [*deneyerek*] bunları baştan başa cehren [*yüksek sesle*], her kelimenin kuvvetini, her cümleye tevafuk eden eda-yı sedayı [*sesteki edayı*], mûsikî-yi kıraati [*okuma musikisini*] düşünerek, tetkik ederek okumuştu. "Ah! Bir kere Mone Sulli'yi [*Mounet Sully*], Sara Bernard'ı [*Sarah Bernhart*] işitsem, bunları daha ziyâde anlayacağım" derdi. Daha sonra bu merakı bütün okuduklarına tamim ederek [*genelleştirerek*] cehren inşadı bir adet hükmüne getirmiş, mini mini hücre-yi iştigalinde [*çalışma odasında*] bütün sevdiği şairlerin mûsikî-yi ruhunu [*ruhundaki musikiyi*] tehziz etmişti. Bu iştigali arasında neler keşfetti! Evvela

güzel bir eserin fena okuyan bir adam lisanında en fena bir eser olacağını anladı. Bir kere edebiyat hocasından ders esnasında Tezer'in bir parçasını dinlemişti. Muallim bu parçayı bütün ruhuyla okumuştu. O vakit Ahmet Cemil sedirin üzerinde kendisini kaybetmiş, pürteessür [*çok etkilenerek*] o şiirin mebhût-i mûsikîsi [*musikisi karşısında şaşkın*] kalarak güya uyuşmuştu. Sonra kendisi tecrübe edince, o işittiği parçayı okumak için çalışınca bir saat evvel bütün hüviyet-i şairanesini [*şairane kimliğini*] sarsan parçayı bir küme bîruh [*ruhsuz*] laf gibi kuvve-yi tesirinden hâli [*etki gücünden uzak*] bulmuştu. O vakitten beri kelimelerin nabzgir-i sedası olarak [*sesindeki nabzı tutarak*] okumak, sesini onların hemrev-i hüküm ve kuvveti edebilmek [*onların hüküm ve kuvvetine eşlik ettirebilmek*] için uğraşmıştı. Sanat-ı îradda [*konuşma*] en ziyâde gülünç, sahte, müfrit olmaktan korkardı. Bir defa Raci'yi "Hilal-i Seher" manzumesini okurken dinlemişti. Raci başıyla, kollarıyla, bütün o kaba vücuduyla bu şi'r-i nazik ve rakikin [*ince, duygulu şiirin*] veznini uzatarak, kelimelerin üzerine basarak, kafiyeleri çatlatarak, bütün ruh-i nazenin-i müteellimanesini [*elemli nazenin ruhunu*] incitmiş, kırmış, parçalamıştı. Ahmet Cemil elleriyle, kollarıyla şiir okuyanları, başını eğrilterek, elini yanağına dayayarak, suratını ekşiterek hicazkâr perdelerinde gazelseralık edenler [*gazel okumaya kalkışanlar*] kadar gülünç bulurdu. Raci "Nedir o surh u sefid [*kızıl ile ak*]? Ah! Başlıyor mu nehar [*gün*]?" mısraını okurken yumruklarını sıkıyor, birisine hücum etmek istiyormuşçasına gözlerini açıyordu. Ahmet Cemil bir nida-yı hayret, bir sual-i nâgehani [*ani bir soru*] gibi düşmesi lazım gelen "Nedir o surh u sefid?"den sonra "Ah! Başlıyor mu nehar?" sual-i müfessirinin [*yorumlayıcı sorunun*] ifade ettiği bütün keslanı [*halsizliği*], füturu [*gevşekliği*], o gecenin zevaline [*sonuna*] karşı tazammun ettiği ye'si [*içerdiği umutsuzluğu*], hüsranı ifade etmek için seste bir sukût-i zahmdar [*yaralı bir düşüş*], bir karar-ı meftur ve hasretkâr [*bezgin,*

özlemli karar] isterdi. Sonra ufak bir meks [*duraksama*], güya küçük bir mühlet-i tefekkür [*düşünme süresi*]... Onu müteakip bir incila-yı ümid, bir hâtime-yi tesliyet [*teselli bitişi*]: "Yarın sabaha demek sohbet ey hilal-i seher"

Sedanın bir musikar-ı şiir [*şiir enstrümanı*] olduğuna tamamen kanaat kesbettiği [*getirdiği*] için eserini yazdıkça daima cehren okur, onun ruh-i âhengini [*ahengindeki ruhu*] dinlerdi.

Artık yemek bitmiş, Raci büsbütün serbest kalan çenesini İlhami Efendiye bezl-i esniyeye [*övgüde bulunmaya*] hasretmişti ki Hüseyin Nazmi "Arkadaşımın eserini tanıtacak bir iki söz söylemek için misafirlerimin müsaadesini talep ederim" dedi. Fatin Dilaver Bey müsamere-yi edebiyenin asıl fatihasını [*açılışını*] teşkil eden bu söz üzerine çırpındı. Elindeki bıçakla bardağına vurdu: "Sükût! Huzzarı [*herkesi*] sükûta davet ederim" diyordu. Karşısında Hasan Latîf Bey bir saatten beri devam eden sükûtunu takibe evvelkinden ziyâde karar verdiğini ima edercesine yutkundu, Mazhar Feridun Bey vukuat-ı fevkaladede [*olağanüstü hallerde*] kullandığı tek gözlüğünü sanki daha iyi dinlemek için gözüne yerleştirmeye çalıştı.

Hüseyin Nazmi ayakta iki ellerini sofraya dayayarak başladı:

"Arkadaşım için meziyet midir, nâkısa [*eksiklik*] mıdır, bilmem, eserin başlıca hassası [*özelliği*] yeniliği, mümkün olabildiği kadar nevedalığıdır [*yeni bir edasının olmasıdır*].

Mazhar Feridun Beyin tek gözlüğü eserin şu hassasına serfurûburde-yi tazim [*saygıyla eğiliyormuş*] oluyormuş gibi bir sukût-i hürmetkârane [*saygılı düşüş*] ile gözünden fırlarken Süleyman Vahdet Efendinin eğri fesinin arkasında sallanan püskülünde ufak bir raşe-yi nâhoşnudî [*hoşnutsuzluk titremesi*] farkolundu.

Ahmet Cemil refikinin şu hitabesine tamamen bîgâne bir sâmi [*dinleyici*] sıfatıyla biraz çekilerek, biraz lâkayd ve laubali [*umursamaz*] davranmaya çalışarak dinliyordu.

Hüseyin Nazmi hâlâ susmak istemeyen, yavaş sesle İlhami Efendiyi işgale çalışan Raci'nin vaziyetinden meftur olmayarak [*usanmayarak*] devam etti. Evvela şiirin garbda [*Batıda*] dört satırlık bir tarihini yaptıktan sonra tarz-ı ahîr-i şiiri [*son şiir tarzını*] biraz izah etti, "İşte şu dinleyeceğiniz eser oradan toplanılmış tohumların şark [*Doğu*] güneşinde inkişaf etme çiçeklerinden müterekkib [*oluşan*] bir demettir" dedi. Bizde lisan-ı şiirin [*şiir dilinin*] farkolunmayarak nasıl mahsulat-ı garbiyeden [*Batı ürünlerinden*] teessüryab olmaya [*etkilenmeye*] başladığını İlhami Efendinin müsaadekârane [*izin verirce*] bakmaya çalışan gözlerinin önünde izah etti. Daha sonra büsbütün Ahmet Cemil'den bahsetti. Onu şi'r-i cedidde bir şahsiyet-i münferide ve mümtaze [*tek ve seçkin bir şahsiyet*] şeklinde gösterdi. Eserin ufak bir tarihçe-yi esas ve fikrini çizdikten sonra arkadaşının bu eserindeki vesait-i inşaiyesine [*inşa vasıtalarına*] intikal etti. Vesait-i inşaiye tabirine kaba bir latîfe ile İlhami Efendiyi güldürmeye çalışan Raci'yi dinlemeyerek Hüseyin Nazmi eserin vezinlerinden, kafiyelerinden, kelimelerinden velhasıl bütün cihat-ı maddiyesinden [*maddi yönlerinden*] bahsetti. Daha sonra "Bilmem, eseri anlatabildim mi? Fakat eseri en iyi anlatacak olan yine kendisidir" cümlesiyle hâtime verdi. Hasan Latîf Beyin sükûtperverlikle [*suskunlukla*] mugayir görmeyerek başladığı alkışlar arasında Ahmet Cemil'e "Şimdi nöbet senin!" manasıyla tebessüm etti.

Fatin Dilaver Bey bıçağını bardağa daha şiddetle vuruyor, İlhami Efendinin kulağına eğilerek iki kahkaha arasında bir mütalaa tevdi eden Raci'ye bakarak "Eseri, eseri dinleyelim" diye bağırıyordu.

Ahmet Cemil iskemlesini çekti, sofraya yaklaştı, evvela ayağa kalkmaya cesaret edemeyerek küçük bir cep defterine tebyiz ettiği eseri sofranın üzerine koydu, başlamadan evvel heyet-i sâmianın [*dinleyenlerin*] re'yini istifsar ediyormuş [*görüşünü soruyormuş*] gibi baktı, Hüseyin Nazmi gözleriyle "Haydi!" diyordu. Ahmet Cemil

biraz müteessirane [*etkilenmiş*] titreyen sesiyle başladı. Henüz ilk beyitlerde boğazı kuruyor, sesi çıkmıyor, elindeki kitap kendisine büsbütün yabancı bir metn-i müşevveş [*karışık metin*] imişçesine her kelimede şaşırmaktan korkarak sesini idare edemiyordu. Bir aralık karşısında Mazhar Feridun Bey pek taze bulduğu bir fikir için "Güzel!" dedi. Ahmet Cemil biraz kuvvet buldu; yavaş yavaş gözlerinden bir sis kalkıyor, sesine bir kabiliyet-i ifade geliyordu. Şiir evvela bir ebr-i nevpeyda-yı bahardan [*baharın yeni belirmiş bir bulutundan*] serpilen müheyya-yı tebahhur [*buharlaşmaya hazır*] katarat-ı hafife [*hafif damlalar*] gibi yavaş yavaş, ağır ağır, bir nüzul-i istiğnafuruşane [*kendini beğenmiş bir düşüş*] ile dökülüyor, güya şu heyet-i sâmianın dimağlarına muattar [*kokulu*], muanber [*anberli*] bir serinlikle, nüvazişkâr [okşayıcı] bûselerle temas ediyordu. Ahmet Cemil eserinin başında bir sabah-ı bahar levhası tasvir etmiş, sonra iki mısra ile o levha-yı tâbdar ve ruhperveri [*parlak ve ruh besleyen tabloyu*] şebâb-ı hülyacûy-i hayata [*hayatın hayal arayan gençliğine*] tatbik edivermişti. Şimdi silsile-yi mücadelat-i hayat [*hayat mücadelelerinin dizisi*] başlıyordu. Fatin Dilaver Bey tombul vücuduyla daha ziyâde sokuldu, hazzından Ahmet Cemil'e sarılacak zannolunurdu. Ahmet Cemil ayağa kalktı, şimdi vezn-i nazm [*nazmın vezni*], muhtelif esaslardan, elhandan [*ezgilerden*] geçtikçe değişiyor, Ahmet Cemil artık sesini arzusuna tebean [*uyarak*] idareye başlıyordu. Sâmi'in [*dinleyenler*] evvela bu tebeddül-i evzanı [*vezin değişikliğini*] farketmiyor gibiydi. Sonra bir aralık İlhami Efendi eğilerek, kaşlarını çatarak kulak kabarttı. Süleyman Vahdet Efendiye nazar-ı dikkatini davet eder bir işaretle baktı. Heyet-i sâmianın sükûtu arasında bir küçük hareket herkes için bir taziyâne-yi ibtisar [*uyanış kamçısı*] hükmüne geçti. İbtidalarında bu tenevvü-i âhenkten [*ahenk çeşitliliğinden*] bir tesir-i nahoş hâsıl oluyor gibiydi, fakat Ahmet Cemil'in seda-yı nağmekârisi [*nağmeli sesi*] bazen sine-yi sehâibde [*bulutların*

göğsünde] kevsercû olmak [*kevser aramak*] isteyen şahinler gibi yükselerek, bazen bir pervaz-ı sübhan [*ilahi uçuş*] ile hafif hafif dalgalanarak, arasıra çimenlerin üzerinden bir seyelan-ı mevceriz [*dalgalar döken bir akışkanlık*] ile akan riyah-ı leyal [*gece rüzgârları*] gibi bir terennüm-i feşafeşkâr [*hışıltılı bir terennüm*] ile geçerek, kâh bir tarraka-yı şehîk-i ıztırab [*ıstırap çığlığının patlaması*] ile hançerebend [*boğazı düğümlenen*], kâh sirişk-i matem [*matem gözyaşları*] şeklinde sâkitane rîzan [*sessizce dökülen*], nâgehan bir hande-şi nevpeyda-yı ümid [*yeni belirmiş bir umut gülüşü*] şeklinde goncegüşa [*goncalanan*], arasıra bir cûybar-ı gunûdenin [*uyuyan bir ırmağın*] zemzeme-yi rüyaperveriyle [*rüyamsı şırıltısıyla*] demgîr ve nalan [*dem tutup inleyen*], evzanın [*vezinlerin*] silsile-yi tenevvü-i nagamâtından [*nağmelerindeki çeşitlilik dizisinden*], kafiyelerin bir mûsikî parçasında câbecâ mütekerrir [*yer yer tekrarlanan*] birer savt-ı münferid [*tek ses*] gibi tekabül-i terennümünden [*terennümünün karşılaşmasından*] geçip gittikçe bu eserden güya mestîbahş [*sarhoşluk veren*] bir hava-yı şiir tebahhur ederek [*buharlaşarak*] küçük bir ebr-i perran [*uçan bulut*] şeklinde bu heyet-i sâmiayı âgûş-i gaşyâverine [*kendinden geçirtici kucağına*] sardıktan sonra yüksek bir mıntıka-yı semavata [*gökler mıntıkasına*] doğru yükseltiyordu. Bir zaman geldi ki hepsi güya bir bahar gecesi cenah-ı riyahın [*rüzgâr kanatlarının*] bir tuhfe-yi cinan [*cennet hediyesi*] olarak îsal-i bezm-i rüya ettiği [*rüya meclisine ulaştırdığı*] ruhnüvaz [*ruh okşayıcı*] bir lahn-ı mübhem [*belirsiz bir melodi*] ile maddiyet-i vücudiyelerinden [*maddi varlıklarından*] tecerrüd etmiş [*soyutlanmış*] gibi sâkit [*suskun*], mebhût [*şaşkın*], gayr-i müteharrik [*hareketsiz*] kaldılar. Ahmet Cemil şimdi kimseyi görmüyor, elinde parmaklarının bir hareket-i gayr-i iradiye [*iradesiz hareket*] ile çevirdiği defterine nadiren bir nigâh-ı ianetbahş-ı hatıra [*hatırına yardım edecek bir bakış*] göndererek, uzun kumral saçları lambalardan dökülen ziyâlarla tutuşarak, si-

ması gâhübîgâh [*zaman zaman*] bir sehâb-ı teessürle [*üzüntü bulutu*] istitar [*örtülerek*] yahut bir şule-yi neşve [*neşe şulesi*] ile incila ederek [*parlayarak*] devam ediyordu. Şimdi eserin kısm-ı müntehisine [*son kısmına*] geliyordu. Mücadelat-ı hayatiye ile mâli [*dolu*] bir gün tasvirinden sonra âfaka bulutlar yığıyor, a'mâk-ı fezadan [*uzayın derinliklerinden*] rüzgârlar kaldırıyordu.

Artık neticeyi istidlale [*çıkarmaya*] başlayan Mazhar Feridun ile Fatin Dilaver ayağa kalktılar, bir müddetten beri kendisini kaybeden Raci iade-yi hüviyet ederek [*kimliğine dönerek*] İlhami Efendiye bir şey söylemek arzusuyla başını çevirdi. Süleyman Vahdet Efendi Hüseyin Nazmi'ye eğildi, yavaşça "Bilmem, hatırınıza geliyor mu? Şeyh Galip merhumun *Hüsn ü Aşk*'ında..." diye bir şey başladı, fakat Hüseyin Nazmi'nin dinlemeye vakti yoktu. Arkadaşının bu muzafferiyet-i dehasına, şu ulviyet-i sanihatına [*aklına gelen fikirlerin yüceliğine*] karşı kendisini zaptedemiyor; rikkatten [*duygusallıktan*], sevinçten ağlamak isteyerek ona sarılmak için bitirmesine terkîb ediyordu [*bekliyordu*]. Ahmet Cemil şimdi levha-yı leyl-i siyahını [*karanlık gece tablosunu*] tasvir ederek semaları şimşeklerle tutuşturmakta, bulutları yıldırımlarla parçalamaktayken, nâgehan gözleri bir noktaya teveccüh etti [*yöneldi*]. Ta ötede odanın kapısında, güya kapının bir kanadı yavaşça, bellisiz, titriyor, sallanıyor, küçük bir fasıla bırakarak açılıyordu. Bu fasılanın arasından gözleri beyaz bir gölge farkeder gibi oldu. O vakit Ahmet Cemil'in bütün vücudu titredi. Lamia! Demek Lamia deminden beri orada, şu nümayiş-i zafer-i şi'rinin [*şiirinin zafer gösterisi*] karşısındaydı. Şimdiye kadar onu düşünmemiş, orada bulunabileceğine ihtimal vermeyerek yalnız eserine hasr-ı fikir etmişti [*düşüncesini toplamıştı*].

Oraya daha ziyâde bakamadı. Şimdiye kadar heyet-i sâmia üzerinde hâsıl ettiği tesiri ufak bir sakat inşad ile izale [*yok*] etmekten korktu. Gözlerini çevirdi. Artık ese-

rin hitamına ancak bir sayfa kalmıştı. Şimdi Ahmet Cemil'in sesi perdecûy-i karar olarak [*karar perdesini arayarak*] pest sedalarda dolaşıyordu. Nihayet bütün o şaşaa-yı sabah-ı bahar [*bahar sabahının şaşaası*], o mesai-yi leyal ü nehar [*geceler, gündüzler boyu süren çalışma*] bir enin [*inilti*] ile zulmetlere büründü.

Şimdi Hüseyin Nazmi, Fatin Dilaver, Mazhar Feridun, Hasan Latîf Ahmet Cemil'in etrafını almışlar, sofranın üzerinde kalan defterini karıştırıyorlar, bayrama sevinen çocuklar gibi gürültü ediyorlardı.

Nef'i-yi Devran şimdi –demin Hüseyin Nazmi'ye başladığı– cümleyi bitirmek için yaklaşmış, Raci'nin yavaşça "Bu yolda şeyleri anlamak için galiba frenkçe bilmek lazımmış!" mütalaasıyla başlayan nutkunun [*sözünün*] arasına karışmıştı.

İlhami Efendi tebrikata [*tebriklere*] adem-i iştiraki [*katılmamayı*] muhalif-i zarafet addederek [*zarifliğe aykırı görerek*] Ahmet Cemil'e deminden beri zihninde tasarladığı tebrikamiz [*tebrik içeren*] bir beyti sarfetmek için ikisinin arasından kurtulmaya çalışıyordu.

Ahmet Cemil gülerek medayihe [*övgülere*] karşı tayy-i nefse [*alçakgönüllü olmaya*] çalışıyor, fırsat bulabildikçe kapıya bakıyordu. Otururken kapı evvelkinden daha ziyâde açılıyor gibi olmuş, sanki o da tebrikata iştirak etmişti. Şimdi kapıda hiç bir hareket yoktu. Ahmet Cemil o beyaz gölgeyi bir daha görmedi. Fakat artık kulaklarını dolduran terane-yi tebrikattan [*kutlama teranelerinden*] ziyâde kalbinde o beyaz gölgenin biraz evvel şu kapının arkasında mevcûdiyetinden mütevellid bir hazz-ı cavidanî [*ebedi bir haz*] vardı.

Hüseyin Nazmi bir müddet arkadaşının bürkân-ı dehasından [*deha yanardağından*] taşan ateş-i şi'rin bekaya-yı tebehhuratı [*buharlaşma kalıntıları*] gibi yemek odasının havasında dalgalanan mübahese [*tartışma*] parçalarını serbest bıraktı. Sonra: "Arzu ederseniz bahçeye çıkalım" dedi.

Şimdi Mazhar Feridun Bey İlhami Efendiye Ahmet Cemil'in eserinden bahsediyor, Hasan Latîf Bey saatlerden beri devam eden sükût-i mütefekkiranesinin [*düşünceli sessizliğinin*] zübde-yi muhassalatı [*edinimlerinin özü*] olmak üzere Hüseyin Nazmi'ye uzun uzun *fasılalarla* "Yaman eser! Yaman eser!" nakaratını dinletiyor, Süleyman Vahdet Efendi bir takrib [*sürekli*] Fatin Dilaver Beye, henüz bir çocuğa benzeyen bir tombul gence sokularak o aralık bilinemez nasıl bir münasebetle hatırına geben bir beyt-i Farisinin [*Farsça beytin*] mezaya-yı aşk-ı acemanesini [*İranî aşkın meziyetlerini*] anlatmaya çalışıyor, bir şey anlamaksızın dinleyen muhatabından arasıra nigâh-ı sûzişkârıyla [*yanık bakışıyla*] istifsar-ı mütalaa ediyordu [*görüş soruyordu*].

Yemek odasından çıkmaya başladılar. Raci tesadüfen Ahmet Cemil'le en sona kaldı. Yalnız kaldıklarını görünce takarrüb etti [*yaklaştı*]; biraz tutuklukla, biraz cebr-i nefs ile [*kendini zorlayarak*] deminden beri sarfına lüzum görmediği bir kelime-şi takdiri [*takdir kelimesini*] fedaya karar verdi:

"Eserinizin heyet-i umumiyesi [*genel görünüşü*] fena değil" dedi.

Sonra bu esas üzerine muhaverenin [*konuşmanın*] uzanmasından kaçınarak tebdîl-i bahis etti [*konuyu değiştirdi*]:

"Enişteniz bu aydan sonra bana aylık verdirmeyecekmiş. Acaba sebebini anlayabilir miyim?"

Ahmet Cemil enişteniz Raci'yi süprülecek haşarat arasında saydığını pek iyi tahattur ediyordu. Fakat o kararın henüz mevki-i tatbike [*uygulamaya*] konulduğuna vâkıf değildi. Raci'nin tarz-ı istifsarından [*soru tarzından*] güya "Enişteneni kovdurtuyormuşsun" manasını istişmam eder [*çıkarır*] gibi oldu. Müstahak olmadığı bu serzenişe velev bigayri hakkın [*haksız*] ve zımnen [*dolaylı olarak*] maruziyetinden kızardı:

"Öyle bir şeyden katiyen haberim yok" dedi.

Raci kendisine kin ve gayz [*hınç*] ile memlu [*dolu*] bir nazarla bakıyordu; acı bir tebessümle "Ben seni bilirim!" demek istiyordu.

Ahmet Cemil bu manayı pek iyi anladı. Bu adam hakkında merhametten başka bir şey hissetmemişken onun bu derece adavetine [*düşmanlığına*] hedef oluşundan bir ye's-i azim [*büyük umutsuzluk*] duydu. Hemen şu anda onun ellerini tutmak, olanca ciddiyet-i hissiyatıyla [*duygularının ciddiliğiyle*] "Yanılıyorsun, seni kovmak istiyorlar da bilakis ben seni muhafaza ediyorum. Bana niçin öyle hasmane [*düşmanca*] bakıyorsun? Seni kendime düşman etmek için ne yaptım?" diyecekti, fakat Raci durmadı.

Şimdi Ahmet Cemil odada büsbütün yalnız kalmıştı. Bu akşam neşve-yi bahtiyarisine [*mutluluk neşesine*] Raci bir katre zehir akıtmıştı. Kendi kendisine "Bu adam bana adavet etmek için nasıl sebepler buluyor acaba? Benim için kin taşımaya mutlaka ihtiyaç mı hissediyor?" dedi.

Alman karısının azimetinden sonra Raci büsbütün düşmüştü. Saip'in rivayetine nazaran maşuka-yı gâibenin [*kayıp sevgilinin*] izale-yi hatırasına [*hatırasını silmek için*] her hafta bir maşuka-yı cedide [*yeni sevgili*] tedarikiyle çaresaz olmaya [*çare bulmaya*] çalışırmış. Hatta yine Saip'in alay ederek ilave ettiği bir mütalaa olmak üzere Raci'nin artık ciğerlerini yırtan öksürüğü bu maşukalardan hiç birinin yanında devam-ı mergubiyetine [*sürekli beğenilmesine*] imkân bırakamıyormuş.

Ahmet Cemil arkadaşlarının gülerek, eğlenerek naklettikleri bu hikâyeleri işittikçe kalbi burulur, kendi kendisine "Şu adam için hayat-ı namuskâraneye [*namuslu hayata*] avdet [*dönüş*] zamanı henüz belki geçmemiştir. Şimdi gitse, karısının dizlerine kapansa, ağlasa, eminim ki kadın bütün mâsebakı [*olup bitenleri*] affedecektir. Ömründe ancak onbeş gün süren hayat-ı mesude-yi izdivacı [*mesut evlilik hayatı*] bundan sonra tesis etmesine ne mani var?" derdi. Sonra Ahmet Şevki Efendinin "Bilmem ama fena görüyorum" dediğini tahattur ederdi.

Yavaş yavaş Raci bir hata-yı hayattan sonra tedricen, sanki katre katre zehr-i mematı [*ölüm zehrini*] içerek, intihar eden bir meyus [*umutsuz*] hükmünü alıyor, bir fecaat-ı mahsusa kesbediyordu [*feci bir duruma düşüyordu*].

Bu gece Raci yemek odasını terkedip kendisini yalnız bırakınca evvela onun hakkında kine benzer bir şey duymuştu. Fakat bu ancak bir dakika sürdü. Hiss-i merhamet galebe çaldı. Onu bütün satvet-i kalbiyesiyle [*kalp temizliğiyle*] affetti.

Yemek odasından çıktı, arkadaşlarına iltihak etmek üzere bahçeye çıkan kapıya teveccüh etti. Burası buzlu karpuzu arasından donuk bir ziyâ saçan bir kandil ile hafifçe tenvir edilmiş [*aydınlatılmış*] dar bir dehlizdi. Geçerken dehlizin bahçe kapısına karib [*yakın*] bir yerinden mütelaşi [*telaşlı*] bir kumaş hışıltısı işitti. Bilâihtiyar [*Elinde olmadan*] gözlerini çevirdi. O vakit ufak muhteriz [*çekingen*] bir kahkaha ile beyaz bir gölgenin yanından hemen esvaplarıyla sürünerek silinip geçtiğini farketti. Ahmet Cemil şimdi ilerleyemiyor, dizleri titriyordu. Öyle zannediyordu ki o beyaz gölge artık boş kalan yemek odasına iltica etmiş, gayr-i muntazar [*beklenmedik*] bir tesadüften oraya kaçmıştı. Ahmet Cemil onun orada vücudunu, yalnızlığın şu müsaadesine maruziyetini düşününce birden kalbinde şedîd, gayr-i kabil-i iskât [*susturulmaz*] bir arzu duydu. Bir dakika içinde bu arzu münevver [*aydınlık*] kanatlarla sema-yı hülyasına [*hayal semasına*] bir baran-ı ateşrenk [*ateş renkli yağmur*] serpti. Oraya gitmek, onun ayaklarına atılmak istedi. Ah! Şimdi ihtiyac-ı ilan-ı aşk [*aşkını ilan etme ihtiyacı*] dudaklarını yakıyor, yüreğinden bir şey şişerek bütün mahfuzatını [*içindekileri*] onun dizlerinin dibinde can çekişiyormuşçasına sürüne sürüne dökmek istiyordu. Evet, hepsini söylemek, "Sizi seviyorum" demek, "Ah bilseniz ne kadar seviyorum! O demin kapının arasından dinlediğiniz eseri yazmak için, onun her kelimesini bulmak için sizi düşündüğümü, onu sizin zîr-i pay-ı

hükmünüze [*hüküm ayağınızın altına*] hakirane vazetmek [*hakirce koymak*] için yazdığımı biliyorsunuz değil mi? Bütün hayatımda ruhuma hülyanızla bir refika-yı hemnefes [*birlikte nefes alacağım bir arkadaş*] olduğunuzu, bir şey, rüyanıza tesadüf etmiş bir hayal, pencerenizden girmiş bir hava-yı bahar size hissettirmedi mi? Bırakın, şurada gözlerinizin o nigâh-ı teessürü [*üzgün bakışı*] altında öleyim" demek, bütün senelerden beri zaptolunmuş feryatları kendisini kaybederek, söyledikçe mest olarak, tatlı bir ölümle olanca hüviyet-i maneviyesi eriyerek, Lamia'ya dökmek istedi.

Bir küçük hamle-yi cesaret [*cesaret hamlesi*]. Ahmet Cemil yemek odasına giriyordu. Bahçeden gelen bir ses sanki kendisini bir rüyanın telatum-i vukuundan [*gerçekleşme çalkantısından*] çıkardı. Bir an içinde o cesarete azim bir kesel [*halsizlik*] geldi. Şimdi o bir saniye evvel peyda olan arzuya bir berk-i cinnet [*cinnet yıldırımı*] nazarıyla bakıyordu. Hüsran ile memlu gözleriyle o nîm münevver dehlizden yemek odasına kadar bir bûse-yi nevmidî [*umutsuzluk busesi*] gönderdi, bahçeye çıktı.

Şimdi Raci ile Mazhar Feridun arasında başlamış gürültülü bir mübaheseye Hasan Latîf Bey mütalaat-ı sâkitesiyle [*suskun görüşleriyle*] iştirak ediyor, Süleyman Vahdet Efendi son mahsulat-ı karihası [*yaratıcılığının son ürünü*] olan tarihleri okumak için İlhami Efendiyi kameriyede hapsediyordu. Ahmet Cemil Hüseyin Nazmi'ye yaklaştı. Fatin Dilaver Bey dargın bir tavırla kendisini mütebessimane [*gülümseyerek*] dinleyen Hüseyin Nazmi'ye:

"Aman efendim, diyordu, hiç bu kadar can sıkıcı bir adama tesadüf etmemiştim. Bunaldım, bana bir düziye acemce beyitler okudu. Hele okuduğu şeylerden sonra bir bakışı var ki insanın olanca sinirlerini sarsıyor. Bir zaman geldi ki boğazını sıkmak, 'Sus! Herif!' diye bağırmak istedim."

* * *

Hüseyin Nazmi Ahmet Cemil'le Fatin Dilaver Beyi kendi odasında yatırmıştı. Bu gece Ahmet Cemil uyuyamıyordu. Arkadaşlarının müsaadesini alarak bütün geceyi odanın önündeki bahçeye nâzır küçük şehnişinde geçirdi. Sabaha karşı ufak bir serinlik çıkınca içeri girdi. Yatağına sokuldu, uyumaya çalıştı. Fakat şimdi müthiş bir hummaya tutulmuş gibi şakakları yanıyor, dimağı başının içinde güya zûban ediyormuş [*eriyormuş*] gibi dağılıyordu. Bir aralık dalıyordu, belki bir müddet uyudu. Şimdi sanki o ateşle yanan şakaklarının, o içinde bir taş çöken başının üzerine bir şey dökülüyor, bir siyah tufan boşanıyordu. Sonra bu dalganın içinden bir çehre belirdi. Lerziş-i cinnet-i garam [*aşk cinnetinin titremesi*] ile mühtez [*titrek*] bir ağız uzanıyor, dudaklarını arıyor, medîd [*uzun*], ateşdar [*ateşli*] bir bûse ile dudaklarını çekiyor, massediyordu [*emiyordu*]. Silkinerek uyandı.

Henüz sabah olmuş, güneş henüz panjurların arasından sızarak tatlı bir rüya ile gülümseyen Hüseyin Nazmi'nin kenar-ı firaşında [*yatağının kenarında*] tebessüme başlamıştı.

Ahmet Cemil güya o bûse-yi ateşin-i sevda [*sevdanın ateşli busesi*] ile bir nûşabe-yi ciğersuz [*ciğer yakan şarap*] içmiş gibi kalbgâhında [*kalbinde*] bir kânun-i elim [*elemli bir ocak*] yanarak kalktı; arkadaşlarını uyandırmaktan ihtirazen yavaş yavaş basarak, gürültü etmeyerek yıkandı, giyindi. Ceketini giyiyordu; bilâihtiyar [*elinde olmadan*] elini yan cebine götürdü "Defterim? Defterim nerede?" dedi.

Hüseyin Nazmi uyanmış, arkadaşının odanın içinde muhterizane [*çekingen*] gezinişini gülerek yatağından mahmur gözleriyle seyrediyordu. Telaşını farketti; "Ne oluyorsun Cemil?" dedi.

"Defterimi acaba sofranın üzerinde mi bıraktım? Sizin uşak edebiyat meraklısı ise..."

Fatin Dilaver Bey tombalak vücuduyla yatağından atladı, "İyi uyumuşuz!" dedi.

Ahmet Cemil her şeyden evvel defterinin bulunmasını istiyordu. Hüseyin Nazmi'ye kalkmak, yemek odasına kadar inmek lazım geldi.

"İşte defterin! Bereket versin ki uşak meraklı değil!" dedi.

* * *

Ahmet Cemil gitmek için acele ediyordu. Fatin Dilaver Beyi fikrine iştirak ettirdi; arkadaşlarını sabah uykusundan istedikleri kadar telezzüzde [*zevk almada*] serbest bırakan Hüseyin Nazmi'nin elini sıktılar, çıktılar.

On Dört

Sabiha Hanım hem bahtiyarane gülüyor, hem sedire başını dayayarak elleriyle midesine basan İkbal'i gösterip henüz bir şey anlamayan Ahmet Cemil'e "Rahatsız kızcağız, bütün gün kıvrandı" diyordu.

Ahmet Cemil anladı fakat bir hiss-i garip [*garip bir duygu*] bu vakadan memnûniyete bedel bir eser-i nâhoşnudi [*hoşnutsuzluk eseri*] uyandırdı. Enistesi hakkında duyup iskatına [*susturmaya*] muvaffak olamadığı nefretin bu dakikada seda-yı hiddeti her zamankinden daha vazıh, daha kavi [*güçlü*] işitildi. O adamın kanının şimdi hemşiresinin damarlarında cereyana başladığına delalet eden bu hadise güya nazarında hemşiresini telvis eder [*kirletir*] bir vaka hükmüne geçti.

Zavallı valide! O bu histen kim bilir ne kadar uzaktı! Büyük valide olmak lezzetine karşı bütün vakar-ı mahsus-i tab'ı [*tabiatına mahsus ağırbaşlılık*] çocukça bir meserrete inkılab etmişti. [*sevince dönüşmüştü*] Şimdi oğluna bakıyor, onun da şu küçük iyd-i aileye [*aile bayramına*] iştirakini arzu ediyordu.

Ahmet Cemil o neşata acı bir tesir ilave etmekten ictinab etti [*kaçındı*].

İkbal şimdi başını kaldırmış, gülerek Ahmet Cemil'e bakıyordu. Ahmet Cemil kalben "Çocuk! Bahtiyar değil,

bundan eminim. Hiç olmazsa mesut bir zevce olamadığını bir valide olmak saadetiyle unutacak!" diyordu.

Ahmet Cemil bugün matbaadan erken kaçmış, bir an evvel odasında yalnız kalarak biraz da kalbini dinlemek için tehalük göstermişti [*can atmıştı*]. Odasına çıkınca cebinden defter-i kıymettarını çıkardı, yazıhanesinin üzerine koydu. Dün akşamki muvaffakiyetten sonra onu bir daha karıştırmak istiyordu. Odasında âdeti, ceketini, yeleğini, yakalığını çıkararak, fesini atarak küçük bahçeye nâzır mini mini penceresinin yanında oturmak, yarısı görünen bir minareyi, komşu evlerin kiremitlerini, biraz ötede iki yüksek duvar arasından kesik bir levha şeklinde duran semayı seyretmekti.

Bu akşam oraya oturup da eline defterini alınca bir müddet onu açamadı. Kalbi beyaz gölgenin hayaliyle mâlamaldi [*dopdoluydu*]. Şimdi onu düşünmek istiyordu. Gözlerini kapadı, o sabahki rüyayı hayalen bir daha yaşamak istedi, yüzünü örten o siyah dalgayı, o mübhem sima-yı dildarı [*sevgilisinin simasını*] bir daha gördü. Bir bûse-yi cangüdazın [*can eriten bir busenin*] raşe-yi ateşini [*ateşli titreyişi*] dudaklarında bir daha titredi. "O benim olmayacak olursa, ölürüm" diyordu.

Şimdi şu defter-i şi'ri her vakitten ziyâde seviyor, onu Lamia'nın dinlemiş olması kıymetini artırıyordu. Zaten daima hatırasında hembezm [*birlikte*] olan eseriyle Lamia artık daha samîmi, daha kavi bir münasebetle yekdiğerine bağlanmış gibiydi. Gözlerinin ucuyla sayfaları süzerek yaprakları çevirmeye başladı. Kendi kendisine "Acaba şurasını okurken orada mıydı?" diyordu. Çevirdi, çevirdi, artık son sayfaya gelmişti. Defteri büsbütün kapıyordu. Nâgehan gözüne bir yabancı yazı ilişti. Ta son sayfanın altında bir çocuk yazısı gibi henüz takarrür etmemiş [*oturmamış*], henüz bir şekl-i tam almamış bir yazı. Yalnız şu kadar: "Tebrik ederim." Daha sonra beş sıfır.

Şimdi anlıyordu. Demek o bahçe kapısının yanında gidip onun ayaklarına atılmak isterken o, yemek odasında sofranın üzerinde kalan bu defterciğe koşmuş, görülmekten korkarak titreye titreye şu iki kelimeyi oraya yazmıştı. Demek o sırada her türlü tehlikeyi göze alarak gidip ona "Seni seviyorum. Müsaade eder misin, seni sevebilir miyim?" deseydi, ondan "İşte bakın, ben de sizi düşünüyorum" cevabını alacaktı.

Bu iki kelime Ahmet Cemil'e Lamia'nın şerh-i kitab-ı hissiyatı [*duygular kitabının şerhi*] kadar tafsilat ile zengin, zemzeme-yi aşk [*aşk mırıltısı*] ile müterennim geldi. O da kendisini seviyor... Ahmet Cemil bundan emindi. İşte yalnız şu iki kelime Lamia'nın ta çocukluğundan beri katre katre birikerek, tazyike lüzum görülmeyerek bir aralık taşıveren sevdasının iki nişane-yi celîsi [*açık işareti*] değil miydi? Şimdi gözlerini o çocuk yazısından ayırmıyor, onların arasında Lamia'yı görmeye çalışıyordu. Zihnen o dehlizdeki tesadüften sonra beyaz gölgeyi takip ediyor, yemek odasına götürüyordu. Beyaz gölge bir tehlikeden kaçıyormuşçasına kapıyı kapayarak oraya iltica ediyor, sonra o defter gözüne ilişiyor. Beyaz gölgenin küçücük bir kalbi var ki bu defteri görünce çırpınıyor. O defter demin onun okuduğu defter... O vakit defter ufak bir halecan ile ele alınıyor, yavaş yavaş ötesine berisine göz gezdirilerek süzülüyor, birdenbire bir arzu duyuluyor. Demin herkes onu tebrik etmemiş miydi? O da tebrik edecek. Niçin etmesin? Niçin ondan iki sözü esirgesin? Ah! Bir kurşun kalemi olsa! Etrafa göz gezdiriliyor, perdelerden, aynadan, lambadan bütün bu eşyadan istimdad ediliyor [*yardım isteniyor*]: "Ah bir kurşun kalemi, bana bir dakika için ödünç verecek bir kurşun kaleminiz yok mu?" deniyor, sonra... Ahmet Cemil'in kuvve-yi hayaliyesi [*hayal gücü*] burada tevakkuf ediyordu. O kurşun kaleminin mahall-i sudurunu [*çıkış yerini*] tayin edemiyor, orasını sıfırlarla geçiyordu. Ah! Bu sıfırlar, şu iki kelimenin altındaki sıfırları gördükten sonra onlarda

bîpâyân [*sonsuz*] bir servet-i maani [*anlamlar serveti*] buluyordu. Bu sıfırlar, bunlar Lamia mı demek olacak? Şimdi gözleriyle o yazıları, o sıfırları, bütün ifade ettikleri manalarla öpüyor, okşuyordu.

Ahmet Cemil hafifçe gözleri süzülerek, ta ötede gayr-i mahsus [*hissedilmez*] bir rüzgârla yosunlu kiremitlerin, eski pervazları sallanan çatıların, perdeleri arkasında titrek ziyâlar belirmeye başlayan komşu pencerelerinin üzerine döküle döküle tekasüf eden [*yoğunlaşan*] zulmet [*karanlık*] dalgası arasında titriyor, canlanıyor, gülüyor gibi gördüğü bu yazılara imtisas ederek, akşamın ratîb [*nemli*] nefes-i müsekkininden [*sakinleştirici nefesinden*] tereşşuh eden [*sızan*] bir keselan-ı melal [*melal bitkinliği*] içinde kaybolarak dalmıştı ki birden odanın dışarısında bir şey sofayı sarstı. Ahmet Cemil bu uyuşukluğun içinden güya bir rüyadan uyanırcasına yerinden fırladı, odasının kapısını açtı. O vakit gördüğü şeyi pek iyi anlayamadı. Enistesini öteki odaya mütelaşiyane [*telaşla*] giriyor gördü. Şimdi merdiven başında yalnız Seher vardı. Sofanın nîm zulmeti [*loşluğu*] arasında Ahmet Cemil kızın gözlerinde bir ateş, çehresinde bir dargınlık görüyorum zannetti.

"Ne oldu Seher?" dedi. Kız bir şey söylemek istiyormuş gibi yutkundu, sonra cesaret edemedi, merdivenden aşağıya indi.

Ne oluyor, yine ne oluyor? Ahmet Cemil güya bu küçük evin havasında uçuşan bir bûy-i musibeti [*musibet kokusu*] hissediyordu. İkbal'in daima matemgir [*matemli*] çehresi, evin içinde silinmeye müheyya [*hazır*] bir gölge şeklinde dolaşan heyet-i hazînesi [*mahzun görünüşü*], daima ağlamak fakat bir şey söylememek için azmetmiş gibi donuk, elim, fakat gayr-i kabil-i isticvab [*cevap alınamaz*] duran gözleri, sonra bu muamma-yı hüznün [*hüzün muammasının*] etrafında o muammanın yegâne vâkıfı imişçesine bir merbutiyet-i hayvanane [*hayvanca bağlılık*] ile dargın çehresiyle, kızgın gözleriyle dolaşan Seher. Ahmet Cemil bunu pek iyi farkediyordu. Bir müd-

detten beri –iki kelimeyi yekdiğerine rabptedecek [*birbirine bağlayacak*] kadar iktidar-ı tefekküre [*düşünme gücüne*] malik olmayan– bu iri, kaba köylü kızında İkbal için cinnete benzer bir meclubiyet [*düşkünlük*], bîpâyan [*sonsuz*] bir hiss-i merhamet [*merhamet hissi*] keşfediyordu. Denebilirdi ki onun içinde yalnız bu ahmak kız bir cezm-i hayvanî [*hayvansal karar*] ile İkbal'in sırr-ı hissiyatını [*duygularının sırrını*] anlamakta herkese tekaddüm etmişti [*önüne geçmişti*]. Seher'in "Küçük hanım" deyişleri vardı ki ağlamaya benzerdi. İkbal'e öyle bakışları vardı ki "Senin bedbahtlığını yalnız ben biliyorum. Sana yalnız ben acıyorum" demek isterdi. Daima onun etrafında dolaşmak için sebepler bulur, mutfaktan çıkınca vaktini Küçük Hanımın eteği dibinde çorap örmeye hasrederdi. Lakin şu küçük vaka, şu demin odasının dışarısında sofayı sarsan şey... Kim bilir eniştesinin geçerken bir yere çarpmış olması yahut Seher'in inerken düşmesi, velhasıl bir hiç niçin fikrini birden İkbal'e sevketmiş, niçin kalbinde "Bu hiçin hemşirene büyük bir tealluku [*ilgisi*] var?" diyen bir ses uyandırmıştı?

Ahmet Cemil birden aklından bir şimşek gibi geçen bir fikir için "Ah!" dedi, sonra o fikirden o kadar ürktü ki mahiyetini bulmamak, künhünü anlamamak için cebr-i nefs etti [*kendini zorladı*]. Fakat şimdi o fikir silinmiyor, bir semm-i nafiz [*etkili zehir*] gibi silindikçe daha derinlere giriyor, sokulacak, yakacak mesamat arıyordu. Ahmet Cemil'in İkbal'in bütün sırr-ı hissiyatını bir sözle zihnen icmal etti [*özetledi*]: "Sevilmediği için bedbaht!" dedi. Daha sonra bir maraz-ı mühliki [*ölümcül hastalık*] vaktinde farketmeyen bir tabip gibi bu hakikati keşifte bu derece geç kaldığı için kendisine bir müttehem [*suçlu*] nazarıyla baktı. "İkbal sevilmiyor, bundan şimdi eminim. Hemşirem gözümün önünde her dakika bir ölüm geçiriyor, her dakika ciğerlerinden zehir akıyor. Ah! O bir dakika evvel ağlamış gibi nemnak [*nemli*] bir nazar-ı istimdad [*yardım isteyen bakışı*] ile bakan gözler; şimdi

onları anlıyorum. Halbuki ben bunu keşfedebilmek için bir sene kaybettim." diyordu. O vakte kadar yalnız kendisini düşünmüş, matbaasını, eserini... ilaveye cesaret edemiyordu. Fakat hakikat öyle değil mi? Lamia'yı düşünmüştü. Hemşiresini, gözünün önünde zîhayat [*canlı*] fakat sâkit [*suskun*] bir fecia gibi "Anlamıyorsunuz, yazık!" serzenişiyle [*sitemiyle*] duran hemşiresini anlamamış, anlamak için bir şey yapmamıştı. Şimdi kendisini affetmiyor, bir hata neticesiyle bir musibet îka edenlere [*çıkaranlara*] mahsus bir azab-ı vicdan ile duramıyordu.

Kapısını sürmeledi. Küçücük odasında geziyor, bazen karanlıkta yazıhanesinin başında durarak, bazen küçük penceresinden gecenin reng-i esrarını [*sırlar rengini*] istintak ederek [*sorguya çekerek*] düşünüyor, şimdi bir hiçten istidlal ettiği [*çıkardığı*] bu neticeyi izah edecek vekayi ve emarat-ı sabıkayı [*geçmişte kalmış olayları ve belirtileri*] tahattura [*hatırlamaya*] çalışıyordu.

Bazen birden, hiç intizâr olunmayan [*beklenmeyen*] bir zamanda reside-yi vukuf oluvermiş [*öğrenilmiş*] hakikatler vardır ki senelerden beri katre katre, edvar-ı gayr-i mevkute ve muhtelifede [*belli olmayan ve çeşitli devirlerde*] döküle döküle birikmiş emarelerin, küçük küçük, başlı başlarına manasız nişanelerin [*izlerden*] zade-yi nâgehan-peydasıdır [*ansızın doğmuştur*]. Bir hiç, bîvakit [*vakitsiz*] fikirden geçen bir rüzgâr o manasız emareleri, nişaneleri açıverir. Bunlar aralarından cidarat-ı mania [*engel olan duvarlar*] kalkıvermiş zerrat-ı câzibe [*cazip zerreler*] gibi yekdiğerine iltihak eder [*birbirine eklenir*], birbirini bulur, o manasızlıklardan bir küme teşekkül eder ki gayr-i kabil-i inkâr [*inkâr edilemez*] bir hakikat-ı bedihiye [*apaçık gerçek*] hükmünü alır. Şimdi Ahmet Cemil'in zihninde o delail [*deliller*] toplanıyor, yekdiğerine sokularak güya birer selam-ı âşinaî [*aşinalık selamı*] ile buluşuyorlardı. İkbal'in bir sabah herkesten evvel aşağıki odada bulunmuş olması, bir gün Seher'in Vehbi Beye şemsiyesini vermekten imtina ederek "Oradan alıversin!" diye mırıldanmış

olması, yüzlerce, binlerce hatırına gelen bu vakalar, tahaddüsleri [*çıktığı*] zamanlarında bîmana zannolunan bu küçük şeyler, bütün İkbal'le Seher arasında inkisam eden [*paylaşılan*] bu hatırat şimdi birikiyor, birikiyor, Ahmet Cemil'in fikrinde sarsılmaz bir sütun-i berahin [*kanıtlar sütunu*] şeklinde tereffü ediyordu [*yükseliyordu*].

Bu aralık kapısına vuruldu. Seher yemeğe çağırıyordu. Ahmet Cemil bu anda kendisinde yemek için iktidar [*güç*] bulmadı. Fikrinin şu izdiham-ı iştigalatı [*meşguliyetler izdihamı*] arasında sofraya oturmak, düşüncesine bîgâne [*yabancı*] bir musahabeye iştirak etmek [*konuşmaya katılmak*], husûsiyle o adamın, artık şimdi nefrete bir salahiyet-i muhıkka [*haklı yetki*] bulduğu o adamın karşısında sahte bir vaziyetle oturmak için kuvveti yoktu. Yalan söyledi. "Ben akşam üstü yedim. Sofraya gelmeyeceğim!" dedi. Seher cevap vermeden çekildi. Şimdi Ahmet Cemil yanındaki odada bir mırıltı işitiyordu. Sonra dikkat etti. Mütecessis [*meraklı*] adamlar gibi gürültü etmekten sakınarak bir şey işitmeye çalıştı. Yanındaki odanın kapısı açıldı, eniştesi çıktı. "İkbal odada kaldı zannederim" dedi. Şimdi eniştesinin yavaş yavaş merdivenleri indiğini duydu. "İkbal yemeğe inebilecek bir halde değil, zaten midesinden muztaripti" dedi. Birden İkbal'i gidip odasında bulmak, "Kardeşim, artık anlıyorum, söyle bakayım, bana hepsini söyle" demek için bir arzu-yi şedîd [*şiddetli arzu*] duydu. Hemşiresi gelin olalıdan beri onlara tahsis olunan odanın kapısına bile dokunmaktan ihtiraz etmişti. Ayaklarının ucuna basarak çıktı, oraya kadar gitti, hemşiresini olduğu gibi görmek için geldiğini işittirmekten sakınıyordu. Yavaşça kapıyı itti, kapı hiç bir ses çıkarmaksızın açıldı. Şimdi Ahmet Cemil ilerleyemiyordu.

İkbal'i orada, karyolanın yanındaki minderde yüzü koyun kapanmış, uzun örgülü saçları bir kolunun üzerinden kayarak aşağıya sarkmış gördü.

Ahmet Cemil hemşiresinin şüphesiz saklamak istediği şu hal harim-i hissiyatın [*duygularının haremi*] üze-

rine varmış olmayı şimdi zarafetten hâli [*zariflikten uzak*] buluyor, kendisinden saklanmak istenen bir şeyi gidip zorla meydana çıkarmakta bir kabalık buluyordu. Bir saniye daha, avdet edecekti fakat orada vücudunu bir şey İkbal'e hissettirdi. Silkinerek başını kaldırdı. O vakit iki kardeş arasında feci, dilsuz [*gönül yakan*], büka [*ağlama*] ve feryat ile memlu [*dolu*] –bunda şu hal-i perişan-ı elimaneyi [*elemli perişan hali*] göstermiş olmaktan mahcup, ötekinde görmekten müteellim [*elemli*]– bir nazar teati olundu [*bakışıldı*]. Ahmet Cemil kardeşinin yanına kadar gitti. Şimdi İkbal minderde doğrulmuş, kalkmaya cesaret edemeyerek duruyordu. Ahmet Cemil yere, hemen dizinin dibine, kilimin üzerine oturdu. Şimdi bir teslimiyet-i tamme [*tam bir teslimiyet*] ile kendisini terk eden ellerini tuttu. "İkbal, söyle bakayım, ne oluyorsun?" dedi. İkbal'in gözleri kapandı; kapaklarının kenarından koşuşan raeşat-ı seria [*hızlı titremeler*] arasından yaşlar, sıcak, birer katre zehir ile meşbu [*dolu*] gibi ağır, iri yaşlar, seri bir sukut [*düşüş*] ile uzun kumral kirpiklerinin ucundan süzülerek, ikisinin birleşmiş ellerine düşüyor, bu elleri ıslatıyordu.

O vakit Ahmet Cemil ağlayamayarak, boğazında lakırdı söylemesine zahmet veren bir tıkanıklıkla İkbal'i tesliye değil, istintak etmek istedi. "Ne oluyorsun İkbal? Niçin bana söylemiyorsun? Şimdiye kadar niçin söylemedin? Rahat değil misin? Kardeşim, bir ıztırabın mı var?" diyor, sualler birbirini takip ederek ağzından dökülüyordu. Fakat bu suallerin cevabı yalnız o ellerini ıslatan, sıcak, ağır, iri gözyaşlarıyla bu dakikada Ahmet Cemil'in gözlerine her vakitten ziyâde sarı, zayıf, narin görünen bu vücudun ta a'mâk-ı ruhundan [*ruhunun derinliklerinden*] kopma darbelerle sarsıntılarından ibaret kaldı.

Nihayet İkbal "Gidiniz ağabey, şimdi gelir" dedi. İkbal güya korkunç bir mahlûktan bahsediyormuşçasına kapıya bakıyor, "Şimdi gelir, şimdi gelir" diyordu.

Ahmet Cemil burada duramayacağını anladı, İkbal'i yalnız bıraktı. "Ne yapmalı?" diyordu. Evet ne yapacak? Demin teehhürünü [*gecikmesini*], zaman kaybettiğini düşünüyordu. Şimdi işte hakikat gözyaşlarıyla, ıztıraplarıyla gözünün önünde birden meydana çıkmıştı. Şimdi ne yapacak?

Evvela Ahmet Cemil'de bir feveran-ı hiddet [*öfke kabarması*] hâsıl olmuştu. İhtilacat-ı asabiye [*sinirsel kasılmalar*] ile yumruklarını sıkıyor, odasında geziyor, bir şeyler yapmak istiyordu. Hemşiresini bu bedbahtlıktan kurtarmak için bütün vasıtalara, bütün kuvvetlere malik imişçesine yalnız şimdiye kadar lâkayd kalmış olmasına kızıyordu. Fakat bu ilk hamle-yi hiddet [*öfke hamlesi*] geçtikten sonra bir hiss-i acz [*acizlik duygusu*] demin titreyen asabını uyuşturdu. Şimdi bir gevşeklik duyuyor, bu hakikate karşı çaresizlikten azim bir fütur [*gevşeklik*] ile şuraya oturmak, biraz evvel kitab-ı şi'r-i aşkını [*aşkının şiir kitabını*] okuduğu şu köşede içerde ağlayan hemşiresi için hazîn, sâkit, gözyaşlarını rîzan etmek [*dökmek*] istedi.

Bir aralık aşağıda sokak kapısının açılıp kapandığını duydu. Daha sonra kapısının dışarısında annesinin sesini işitti:

"Cemil, açsana!"

Validesinin bu ziyâretinde İkbal'den bahsolunacağını derhal anladı, kapısının sürmesini çekti.

"Karanlıkta mı oturuyorsun Cemil?"

Yazıhanesinin üzerinden kibrit kutusunu aldı, mumunu yaktı, hafif bir ziyâ titreyerek zulmetin içinde dalgalandı. O vakit henüz aydınlığa alışmamış kamaşık gözleriyle annesine baktı. İkisi de öyle bir müddet bakıştılar. Sabiha Hanımın biraz evvel büyük valide olmak sürûruyla [*sevinciyle*] pür neşe olan bu validenin şimdi çehresi gevşemiş, gözlerine bir zıll-ı endişe [*endişe gölgesi*] düşmüştü. Kapıyı tekrar kapadı, tekrar sürmeledi. "Niçin yemeğe gelmedin?" dedi. Sonra asıl düşündüğünü

söylemek için söylenmiş bir sözün cevabını beklemeyerek, oğlunda ne tesir hâsıl edeceğine dikkat ediyormuşçasına bakarak "Yine gitti" dedi.

Ahmet Cemil eniştesinden bahsolunduğunu anladı. Demek demin kapı onun için açılıp kapanmıştı. "Yine pederine mi?" dedi.

"Tabii değil mi?"

"Yok, hiç tabii değil."

Bu son söz ağzından bilâihtiyar [*elinde olmadan*] çıktı. İhtiyara nüzul isabet ettikten [*felç geçirdikten*] sonra Vehbi Bey haftada bir iki geceyi pederinin evinde geçiriyor, bazen akşamları yemek yedikten sonra duramayarak, bir bahane icat ederek İkbal'i yalnız bırakıp gidiyordu.

Sıhhatinde hiç pederine uğramak âdeti değilken musabiyetinden [*başına gelmesinden*] sonra bu ziyâret-i mütevaliye [*sürekli ziyaret*] bittabi [*doğal olarak*] nazar-ı dikkate çarptı. Bu, pederine muhabbetten, musabiyeti üzerine bağteten [*ansızın*] uyanıvermiş bir merhametten mütevellid değildi. Buna şüphe olunmuyordu.

Bu akşam Seher vakasından sonra hatırına gelen fikre şebih [*benzer*] bir fikr-i diğer daha Ahmet Cemil'in beynini bir şimşekle yararak geçti. Validesi hâlâ kendisine bakıyordu. Ahmet Cemil bu düşünceyi şu sözle tefsir etti:

"Ah mülevves [*pis*] mahlûk!"

Sabiha Hanım diyordu ki:

"Onu gördükçe ihtiyar memnûn olacak yerde o kadar hiddet ediyormuş ki... O halde niçin gidiyor? Bu kıza yazık değil mi?"

Tevfik Efendi Ahmet Cemil'in gözü önüne geldi. O zayıf, fersude [*solgun*] vücudu hareketten, nutuktan muattal [*konuşamaz halde*], bir yatağa serilmiş, karşısında hal-i tuğyan-ı şebâb [*gençliğin taşkın hali*] ile taze duran genç karısının yanında, vücudunda yegâne hayattan eser gösteren gözleriyle onu yiyerek, bu vücuttan istifade edememek hüsranıyla ona belki adûyane [*düşmanca*], kindarane [*kin güderek*], yaralı bir canavar nigâhıyla

[*gözüyle*] bakarak gördü. Sonra onu bir an evvel mezarda görmek isticaliyle [*acelesiyle*] tetkike gelen oğlunun karşısında hiddetinden o soluk çehre kızarıyor, bir şey söylemek isteyip muvaffak olamayan dudaklar bir raşe-yi hiddetle [*öfke titreyişiyle*] titriyor, o gözlerden ateş çıkıyor, sonra o taze kadın, bu pederinin kâmilen ölmesine muntazır oğul, bu hiddet-i acizenin [*acizce hiddetin*], bu tehevvür-i bîkudretin [*güçsüzce köpürmenin*] karşısında gülüyorlar, alay ediyorlar, güya "Yine kudurdu!" diyorlar. Ahmet Cemil bütün bu teferruatı zihnen tertip ve icat ettikçe dudaklarına bir hiss-i nefret nakaratı gibi "Ah mülevves mahlûk!" cümlesi geliyordu.

Validesinin yalnız son sözüne cevap verdi:

"Evet, İkbal'i ne yapacağız?"

O vakit Sabiha Hanım oturdu. Bir şey yapamamaktan, kızın bedbahtlığına karşı aciz olmaktan mütevellid bir ıztırab-ı nevmîdane [*umutsuz bir ıstırap*] ile ellerini kavuşturdu. Parmakları birbirine giriyor, gözleri mededcûyane [*yardım isteyerek*] Ahmet Cemil'e bakıyordu.

Böyle bir müddet zavallı valide karyolanın yanındaki sandalyede, Ahmet Cemil karşısında minderin kenarına oturarak, mumun sarı, titrek, hafif ziyâsı arasında yekdiğerinin donuk, nîm muzlim [*loş*] görünen çehrelerine bakışarak durdular. İnsanların bazı feveran-ı hissiyat [*duygu kabarması*] devreleri vardır ki küçük bir dakika-yı istihzar [*hazırlık dakikası*] ile başlar. Bu dakikada gözler yekdiğerini istifsar ediyor gibi durur, güya "Ağlayalım mı?" sualiyle bakışır. Bu dakika uzun bir asır kadar hatıralarla mâlidir [*doludur*]. Bu bir dakikada bütün yaralar –henüz taze ve demriz, her biri bir başka hatıranın bürkânçe-yi sûzanı [*küçük yanardağı*]– inkişaf eder. Kalbin binlerce noktalarından birer enîn-i ıztırab [*ıstırap iniltisi*] ile binlerce menfez açılır, türlü şikeste ümitler, zehrâlûd ye'sler [*zehirli umutsuzluklar*], matemgir [*matemli*] hayaller, bütün hayatın o hedaya-yı giryedarı [*ağlamaklı hediyeleri*] –bir kabristanın bezmgâh-ı ervahı [*ruhlar*

meclisi] gibi– feryatlarıyla, giryeleriyle sürüne sürüne buluşurlar. Bir mecmua-yı girîv ve matem [*bağırıp çağırma ve matemler toplamı*]! Yalnız küçük bir dakika. O vakit gözler kapanır; güya şu mahşer-i âlâm [*elemler mahşeri*] üzerine düşmüş bulutlarla mahmul [*yüklü*] bir sema. Artık ağlamak zamanı gelmiştir.

Şimdi bu valide içeride ye'sinden kıvranan kızı için şurada artık zabt-ı nefs etmiyor, ruhunun bütün ihtiyac-ı zahmdârisiyle [*yaralı ihtiyacıyla*] gözyaşlarını salıveriyordu. Ahmet Cemil dudaklarını sıkıyor, validesini görmemek için yere bakıyordu. Nihayet Sabiha Hanım söylemeye başladı. Birinci defa olarak yüreğini boşaltmak, bütün hissettiklerini oraya, ortaya döküvermek istiyordu. O zamana kadar kendisini aldatmak istemiş, kızını bahtiyar zannetmek için cebr-i nefs etmişti. İnsan emellerini tekzib eden [*yalanlayan*] şeyleri hüsn-i tevcihe [*iyiye yormaya*] çalışarak kendisini daima sevgili emeller içinde oyalamakta gecikir. Damadının aleyhine şehadet eden vukuatı hep zihnen tevilat-ı müsaide [*uygun teviller*] ile telakki etmiş, fena gördüklerini iyi görmek için uğraşmıştı, fakat artık mümkün değildi.

Şimdi hepsini söylüyordu. Onu ta ilk gününden beri sevmemişti. Onda tayin olunamaz bir şey duymuş, "Bu adam kızımı mesut etmeyecek" demişti. O küçüklükler, bayağılıklar, bazı insanların kisve-yi maneviyesi [*manevi kisvesi*] gibi bütün vücutları etrafında tayeran eden [*uçan*] hava-yı hasâset [*pintilik havası*] onu ta ilk gününden beri duymuştu. O, yatacak bir yatak, oturacak bir sofra, esvaplarını süpürecek bir mahlûk bulmak, bunları mümkün mertebe ucuz satın almış olmak için evlenmişti. Her gün bir huysuzluğuna, bir kabalığına tesadüf olunuyordu. İyi ütülenmemiş bir yakalık, gömleğinde unutulmuş bir düğme İkbal'i ağlatmak için kifâyet eden sebeplerdi. Daha sonraları evin hizmetinde kusur bulmak, yemek beğenmemek, kahveye itiraz etmek, bir ay içinde bütün bunlar meydana çıkmıştı. Sonra İkbal'i

doğrudan doğruya hedef-i tahkir etmeye başlamış, saçının örgüsüne, gömleğinin biçimine, çarşafının rengine itirazı kendisi için bir süs edinmişti. İkide birde "Bilemiyorsun, bari sokakta gördüğün hanımlara dikkat et!" derdi. Öyle gülüşleri, bakışları vardı ki daima "Ben sizin fevkinizdeyim [*üstünüzdeyim*]. Sizin aranıza düşmekle ne kadar tenezzül etmiş [*düşmüş*] oluyorum!" demek isterdi. Yavaş yavaş İkbal onun yanında hatasını, dûniyetini [*düşüklüğünü*] affettirmek isteyen bir zavallı hükmüne geçmişti. Artık lakırdı söylerken şaşırıyor, yanında bir hareket etmekten sıkılıyor, dayak yemiş kediler gibi büzülüyordu. Bir hikâye nakletmeye gelmezdi. Tashih ve itiraz için o daima kaba kahkahasıyla söze karışır, hikâyeyi yarım bırakırdı. Her şey hakkında hepsinden ziyâde sâhib-i malumat [*bilgi sahibi*] olduğuna kanaati vardı. Kendisine vahşi bir memlekete düşmüş bir mütemeddin [*uygar*] yüksekliğini verirdi. Ahmet Cemil bile onun yanında bir şeyden bahse cesaret edemez olmuştu. Bir kere edebiyattan bahsetmek istemişti. Vehbi Bey kış geceleri Şehzadebaşı kıraathanesinde saz takımında dinleye dinleye ezberlediği gazellerden mürekkep sermayesiyle bahse iştirak etmiş, Ahmet Cemil'i "Zavallı çocuk! Daha aklı ermiyor!" demek isteyen, acıyor gibi bakan gözleriyle sükûta mecbur etmişti. Evin içinde yalnız o vardı. Ötekiler bütün bir alay züyûf [*saçmalık*]!

Sabiha Hanım bu kusurlara evvela ehemmiyet vermiyordu.

"Erkeklerin yüzde ellisinde görülen şeyler, diyordu; fakat daha sonra?"

Şimdi Sabiha Hanım oğluna bakıyor, onun yanında daha sonrasından bahsetmeye cesaret edemiyordu. Fakat artık o kadar ilerlemişti ki tevakkuf etmek mümkün olmadı.

"Daha sonra Seher meselesi başladı" diyordu.

Bu meselenin ismini verdikten sonra bütün teferruatını nakletmek için kuvvet buldu. Bütün bildiklerini, his-

settiklerini oğluna söyledi. Ahmet Cemil bir şeyin mvcûdiyetini zaten hissediyor, fakat tafsilat ve edille [*deliller*] nazar-ı dikkatinden kaçıyordu, yalnız şu son tesadüfe kadar.

Sabiha Hanım:

"Oh, daha ona gelinceye kadar" diyordu.

Seher evvela "Ben oturamayacağım!" diye başlamıştı. Bir gün çarşafını giymiş, ağlayarak eli kapının zembereğinde, ne dışarıya çıkmaya, ne de çarşafını çıkarmaya cesaret edemeyerek, saatlerle orada durmuş, ağzından bir kelime alınamamıştı. Nihayet bir sabah Sabiha Hanım Seher'in Vehbi Beyi mutfaktan iterek çıkardığını, arkasından kapıyı sürmelediğini görmüş, o vakit Seher'i istintak etmişti [*sorguya çekmişti*]. Seher yine bir şey söylemiyor, fakat yalnız ağlıyordu. Sabiha Hanım'a zaten öğrenmek istediği şeyi şu gözyaşları anlatmıyor muydu? Bundan sonra Vehbi Bey utanmak, daha ileriye gitmemek lazım gelirken...

Artık Sabiha Hanım tafsilatı bitiremiyor, "Bir gün..." diye başladığı hatıralara nihayet veremiyordu. Bütün bu vukuat arasında Seher'in sükût-i musırranesi [*ısrarlı sessizliği*], İkbal'in heyet-i hazîne-yi tahammülü [*tahammül hazinesinin durumu*]...

Sabiha Hanım Seher'in kimseye bir şey söylemek istemediği halde İkbal'e ifşa-yı hakikat [*gerçeği ifşa*] ettiğinden emindi. Bir vakitten beri İkbal'le Seher arasında yekdiğerini herkesten ziyâde anlayanlara mahsus bir husûsiyet, sırdarane [*sırdaşça*] bir münasebet vardı. Halbuki İkbal? Ona ne vakit "İkbal neyin var?" denirse, o daima bir sehâbpare-yi girye [*bir parça ağlama bulutu*] ile mestur [*örtülü*] duran gözlerini hayretle kaldırır, "Benim mi?" der, sonra yorgun kirpiklerini indirerek dudakları arasından bir enîn-i ihtizar [*can çekişme inilti-si*] gibi boğuk, deruni sesiyle ilave ederdi: "Hiç!" Kocasına atfolunabilecek bütün kusurları örtmeye çalışıyor, onu validesine iyi göstermek için yalanlar icat ediyordu. Sabiha Hanım yine "Bir gün..." diye başladı.

"Bir gün ne olursa olsun, onu söyletmek için karar verdim. 'Seher'in yine nesi var? Bu kıza bir şey oluyor!' dedim. İkbal'in benzi attı. Bu suale birdenbire cevap veremedi. Sanki bunun cevabı kendisinin bir töhmetini meydana çıkaracakmış gibi şaşırdı. Demek ki..."

Sabiha Hanım bundan bir netice çıkarıyordu. "Demek ki İkbal biliyor, fakat saklamak istiyor" diyordu. O günden sonra hastalığı bilmeyen birisinden hakikati söylemeyerek istiknah-ı maraz etmek [*hastalığı anlamak*] isteyen ihtiyatkâr bir tabip gibi bu valide bedbaht kızının her halini, her sözünü takip etmiş, ondan hastalığının bir parçasını koparmaya çalışmıştı. Fakat İkbal daima mahzun, daima sâkit, evin içinde bir zıll-ı samit [*suskun gölge*] şeklinde tahtalara basmaktan korkarak, validesiyle kardeşine sokulmaktan ürkerek dolaşıyordu.

Sabiha Hanım:

"Nihayet, diyordu. Nihayet babasının hastalığıyla matbaa meselesi çıktı. Dikkat ettin mi? O mesele çıkar çıkmaz nasıl değişti, herkese iltifat ziyâdeleşti. Bilhassa sana karşı bir muhabbet gösterdi. Eski hissetten [*pintilikten*] eser kalmadı, masrafı üstüne aldı, bütün hareketlerinde bir başkalık göründü. Sebep?"

Şimdi bu son sual ile oğlunun gözlerine bakıyor, onu söyletmek için ısrar ederek "Sebep?" diye tekrar ediyordu.

Ahmet Cemil annesinin karşısında o söyledikçe bazen mumun hafif ziyâ-yı rakkâsıyla [*danseden ışığıyla*] titreyerek duvarların üzerinden kaçışıyor, ta orada, türlü münevver rüyalarının sema-yı incilasına [*parladığı gökyüzüne*], o küçük yatağın beyazlıkları arasına sokuluyor görünen gölgelere dalıyor, bazen ta boğazında bir ukde-yi girye [*ağlama düğümü*] ile gözlerini süzerek, iskemlenin üzerinde arasıra dalgalanıyor, mevhum bir zıll-ı müteneffis [*nefes alan gölge*] gibi şişiyor, kabarıyor, kâmilen uçuyor görünen, daha sonra birden yine toplanarak küçülen, zayıflaşan, ağlamış gözleriyle, solmuş çehresiyle,

bütün heyet-i meyusanesiyle [*umutsuz görünüşüyle*] duran annesine bakıyordu.

Ta şu muhaverenin bidayetinden [*konuşmanın başından*] beri o annesinin söylediklerini uzaktan, bir komşu evinden gelen nevhât-ı matem [*matem ağıtları*] gibi parça parça dinliyor, gölgelerin ihtizazatına [*titremelerine*], validesinin vücudundan yükselen zıll-ı hayale [*hayal gölgesine*] dalarak güya bir uyku içinde düşünüyordu. "Bir gün..." mukaddimesiyle başlanan o bînihaye [*sonsuz*] vukuat kendisinin düşünceleriyle karışıyor, bulanmaya başlayan zihninin içinde bir telatum [*çalkantı*] husule geliyor, arasıra bulutlarla mahmul bir semada gizli bir güneşten ferceyab-ı firar olarak [*kaçarak*] koşuşan ziyâ parçaları gibi zihninin telatum-i sehâibi [*bulut çalkantıları*] üzerinden bir fikr-i avare geçiyor, ta derinlerde bir lem'a-yı hatıra [*hatıra parıltısı*] uyanıyor, sonra yine bütün bu şeyler güya dimağının güneşi sönüyormuşçasına zulmetlere boğuluyor; o vakit işittiklerini anlamamaya, düşünmek istediklerini toplayamamaya başlıyor, şakaklarının arasında bir kasırga dönerek bütün bu küçük telatumgâh [*çalkantı yeri*] içinde bulduklarını çeviriyor, gayr-i kabil-i mukavemet [*direnilmez*] bir devranın mahkûm-i câzibesi [*cazibesinin mahkûmu*] ederek çekiyor, döndürüyor, kıvırıyor, daha sonra bu mücadelenin kendisi de bîtüvan-ı metaibi [*yorgunluktan güçsüz*] kalarak, bu kasırga içinde bütün o enkaz-ı efkâr [*düşünce yıkıntıları*] kırılmış, parçalanmış, saçılıyor, yerlere serpiliyordu. "Bir gün..." Ahmet Cemil yine silkinerek dinlemek ister, bir müddet hikâyeyi takibe muvaffak olurdu. Fakat bir aralık validesinin bir sözü gider, zihninin içinden bir hatırayı tırmalayarak uyandırırdı. "Ah! Evet, bir gün..." O da tahattur ediyordu.

"Hatırına geliyor mu? Bir gün İkbal'i ihtiyarın evine göndermiştik. O gece orada kalmıştı. İlk önce her gidişinde güzelce avdet ettiği [*döndüğü*] halde o gün hasta gibi gelmişti. İşte o gidiş son gidiş oldu. Ondan sonra

İkbal'i oraya göndermek kabil olamadı. Ben ısrar ettikçe "İhtiyar memnûn olmuyor. Gittiğimizi istemiyor, beyin babasıdır. Ne isterse yapsın, fakat ben gidemem" diyor. "Sebep?"

Sabiha Hanım yine o nigâh-ı istifsarıyla [*soru bakışıyla*] oğluna bakıyor, onu söyletmek için ısrar ederek ilave ediyordu: "Sebep?"

Ahmet Cemil "Ah mülevves [*pis*] mahlûk!" diyordu. Ayağa kalktı, annesinin yanına kadar gitti, yanı başında diz çöktü. Şimdi Sabiha Hanımın gözleri yine bir ihtilac-ı şedîd [*şiddetli kasılma*] ile kapanıyor, perişan yaşlar kirpiklerinin ucunda yine dolaşmaya başlıyordu.

"Peki anne, İkbal'i ne yapacağız?" dedi.

Bu sual üzerine ikisi de sükût ettiler. Şu noktada bu iki kalp bütün acılarıyla güya yekdiğerine sarılmışlardı. İkisinde de aynı ihtiyac-ı tedbir "Ne yapacağız?" diyordu.

Sabiha Hanım nihayet gözlerini kaldırdı, ellerini oğlunun omuzlarına koydu, hastadan kat'-ı ümid eden [*umut kesen*] bir ye's-i amik [*derin umutsuzluk*] ile baktı: "Hiç!" dedi.

Hiç! Hiç! Sahi mi? İkbal'i o pençe-yi kahırdan [*kahır pençesinden*] kurtarmak için hiç bir vasıta yok mu? Ahmet Cemil buna inanamıyor, kardeşini öldüren o musibetin bir çare-yi tamiri bulunamayacağına kanaat edemiyor, şimdi kenarları yanan gözleriyle annesine bakıyordu. Hiç, öyle mi? Demek İkbal'i kurtarmak için bir şey yapamayacaklar; onu böyle içeride, odaların âgûş-i tenhaisine [*yalnız kucağında*] iltica ederek ağlamakta, ye'sinden kıvranmakta berdevam [*devam eder halde*] bırakacaklar, öyle mi?

Sabiha Hanımın gözleri artık kuruydu. Derin, sabit, nevmid [*umutsuz*] bir nazarla Ahmet Cemil'e bakıyordu. Şimdi hatırından bir çare, yalnız bir çare geçiyordu. Ahmet Cemil de onu düşünüyordu. O çarenin ismini söylemeksizin miknatısî [*manyetik*] bir münakele-yi efkâr [*fikir akışıyla*] ile ikisi de aynı düşünce ile meşgul olduklarını anladılar. Sonra Ahmet Cemil dudaklarının arasından

"Öldürmekle müsavi [*eşit*]!" dedi. Bunun bir çare-yi necat [*kurtuluş çaresi*] olmadığına kanaati vardı. Zihnen "Başka bir tedbir, onu büsbütün kurtaracak başka bir deva bulmalı!" diyordu.

Ahmet Cemil odasında yalnız kaldığı vakit ayaklarının altında bir dünya parçalanmış gibi hemşiresinin hayat-ı şikestesi [*kırık hayatı*] karşısında çaresizlikten, bir şey yapamamaktan mütevellid bir fütur-i amik [*derin bezginlik*] ile yatağının kenarına oturdu. Orada gayr-i müteharrik [*hareketsiz*], kolları sarkmış, gözleri boş bir nazarla odanın mübhem bir köşesine dikilmiş durdu.

Şimdi bu izdivacı düşünüyor, bütün tafsilat-ı masebakı [*geçmişteki ayrıntıları*] icmal ediyor, bu izdivacın nasıl vücuda geldiğini, bu neticenin ne yolda esbab [*sebepler*] ile tevellüd ettiğini tahlil ediyor, bunda bir mesuliyet mevcut ise onun kime aidiyeti lazım geleceğini bulmak istiyordu.

O zaman pek bîkayd [*kayıtsız*] davranmamış mıydı? Hemşiresinin intihab olunacak [*seçilecek*] refik-i hayatı [*hayat arkadaşı*] tamamen öğrenmek, tanımak için bir ihtiyatta bulunmuş muydu? Matbaada iki sigara dumanı arasında Ahmet Şevki Efendinin fikrinde doğuveren bu mesele-yi izdivacın öbür iki haftalık tarih-i mukaddematı [*geçmişi*] bütün ihtiyatsızlıklarıyla, kayıtsızlıklarıyla hatırına geliyordu. Matbaada bir yazıhanenin kenarında kimsenin işitmesinden ihtirazen iki üç dakika süren muhavereciklerle hemen bitirivelirmiş olan bu izdivaç işte bugün şu neticeyi vermişti. "Ahmet Şevki Efendi, budalanın biri!" diyordu. Sonra birden kalbini bir şey, yakıcı bir şey burdu. Ahmet Şevki Efendinin zevzekçe manidar bir vaziyetle "Matbaa ihtiyarındır" dediği hatırına geldi. Ahmet Cemil bu fikri zihninden defetmek, onu düşünmemek, idare memurunun yuvarlak heyetiyle o sırıtkan yüzünü görmemek için cebr-i nefs etti [*kendini tuttu*]. Fakat şimdi o fikir beynine musallat olmuş, oradan çıkmamak istiyor, "Bu mesuliyet sana ait!" diyordu. Ahmet

Cemil bir hasm-ı mevhum [*mevhum bir düşman*] ile mücadele edercesine bu fikirle cenkleşiyordu: "Ben o meselede matbaayı düşündüm mü? Bilakis onun için bir soğukluk duymadım mı? Ahmet Şevki Efendi ondan bahsedince hatta kalben hiddet etmedim mi?" diyordu. Fakat o fikr-i musallat [*musallat olan fikir*] şimdi idare memurunun sima-yı tıraşidesine [*tıraşlı simasına*] temessül ederek [*benzeyerek*] bir suret alıyor, geniş bir hande-yi istihza [*alay gülüşü*] ile dişlerini göstererek sırıtıyor, kudurtucu bir nazar-ı remzkâr [*rumuzlu bir bakış*] ile bakarak "Acaba? Sahi mi? Emin misin?" diyordu.

Bu fikr-i musallatla mücadele-yi derunisinden [*içindeki mücadeleden*] Ahmet Cemil mağlup, makhur [*kahrolmuş halde*] çıktı. Bu izdivaçta kendisine büyük bir hisse-yi mesuliyet terettüb ediyordu [*sorumluluk düşüyordu*]. Bu hakikat kabil-i inkâr değildi. Ahmet Cemil kendi kendisine verdiği bu hükm-i dehhaşın [*dehşetli hükmün*] altında eziliyordu. Bir noksani-yi tenevvür [*aydınlanma eksikliği*] içinde eşkal-i mübheme [*belirsiz şekiller*] gibi görünen küçük kitap hücrelerine, duvarda melûlane [*melul melul*] sallananan haritaya, yazıhanesinin üstünde mektep arkadaşlarının –Heyhat! O mesut hayat-ı mektep dostlarının– bir yelpaze teşkil eden resimlerine güya "Beni siz de mesul mü telakki ediyorsunuz? Beni siz de mahkûm mu ediyorsunuz?" sual-i istimdadkâranesiyle [*yardım isteyen sorusuyla*] baktı. İfrata, her şeye mezceylediği [*karıştırdığı*] mâfevkalhakikaya [*gerçeküstü duruma*] şu dakikada her vakitten ziyâde mağluptu. Artık kendisine sıfat-ı mahkûmiyetle [*mahkûmluk sıfatıyla*] bakmaya nefsini mecbur ettikten sonra adeta aleyhine hizmet edecek bütün tafsilatı tezyin ve takviyeye [*süsleyip güçlendirmeye*] özendi. Şimdi kendisine karşı hasmane [*düşmanca*] tetkik-i mesele ediyor [*meseleyi inceliyor*], mesuliyeti kâmilen [*tümüyle*] yüklenmek için sebepler buluyor, "Sensin, bütün sebep sensin!" diyor, henüz kalbinde hafif bir seda-yı müdafaa ile tebriyeye [*aklanmaya*]

çalışan hissi zihnen tekrar ettiği bu nakarat ile tamamen iskata [*susturmaya*] uğraşıyordu. Bir aralık bu hükme daha ziyâde kuvvet vermek için "Hatta..." dedi.

Hemşiresinin bir yabancıya kesb-i irtibattan [*ilişki kurmaktan*] hissettiği kıskançlığın, o haftalarca süren ve hiç bir vakit tamamıyla zail [*yok*] olmayan eza-yı derûnun [*yürek eziyetinin*] biraz intıfapezir olmasından [*sönmesinden*] sonra bir matbaa sahibi olmak ihtimalini kesb-i kuvvet etmiş [*kuvvetlenmiş*] görerek kalbinde inkişaf eden [*açan*] ezhar-ı hülya [*hayal çiçekleri*] tamamıyla hatırına geldi. Matbaada yalnız kaldığı geceler nâgehan [*ansızın*] bir müsveddenin ortasında kalıvererek düşüncelerine bir zemzeme-yi sâkite [*suskun mırıltı*] ile demgir olan [*dem tutan*] o yalnızlığın arasında şu matbaada bir gün her zamanki mevkiinden başka bir mevki tutacağını düşünmemiş miydi? Daha sonra ihtiyarın musabiyeti [*başına gelen hal*] üzerine evvela en iyi hisleri uyanmıştı; ihtiyara acımış, enistesi için duymaktan hâli [*uzak*] kalamadığı hiss-i nefrete [*nefret hissine*] biraz daha vüsat [*genişlik*] vermiş, Hüseyin Baha Efendinin çekilmesine nazar-ı nâhoşnudi ile [*olumsuz gözle*] bakmış, Ali Şekip'in muharrirliğe veda ederek bir dükkâncılığa tenezzülünü bir fecia hükmünde telakki etmişken [*algılamışken*] ta kalbinin derinliklerinde, hafi [*gizli*] köşelerinde bütün bu şeylerin altından bir şükûfe-yi emel [*emel çiçeği*] çıkacağına itimaden [*güvenerek*] gizli gizli gülümser bir ümid-i muhtefi [*gizli ümit*] değil miydi? Dèmek o gözler, hisler, onlar hepsi yalan, hepsi sahteydi. Yavaş yavaş o hande-yi ümid [*umut gülüşü*] meyyal-i inhisaf [*batmaya eğilimli*] küçük bir nur şeklinde parlarken gittikçe ittisa etmiş [*genişlemiş*], bulutlardan sıyrılan bir sabah güneşi gibi şaşaa-yı incilasıyla [*parlak şaşaasıyla*] bütün o muzlim [*karanlık*] sehâib-i hissiyatı [*duygu bulutlarını*] dağıtarak kalbini emvâc-ı envârıyla [*nur dalgalarıyla*] boğmuştu. Şimdi artık Ahmet Cemil saklayamıyor, kendisine adeta –âmal-i menfaatcûyânesine [*çıkarcı emellerine*] birçok

hissiyat-ı güzide-yi insaniyeti [*insanlığın seçkin duygularını*] feda etmiş– bir kötü mahlûk nazar-ı müteneffiriyle [*nefret eden bakışla*] bakıyordu.

Doğruldu, bir azab-ı müthiş [*müthiş bir azap*] boğazını sıkıyor, başını bir mengene içinde parçalıyordu. Biraz hava almak istedi. Karanlıkta kalırsa daha iyi düşüneceğini, zulmetten tereşşüh eden [*sızan*] bir âramiş-i vehm-i ademle [*yokluk düşüncesi dinginliğiyle*] biraz müsterih olacağını [*rahatlayacağını*] tahmin ederek mumu söndürdü. Odasının penceresini açtı. Gecenin donuk reng-i siyahı içinde mütehaşşid [*yığılmış*] birer kütle-yi zalâm [*karanlık kütle*] şeklinde daha siyah, daha kesif [*yoğun*] görünen komşu evlere, yakın duvarlara baktı. Bu siyahlıklar yutmak, ratîb [*rutubetli*] bir nefes-i makber [*mezar nefesi*] gibi simasına barid [*soğuk*], müncemid [*donuk*], mematzede [*ölüm vurgunu*] dudaklarla raşebahş [*titretici*] bûseler konduran bu reng-i bîhayatı [*hayatsız rengi*] kâse kâse, tesliyetsaz [*teselli edici*] bir nûşâbe-yi adem [*yokluk içkisi*] gibi kana kana içmek istedi. Ciğerleri, güya nefes-i semûm [*zehirli nefes*] ile yanan ciğerleri bu kevser-i zalâmdan [*karanlık kevserinden*] bir hazz-ı baran [*yağmur hazzı*] hissediyordu.

"Şimdi ne yapmalı?" diyordu. Yarın yine bir ecîr [*ücretli*] sıfat-ı zelilanesiyle [*düşkün sıfatıyla*] o matbaaya gidecek, o adam için çalışacak, hiç bir şeye vâkıf değilmişçesine ona gülmek için cebr-i nefs edecek [*kendini tutacak*] değil mi?

"Lakin matbaada belki onun kadar benim de hakkım var!" demek istedi. Bu fikirle kuvvet bulmaya çalışıyordu. Fakat heyhat! Artık hakikati tezyin edemiyor [*süsleyemiyor*], gözünün önünde tamamen tecellîye başlayan zillet [*düşkünlük*] mevkiinin üzerine münevver bir sütre-yi şiir [*şiir örtüsü*] çekemiyordu.

Burada, pencerenin kenarında gözlerini bu zulmetlerle doldurarak, bîpâyân [*sonsuz*] bir umk-i siyah [*siyah derinlik*] şeklinde imtidâd eden [*uzayan*] bu fezanın si-

nesinden çıkan sükûta benzer uğultuyu dinleyerek ötede beride bu saf zemin-i zulmet [*karanlık zemin*] içinde birer sarı leke şeklinde parıldayan münevver pencerelerden, birkaç muhtecib [*utangaç*] ziyâ parçalarından fekk-i nazara [*gözünü ayırmaya*] çalışarak artık gözlerinin önünde dehhaş [*dehşetli*], vesî [*geniş*] bir uçurumun ka'rnâyab [*dipsiz*] menfez-i haşyetini [*korku menfezini*] açarak kendisini yutmaya müheyya [*hazır*] olduğunu görüyordu.

O vakit korkunç, kâbuslarla mahmul [*yüklü*] rüyalar arasında bir boşluk içine düşüyormuş, bitmez tükenmez bir sukut-i bîinsafane [*insafsızca bir düşüş*] ile yetişilmez, bulunmaz bir derinliğe iniyormuş gibi içinde bir şey duydu. Matbaada artık saât-ı mesaisine [*çalışma saatlerine*] bir emel-i ruhperverin [*ruh besleyici bir emelin*] iştirak edemeyeceğine [*katılmayacağına*], bilakis orada kendisini nefret ettiği bir adamın esiri sıfatında görmekten men'-i nefs etmek [*kendini men etmenin*] mümkün olamayacağına emindi. Bu neticeyi ta ilk gününden beri mechul bir his kendisine haber vermekten hâli [*uzak*] kalmadığı halde o gitmiş, ailesinin servet-i yegânesini [*biricik servetini*] o mülevves [*pis*] matbaanın dişlerine atıvermişti. Şimdi hatasının ehemmiyeti bir fikr-i ifratperverî [*aşırılık düşüncesi*] ile zihninde büyüyor, bir cinayet dehşetini alıyordu.

Bundan sonra ne yapacak? Biraz evvel hemşiresinin def'-i musibeti [*musibetini defetme*] çaresini ararken bir hükm-i idam [*idam hükmü*] sukut-i baridiyle [*soğuk düşüşle*] düşen bir kelime suya düşen bir taş parçası gibi ağır ağır, güzergâhını yararak, gayr-i kabil-i ric'at [*geri dönülmez*] bir sukut [*düşüş*] ile kalbinin en derin noktalarına kadar, türlü emelleri ezerek, hülyaları parçalayarak iniyordu: Hiç!

Evet, hiç! Bundan sonra hepsine veda etmek, bir aralık buhar-ı sekr-i şiirle [*şiirin sarhoşluk buharıyla*] bulanan

gözlerinin önünde tereffüünü [*yükselişini*] gördüğü kaşane-yi emelin [*emel kaşanesinin*] artık kenar-ı enkazına [*enkazının kenarına*] oturup uzun bir nazar-ı hirmân [*mahrumluk gözü*] ile matemini tutmak lazım geliyordu.

Ya Lamia? Ya eseri?

O zaman güya kalbinde bir kuvvet-i hafiye [*gizli güç*] bir hâb-ı girandan [*ağır uykudan*] silkinerek uyandı. Bu iki hatıra birden damarlarının içinde bir seyyâle-yi ateş [*ateş akıntısı*] tutuşturdu. Gözleri ötede beride bir zemin-i siyah üzerine serpilivermiş sarı leâl-i hande [*gülüş incileri*] şeklinde ışıldayan nücûma [*yıldızlara*] bakıyor, bunların arasından şahid-i hülyayı [*hayal dilberini*] bir ebr-i tâbân [*parlak bulut*] gibi görüyordu.

Evet, Lamia ile eseri. O zaman ellerini uzattı; karanlıkta, minderin üzerinde bir eda-yı melûl ve muhtazır [*melul ve can çekişen bir eda*] ile serilen o defterciği, o enis-i âmali [*emellerinin can dostunu*] araştırdı. Onu yarası bağlanacak, kırık kanadı sarılacak mecruh [*yaralı*] bir güvercin gibi okşayıcı, öpücü bir el tuttu. Karanlıkta yazıları görmeyerek yaprakları çevirdi, son sahife olacağını tahmin ettiği yaprağa kadar geldi. Orada o iki kelimeyi, o beş sıfırı bir vehm-i ruyetle [*görüş vehmiyle*] tekrar gördü. Lamia! Şimdi onun hatırasıyla bütün metanet-i tab'ı [*tabiatındaki sağlamlık*], bütün azm-i mesaisi [*çalışma azmi*] canlandı. Şurada – elinde bu defter-i şiir, kalbinde kesif bir zulmet-i hissiyat [*duygu karanlığı*] içinde yalnız bir ferr-i ümid [*umut ışığı*] karşısında bîpâyân bir feza-yı adem [*yokluk fezası*] şeklinde imtidâd edip [*uzayıp*] giden şu sema-yı siyahı [*siyah gökyüzünü*] istişhad ederek [*tanık getirerek*] Lamia'ya malik olmak için kendi kendisine yemin etti.

Bu dakikada Ahmet Cemil artık tamamen ittihaz-ı karar etmişti [*kararını vermişti*]. Ne olursa olsun, mademki muvaffakiyet-i hayatı [*hayatındaki başarı*] onunla kaim [*mümkün*], bu matbaaya temellük etmek [*sahip*

olmak] için sabredecek! Bütün evham-ı hissiyatına [*his kuruntularına*] galebe ederek yarın yine matbaaya gidecek, yine çalışacak, her şeye tahammül edecek, ta ki...

* * *

Ahmet Cemil artık yatağına girmek için acele ediyor, bu son karar üzerine uyumak istiyordu. İki eliyle defteri dudaklarına çekti, gözlerini kapadı. O gayr-i mer'i [*görülmez*] kelimeciklerle sıfırları uzun bir bûse ile öptü. Bu leyl-i muzlimin [*karanlık gecenin*] sine-yi mahufundan [*korkunç sinesinden*] sanki bir nefes çıktı, Ahmet Cemil'in şu bûse-yi aşkını [*aşk busesini*] bir mevce-yi siyah [*siyah dalga*] içinde tes'id etti [*kutladı*].

Ahmet Cemil ekseriya çok düşünceli zamanları takip eden derin uykulardan biriyle uyuduktan sonra sabahleyin kendisini tamamen iade-yi sükûn etmiş [*sakinleşmiş*] buldu. En evvel İkbal'i düşündü. "Şüphesiz, geceki tuğyan-ı asab [*sinir krizi*] geçmiş olacak!" diyordu. Akşam hemşiresine iade-yi saadet edebilmek [*saadetine kavuşması*] için hiç bir imkân tasavvur edemezken bu sabah belki şu iki kalbi yekdiğerine takrib edebilmek [*birbirine yaklaştırabilmek*] mümkün olacağını düşünüyordu. İkbal'i bu sabah daha sakin bir nazarla [*gözle*] tetkik etmek, ihtimal biraz söyletmek için karar vermişti. Hemşiresine "Sen şu noktadan mecruhsun!" demeksizin, onun nev'-i bedbahtisini [*bedbahtlık türünü*] tayin etmeksizin tedavi etmek istiyordu. Hastanın pîş-i nazarında [*gözünün önünde*] meydana çıkarılıveren emraz [*hastalıklar*] kadar tedavisi müşkül şey olmayacağını bilirdi.

İnsanlar tesirat-ı muhitenin [*ortam etkilerinin*] ne kadar esiridirler! Muzlim [*karanlık*] bir gecenin şu sabah-ı münevveri [*aydınlık sabahı*] bütün bekaya-yı melalini [*melalinin geri kalanlarını*], bütün telkinat-ı ye'sini [*umutsuzluk telkinlerini*] silmişti. Şimdi perdenin açık kalmış bir kenarından hafif bir güneş dalgası girerek Ahmet Cemil'in

karyolasının kenarına kadar mail [*meyilli*] bir sütun-i mütelatim [*çalkantılı bir sütun*] şeklinde düşüyor, hava ve ziyâdan mürekkep bir şelale gibi yüz binlerce toz parçalarından, ince kıllardan, öbür odanın donuk havasında görülemeyen gayr-i kabil-i tadad ve tayin [*sayılamayan ve belirlenemeyen*] zerrelerden mürekkep şinaverleriyle [*yüzücüleriyle*], rakkâseleriyle dalgalanıyor, bu odanın sükûn-i sabahı [*sabah sakinliği*] içinde bir lerziş-i mesti-yi hayat [*hayat sarhoşluğunun titremesi*] uyandırıyordu. Ahmet Cemil yazıhanesinin köşesine, bacakları sallanarak oturmuş, sigarasının dumanlarıyla bu sütun-i mütelatimin [*çalkantılı bir sütunun*] oyunlarını seyrediyordu.

Bazen ağız dolusu duman püskürerek, bazen küçük küçük hamlelerle halkalar salıvererek, arasıra bir makaradan iplik boşanır gibi ince bir hatt-ı rakkâs [*raks edici hat*] çıkararak bunları süzgün gözleriyle takip ediyordu. Bu bulutçuklar, halkalar, şeritler evvela odanın bîhayat [*hayatsız*] görünen havasında fersiz bir beyazlıkla nokta-yı teveccühünü [*yöneleceği noktayı*] tayin edemeyerek müteredditane [*ikirciklenerek*] sallanıyor, sonra o sütun-i münevverin [*aydınlık sütunun*] câzibe-yi telatumu [*çalkantı cazibesi*] bir halkanın kenarına ilişiyor, suya düşmüş bir ince kâğıt gibi o duman tabakasının üzerinden perişan bir dalga geçiyor, güya ensicesi [*dokuları*] çözülüyor, parça parça dağılıyor, daha sonra üzerine bir bulut gölgesi isabet etmiş bir kar satîhası [*sathı*] şeklinde bir donukluk bırakıyor, o vakit o yüz binlerce şinaverlerin [*yüzücülerin*], rakkâselerin her an mütebeddil [*değişen*] raks-ı mütemevvicinde [*dalgalı raksı*] daha seri, daha tarabnak [*neşeli*] bir faaliyet, taze bir buhran-ı hayat [*hayat buhranı*] uyanıyordu.

Böyle bulutlar halkalara karışarak, uzun bir şeritin içinde ufak bir ihtizaz-ı nefesle [*nefes titreyişiyle*] bir kasırga şeklinde süzülüp sarılarak o güneşin bütün hava-yı muhiti [*ortamın havasını*] bel'e etmek [*yutmak*] isteyen telatumgâhına doğru çekilip gidiyorlardı.

Bu oyun, sabah güneşinin şu sahne-yi sihrâmizi [*sihirli sahneyi*], şu mütelatim [*çalkantılı*] zemin-i münevver [*aydınlık zemin*], o yüzbinlerce zerratın raks-ı mestanesi [*zerrelerin sarhoşça raksı*], odasına bînihaye [*sonsuz*] bir şelale-yi neşve [*neşe şelalesi*], coşkun bir sütun-i ab [*su sütunu*] şeklinde akan bu tuhfe-yi şems [*güneşin hediyesi*] Ahmet Cemil'de şimdi bir meyl-i hoşbîni [*iyimserlik isteği*] uyandırıyor, her şeyi kabil-i tamir ve ihya [*tamir olunup yaşatılabilen*] zannettiren bir his peyda ediyordu. İri, suya düşmüş bir taşın kenar-ı nokta-yı sukutunda [*düşüş noktasının kenarında*] büyüye büyüye açılmış bir daire şeklinde, vasi [*geniş*] bir halkanın ortasından küçük, zarif, sevimli bir çocuk bileziği çırpınarak geçerken Ahmet Cemil bu sabahki meyl-i asabına [*sinirlerinin meyline*] göre bir felsefe icat ederek kendi kendisine "İnsan bedbahtlığının, bahtiyarlığının mucididir. İkbal her şeyi iyi tarafından gösteren bir nokta-yı nazara [*bakış açısına*] vaz'-ı nefs etsin [*kendini koysun*], mesut olur" diyor, daha sonra "Fakat onu o noktaya getirebilmeli" mütalaa-yı mütemmimesini [*tamamlayıcı görüşünü*] ilave ediyordu.

Yazıhanesinin köşesinden atladı, kapısını açtı, laubali bir ses takınarak kapısından bağırdı:

"Anne! İkbal'e söyle de buraya gelsin."

Doğrudan doğruya İkbal'i çağırmaya cesaret edemiyordu. İkbal henüz kendi odasındaydı. Sesini işitince sofaya çaktı. "Beni mi istiyorsunuz ağabey?" dedi. İkbal'in ağzında daima latîf bir hüccet-i muhabbet [*sevgi belgesi*] gibi çocukluğa mahsus eda-yı saf [*saf eda*] ile tekerrür eden [*tekrarlanan*] bu "ağabey" hitabı bu sabah Ahmet Cemil'in kalbini ruhperver [*ruh besleyen*] bir hararet-i safvetle [*temizlik hararetiyle*] teshin etti [*ısıttı*].

"Odama gelir misin İkbal? Bu sabah sana iş çıktı" dedi.

Ne kadar zaman geçmişti ki hemşire ile birader arasında bir gömlek tamiri yahut noksan bir düğme ikmâli [*tamamlanması*] kabilinden bir iş çıkmamıştı. Belki izdivacından beri birinci defa olarak kardeşinin bir işini yap-

maya vesileyab olduğuna [*vesile bulduğuna*] sevinerek İkbal "Sepetimi alayım, şimdi geliyorum" dedi.

Bir dakika sonra elinde sepetle Ahmet Cemil'in odasına geldi. Onun tamir edilecek birçok şeyleri birikmişti. İkbal'i mümkün mertebe yanında ziyâde alıkoymak için ilikleri bozulmuş gömleklerini, astarı sökülmüş ceketini, kenarı ayrılmış mendilini önüne döktü.

Evvela İkbal bu davetle gece nâtamam [*yarım*] kalan vaka arasında bir münasebet olacağına hükmetmiş, onun sesini işittiği zaman kalbi çarpmıştı. Fakat bu muhtac-ı tamir [*onarılmaya muhtaç*] şeyler önüne yığılınca müsterih oldu [*içi rahatladı*].

Ahmet Cemil yazıhanesinin üzerinde sürüklenen bir kitabı aldı, ta minderin öteki ucuna, hemşiresinin karşısına oturdu, fakat tesadüfen açıverdiği sayfa çevrilmiyor, bitmiyordu. Gözleri kitabın üzerinden kayarak İkbal'in soluk çehresine in'itaf ediyordu [*dönüyordu*]. Bu sabah genç kadının sima-yı hazîninde [*hüzünlü simasında*] mesâibe [*musibetlere*] tahammül için karar vermiş olanlara mahsus bir sükûn-i melûl [*melulca bir sakinlik*] vardı. Gece bir tuğyan-ı medîd [*uzun bir kabarış*] ile boşanan gözyaşlarından sonra asabı gerilmiş, gevşemiş, gözlerine bir sakin donukluk gelmişti. Üzerinden müthiş bir fırtına geçmiş sema gibi çehresinde bir yorgunluk eserinden başka bir şey yoktu. Ahmet Cemil kardeşini şu hal-i hazîniyle [*hüzünlü haliyle*] pek güzel, bir şi'r-i melal [*melal şiiri*] ile güzel buldu. Eniştesi için "Nasıl oluyor da buna hiyanet ediyor?" diyordu.

Bir aralık "İkbal" dedi. İkbal gözlerini kaldırdı.

"Ne kadar zaman oluyor ki seninle şöyle karşı karşıya bulunmadık."

Genç kadının dudaklarında hafif bir reng-i tebessüm [*gülümseme rengi*] uçtu, gözlerini indirdi. Şimdi Ahmet Cemil'i öyle, yüzüne bakmayarak dinlemek istiyordu.

O kesik kesik, cesaret buldukça ilave ederek aynı tarz-ı lisanı takip etti [*konuşma tarzını sürdürdü*]:

"Bir kız evlendikten sonra bütün muhabbetinin kocasına inhisar edeceğini [*verileceğini*] zaten bilirim. Fakat inanır mısın İkbal? Enişteme o kadar merbutiyetine [*bağlılığına*] son derece memnûn olmakla beraber bize biraz, küçük bir hisse-yi muhabbet [*sevgi payı*] tefrik etmiyorsun [*ayırmıyorsun*] zannediyorum. Bak, cevap vermiyorsun. İşine gelmiyor değil mi?"

İkbal acı bir hande [*gülüş*] ile tekrar gözlerini kaldırdı. Şu dakikada zihninden geçen şeyi dalgın dalgın yüzüne dikilen bu gözler Ahmet Cemil'e kemal-i vuzuhla takrir ediyordu [*açıkça anlatıyordu*]. İkbal'in bu dakikada zihninden şu sözler geçiyordu.

"Ne demek istediğini anlıyorum ağabey. Bu mudhikeye [*komediye*] ne lüzum var? Bana yavaş yavaş bir şey söyletmek istiyorsun. Seni temin ederim ki son nefesimi hiç bir şey söylememekle vermek azmindeyim. Beni bahtiyar edebilmek için elinizde bir vasıta yok. Bugün hakikat olanca dehşetiyle ta kalbimin üzerinde duruyor. Onu koparıp çıkarabilmek için hiç birinizin elinizde kuvve-yi kafiye [*yeterli güç*] yok."

Ahmet Cemil mecra-yı lisanını [*konuyu*] birden tebdîle [*değiştirmeye*] lüzum gördü. Bu nazar-ı manidarın [*manalı bakışın*] karşısında daha ziyâde muhafaza-yı nikab edemeyeceğini [*örtüyü tutamayacağını*] anladı. Bu defa ta yanına sokuldu: "Latîfe ediyorum" dedi. Daha sonra "İkbal, müsaade edersen seni bir parça muaheze edeceğim [*çıkışacağım*]" dedi.

İkbal hayretle baktı:

"Evet, muaheze edeceğim. Sen kocanı bir kadının sevmesi lazım geldiği gibi sevmiyorsun. Kindarane [*kin güderek*]..."

Biraz tevakkuf ederek [*duraksayarak*], gülerek ilave etti:

"Hatta âşıkane seviyorsun..."

İkbal gözlerini kaldırmayarak bu mütalaayı [*görüşü*] cerhetmek [*çürütmek*] istedi:

"Asıl şimdi latîfe ediyorsunuz ağabey. Ben bilakis eniştenizi sadıkane, sakinane bir muhabbetten başka bir hisle sevmiyorum."

Ahmet Cemil güldü:

"Beni aldatmak istiyorsun yahut kendin aldanıyorsun kardeşim. Dün akşam niçin ağlıyordun bakayım? Babasına gittiği için değil mi? Bak, onu babasının evinden bile esirgiyorsun. İstiyorsun ki onun üzerinde hiç kimsenin, hatta babasının bile bir hakk-ı tasarrufu [*tasarruf hakkı*] olmasın, o sana münhasıran [*sadece*] sana ait olsun. Sonra bu aşk-ı hodkâmın [*bencil aşkın*] tahammül edemeyeceği ufak bir şey gördüğün zaman ona adavet [*düşmanlık*] etmeye başlıyorsun, düşman oluyorsun. Zaten aşka kin kadar yakın bir his yoktur. Artık gözyaşlarını salıveriyorsun, kendine bir matem icat ediyorsun. Zaten kadınların hepsinde mevcut bir telezzüz-i bedbahti [*bedbahtlıktan zevk alış*] ile kendini zorla mesut görmemeye çalışarak, o acılıktan adeta bir lezzet duyarak kendine yazık ediyorsun."

İkbal şimdi elindeki işini dizlerinin üzerine bırakmış, biraderini kemal-i hayretle dinliyor, kendisinin bu suretle telakki edilmesine ağlamak isteyerek bakıyordu. Ahmet Cemil bu nazardan [*bakıştan*] büsbütün sıkıldı, hemşiresinin bedbahtisini [*bedbahtlığını*] onun önünde kendisini böyle bir müdekkik-i esrar-ı ruh [*ruh sırlarını inceleyen*] sükûn-i demiyle [*soğukkanlılığıyla*] teşrih ediyor [*açıyor*] görmekten utandı, devam edemedi. O zaman İkbal gözlerini süzdü, acı bir hande ile:

"Lakin yanılıyorsunuz" dedi, "ben kendimi hiç bedbaht bulmuyorum. Dün gece ağlayışıma sûi [*kötü*] mana vermişsiniz."

Ahmet Cemil'in dudaklarının ucuna kadar geldi:

"O halde dün gece ben odadayken niçin onun gelmesinden korkuyordun?"

Bunu söylemek istemedi; İkbal'in söylememek istediği şeyleri zorla ağzından koparmak müfid [*yararlı*] olmaktan ziyâde muzır [*zararlı*] olacağına kani idi [*kanaatindeydi*].

Zaten İkbal bu bahsin devamına müsaade etmek niyetinde değil gibiydi, zihni yalnız elindeki işiyle meşgulmüş gibi eline yeni aldığı bir gömleğe bakarak:

"Aman ağabey, bu ilikler büsbütün bozulmuş; bunu nasıl giyiyordunuz? Ben bunları alayım da akşama kadar yaparım" dedi.

Bu bir nevi "Bahsi burada bırakalım" demekti. Ahmet Cemil ayağa kalktı, "Fakat bitirmek için kendini çok yorma, zira çalışacak bir halde değilsin!" dedi.

Sonra alay etmeye başladı, "Kız mı istiyorsun, oğlan mı?" diyordu.

On Beş

Ahmet Cemil bu bahsi bir latîfe ile bitirmek istemişti. Fakat artık sabahleyin kalbinde uyanan hiss-i hoşbinî [*iyimserlik hissi*] muhtel olmuş [*bozulmuş*] oldu. Hemşiresinin kolayca değil, belki hiç tedavi edilemeyeceğini anlıyordu.

Bugün matbaaya geç kaldığı için biraz acele giyindi, çabuk yürüdü. Hatta dükkânının önünde duran Ali Şekip'in "Biraz uğrasana" davetine "Vaktim yok!" cevabını verdi; matbaanın merdivenlerini mutadından [*her zamankinden*] ziyâde hızla çıktı.

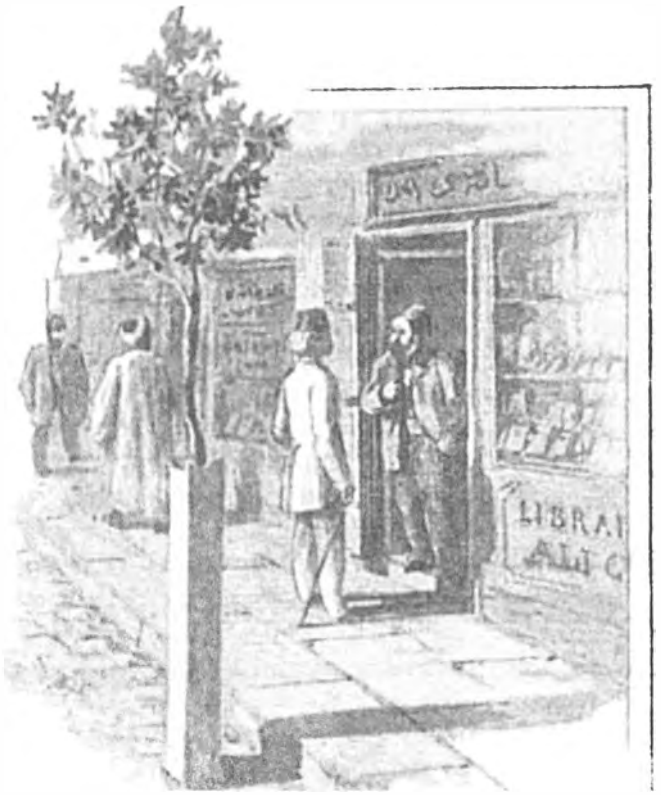
İlk gördüğü manzara matbaanın her vakitki haline müşabih [*benzer*] değildi. Heyet-i tahrîriye odasının iki kanatları açılmış, yazıhanesinin etrafında birçok başlar vardı.

Saitle Saip'ten, Ahmet Şevki Efendiden başka Fatin Dilaver ve Mazhar Feridun Bey de oradaydı. Saip ayakta, elinde bir gazete, cehren [*yüksek sesle*] okuyor, ötekiler etrafını almışlar, gülüşerek, kırışarak dinliyorlardı. Onu Saip görmedi, fakat ötekiler gördüler, etrafında bir "Hişt!" seda-yı müskiti [*susturucu ses*] çıktı, o vakit Saip şaşırarak elinden gazete düştü.

Şimdi hepsine bir durgunluk, bir beceriksizlik gelmiş, bir kabahat esnasında tutulanlara mahsus bir perişanlıkla deminki kahkahalar güya dudaklarına yapışmış kalmıştı.

Ahmet Cemil anlayamadı. Fakat kendisine doğrudan doğruya teveccühe [*bakmaya*] cesaret edemeyerek kuvvet bulmak için yekdiğerini araştıran bu nazarlardan okunan şeyin kendisine müteallik [*ilişkin*] olduğunu hissetti.

En evvel o cesaret ederek "Bir şey mi var?" dedi. Hiç birisi cevap vermeye kuvvet bulamadı; birbirlerine bakışarak güya "Oradan silinmeye bir çare arıyormuş gibi duran Saip'in önündeki gazeteyi aldı. Gözleri sütunları şöyle bir dolaştı. Ta üçüncü sayfanın başında müteaddid [*bir çok*] alâmat-ı istifham ve hayretle [*soru ve ünlem işaretleriyle*] mücehhez [*dolu*] bir serlevha [*başlık*] gördü: Bir Müsamere-yi Edebiye [*Edebi Toplantı*]?!!

O vakit kendisini zaptedemedi. Şimdi onun üzerinde husule geleceğini anladıkları acı tesiri düşünerek yüzüne rahimane [*acıyarak*] bakmaya başlayan, belki bir dakika evvel tuhaf bularak güldükleri için nedamet [*pişmanlık*] duyan bu arkadaşların karşısında oturmayarak kendisinin nasıl tahkir edildiğini görmek isticaliyle [*acelesiyle*] okumaya başladı.

Makalede:

"Haniya sabahları Bâbıâli Caddesindeki dükkânların önünde durmak mutadında [*alışkanlığında*] olanların görmeye alıştıkları uzun saçlı bir şair vardır." mukaddimesiyle [*girişiyle*] başlanıyordu. O vakit Ahmet Cemil o kadar vazıh [*net*] fakat gülünç bir surette tasvir olunuyor, başıyla, kollarıyla, saçlarıyla, bütün kıyafet ve cismaniyetiyle [*vücuduyla*] öyle alay ediliyordu ki hiddetinden gözlerinin beyazına kadar kızararak dudaklarının arasından "Raci!" dedi.

Bu makalenin Raci'nin eseri olduğunu zaten hepsi anlamışlardı. Hatta şimdiye kadar Raci'nin yazdığı şeyler içinde nispeten bunun enfes âsarı [*eserleri*] olmak lazım geleceğine biraz evvel Sait ita-yı hüküm etmişti [*hüküm vermişti*].

O vakit Ahmet Cemil'in gözleri bulandı, şimdi etrafında bulunanlardan sıkılıyor, ne gazeteyi bırakabiliyor, ne de bir şey söylemeye kuvvet buluyordu.

Okuduklarını bir bulut arkasından görerek, birçok yerlerini anlayamayarak devam etti.

Ahmet Cemil tamamen tasvir edildikten sonra bu şairin –Frenk gazetelerinde kapıcılara mahsus romanları tercüme etmekle kuvve-yi şairanesi [*şairlik gücü*] malum olan bu şairin– bir gün âlem-i şiirde [*şiir âleminde*] bir başkalık vücuda getirmek illetine musab olduğundan [*hastalığına yakalandığından*] bahsediliyor, o "Hırsızın Kızı" filan filan gibi mütercematı [*çevirileri*] yüzüne vurulduktan, o tercümelerde eser-i ihmal yahut sehv-i tertip [*ihmal veya dizgi hatası*] olarak kalmış yanlışlar kemal-i

takayyüd ve ihtimam [*büyük bir dikkat ve özen*] ile toplanılıp iktidar-ı edebisine [*edebi gücüne*] birer burhan [*kanıt*] olmak üzere tadâd edildikten [*sayıldıktan*] sonra bütün nazariyat-ı nazmiyesi [*nazımla ilgili kuramları*] türlü gülünç tahrifattan [*saptırmalardan*] geçirilmiş, en lâkayd [*umursamaz*] olanları bile muhteremiyet-i edebiyat namına [*edebiyat saygınlığı adına*] kızdıracak bir tarz-ı mudhikede [*gülünç bir tarzda*] tarif edilmişti.

Ahmet Cemil'in şimdi hiddetinden dişleri kilitleniyor, yumrukları sıkılıyordu. Sonra o müsamere-yi edebiye...

Raci makalesinin bu faslında bütün med'uvini [*davetlileri*] şayan-ı tedkik [*incelemeye değer*] bir dimağ-ı malulün [*illetli beynin*] garaibini [*garipliklerini*] temaşa [seyir] ile eğlenmeye gelmiş olmak üzere tasvir ediyor, sonra Ahmet Cemil'i sofranın üzerine çıkartıyor, ona Galata'da Afrika, Amerika tiyatroları sahnelerinde görülen soytarılara mahsus eda ile eserini okutuyordu.

O vakit eserin güya ötesinden berisinden misal olarak irad edilmiş [*okunmuş*] parçalar geliyordu. Ahmet Cemil bunları okuyamadı, kendisine mahsus tarz-ı beyan ve nazmın [*beyan ve nazım tarzının*] bu muharrefat-ı zelilesine [*alçakça tahriflerine*] tahammül edemedi. Makalenin sonlarına bakmak istedi. Nihayet orada kendisini huzzar [*hazır bulunanlar*] tarafından bir iskemleye oturtulmuş, yukarıya kaldırılmış, ziyâfet odasının etrafında kahkahalarla gezdirilmiş gördü.

Raci bu makaleyi bütün bir tarz-ı köhne-yi lisanın [*eski dil tarzının*] tezyinatı [*süslemeleri*] olan secilere, teşbihlere, cinaslara, îhamlara boğmuş, türlü müstehcen perdebîrûnluklarla [*edepsizliklerle*] doldurmuştu.

Ahmet Cemil bunu bitirdikten sonra –bir çamur deryasına düştükten sonra kalabalığın içinde ayağa kalkarak etrafına bakanlara mahsus bir hal-i perişan ile– bir arkadaşının tahkir edildiğini görmekten gizlice memnûn olmakla beraber bir acı karşısında duyulan teessürden de hâli [*uzak*] kalmayan çehrelere göz gezdirdi. Ah! Şu da-

kikada Hüseyin Nazmi'ye ne kadar muhtaçtı! Kendisini yalnız onun anlayacağından emindi. Eğer o şu dakikada burada olaydı dökmekten ne büyük tesliyet [*teselli*] duyacaktı! Kendisine en evvel Fatin Dilaver Bey takarrüb etti [*yaklaştı*]:

"Bu kadar mahsud [*kıskanılır*] olduğunuza memnûn olmanız lazım gelir itikadındayım" dedi.

Onun bu sözü hepsine cesaret verdi. Artık Raci'nin bayağılığından, terbiyesizliğinden, kötülüğünden bahsolundu. Kelimelere, tabirlere takayyüd edilmedi [*bakılmadı*]. Fakat bunlar Ahmet Cemil'i tesliyeye [*teselliye*] hizmet edemedi. Etrafında ibzalkârane [*bol bol*] saçılan bu teminat-ı muhabbette [*sevgi güvencesine*] bir soğukluk, bir sahtelik duyuyor, demin bu adamların şu makaleyi dinlerken eğlenerek güldüklerini düşünüyordu.

Şimdi şurada kendisine yaranmaya lüzum gören bu adamlar o dört sütunluk tahkirattan [*hakaretlerden*] gülmek hevesini duyarlarsa ya kendisine bîgâne [*yabancı*] olanlar, bütün gazete okuyanlar ne yapacak? Demek şimdi bütün kıraathanelerde, kahvelerde, sokaklarda kendisi için gülünüyor, bilmeyenler bilenlerden "Bu şair kim olacak?" diye soruyorlardı.

Ahmet Cemil derin bir keselan [*bitkinlik*] duydu. Ta ciğerlerinin ortasında bir şey bitiriliyor zannetti. Demek kendisinin gaye-yi hayat [*hayat gayesi*] olarak sevdiği, vücuda getirdiği bu eser şu dakikada herkesi güldürüyor, eğlendiriyordu. Evet herkesi...

Nâgehan [*ansızın*] bu "herkesi" tabirinden bir çehre ayrıldı. Lamia! Birden nazarından bütün halkın ehemmiyeti düştü, zihninin içinde yalnız Lamia kaldı. "Bunu Lamia da görecek, o da gülecek" diyordu.

Sonra yine kendi kendisini temine çalışıyordu:

"Hayır gülmeyecek. Bunun ne kadar haksızlık olduğunu anlamaz mı? Hissetmez mi? Bilakis [*aksine*] benim için acıyacak, belki hiddetinden bu mülevves [*pis*] kâğıt parçasını yırtacak..."

Bu son ihtimal üzerine insanlarda kendilerine merhamet edildiğini duydukları zaman hâsıl olan lezzet-i müteselliyaneye [*teselli edici zevke*] şebih [*benzer*] bir şey hissediyor, onun tarafından bir hiss-i merhamete [*merhamet hissine*] şayan [*layık*] görüleceği ümidiyle tatlı bir meyl-i büka [*ağlama isteği*] duyuyordu.

Bir aralık Mazhar Feridun Bey "Biraz da dostlarınızın yazdıklarını okuyunuz" dedi. Ahmet Cemil hayretle baktı.

Matbuat âleminde dostlar da olur muymuş? Onlar da bir arkadaşı takdir ederler miymiş? demek istiyordu.

Yazıhanenin üzerinde darmadağınık duran gazeteler yığını arasından "Peyam-ı Cihan" nüshasını buldular. Kendisine uzattılar, fakat Ahmet Cemil artık aldığı yaradan sonra devayı istihfaf eden [*hafife alan*] mecruhlara [*yaralılara*] mahsus bir nazar-ı istiğna [*değer vermez bir bakış*] ile gazeteyi almadı. Yalnız Mazhar Feridun'a "Teşekkür ederim" dedi.

* * *

Bugün Ahmet Cemil hiç kimsenin muhazarasına [*konuşmasına*] tahammül edebilecek bir halde değildi. Yalnızlığa ihtiyac-ı şedîdi [*şiddetli ihtiyacı*] vardı. Matbaada kendi odasına kapandı, öğle vaktine kadar orada kapısını sürmeleyerek sedirin üzerine uzandı, düşündü. Raci'ye katiyen mukabele etmemeye [*karşılık vermemeye*], hatta kendisine tesadüfünde bir şey vaki olmamışçasına muamele etmeye karar vermişti. Raci için en büyük cezanın âsar-ı husûmetine [*düşmanlıklarına*] karşı lâkayd [*umursamaz*] davranmaktan ibaret olduğuna hüküm veriyordu. Fakat hakikat-ı halde [*aslında*] şu demin kanını kurutan bir sayfa dolusu tahkiratı [*hakareti*] lâkaydane [*kayıtsızca*] telakki edebilmeye [*değerlendirmeye*] kuvvet bulamıyordu. Nazarında [*gözünde*] bütün âmal-i hayatın [*hayat emellerinin*] muhassalası [*sonucu*] hüküm ve ehemmiyetini haiz olan eserinin henüz intişar etmeden [*yayımlanmadan*] üzerine dökülen bu çirkab-ı tahkirat [*hakaret*

çirkefleri] Ahmet Cemil'in cenah-ı hülyasına [*hayal kanadında*] mühlik [*öldürücü*] bir ceriha [*yara*] açmıştı.

Kendi kendisine "Ah hülyalarım!" diyordu. Şimdi İkbal, matbaa, eseri, eniştesi, bütün bu yaralar hepsi birden kanamaya başlamıştı. Bir aralık yine kendi kendisine kuvvet verir, bir azm-i muvaffakiyetle [*başarı azmiyle*] ayağa kalkar, zihninden cesaretini kırarak geçen fikirleri kovmak istiyormuşçasına silkinerek "Niçin fütur getirmeli [*usanmalı*]? Bir hasudun [*kıskancın*] hükmüne bir maksad-ı hayatı [*hayat amacını*] feda edecek kadar zaaf sahibi miyim?" derdi.

Bir aralık odasının kapısına vuruldu, bir ses "Ahmet Şevki Efendi sizi bekliyor!" dedi. Matbaanın ıslahat-ı ahîresi [*son yenilikleri*] esnasında idare memuruyla karar vermişlerdi. Öğle yemeğini beraber onun odasında yerlerdi. Ahmet Şevki Efendi bir takayyüd-i nezafetperverane ile [*temizlik kurallarına uyarak*] odasında bir kısmı muattal duran bir dolabın alt katını küçük bir kiler haline getirerek buraya sofra örtüleri, peşgirler, su kadehleri, tabaklar, çatallar, bıçaklar koymuş, her gün öğle üzeri küçük bir müdevver [*yuvarlak*] masanın üzerine o beyaz örtülerden birini örterek sofrayı hazırlamayı itiyad etmişti [*alışkanlık haline getirmişti*]. Ahmet Cemil dünden beri aç olduğunu o zaman hissetti, odasından çıktı. İdare memuru küçük sofrasını her vakitki gibi penceresinin yanına kurmuş, arkadaşına intizâren [*bekleyerek*] ayakta sokağa bakarak karşıdaki kebapçıya ısmarlanmış altı şişin ateş üzerinde rayihadar [*kokulu*] dumanlar içinde cızladığını seyrediyordu.

İki arkadaş karşı karşıya oturdukları vakit ikisi de bir müddet lakırdı söylemediler [*konuşmadılar*]. İlk söyleyecekleri şeyin sabahki makaleye tealluk etmesi [*ilgili olması*] tabiiydi. Ahmet Şevki Efendi nihayet "Ne kadar teessüre [*üzüntüye*] meyyal [*eğilimli*] adamsın!" dedi.

"Bilakis kendimi pek metin buluyorum. Bugün benim yerimde başka biri olaydı hiddetinden çıldırırdı.

İdare memuru bu cevapla kanaat etmemiş göründü:

"Keşke sen de çıldıracak kadar hiddetlensen de nefsini [*kendini*] böyle meyûsiyete [*umutsuz kalmaya*] teslim etmesen.

Ahmet Şevki Efendiye göre pek ince olan bu mütalaa Ahmet Cemil'e hayret verdi. O vakit şimdiye kadar hakkında derin bir muhabbetten başka bir şeyini görmediği bu adama uzun uzun baktı. Ahmet Şevki Efendi de kendisini merhametle mâli [*dolu*] bir nazarla seyrediyordu. İkisinin arasında yekdiğerini seven adamları bir saniye içinde latîf bir hava-yı muhabbet [*muhabbet havası*] içinde saran tereşşühat-ı miknatısiye [*manyetik sızıntılar*] ile dolu bir incizab-ı hissiyat [*duygu çekimi*] hâsıl oldu. Bu bir saniye içinde Ahmet Cemil bütün düşüncelerini, ne zamandan beri bir kalbe tevdi etmek [*göndermek*] isteyip de muvaffak olamadığı hafâyâ-yı hissiyatını [*gizli duygularını*] bu adama, sadeliğiyle, safvetiyle [*temizliğiyle*] etrafını muhit olanların [*kuşatanların*] kâffesine [*tümüne*] müreccah [*yeğlenir*] olan Ahmet Şevki Efendiye dökmek ihtiyacını duydu:

"Beni meyus eden yalnız o değil, sabrınız varsa dinleyiniz" dedi. Evvela hemşiresinden bahsetti, akşam validesine söylemeye cesaret edemediği korkularını izah etti, eniştesini mümkün olduğu kadar anlattı, sonra "Matbaa" dedi.

Ahmet Şevki Efendi şimdi arkadaşının başka dertlerini soruyordu. O zaman Ahmet Cemil kızararak, tereddüt ederek Lamia'yı, eserini anlattı. Bu iki hülyanın yekdiğeriyle irtibatını [*bağlantısını*] izah etti. Artık yemeklerini [*birbiriyle*] bitirmişlerdi. Ahmet Şevki Efendi bir kadeh suyu süze süze içtikten sonra kırkık bıyıklarını elindeki peşgirle kuruladı. İskemlesini biraz çekerek keten yeleğini gevşetti.

"Bu son dertler bir şey değil!" dedi. "Senin eserine itimadın var mı? Bana ciddi söyle."

Ahmet Cemil bütün kuvve-yi ruhuyla [*ruh kuvvetiyle*] "Pek ziyâde!" dedi.

"O halde eserini bastırırsın, Lamia'yı da gidip biraderinden istersin. Ona da benim itimadım var.

Ahmet Cemil utanmasaydı Ahmet Şevki Efendinin boynuna atılarak o kırmızı vech-i tıraşidesini [*tıraşlı yüzünü*] şapır şapır öpecekti fakat idare memurunun bakiyye-yi cümlesi [*cümlesinin devamı*] sevince imkân bırakmadı:

"Lakin hemşirene ait olan dert pek büyük.

Bu büyük kelimesi Ahmet Şevki Efendinin ağzında başka bir ehemmiyet-i mahsusa [*özel önem*] alıyor, daha ziyâde büyüyordu. İdare memuru nihayet endişnâk [*endişeli*] zamanlarına mahsus vaziyetiyle, iki parmağının ucuyla burnunu kaşıyarak dedi ki:

"Asıl fenalığı hemşiren o çapkın herifin nasıl taht-ı hükmünde [*hükmü altında*] ise senin de matbaadan dolayı öyle esaret altına girmiş olmaklığında görüyorum.

Ahmet Cemil bu esareti kabul etmemek istedi:

"Niçin onun esiri olayım? Matbaadan istersem şimdi kat'-ı alaka edemez [*ilgimi kesemez*] miyim?

İdare memuru çok tecrübekâr [*deneyimli*] adamların henüz her şeyi taht-ı ihtimalde [*ihtimal dahilinde*] görecek kadar genç olanlara karşı kullandıkları tebessümle "Zavallı çocuk!" dedi. "Evi ne yapacaksın? Makineler ne olacak?"

Ahmet Cemil bir türlü idare memuru kadar bedbin [*kötümser*] olamıyor, meseleyi o kadar muhataralı [*tehlikeli*] bulamıyordu. O vakit iki arkadaş bütün ihtimalleri tetkik ettiler, Ahmet Şevki Efendi farzettiği tehlikeleri izaha çalıştı. Nihayet Ahmet Cemil matbaada vehamet-i mevkiini [*mevkiinin vahimliğini*] daha ziyâde anlamaktan korktu, artık bahsi biraz evvel neticesiz bırakılan hemşiresine irca etmek [*getirmek*] istedi. O zaman Ahmet Şevki Efendi:

"Hemşirene ait olan derdin tesviyesi [*halledilmesi*] matbaadaki işin tesviyesiyle mümkün olabilir. Evvela eve, makinelere birer çare bulalım. Sonra hemşireni tatlik ettiririz [*boşattırırız*]. Niçin öyle bakıyorsun? Başka bir çare mi var?

Ahmet Cemil bahsi daha ziyâde takip etmek istemedi. Zavallı hülyaları! Onlar bu sefil hakikatlerden ne kadar uzak kalmışlardı!

* * *

Bu gece Ahmet Cemil'in nöbetiydi. Bugün eniştesi matbaaya hiç uğramadı. Ahmet Cemil korkulu bir muvaceheden [*yüzleşmeden*] kurtulduğuna seviniyordu. İdare memuruyla Sait ve Saip gittikten sonra tamamen yalnız kaldı. Matbaada ancak nöbetçi mürettiplerle [*dizgicilerle*] makineciler vardı. Kendi odasına girdi. Bu akşam artık bir karar vermeye azmetmişti. Ne olursa olsun bu keşmekeş-i vukuata [*vukuat keşmekeşine*], şu mübhemiyet-i vaziyete [*durumun belirsizliğine*] bir netice vermek istiyordu. Eniştesiyle devam edebilmek gayr-i mümkündü [*imkânsızdı*]. O halde evi kurtarmak, makineleri ona bırakmak lazımdı. Yahut makineleri alsa, mesela Peyam-ı Cihan matbaasıyla bir mukaveleye girişse. Bir matbaa sahibi olabilmek emelinden mümkün değil fekk-i hülya edemiyor [*hayalini ayıramıyor*], yapabileceği şeyleri zihnen tetkik ettikçe kalbi hep şu son çare-yi tesviyeye [*çözüm çaresine*] temayül ediyordu [*eğilim gösteriyordu*].

Bir aralık aşağıya makineler dairesine inmek, onları bir kere daha görmek istedi. Merdiveni nîm tenvir eden [*yarı aydınlatan*] kırık şişeli bir asma lambanın ziyâsıyla trabzanı tuta tutan indi. Buzlu camı üstünde "İçeriye girmek memnûdur [*yasaktır*]" ihtarı görünen kapıyı itti, makineler dairesine girdi.

Litografya [*taş baskı*] makinesi ta dipte üzerine yelken bezinden örtüsü çekilmiş duruyordu. Ahmet Cemil en evvel onu bir nazar-ı muhabbetle [*sevgi gözüyle*] selamladı. "Dünyada yegâne servetim!" diyordu. İlerledi, buraya ne vakit girse yağ, petrol, kâğıt, mürekkep kokusundan mürekkep ekşi havasından bir hazz-ı garip [*garip bir haz*] duyardı. Ciğerinin bu havayı teneffüse muhtaç olduğunu,

bu âlemden çıkacak olursa kanının kuruyacağını zannederdi. Ötede sermürettip [*başdizgici*] hurufat makinesinin üzerine eğilmiş, bir arkadaşının tutuverdiği el lambasıyla gazetenin son tashihlerini yapıyor, bir kenarda makineci esneyerek tashihlerin hitamını [*bitmesini*] bekliyordu. Ahmet Cemil'i görünce hepsi başlarını çevirdiler, sonra sermürettip "Şimdi bitecek efendim!" dedi. Yine on yaşından beri parmaklarının ucunda efkârı [*fikirleri*] çözüp bağlamakla yorula yorula harap olan vücudunu makinenin soğuk safhasına eğdi; gayr-i kabil-i tahammül [*dayanılmaz*] bir vaziyetle, kokulu lambanın pis havası, donuk ziyâsıyla şuradan bir nokta çıkarmak, öteye bir virgül koymak için sabırsızlıktan, üzüntüden, yorgunluktan ciğerleri göğsünün içinde darlaşarak, elinde cımbız, cenkleşmeye başladı. Ahmet Cemil bu müşkül sanatın bütün metâib-i cengine [*savaşma yorgunluklarına*] pek vakıftı. Onun için müretttipliği muharrirlikten zor bulur, bu zavallılara derin bir merhametle acırdı. Bütün gün ayak üzeri dört yüz şu kadar hücreye taksim-i zihin ederek [*zihnini bölerek*], efkârı parça parça, harf be harf toplayıp dağıtarak, ilerlemez bitmez bir işte sürat göstermek, parmaklarını zihnine yetiştirmek için içi içine sığmayarak, çabuk yapmak isteyip de yapamamaktan mütevellid [*ileri gelen*] bir illet-i asabiye [*sinir hastalığı*] ile hastalanarak, parmaklarının ucunda efkârın mütemadiyen [*sürekli*] çözülüp dağılmasından yavaş yavaş zihnine bir perişanî [*dağınıklık*] gelerek işleyen bu sanatkârlara Ahmet Cemil'in bir muhabbet-i mahsusası [*özel sevgisi*] vardı. Bazı defalar tashih esnasında bulundukça onlara bakamazdı. Satırları gevşetmek, yanlış kelimeleri, harfleri birer birer ayıklamak, yerlerine doğrularını koymak, o binlerce mini mini şeyler içinde cımbızın ucuyla gezmek, bazen bir müşkül yere tesadüf etmek, sıkışmış bir satıra bir fazla kelime ilavesi için yirmi satırı yerinden oynatmak, yekdiğerine [*birbirine*] aktarmalar yaparak bu mahlûkat-ı ahenini [*demir varlıkları*] arzuya ittiba etmek [*uydurmak*]. Bütün bu şeylerin nasıl kan kurutucu bir cenk olduğunu

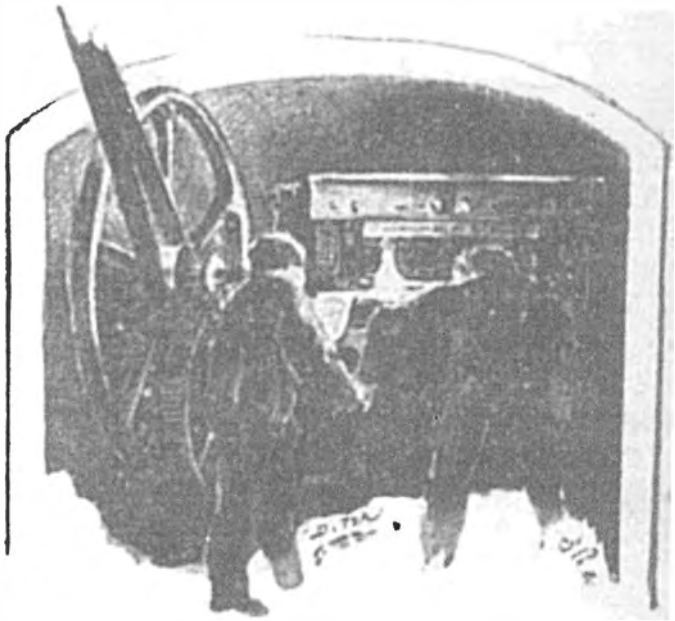
düşündükçe hayatlarını beha-yı hayatlarıyla [*hayatı pahasına*] kazanan bu adamlara acır, onları şayan-ı merhamet [*acınacak halde*] bulduğu için severdi.

Ahmet Cemil bir şey söylemiş olmak için "Yarım saate kadar biter mi?" dedi. Sermürettip "Şimdi ilk nüshayı gönderirim" cevabını verdi. Son tashihler yapıldıktan sonra gazeteyi basmaya başlamadan evvel bir nüshasını nöbetçi muharrir nüsha-yı musahhaha [*düzeltilmiş nüsha*] ile tatbik ederdi [*karşılaştırırdı*]. Ahmet Cemil bu gece onu bekliyordu. Geri döndü, cam kapıyı açtı, merdivenden yukarı çıkıyordu. Merdivenin ta ilk kademesinde [*basamağında*] trabzana tutunmuş, başını oraya dayamış bir siyah gölge gördü. Raci! Kendi kendisine "Sarhoş! Şimdi bunu ne yapmalı?" dedi. Tekrar geriye döndü, makineciyle yamaklardan birini çağırdı. Onlar taaccüb etmediler [*şaşırmadılar*], matbaada herkes Raci'nin bu haline alışmıştı. Onu tutup yukarıya çıkarırken bir aralık makineci "Bir haftadan beri dört beş keredir böyle geliyor!" dedi.

Ahmet Cemil kendi kendisine "Benim bulunmadığım geceler demek oluyor" dedi. Bu gece Raci'ye görünmemeyi tensip etti [*uygun gördü*]. Zaten o da kendisini görebilecek bir halde değildi. Ahmet Cemil'in odasına sedirin üzerine yatırdılar. Ahmet Cemil bu geceyi heyet-i tahrîriye [*yazı kurulu*] odasında bir köşeye büzülmekle imrara karar vermişti. Matbaa sabaha kadar Raci'nin ciğerhıraş [*ciğer parçalayan*] öksürüğüyle sarsıldı.

* * *

Bu sabah Saip Ahmet Cemil'i orada görünce "Galiba yine içeride!" dedi. Ahmet Cemil başıyla "Evet!" cevabını verdi. Saip odaya girdi. Beş dakika sonra tekrar Ahmet Cemil'in yanına avdet etti: "Raci sarhoş değil, fena halde hasta! Ateşler içinde yanıyor!" dedi.

Ahmet Cemil sarardı. Bu adam hakkında duyduğu nefretle beraber ona acımaktan nefsini [*kendini*] alıkoyamamıştı. Saip'in bu sözü üzerine bir gün Ahmet Şevki Efendinin haber vermek istediği sûi [*kötü*] netice aklına geldi. O vakit her türlü âsar-ı kini [*kin izlerini*] unutarak bu hasta adamın yanına gitmeye karar verdi. Saip'le beraber içeriye girdiler. Raci gözlerini açıp baktı, sonra yalnız bir saniye için uyanmış da tekrar derin bir uykuya dalmış gibi tekrar kapadı. Saip yalan söylememişti. Ahmet Cemil Raci'ye bir şey söylemek istemedi. Yavaşça Saip'e "Bir hekim getirmeli" dedi. O vakit düşündüler, tanıdıklarından birine adam göndermek için hatırlarından geçen isimleri tekrar ettiler, nihayet ittifak hâsıl oldu [*görüş birliği sağlandı*].

Nedim gelmiş, bugün babasına müteallik [*ilişkin*] fena bir şey olacağı hissiyle kapının etrafında dolaşıyordu. Eczahaneye onu saldırdılar [*gönderdiler*].

Ahmet Şevki Efendi gelip Raci'nin hastalığı haberini alınca omuzlarını silkti, "Yalnız bugün hasta değil, çoktan beri hasta. Fakat bugün yatağa düşecek demek oluyor" dedi.

Tabibin netice-yi muayenesi [*muayene sonucu*] idare memurunun hükmünü teyit etti [*pekiştirdi*]. Ahmet Cemil'e "Şu haliyle benim nazarımda mahkûmdur [*ölmeye mahkum*]" dedi. O vakit bütün arkadaşları düşündüler, Ahmet Şevki Efendinin riyaseti [*başkanlığı*] altında bir çare aradılar. İdare memuru "Hastahaneye!" diyordu.

Hastahane! Bu kelime Ahmet Cemil'de bir tesir-i nahoş hâsıl ediyordu [*hoş olmayan etki yaratıyordu*]. Fakat başka bir çare? Zevcesiyle [*karısıyla*] şu halinde barıştırıp bu müşkül hastayı o zayıf aciz kadına tahmil etmek [*yüklemek*] her ikisini de öldürmek demekti. Lakin hastahane? Buna bir türlü karar vermek için cesaret edemiyorlardı. Nihayet Saip "Acaba orada husûsi bir odaya yatıramaz mıyız?" dedi.

Bu ümit biraz cesaret verdi. Buna çare aradılar. Saip "Siz gazete namına [*adına*] bir tavsiye veriniz, aşağısını ben deruhde ederim [*hallederim*]" dedi.

* * *

O gün Raci Saip'in refakatiyle [*katılımıyla*] Gureba Hastahanesinde kendisine mahsus ihzar edilmiş [*hazırlanmış*] bir odaya götürüldü. Raci bütün bu müddet zarfında ne muhalefete, ne muvafakata delalet eder bir kelime bile söylememişti; hep sükût ediyordu [*susuyordu*].

* * *

Bugün Ahmet Cemil eniştesine karşı beynlerinde [*aralarında*] hiç bir şey vaki olmamış [*geçmemiş*] gibi davrandı. Hatta o akşam yemekte içtima olunduğu [*toplanıldığı*] zaman bile şu üç kişi ile bu yabancı adam arasında gayr-i

kabil-i imla [*doldurulmaz*] bir fasıla mevcut olduğuna delalet edecek bir şey görülmüyordu. Yalnız Vehbi Bey biraz endişnâk [*endişeli*], biraz ciddi davranıyordu.

Yemeği müteakip kahvesini kendi odasına göndermelerini rica etti. İkbal'le beraber yukarıya çıktılar.

Bu gece Ahmet Cemil annesine makinelere dair Ahmet Şevki Efendi ile muhaveresi [*konuşması*] neticesinde büsbütün tevessü eden [*büyüyen*] korkularını izah etmek için vesile arıyordu. Bir aralık yukarıki odada fena bir sesle lakırdı edildiği dikkatlerini celbetti [*çekti*].

Ahmet Cemil'le Sabiha Hanım bakışıyorlardı. Vehbi Beyin sesi şimdi yavaş yavaş yükseliyor, bir devr-i hiddet [*öfke dönemi*] peyda ediyor, arasıra İkbal'in ince seda-yı muhterizinin [*çekingen sesinin*] bir zemzeme-yi istirham [*yalvarma mırıltısı*] gibi hafif mırıltısı farkolunuyordu.

Sabiha Hanım "Yine kızı haşlıyor!" dedi. Bir aralık yukarıki oda kapısının açılıp kapandığı işitildi. Bu bir saniyelik zaman zarfında Ahmet Cemil Vehbi Beyin "Niçin söylemiyorsun?" nidasıyla İkbal'e bağırdığını işitti. Sonra yine hemşiresinin seda-yı istirhamı. Bir şey birden yukarıki muhaverenin kendisine müteallik [*ait*] olacağını ihsas etti [*hissettirdi*]. "Niçin söylemiyorsun?" demek kendisine söylemek için İkbal'e bir emir veriliyordu.

Oda kapısının tekrar açılıp kapandığı işitildi. Biraz sonra İkbal'in yavaş yavaş, istemeyerek merdivenleri indiği duyuldu. Ahmet Cemil "Zavallı kız geliyor!" dedi. Fakat İkbal içeriye giremiyordu. Ahmet Cemil cesaret edemediğini anladı, odanın kapısına kadar gitti. İkbal merdivenin son kademesinde düşünüyordu. Biraderini görünce şaşırdı. Ahmet Cemil eliyle işaret etti. Tamamen içeriye çektikten sonra "Benim için sana bir şey söylüyordu, değil mi? Ne söylüyorduysa çekinme, söyle, temin ederim ki senin rahatını ihlal etmemek [*bozmamak*] için hiç bir mukabelede bulunmayacağım" dedi. Ahmet Cemil'in gözlerinde hemşiresine "Seni daha ziyâde bedbaht etmemek için bütün hissiyat-ı haysiyetimi [*onur duygu-*

larımı] fedaya karar verdim" peymanı [*mesajı*] okunuyordu. O vakit İkbal cesaret etti. "Sizin için bir gazetede bugün bir şeyler varmış, bu bizim gazetenin haysiyetine dokunur, diyor." Aşağısını ikmâl edemedi [*tamamlayamadı*]. Ahmet Cemil kıpkırmızı oldu. Demek kendisi gazetenin haysiyetine dokunacak kadar rezil olmuş addediliyordu.

İkbal daha ziyâde söylese kendisini zaptetmekte müşkülat [*güçlük*] çekeceğini anladı. Hemşiresinin omuzuna dokunarak "Haydi kardeşim, yukarı çık, bana söylediğini tembih et" dedi.

Bu vaka Ahmet Cemil'i o günkü kararında takviye etti. Artık enistesiyle matbaadan tamamıyla kat'-ı münasebet etmek [*ilgisini kesmek*] lazım geliyordu. Bunda hiç müşkülat göremiyordu. Makineleri istirdad edecek [*geri alacak*] ya bir yere kiraya verecek yahut bir matbaa ile şerik [*ortak*] olacaktı. Kendisi de yine hayat-ı mutadesine [*alıştığı hayata*] avdet ederek [*dönerek*] ders verecek, yazı yazacak, kitapçılara hizmet edecek, bu eve yalnız yatmak için gelecek, bir aralık tahakkuk ediyor zannettiği ümidin yeniden esasını ihzar [*hazırlamak*] için çalışacak.

Bu çalışmak azmiyle Ahmet Cemil pederinin vefatından sonra duyduğu bütün kuvvet ve metanetini tekrar buldu. O zaman birinci defa olarak matbaa meselesindeki hatasını Sabiha Hanıma anlattı, sonra tasavvurlarını izah etmek istedi.

Annesi dün gece kızına ağlarken bu gece oğlu için ağlanacak şeyler işiten bu valide, cevap vermeyerek dinledi. Şimdi bu kadında da ümid-i hayat [*hayat umudu*], bir validenin nuhbe-yi saadetini [*en güzel saadetini*] teşkil eden çocuklarını mesut görmek emeli tamamen tezelzüle [*sarsıntıya*] uğramıştı. Ahmet Cemil'in ümid-i muvaffakiyatı [*başarı umudu*] artık kalb-i şübhedarını [*kuşkulu kalbini*] tatmin edemiyordu.

Ertesi gün sabahleyin enistesiyle matbaada görüşmek istiyordu. Erken çıktı.

Matbaada Ahmet Şevki Efendi küçük penceresini açmış, birisine müterakkib [*bekler*] görünüyordu. Ahmet Cemil'i görünce eliyle çağırdı, idare memurunun tavrında fevkalade bir mana-yı esrarperdazi [*gizemli mana*] vardı. Ahmet Cemil odasına geldikten sonra kapısını kapadı, hiç bir şey söylemeden yazıhanesinin üstünde serpilmiş duran "Mir'ât-ı Şüûn" nüshasını aldı, ta ilk sayfasının başında iki satırlık bir yazı gösterdi. O vakit Cemil'in gözleri bulanarak şu ihtarı okudu:

"Cerîdemizin sermuharrirliği [*gazetemizin başyazarlığı*] Osman Tayyar Beyin uhde-yi kifâyetine tevdi olunmuştur [*sorumluluğuna bırakılmıştır*]."

Ahmet Cemil bir sille-yi tahkir almışçasına [*hakaret tokatı yemiş gibi*] sarsıldı. Bütün kanı güya başına hücum ediyormuş gibi kulaklarında, başında bir uğultu işitti, elindeki gazeteyi bir hareket-i asabiye [*asabi hareket*] ile buruşturarak yere attı: "Ah!" dedi.

Sonra Ahmet Şevki Efendinin karşısına oturdu, kendisine rahimane [*acıyan*] bir nazarla sükût ederek bakan idare memurunu uzun uzun seyretti.

"Bu beni matbaadan kovmak demek oluyor. Ah! Bir gün evvel davranmış olaydım, tahkirde [hakarette] ben tekaddüm etmiş [*öne geçmiş*] oluyordum" dedi.

Ahmet Şevki Efendi gülerek "Bu Tayyar'ı bildin ya" diyordu.

Ahmet Cemil onu işitmiyor, kendi fikrini takip ediyordu:

"Ah! Bir gün evel davransaydım! Şimdi makineleri almalı, onlar için bir çare bulmalı." –Sonra birden zihninden bir şimşek geçti– "Lakin iki gün sonra taksit zamanı..."

Ahmet Cemil bütün kuvası [*güçleri*] birden sönmüş gibi oturduğu iskemlede kolları sallanıyor, gözleriyle idare memurundan istimdad ediyordu [*yardım istiyordu*].

Ahmet Şevki Efendi "Makineleri almak için bir çare bulalım. O bahis kolay!" dedi.

Ahmet Cemil'in bu dakikada bütün çaresizliği, parasızlığı gözünün önünde bir hakikat-i müdhişe [*müthiş gerçek*] şeklinde taayyün ediyordu [*beliriyordu*]. Ahmet Şevki Efendiye:

"Lakin ben tamamen parasızım" dedi. "Kendime iş buluncaya kadar ne yapacağım?" –Acı acı gülüyordu– "Şimdi makineleri bir yere naklettirmek lazım gelse, hamallar için para yok!"

Ahmet Şevki Efendi doğrudan doğruya cevap vermedi:

"Bugün enişte ile konuşmak için beni tevkil eder misin [*vekil bırakır mısın*]?"

O zaten bu müşkül mübaheseden [*zor tartışmadan*] kaçmaya vesile arıyordu. İdare memurunun teklifini kemal-i tehalükle [*can atarak*] kabul etti. Yalnız mübahesenin esasını kararlaştırdılar. Ahmet Cemil neticeyi Ali Şekip'in dükkânında bekleyecekti.

* * *

İdare memurundan sonra tevdi-i esrara [*sır açmaya*] en ziyâde şayan bulduğu vücut Ali Şekip'ti. Gazetedeki ihtar-ı mahsusun [*özel uyarının*] bütün hafâyâsını [*gizli yanlarını*], esbab-ı mucibesini [*gerekçesini*] anlattı ve bu ihtar-ı mahsusu ikisi de tekrar tekrar okudular.

Ali Şekip ikide birde:

"Şu "uhde-iyi kifâyetine" kaydına dikkat ediyor musun? Senin için iyi bir mana tazammun etmiyor [*içermiyor*], diyor, sonra "Benden sonra kovulmak şerefi sana teveccüh etmiş olacak!" latîfesiyle gülüyordu.

Ali Şekip bir aralık Ahmet Cemil'e bir kuvvet daha verdi:

"Niçin telaş ediyorsun?" dedi. "Benim küçük bir sermayem var, yanımızdaki dükkânı da tutar, makineleri oraya yerleştiririz, yavaş yavaş..."

O vakit yine hülya silsilesi [*hayal dizisi*] başladı. Bu hülyaların arasında Ahmet Şevki Efendinin her zamandan

daha ziyâde kızarmış olan çehresi göründü. İdare memurunun ilk sözüyle bütün netice anlaşıldı. "Herif seni çok oynatacak!" dedi. Sonra bütün teferruat-ı mübaheseyi [*tartışmanın ayrıntılarını*] nakletti. Vehbi Beyin tarz-ı cevabı [*cevap tarzı*] mantığa tamamen muvafıktı.

Borç Ahmet Cemil'in, binaenaleyh [*dolayısıyla*] matbaada o çalışıp verilecek taksitleri kazanmalı. Matbaadan çekilmek isterse, taksitleri vermek için kendisi düşünsün. Yapılmayacak bir şey varsa, o da makinelerin matbaadan alınması. İltizam edilmiş [*üstlenilmiş*] birçok işler var. Makineler alınacak olursa, işlerin kalmasından tevellüd edecek mesuliyeti kim deruhde edecek [*alacak*]? Sonra, mukavelelerin hitam-ı müddetinde [*sözleşme süresinin bitiminde*] bir çare düşünülür.

Ahmet Şevki Efendi bu cevapları tadad ettikçe [*saydıkça*] Ahmet Cemil sabırsızlıktan "Netice? Netice?" diye bağırıyordu. İdare memuruyla Ali Şekip ikisi birden cevap verdiler: "Matbaada kalmak!"

Ahmet Cemil tuğyan etti [*küplere bindi*]:

"Matbaada kalmak mı? Teklif ettiğiniz şeye bakınız. Siz o herifin ufak bir vaz'-ı azametine [*kibirli duruşuna*] tahammül edemediniz. Biriniz kalkıp gittiniz, diğeriniz gitmek için fırsat gözetiyorsunuz. Kendinizin tahammül edemediğiniz bir şeyin en ağırını bana yükletmek istiyorsunuz. Matbaası başında parçalansın. Her şeyi yaparım, bundan sonra onun ekmeğini yememek için açlıktan ölürüm... Ama yine yırtık pantolonlar, eski potinlerle gezecekmişim, yine kitapçı dükkânlarında peynir ekmekle vakit geçirecekmişim, hiç olmazsa o eski esvaplar altında, o muhtasar [*basit*] sofra başında izzet-i nefsimi [*onurumu*] muhafaza etmiş olmakla mutmain olurum [gönlüm rahat olur] ya...

Ahmet Şevki Efendi bu tuğyan-ı hiddeti [*öfke kabarmasını*] sakin bir çehre ile dinliyordu. Yavaş bir sesle "Hemşireni, makineleri, evi ne yapacaksın?"

Ahmet Cemil her şeyi mahva kadar cesaret alacak bir hercümerc-i asab [*sinir bunalımı*] içindeydi: "Hepsi onun olsun!" dedi.

İdare memuru omuzlarını silkiyor, "Çocuk!" diyordu. Fikrini izah etti. Ona kalırsa AhmetCemil hemşiresine, eve ait olan meseleleri tesviye [*halletmek*] için bir zaman-ı müsait [*uygun zaman*] buluncaya kadar enistesiyle kat'-ı münasebet etmemeliydi [*ilişik kesmemeliydi*]. "Husûsiyle [*hele hele*]..." diyordu, başlamak istediği cümlenin şu ilk kelimesinden sonra gözlerini manidarane [*anlamlı anlamlı*] süzerek muhatabının fikrine bir şey getirmek istiyordu.

Ahmet Cemil cevap vermedi. Şimdi kendisi de ne yapacağında tereddüt ediyordu. Artık başının içinde beyni bir mayi-i mütebahhir [*buharlaşan sıvı*] gibi şişerek sanki patlamak istiyordu. İki elleriyle başını tuttu. Orada, bir hasır iskemlenin üstüne oturdu. Artık hiç bir şey dinlemeye kuvvet bulmayarak, şurada mahvolup bütün bu keşmekeş-i hayattan [*hayat keşmekeşinden*] kurtulmak ihtiyacını duyarak, amik [*derin*] bir mefturiyet [*bezginlik*] içinde ağlamak istedi.

On Altı

Bugünden itibaren Ahmet Cemil'in o bir vakitler bir aşiyan-ı sükûn ve saadet [*sakinlik ve mutluluk yuvası*] olan mini mini evinde bir hayat-ı cehennem [*cehennem hayatı*] başladı. Artık matbaaya gitmiyor, Ali Şekip'in dükkânında, kıraathanelerde, işsizlikten mütevellid melal [*ileri gelen üzüntü*] ile dolaşıyordu. Akşamları eve gidince herkesten kaçar, odasına kapanır, orada hiç bir şeyle iştigal etmek [*ilgilenmemek*] için heves ve kuvvet bulamayarak yatağına uzanırdı. Enistesini hemen hiç göremiyordu. İki üç kere tesadüfünde yüzüne bakmadı, evde herkes bu hazırlanan fırtınanın intırakı [*patlaması*] havfiyle [*korkusuyla*] ikisinin etrafında sükût ediyordu.

Vehbi Bey her zamandan ziyâde huysuzluklar icat ediyor, hemen her gece içerde İkbal'i haşlayan sesi işitiliyordu.

Ahmet Cemil bu kavgalara kendisinin bîgâne [*yabancı*] olmadığını uzaktan uzağa farkediyordu. Vehbi Bey şüphesiz onun matbaaya gelmediğini vesile ittihaz ederek [*sayarak*] İkbal'le kavgaya sebepler buluyordu. Evin içinde herkes husûsiyle [*hele hele*] Ahmet Cemil bu huysuzluklara tahammül için azmetmiş gibiydiler.

Beynlerinde [*aralarında*] kat'-ı münasebet edeliden [*ilişik kesildiğinden*] beri Vehbi Bey akşamları her vakitten

ziyâde kaçırıyor, evvelce kabil-i tahammül [*dayanılır*] bir çakırkeyiflikten ibaret kalan sarhoşluğu şimdi bedmestliğe [*kötü sarhoşluğa*] dönüyordu.

Nihayet herkesin vukuunu gayr-i kabil-i men' olmak [*patlamasını engellenemez*] üzere hissettiği fırtına taksit meselesinin zuhuru [*çıkması*] üzerine patladı.

Bir gün Ahmet Cemil Ali Şekip'in dükkânında otururken kendisine parayı ikraz eden [*borç veren*] sarraf [*banker kuyumcu*] sırıtarak geldi.

Ahmet Cemil herifi hiç söyletmeyerek "Vehbi Beye gidiniz, imza benim, fakat borç onun" dedi. Bu cevabı kaç günden beri hazırlıyor, bu suret-i mukabelenin [*karşılık verme şeklinin*] gayr-i kabil-i müdafaa [*savunulmaz*] bir kuvveti olduğuna inanıyordu.

Sarraf her türlü cevap almaya alışmış vech-i mütebessimanesiyle [*gülümseyen yüzüyle*] cebinden çıkarmak üzere olduğu cüzdanını tekrar yerleştirerek gitti. Biraz sonra –bu defa çehresindeki tebessümde fazla bir emare-yi istihza [*alay belirtisi*] ile– yine geldi, "Vehbi Bey bir şey tanımak istemiyor. Borç kiminse o versin!" diyordu.

Ahmet Cemil bu intizâr etmediği [*beklemediği*] cevaba o kadar hiddet etmişti ki hemen o dakikada matbaaya koşup Vehbi Beyi boğazından tutmak, sıkıp öldürmek arzusunu duydu. Ali Şekip'e "Bir cinayet yapmaktan korkuyorum" dedi. Ali Şekip evvela sarrafı bir iki gün sabretmek üzere savdı. Sonra Ahmet Cemil'in yanına geldi:

"Sen hiddetle her şeyi berbat edeceksin. Bütün saadet-i ailen [*aile saadetin*] çılgınca bir tehevvür [*öfke*] uğruna mahvolacak. Bana biraz soğukkanla davranacağını vaʼdet, bir çare düşünelim" dedi.

Fakat Ahmet Cemil artık zapt-ı nefsine [*kendini tutmaya*] muktedir olamıyor, damarlarının içine düşen bir katre-yi ateş [*ateş damlası*] o günden beri bütün vücuduna alevler akıtıyordu. Şimdi hiç bir şeyin taraftar-ı tamiri [*onarım taraftarı*] değildi. Âmalinin [*emellerinin*] birer

birer inhidamını [*çöktüğünü*] gördükten sonra her şeyi parçalamak, kendisi de bu parçalanan şeylerin arasında mahvolmak istiyordu.

"Lakin anlamıyorsunuz" dedi, "bu adamla tekrar tesis-i münasebet etmek [*ilişki kurmak*] mümkün değil, zaten kat'-ı rabıtaya [*bağını koparmaya*] o vesile arıyor."

"Evet ama eviniz elinizden gidecek. Hiç olmazsa ona bir çare bulun. Mesela bu akşam validenin, hemşirenin yanında onu tazyik ederek [*sıkıştırarak*] bir şey yapmak mümkündür zannediyorum."

Ahmet Cemil bu teşebbüsten bir ümid-i necat [*kurtuluş umudu*] bekleyerek değil, fakat bir şey yapmamış olmamak için Ali Şekip'in fikrini kabul etmiş, o akşam İkbal'i çağırarak vakayı hikâyeden sonra Vehbi Beye ev meselesinin bir suret-i muhıkkaya [*haklı bir şekle*] ircaını [sokulmasını] söyletmek istemişti.

İşte fırtına bunun üzerine patlamıştı. Ahmet Cemil validesiyle beraber İkbal'in getireceği cevaba intizâren [*bekleyerek*] aşağıda oturuyorlardı. Vehbi Bey verilecek cevap için İkbal'i tavsite [*aracıya*] lüzum görmedi. Kapısı açık duran odasından bağırdığı işitildi.

Bu adamın bütün âdet-i müfritesi [*aşırı âdeti*] bugün tamamen meydana çıkıyordu. Evvela, "Bir seneden beri üzerime yük oldunuz. Yetişmedi, kardeşinin borcunu bana mı verdirmek istiyorsun?" mukaddimesiyle [*girişiyle*] başladı. "Ben evlendiysem, senin haylaz kardeşini beslemeyi taahhüt etmedim!" cümlesi Ahmet Cemil'in kulaklarını parçalayarak aşağıya kadar yuvarlandı. Şimdi ne yapmak lazım geleceğini bilmeyerek, hiddetinden titreyerek yekdiğerine [*birbirine*] bakışan valide ile oğul Vehbi Beyin söylediklerinin bir kısmını işitemiyorlardı. Fakat işitebildikleri parçalar bütün teferruatı [*ayrıntıyı*] anlatıyordu.

Vehbi Bey söylenmekte devam ediyordu. Nihayet İkbal'in muhteriz [*çekingen*] bir mırıltı gibi sesi işitildi. Eda-yı marizanesiyle [*hasta edasıyla*] bir şey söylediği

farkolundu. O zaman Vehbi Beyin büsbütün tutuştuğu anlaşıldı.

"Makineler mi?" diyordu. "Ben adama makinelerin gölgesini vermem. Haksızlık ediyorsam dava etsin. Hem sen böyle şeylere ne karışıyorsun? Her akşam yılan gibi beni sokmaktan zevk mi alıyorsun?"

Ahmet Cemil şimdi ayağa kalkmıştı. Artık İkbal yılan olmuştu, öyle mi? Dışarıya atılmak istedi. O zaman Sabiha Hanım kollarıyla sarıldı. "Aman Cemil! Sabret" diyor, kollarının arasında zangır zangır titreyen bu vücudu zaptedebilmek için parmaklarını kilitliyordu.

Vehbi Bey yukarıda hâlâ devam ediyordu:

"Zaten sizin içinize düşeliden beri ne olduğumu anladım. Daha ilk günü bırakıp kaçmalıydım. Çekil, çekil yanımdan diyorum, fena ederim..."

O vakit bir vücudun yukarıki odadan düştüğü duyuldu. Ahmet Cemil şimdi validesini kapıya kadar sürüklüyor, kurtulmak isteyerek hiddetinden boğulan sesle "Bırak anne, bırak" diyordu. O zaman Vehbi Beyin atlayarak indiği duyuldu. Ahmet Cemil annesinin kollarının arasından silkinerek kurtuldu. Fakat sokak kapısının büyük bir tarraka [gürültü] ile kapandığı işitildi. Vehbi Bey gitmişti.

* * *

O zaman yukarıdan bütün bu ailenin üzerine istediği gibi levs-i tahkiratı [*hakaret pisliğini*] döken bu adamı tutmaya, kafasını şu taşların üzerine çarpa çarpa sürüklemeye muvaffak olamadığından, validesinin zaaf-ı neseviyetine [*kadınlık zaafına*] mağlup olarak tehevvürünün [*öfkesinin*] bütün meyelan-ı ittisaını [*büyüme meylini*] bırakamadığından müthiş bir ye's [*umutsuzluk*] duydu. Şimdi bir şeyler kırmak, bir şeyler parçalamak istiyordu. Annesine koştu, iki ellerini tuttu, bu vücud-i zaifi [*zayıf vücudu*] sarstı, "Ah! Beni niçin bırakmadın? Çıldıracağım"

diyordu. Güya bir pençe-yi kavi [*güçlü bir pençe*] boğazını sıkıyor, onu boğuyordu. Bağırmak istedi, o vakit iki eliyle yakasını tuttu, çekti. Kravatı, yakalığı parçalandı. "Çıldıracağım!" diye bağırıyordu. Ah, bir kere ağlayabilse, müteselli [*teselli*] olacak, asabına sükûn gelecekti [*sinirleri yatışacaktı*]. Fakat ağlayamıyor, boğazını tıkayan bir şehîk-i müz'iç [*rahatsız edici bir çığlık*] onu ağlamaktan menediyordu.

Bir aralık Seher "Küçük hanım! Küçük Hanım ne yapıyor?" dedi. Ah, evet, İkbal? İkbal'i düşünmemişlerdi. Asıl düşünülecek olan o biçareyi unutmuşlardı.

O vakit Sabiha Hanımla Seher yukarıya koştular. İkbal bir eliyle böğrüne basarak kapının yanında yerde inliyordu. Sabiha Hanım üzerine atıldı. "İkbal ne oldun? Bana baksana İkbal! Ne oldun?" dedi. İkbal kalkamıyor, yüzünü kaldırıp annesine bakamıyordu. İniltileri arasından yalnız "Hiç!" dediği işitildi.

Hiç! Daima hiç!

On Yedi

O sabah Ahmet Cemil Ali Şekip'in dükkânına girdiği zaman perişan saçlarından, bozulmuş çehresinden, kravatsız yakasından eski arkadaşı ürktü. Henüz o bir şey söylemeden "Ne oluyorsun?" dedi.

Ahmet Cemil acı bir hande ile cevap verdi:

"Ne olduğumu bilmiyorum, fakat iyi bir şey olmuyorum."

Pantolonunun cebinden buruşuk bir cerîde [*gazete*] parçası çıkardı, Ali Şekip'in küçük yazıhanesinin üstüne koyarak açtı. "Dükkânını bir iki saat bırakarak beni Emniyet Sandığı'na götürür müsün?" dedi.

Şimdi Ali Şekip donmuştu. Cevap veremiyor, bir şu yazıhanenin üstünde melûlane [*melul melul*] serilen küpelerle yüzüğe, bir de bu sarı sima-yı meyusa [*umutsuz yüze*] bakarak duruyordu.

Ahmet Cemil artık hiç bir şey saklayabilecek bir halde değildi. Ali Şekip'in teessürünü anladı, dedi ki:

"Bunlar annemin küpeleriyle yüzüğü. Bir vakitler babam evi tamir için borçlandığı zaman bunları bir türlü Emniyet Sandığı'na terhîn [*ipotek*] etmek istememişti. İşte bugün kızını ölümden kurtarmak için oraya gidiyor, ah! Bilsen Şekip! Kardeşimi ben öldürüyorum, zannediyorum..."

Ali Şekip ne söyleyeceğinde müteredditi [*ikircikleniyordu*]. "Her şeyi ifrat edersin [*aşırıya kaçarsın*]!" dedi.

Ahmet Cemil taşmaya vesile arıyordu. Bu söz kifâyet etti [*yetti*].

"İfrat mı? Kardeşim ölüyor diyorum, onu ben öldürdüm diyorum. Sen bana hâlâ ifrattan bahsediyorsun. Siz, hepiniz, ne soğukkanlı adamlarsınız! Karşınızda çıldırmış birisini görüyorsunuz da kemal-i sükûnla [*sakin sakin*] 'İfrat ediyorsun' diyorsunuz. 'Ah! Bilsen, bütün hülyalarımdan sonra bugün şunları Emniyet Sandığı'na götürmek için mecbur eden sebeplerin acılığını hissetsen...' Yok, hissediyorsun değil mi Şekip? Bana acıyorsun değil mi? Bak, ağlamamak için kendini tutuyorsun."

O zaman Ahmet Cemil bu kalb-i muhibbin [*seven kalbin*], şu gözlerinden hafif iki katre yaş akan dostun karşısında, dirseklerini üzerinde annesinin küpeleriyle yüzüğü hazîn bir eda-yı melûlane [*hüzünlü melul bir eda*] ile serilen yazıhaneye dayadı, başını iki elleriyle tuttu; bir haftadan beri ağlayamadığı bütün elemlerini, yeislerini orada yavaş yavaş, buruşuk cerîde parçasının üzerine salıverdi.

Ali Şekip bu gözyaşlarına bir hiss-i hürmet ve merhametle [hürmet ve merhamet hissiyle] sükût ediyordu [*susuyordu*]. Nihayet Ahmet Cemil dün akşamki vakayı, hemşiresinin böğrüne tesadüf eden tekmeyi, sakt [*düşük*] tehlikesini, muayene-yi tıbbiyenin [*tıbbi muayenenin*] endişe veren neticesini kesik kesik Ali Şekip'e anlattı.

"İfrat etmiyorum, değil mi?" diyordu. "Şimdi İkbal'i kurtarmak lazım. Her şeyden evvel bütün dünyadan evvel bana o lazım. Halbuki bende para yok. Beş para yok."

Ali Şekip bir şey söylemek için yutkundu, Ahmet Cemil söyletmedi:

"Bak, yalnız o mümkün değil. Anlıyor musun?" Eliyle sözünün kat'iyetini [kesinliğini] göstererek ilave etti:

"Senden ve hiç kimseden..."

Bu son sözü söylerken Hüseyin Nazmi'yi düşünüyordu. O ziyâfet gecesinden beri Ahmet Cemil ondan firar edi-

yordu [kaçıyordu]. Bütün bu sefaletleri ondan saklamaya –esasını pek iyi tayin edemeksizin– lüzum görüyordu.

Güya hülyalarının şu inkirazıyla [*yıkılmasıyla*] hülya-yı aşkı [*aşkının hayali*] arasına bir sedd-i mani [*engel*] koymak, kalbinin şu hercümerc-i tufanından [*kasırga kargaşasından*] o şükûfe-yi emele [*emel çiçeğine*] bir katrenin [*damlanın*] bile sıçramasına imkân bırakmamak istiyordu.

Ali Şekip'ten Emniyet Sandığı'nın kapısında ayrıldı. Bir an evvel eve giderek alabildiği paraları Sabiha Hanıma vermek, evden çıkarken pek fena bir halde bıraktığı İkbal'i görmek için acele ediyordu.

Kapıyı açmak için Seher biraz teehhür etti [*gecikti*]. İçeriye girince merdiven başına bırakılmış su kovalarıyla Seher'in perişani-yi hali [*perişan hali*] nazar-ı dikkatine çarptı. Onun sualini beklemeden Seher söyledi:

"Siz gideliden beri Küçük Hanım'dan kan boşanıyor! Ne kan! Ne kan!"

Sonra kapıyı iterek kapadıktan sonra iri vücuduyla, dargın çehresiyle Ahmet Cemil'in önüne geçti:

"Bu adamın bütün ettiklerini yanına mı bırakacaksınız?" dedi.

Ahmet Cemil'in cevap vermeye vakti yoktu. Kendi kendisine "Çocuk düşmüş olacak, bu bence daha iyi, fakat onu kurtarabilsem" diyordu. Yukarıya koştu. Hafifçe kapıyı itti. İkbal balmumundan yapılmış sarı bir heykel gibi derin bir dalgınlıkla yatağa yatırılmıştı. Validesi karyolanın altına seccadenin üstüne oturmuş, büyük musibetlerin devre-yi dehşetini [*dehşet dönemini*] takip eden sükûn zamanlarına mahsus bir bîtabi [*halsizlik*] ile ellerini dizlerinin etrafına kilitlemiş, dalgın bir nazarla mechul bir noktaya bakıyordu.

Ahmet Cemil ayaklarının ucuna basarak ilerledi. En evvel İkbal'e baktı. O, gözleri nîm güşade [*yarı açık*], dudakları solgun bir pembelikle dişlerinin üzerinde gergin,

terden ıslanmış saçları fildişi gibi donuk sarı duran şakaklarıyla alnına yapışmış, yorgun, uzun nefeslerle uyuyordu. Onun bu manzarasından elim bir hisle, bu sevgili vücudu bir gün yine böyle –fakat şimdi yorganı hafif hafif kaldıran şu nefesler kesilmiş olarak– görebilmek ihtimalinden titreyerek gözlerini ayırdı. Annesinin yanına çöktü.

"Düştü mü?" dedi.

Sabiha Hanım tebdîl-i vaziyet etmeyerek [*durumunu değiştirmeden*] kaşlarını kaldırdı, "Belki!" diyordu. O vakit Ahmet Cemil bu tereddüd-i hükme [*hükümdeki tereddüte*] hiddet eder [*kızar*] gibi oldu. "O halde yine hekimi getirtmeli!" dedi. Tekrar kalktı, sabahtan beri yorulan bacaklarına tekrar koşmak, hekime gitmek lazım geldi.

* * *

Hekimbaşı [*başhekim*] sallanıyor, "Ateşe karşı koyabilmeli!" diyordu. Ahmet Cemil şimdi tehlikeyi daha vuzuhla [*açıkça*] görüyordu. Bu adamın ağzında şu söz bütün korkularının bîesas [*asılsız*] olmadığını anlatıyordu. Demek ki ateşe karşı konulamayacak olursa...

O zaman mededcûyâne [*yardım isteyerek*] hekimin yüzüne bakıyor, ondan cesaret verecek, ümit bahşedecek [*verecek*] bir söz, bir işaret, bir hiç bekliyordu. Fakat hekimin aldatmak istemeyen çehresi ciddi, vakur, endişnak [*endişeli*] idi. Hepsini söylememek istiyormuşçasına basık duran dudakları "Fena!" diyor gibiydi.

Şimdi Ahmet Cemil hekimin vesayasını [*tavsiyelerini*] zaptedebilmek [*hatırında tutabilmek*], ittihaz olunacak tedabiri [*alınacak tedbirleri*] anlamak için suûbet [*güçlük*] çekiyor, zihninin içinden bütün kabiliyat-ı fikriyeyi [*düşünme kabiliyetlerini*] silip süpürerek götüren bir sel akıyor, bir bora geçiyordu.

Sabiha Hanım, o, hiç bir şey anlamıyormuş, bütün his ve fikri incimad etmiş [*donmuş*] gibi boş nazarıyla

bir hekimin, bir oğlunun yüzüne bakıyor, artık ağlamayarak kenarları yanan gözleriyle şu içeride sarı donuk benzi bir ölüye benzeyen kızını elinden alıp almayacaklarını sâkitane istifsar ediyor [*sessizce soruyor*] gibiydi. Ahmet Cemil'e yine koşmak lazım geldi. Eczahanede saatlerle süren üzüntü içinde beklemek, elleri kolları şişelerle, kutularla dolu bir an evvel şifa götürmek telaşüyle [*acelesiyle*] sokaklardan uçarak geçmek icab etti. Ah! Onu kurtarabileceğinden emin olsa, böyle ilelebet koşacaktı.

* * *

Bugünden itibaren Ahmet Cemil'le İkbal'i her dakika bir parça öldüren, kurutup yakan o ateş-i müthiş [*müthiş ateş*] arasında bir harb-i bîfasıla [*aralıksız savaş*] başladı. Artık evden çıkmıyor, uyumuyor, yemek yemiyor, yaşamıyordu. Güya kendisini yaşamaktan menetmekle hayatının bir kısmını şu hayatının günden güne eksildiği görülen vücuda bahşetmek [*vermek*] istiyordu.

İkbal arasıra dalgınlıktan çıkıyor, şükran ile mâli [*dolu*] gözlerine bir incila-yı tebessüm [*gülümseme parıltısı*] gelerek bir vakitler tatlı sesiyle evin içinde daima "Ağabey!" hitabıyla selamladığı bu kıymettar [*kıymetli*] kardeşe, kendisi şu evin içinden kayboluverecek olursa ne kadar bedbaht olacağını düşündükçe ağlamak istediği validesine bakıyor, ateşle yanan boğazından, ciğerlerinden kuru gelen sesiyle onlara lakırdılar edivermeye çalışıyordu.

Fakat ateş, o humma-yı müthiş [*müthiş humma*] bütün şu küçük aile halkının bir dakika yorulmayan mesaisine [*çabasına*] rağmen daima galip çıkıyor, daima bu vücudun hayatından bir parçasını koparmakta devam ediyordu.

* * *

Bir gece Ahmet Cemil İkbal'i biraz rahat bırakmıştı. Kaç gündür en ufak bir şemateti [*gürültüyü*] işitebilmek için odasının kapısını açık bırakarak, yorganını açmayarak, yatağının üzerine öyle atılıveriyordu. Bu gece biraz müteselliyane [*teselli bularak*] uyuyordu. Bir aralık "Cemil! Cemil!" dediler. Yatağından atladı. Dinledi. Sahi bir ses işitmiş miydi? Duramadı, ta uykusunun a'mak-ı maneviyatından [*manevi derinliklerinden*] gelen bu seste bir acılık vardı ki birden kalbinde bir keşf-i musibet [*musibet keşfi*] hissi uyandırmıştı.

Korktuğu şeyi şimdi bir vehimden, bir hiss-i gayr-i müessesten [*asılsız bir duygudan*] ibaret göreceğini ümide çalışarak odasından çıktı. Kardeşinin kapısı tamamen kapalı değildi; eliyle itti. O zaman İkbal'i yatağının içinde oturmuş, gözleri müthiş bir şeyin temaşasıyla korkudan açılarak ta ötede duvara dikilmiş, ayaklarından ve arkasından kendisini zapta çalışan Sabiha Hanım'la Seher'in arasında elleri ihtilac ederek [*çırpınarak*] bir hayal-i muhacimden [*saldırgan bir hayalden*] tedafüe [*kendini savunmaya*] hazırlanıyormuş gibi gerilmiş gördü. Koştu "Ne oluyor Yarabbi, ne oluyor?" dedi. Sabiha Hanım'la Seher uykularından henüz bir korku ile uyanmışlara mahsus perişani [*perişanlık*] ile söylemiyorlar, zaten gördüklerini anlayamıyorlardı. Ahmet Cemil kollarıyla İkbal'i sardı, saçlarının soğuk terleriyle ıslanan çehresine yüzünü yanaştırdı. "İkbal, kardeşim, ne oluyorsun kardeşim?" dedi. O, onu işitmiyor, iri, açık gözleriyle, o korkulu nazarıyla ta oraya, duvardan ayrılarak gelen hayal-i muhacime [*saldırgan hayale*] bakıyor, nefsini müdafaaya [*kendini korumaya*] çalışarak zayıf vücudu gerilemek, titreyen kolları bir kuvvet aramak için uğraşıyordu. Sonra bu eller birden bire Sabiha Hanım'ın orada bir çare araştırıyormuş gibi dolaşan serseri ellerini kavradı. Bu feryat, korkunç bir feryat, sık sık nefeslerle çırpınan göğsünü yırttı, artık mağlup ve bîtab [*takatsiz*] kalan başı Ahmet

Cemil'in omuzuna düştü. Bu iki kardeşin gözleri şu dakikada son bir nazar-ı muhabbetle [*muhabbet gözüyle*] bakıştı. Ahmet Cemil şimdi bu zayıf vücudu kollarıyla sıkıyor, onu alıp götürmek isteyen şeyden koparıp kurtarmak istiyordu. Fakat kollarının arasında bu vücuttan uzun bir raşe [*titreme*] ile bir şey akıyor, bir şey çekiliyor gibiydi. Ahmet Cemil tekrar gözlerini İkbal'in gözlerine dikti, "İkbal!" dedi. Şimdi bu gözler o feryad-ı kalbe [*kalbinin feryadına*] karşı sâkit [*suskun*] kaldı. Hâlâ ona bakıyordu fakat artık onlarda bir şey noksandı.

On Altı

Ahmet Cemil bu matemin içinden bir hummanın korkunç kâbusundan uyanmış gibi çıkmıştı. İlk günü kalbinde bir şey şu gözlerinin önünde tahakkuk eden feciaya [*yaşanan faciaya*] inanmamakta devam ederek bir ölüye karşı son vazifelerin ifasıyla [*yerine getirilmesiyle*] meşgul olurken o kadar büyük bir acı duymuyor, alelade [*sıradan*] bir iş görüyormuşçasına koşuyordu. Fakat her şey bitip de o tabutu kaldırmak, bu eve bir daha davet etmemek üzere götürmek lazım geldiği zaman bu fecia bütün dehşet-i hakikatıyla [*gerçek dehşetiyle*] gözlerinin önünde tecellî etti [*belirdi*]. Merdivenlerden sürünerek kızını son bir feryad-ı ciğerhıraş [*yürek tırmalayan feryat*] ile selamlayan annesinin sesi, o insanların artık her şeyi unutup da bütün kuvâ-yı metanetini [*metanet güçlerini*] bir matemin dest-i kahrına [*kahır eline*] teslim ettikleri dakikaya mahsus [*özgü*] feryadı kulaklarını yırttı. O vakit dizleri titreyerek merdiven başına çöktü. Tabut lâkayd [*kayıtsız*] ellerle kalkarak bu evi, şu valide ile biraderi hafif bîtab [*bitkin*] bir meyl-i kametle [*kalkış isteğiyle*] selamlıyor, gidiyordu. O zaman Ahmet Cemil'i Ali Şekip'le Ahmet Şevki Efendi kollarından tutmuşlar, kaldırmışlar, artık nefsine bir kuvve-yi temellük [*sahip olma gücü*] duymayan bu vücudu o tabutun arkasından sürüklemişlerdi.

Şimdi bütün o müthiş günün vukuatı zihninde, uzak bir vakanın hatırat-ı mübhemesi [*belirsiz anıları*] gibi geçiyor, şu henüz on günlük vaka hayatında uzak, senelerce uzak bir maziye süzülüp gidiyordu. Fakat kalbinde hâlâ o intıfanapezir [*sönmeyen*] ateş yanmakta berdevamdı [*devam ediyordu*].

O gün güzel bir hava altında Ahmet Cemil'in matemiyle istihza ederek [*alay ederek*] Haliç'in müşemmes [*güneşli*] suları cari [*akan*] bir derya-yı sim [*gümüş deniz*] gibi kayıklarının kenarlarından akıp gidiyordu.

O arkadaşlarının hiç biriyle lakırdı etmiyor [*konuşmuyor*], nazar-ı merkuzuyla sulara [*gözlerini suya dikmiş*] bakıyordu. Sonra Eyüp'e geldiler. Onu çıkardılar. Ahmet Şevki Efendi onun zihnini işgal [*meşgul*] etmek, düşüncesinden –şu düşünememekten ibaret olan donukluktan– velev bir dakika ayırabilmek için gençliğine ait eski bir hatıradan bahsediyordu. Ahmet Cemil tabutun arkasından yürüdükçe yeni bir ölü geldiğine sevinerek koşuşan dilencilere bakıyor, bu tabuta kendisinden başka şu etrafındakilerin lâkaydisinden [*umursamazlığından*] bir ezayı azim ile [*büyük eziyet duyarak*] üzülüyordu.

Sonra namaz zamanını beklemek lazım geldi. Onu arkadaşları bir kahvenin önünde alçak bir iskemle üzerinde işgal [*meşgul*] ediyorlardı. Artık Ahmet Cemil bu günün bitmesi, bir an evvel şu lâkaydler [*kayıtsızlar*] arasından çıkarak matemiyle yalnız kalması için sabırsızlanıyordu. Artık ağlamıyordu. Namaz kılarken, dua edilirken, sonra dilencilerden mürekkep [*oluşan*] alay ile kabre gidilirken hep sükût ediyordu. Orada henüz bitmemiş kabrin yanında yine beklemek icab etti. Mezarcılar yekdiğeriyle [*birbiriyle*] konuşarak, kazmanın ucuna tesadüf etmiş gömülü eski bir mezar taşı parçasının çıkarılması için çare düşünerek çalışıyorlar, bir ağacın dibinde mahallenin bekçisi iri gümüş saatini çıkararak geç kaldığına canı sıkılmış gibi bakıyor, mezarlar üzerinde, duvar kenarlarında, ötede beride yirmişer para sada-

ka alabilmek için duran kadın, ihtiyar, çocuk, sakat ve sağlam dilenci güruhu sabırsızlanarak bekleşiyor, tabut bir komşu kabrin üzerine ihmal edilerek bırakılıvermiş, son âramgâhın [*istirahat yerinin*] hitam-ı ihzarını [*hazırlığının bitmesini*] bekliyordu.

O bunlardan artık gayr-i kabil-i tahammül [*dayanılmaz*] bir üzüntü duyuyor, bütün bu gördüklerini kendi matemine karşı bir tahkir [*hakaret*] gibi ciğerleri yırtılarak seyrediyordu. Sonra kabir bitince tabutu iplerle sararak indirdiler. Kapağın baş tarafını testerenin muharriş-i asab [*sinir bozucu*] dişleri keserken Ahmet Cemil karnına basıyor, bu sesi işitmekten tevellüd eden azabı tazyik etmek [*bastırmak*] istiyordu.

Fakat sonra kabrin üzerine atılan topraklar şişerek hemşiresinin şu makber-i ebedisi [*ebedi makberi*] gözlerinin önünde tereffü ettiği [*yükseldiği*] zaman birden bütün acıları taştı, o vücudu burada bırakmamak, şu toprakların yed-i gazabından [*gazap elinden*] almak isteyen bir hisle iki adım attı. Ali Şekip elini tuttu, onu bir taşın üzerine oturmaya mecbur etti. Şimdi herkes sükût ediyordu [*susuyordu*]. Bir hafız mühtez [*titrek*], bükâengiz [*ağlatıcı*] sesiyle şu kabr-i tazenin [*yeni kabrin*] üzerine bir güldeste-yi ruhani [*ruhani çiçek demeti*] vazediyordu [*koyuyordu*]. O zaman Ahmet Cemil ruhu okşayan, teselliye benzeyen tatlı bir hisle şurada hafif hafif ağladı.

Ah! O günün hatıraları. Şimdi hep bunları birer birer tahattura [*anımsamaya*] çalışıyor, o müthiş saatlerin hatıratını sırasıyla ihya için düşünüyordu.

O akşam arkadaşları onu eve göndermemek istemişlerdi. Yalnız kalacak olursa büsbütün fena olacağını söyleyerek kendisini o gece işgal [*meşgul*] etmekte ısrar ediyorlardı. Fakat ona kabul ettirmek mümkün olamamıştı. Bilakis matemine tamamen teslim-i nefs etmek [*kendini teslim etmek*], kardeşinin doya doya acısını çekmek istiyordu.

Eve geldiği zaman akşam olmuştu. Bugün Süleymaniye'nin o enis-i kalbi [*kalp dostu*] olan mini mini evi nazarına [*gözüne*] eskimiş kafesleri, alçak cumbası, sıvaları dökülmüş duvarları, tahta kapısı ile çirkin, barid [*soğuk*] göründü.

Kapıyı Seher açtı. Kalbinde bir hiss-i garip [*garip bir his*] vardı ki o akşam eve girince bütün bu günün vukuatını yalan bulacağını zannettiriyordu. Seher'e bakamadı. Bu kızın kızarmış gözleriyle kendisine bakan nazarından kaçmak istedi. Annesine görünmeye kuvveti yoktu. Doğru hemşiresinin odasına kadar gitti. Onu hâlâ orada görecekmiş vehminin [*kuruntusunun*] mağlubuydu. Örtüleri kaldırılmış, cibinliği indirilmiş karyolasına kadar gitti. Bir müddet oraya baktı. Sonra hemen oraya, seccadenin üzerine atıldı. Birinci defa olarak ihtiyac-ı feryadı [*feryat ihtiyacını*] zaptetmek istemedi. Orada bağırarak, kıvranarak şimdi bu evi tamamen boş bırakan kardeşi için kana kana ağladı.

* * *

"Niçin bana öyle bakıyorsun Cemil?"

"Bilmem, sana bakıyor muydam?"

O günden beri hayatından bir yarım asır geçmiş gibi çökmüş, ihtiyar olmuştu. Öyle dalgınlıkları vardı ki saatlerle sürerdi. Artık düşünmek melekesinden tecerrüd etmiş [*soyutlanmış*] gibi bir lakırdı söylenirken [*konuşulurken*] nigâh-ı mücevvefini [*boş bakışlarını*] diker, öyle dururdu.

Bugün Ali Şekip'in dükkânında yine gözleri arkadaşına tesadüf etmiş duruyor, fakat onu göremiyordu.

Ali Şekip elinden kalemini bırakarak defterini kapadı. Artık Ahmet Cemil'i biraz sarsmak, ona biraz kuvve-yi hayat [*hayat gücü*] vermek zamanı geldiğini anlamıştı. Ta yanına kadar geldi, yüzüne bakarak:

"Cemil, artık bu düşünceye bir hâtime [*son*] vermelisin" dedi.

Ahmet Cemil cevap vermeyerek dinliyordu.

"Dünyada hiç bir kimse tasavvur edemezsin ki hayatından hiç olmazsa bir büyük matem geçmiş olmasın. Sana çarpıldığın sille-yi musibete [*musibet tokatına*] karşı lâkaydane [*umursamazca*] davran demiyorum. Mümkün olmayacak şeyler tavsiyesinden ne fayda çıkar? Bak, bugün ne yapacağını bilmiyorsun. Evde bir valide var ki yegâne ümidi senden ibaret. Bir eviniz var ki küçük bir noksan-ı tedbirle [*tedbir eksikliğiyle*] elinizden gidebilecek. O herife kaptırdığın makineler var ki kurtarmak lazım. Bunlardan sonra fakat hepsinden mühim olarak sen varsın. Bak, yine yüzüme artık yaşamaktan vazgeçmiş bir adam gibi bakıyorsun. Biraz kendini silk, biraz damarlarında kanının cevelanını [*dolaşımını*] duy, hakikaten hayattan vazgeçecek kadar ümitsiz, hülyasız mısın? Artık bu toprak parçasının üzerinde görülecek işin kalmamış olduğuna cidden hükmediyor musun?"

Ahmet Cemil şimdi arkadaşından gözlerini ayırmış, dalgın bir nazarla gayr-i muayyen [*belirsiz*] bir noktaya bakıyordu. Ah! Hayatının o ümit ve hülyası! Şimdi onu kendisinden ne kadar uzak görüyordu.

Ali Şekip devam ediyordu:

"Bence artık bu atalet-i hissiyata [*duygu atılığına*] bir fasıla [*ara*] vermek zamanı gelmiştir. Biraz tesviye edilecek [*yoluna koyulacak*] şeyleri düşünmekliğimiz lazım gelir, zannederim."

Ahmet Cemil ayağa kalktı. Arkadaşının önüne dikilerek:

"Her şeyden evvel tesviye edilecek diğer bir şey var ki onu unutuyorsunuz."

Gözlerinde şimdi bir nazar-ı vahşi [*vahşi bakış*] vardı. Ali Şekip arkadaşına bîgâne [*yabancı*] olan bu nazardan ürkerek "Neyi unutuyoruz?" dedi.

"Hemşiremi öldüren adamı! Onu insaniyetin pençe-yi adaletine [*adalet pençesine*] teslim etmek benim en evvel düşünülecek vazifem değil mi?"

Ali Şekip şimdi arkadaşının hayretle yüzüne bakıyordu. Kendi kendisine "Zavallı çocuk! Diyordu, neyle ispat edecek? Ondan bu suretle mi ahz-ı sâr etmek [*intikam almak*] istiyor?" Arkadaşı için şimdi bir tarz-ı aharda [*başka şekilde*] merhamet duyuyor, hemşiresinin intikamını almak ihtiyacı içinde onun tedarik-i esbabı [*sebepleri hazırlama*] imkânından mahrumiyeti düşünerek acz-i meyusanesinin [*umutsuzca acizliğinin*] bütün acılığını hissediyordu. Şu dakikada bu meseleyi selamet-i fikirle [*sağduyuyla*] muhakeme edemeyeceğini anladı. Düşündüğünü söylemekten ictinab etti [*çekindi*]. Başını sallayarak "Pek yapılamayacak bir şey değil, fakat bu mesele yine sırf hissiyata ait bir şey! Ben bilakis seni biraz maddiyata sevketmek istiyorum" dedi.

Ahmet Cemil cevap vermek üzereydi. Ahmet Şevki Efendinin kapıdan giren göbeği göründü. O vakit buldukça matbaadan sıvışarak buraya gelir, eski arkadaşlarıyla biraz dereden tepeden bahsederdi.

Bugün Ahmet Cemil idare memurunu görünce bir nefes-i tesliyet [*teselli nefesi*] aldı. Hemşiresinin vefatından beri ondan bir şey sormak istiyor, cesaret edemiyordu. Bugün beş dakika evvel Ali Şekip'in başladığı muhavere [*konuşma*] anlamak istediğini istifsara [*sormaya*] kuvvet verdi. Hatta mukaddime tertibine [*giriş yapmaya*] de lüzum görmeyerek Ahmet Şevki Efendi göbeğinin taab-ı sıkletini [*ağırlığının verdiği yorgunluğu*] dinlendiren bir nefesle henüz solumaktayken sordu:

"Sizden bir şey anlamak isterdim fakat bana tamamen doğrusunu söylemenizi şiddetle rica ederim. Hemşiremin vefatına dair o herifle elbette bir lakırdı etmişsinizdir. Size ne dedi? Ve onun haber-i vefatını [*ölüm haberini*] ne suretle telakki etti [*karşıladı*]?"

Ahmet Şevki Efendi evvela bu suale taaccüb ediyor [*şaşıyor*] gibi göründü, sonra kendisine mutad [*alışılmış*] olan vaziyetiyle omuzlarını silkti:

"Niçin doğrusunu söylemekliğim için ısrar ettin? Sana hakikati süsleyerek söylemek için bir sebep var mı? Zaten

bunu benden sormaya lüzum gördüğüne de şaşarım. Onu tamamen anlamışsan vakayı ne yolda telakki etmiş olacağını da tasavvur edebilirsin. Benimle uzun uzadıya lakırdı etmedi. Ertesi sabah 'Dün cenazeye gitmişsiniz. Vah vah! Teessüf ettim, iyi kızdı. İsabet oldu ki kat'-ı münasebet etmiş [*ilişkimizi kesmiş*] bulunduk. Yoksa çok muztarip olacaktım!' dedi, o kadar. 'Sen daha ziyâde bir şey mi bekliyordun?' "

Ahmet Cemil sükût ediyordu. Bir insanın hissiyat-ı insaniyetten [*insanlık duygularından*] bu derece mücerred [*soyutlanmış*] olabileceğine delalet eden hikâyeler işittikçe mübalağaya hamlederdi. Bir sene zevci sıfatıyla yaşadığı bir vücudun mahvına sebebiyet verdikten sonra bu kadar lâkaydi [*kayıtsızlık*] gösterebilmek için bir kalbin ne büyük kuvveti olmak lazım geleceğinde mütehayyirdi [*hayret içindeydi*].

Ali Şekip'e baktı. Şimdi Vehbi Beyin idare memurunun ağzında başka bir mana-yı istihza [*alay manası*] ile mazmunu teeyyüd eden [*içeriği pekişen*] o sözü hepsinde beyan-ı mütalaaya [*görüş bildirmeye*] imkân bırakmayan ağır bir nefret uyandırıyordu.

Bu sırada dükkânın kapısından içeriye billuri bir çocuk sesinin "Havadis!" dediğini işittiler. Bu sese hep aşina çıkarak başlarını çevirdiler, kapıdan gülümseyerek kendini göstermek isteyen Nedim'i gördüler.

Ahmet Cemil sordu:

"Nedim, sen müvezzi [*dağıtıcı*] mi oldun?"

Çocuk sevinçle cevap verdi:

"Bugün başladım beyim!"

O vakit Ahmet Şevki Efendi Vehbi Beyin bir gün evvel Nedim'e izin verdiğini anlattı. Çocuğun haftada aldığı beş on kuruşu çok görmüştü. Ahmet Şevki Efendi ona küçük bir sermaye vermiş, daha ziyâdesini yapmaya muktedir olamayarak çocuğu hiç olmazsa müvezziliğe [*dağıtıcılığa*] sevketmişti [*yönlendirmişti*].

Ahmet Cemil Nedim'e bir şey sormak istiyordu. Evvela tereddüt etti, sonra cesaret gösterdi:

"Baban nasıl Nedim, haberin var mı?"

O vakit çocuğun bir saniye evvel kendisini serbest bir meslek sahibi görmekten tevellüd eden neşve-yi siması [*yüzündeki neşe*] uçarak gözlerini birden bir reng-i hazîn [*hüzünlü renk*] kapladı:

"Babam mı? Bilmem..." dedi. Sonra içini çekerek ilave etti:

"Dün annem gitmiş, iyi değilmiş!"

O zaman üç arkadaş hayretle bakıştılar. Nasıl bu kadın o kadar tazibat ve tahkiratına [*azap çektirmelerine, hakaretlerine*] tahammülden sonra kendisini terk edip sefalet içinde bırakan o adamı affedecek kuvvet bulmuş mu?

Ahmet Cemil üçünün de birden aklına gelen bu mütalaayı tefsir etmek için "Zavallı kadınlar!" dedi.

Nedim'in billuri sesi Bâbıâli yokuşundan aşağıya doğru uzaklanarak kayboluyordu: "Havadis!"

Ahmet Cemil arkadaşlarına münavebeten [sırayla] bakarak dedi ki:

"Bana refakat [eşlik] edebilir misiniz?"

"Niçin?" dediler.

Ahmet Cemil hastahaneye gitmek, o da Raci'yi affetmek istiyordu. Teklifini mütehalikane [*seve seve*] kabul ettiler. Ali Şekip dükkânı kapamaya karar verdi. Ahmet Şevki Efendi iki saat gaybubet edeceğini [*bulunmayacağını*] haber verip avdet etmek [*dönmek*] üzere ayrıldı.

* * *

Ahmet Şevki Efendinin dar yerlere zor tahammül eden iri göbeğiyle soluyarak girişine arabacı gülüyordu. Arabanın sarsıntısından yokuşa ilave-yi müşkülat edecek [*ek zorluk çıkaracak*] bir yük girdiğini farkeden beygirlerin bile kulaklarında endişeye delalet eden bir hareket oldu Ahmet Cemil karşıya oturdu, Ali Şekip "Yenibahçe'ye!" emrini verdi. Günde on altı saat İstanbul'un inişli yokuşlu sokaklarında şu makasları bozuk sandukayı sürüklemekten bizar olan hayvanlar yerlerinden oynadılar, yorgunluktan kırılmış bacaklarıyla yokuşu tırmanmaya başladılar.

Ali Şekip solda kütüphanelerden birini göstererek Ahmet Şevki Efendiye bir şey anlatıyordu. Ahmet Cemil arabanın gürültüsü arasında işitemiyordu; kulağına yalnız bazı kelimeler geliyordu. "Silik para... akçe farkı... kitapçılarla sarraflar." Dikkat etmedi. Bu zaten bilmediği bir mesele değildi. Pencereden sokağı seyretmeyi tercih etti. Çemberlitaş'tan, Bayezit'ten geçtiler, Aksaray yokuşunun mebdeine [*başına*] gelince Ahmet Cemil'de çoktan görülmemiş yerlerin tekrar temaşasından hâsıl olan bir tahattur-i mazi [*geçmişi hatırlama*] lezzeti [*zevki*] uyandı. Şimdi hemen on beş sene oluyordu ki Aksaray'ı görmemişti. Hele daha ötesini hiç bilmezdi. Yenibahçe'nin namını işittikçe burasını İstanbul'un hemen haricinde [*dışında*], sahraların [*kırların*] âgûş-i hazaretine [*yeşil kucağına*] sığınmış bir sayfiye gibi tevehhüm ederdi [*düşünürdü*]. On beş sene evvel! Kendi kendisine o zamana ric'at ediyordu [*geri dönüyordu*]. O vakitler Aksaray Caddesi henüz Şehzadebaşıyla Direklerarası'na mağlup olmamıştı. Şimdi Vezneciler'i dolduran Ramazan eğlencelerinden bir kısmı o zaman bu sokakta halkı han içlerine toplardı. Zavallı babası! Zihninde elvah-ı mübheme-yi hatırat [*anıların belirsiz tabloları*] uyanıyor, kendisini bir Ramazan gecesi babasının yanında tiyatroya gitmek için bu sokağı inerken görüyordu. Mahsus daima müheyya-yı intırak [*patlamaya hazır*] neşve ile o vakit her sözlerini tuhaf bulduğu o oyunculara, hele uzun fesli İbiş'e ne kadar gülmüştü! Şimdi bunların hepsinden uzak! Hele babasından. Ya onu takip eden ikinci darbe-yi matem [*matem darbesi*]! Demek hayat dedikleri şey böyle müntehasına [*sonuna*] kadar darabat-ı müthişe [*müthiş darbeler*] toplamakla geçecek. Bir aralık validesi hatırına geldi. Bir gün onu da hayatının şu servet-i yegânesini [*biricik servetini*], medar-ı münferid-i tesliyetini [*tek teselli kaynağını*] de kaybediverecek olursa ne yapacak?

Şimdi manav, kasap, bakkal, aşçı, helvacı dükkânlarının teselsül-i bîintihası [*bitmez tükenmez sıralanışı*] göz-

lerinin önünden geçerken o bu ihtimal-i mehibi [*korkutucu ihtimali*] düşünüyor, o matemin imkân-ı husulüne [*gerçekleşebilir olmasından*] titriyordu.

Bir aralık Ahmet Şevki Efendi "Hele yokuş bitti" dedi. Ahmet Şevki Efendi araba ile yokuş inmeyi yayan yokuş çıkmak kadar müşkül bulurdu. Artık kalabalık azalıyor, Aksaray Caddesine hayat veren hareket burada münkatı oluveriyordu [*kesiliveriyordu*].

O zaman araba bir sükûn-i tenhâî [*tenhalığın dinginliği*] içinde yuvarlanmaya başladı. Ahmet Cemil'in gözleri tek tük dükkânlarla su taşıyan bir uşaktan, bir tarafta ceviz oynayan dört çocuk zümresinden beride şemsiyesine dayanarak yavaş yavaş yürüyen bir Efendiden mürekkep âsar-ı nadire-yi hayat [*nadir hayat eserleri*] ile sükûtu bir bûy-i hüzünle [*hüzün kokusuyla*] memlu [*dolu*] bir sokağın perdeleri inmiş kafesli pencerelerini seyrediyor, bu tahta evlerin rengârenk cephelerinde menkuş [*nakışlı*] sükûn-i tefekküre [*düşünce sakinliğine*] dalıyordu.

Araba, altlarında, kaldırımların taşlarından sekerek, bozuk makaslarının üzerinde sarsılarak, bir uğultu içinde sürüklenip gittikçe önünde cereyan-ı bîintihasını [*sonsuz akışını*] gördüğü şu elvah-ı sâkite-yi hayatın [*hayatın sessiz tablolarının*] zihnen a'mâk-ı hafâyâsına [*gizli derinliklerine*] giriyor, sonra fikri bu sokaktan ayrılarak iki tarafa bükülen sokaklardan daha ilerisine sevk-i hülya ediyordu [*hayallerini yönlendiriyordu*].

Bütün o sakin-i mahalleleri [*bölgede oturanları*], hayat-ı şehrin [*şehir hayatının*] o mehd-i âramişini [*huzur beşiğini*] dimağının içinde görüyordu.

O buralarda istişmam edilen bûy-i rahattan [*alınan rahatlık kokusundan*] ne kadar uzaktı. Süleymaniye'nin mini mini evi, o da burası gibi sükûn-i saadet [*saadet sakinliği*] içinde değil miydi? Halbuki bütün âmalinin [*emellerinin*] şematet ve tarrakasını [*gürültü patırtısını*] getirmiş, o sükûnun içine atarak bu aşiyan-ı saadeti [*saadet yuvasını*] bir fırtınanın velvelesine boğmuştu.

Ne olurdu, o da bir dairede mukayyid [*kayıt memuru*] olsaydı, emel-i iştihar [*şöhret emeli*] arkasında koşmasaydı da kendisine o evin sükûtuyla hemâhenk olacak [*sessizliğiyle uyum sağlayacak*] bir hayat-ı sekine vücuda getirseydi [*sakin bir hayat kursaydı*]?

Araba durdu. Ali Şekip'le Ahmet Cemil atladılar. Ahmet Şevki Efendi inleyerek kapıdan sıyrıldı, basamağa korka korka basarak hopladı.

Onlar kapıcı ile görüşürken Ahmet Cemil bu binanın karşısında bir hiss-i barid [*soğuk bir his*] duydu. Kendi kendisine "Bir de şu pencerelerin içindeki hayat var!" diyordu. Burası nazarında bütün mücessem [*cisme bürünmüş*] hayat-ı beşerin [*insan hayatının*] bir muhassala-yı sefaleti [*sefaletinin sonucu*] gibi yükseliyordu.

Bütün ekmeksiz kalmış aileler, satıla satıla nihayet son servet olan yorgan da gittikten sonra hastahane yatağına düşmüş hastalar, memleketinde kendisine muntazır [*bekleyen*] çocuklarını düşünerek can çekişen babalar, türlü emellere veda ederek burada ellerinden kaçmak isteyen hayatı salıvermemek için cenk eden gençler, bütün bu hayat-ı insaniyetin [*insanlık hayatının*] iltiyamnâpezir [*iyileşmez*] yaraları bir an içinde aklına geldi, daha sonra Raci'yi düşündü.

Acaba onu ne halde görecekler? Şimdi merdivenleri çıkmışlar, dehlizlerden [*koridorlardan*] geçiyorlardı. Ahmet Cemil burada pencerelerin önüne birikmiş ayakta hastaları, koğuşların içinde yatakları görüyordu. Bir koğuşun önünden geçerken bir hastanın iniltisi arasında diğer bir yataktan güftesiz bir nağme işitti. Kendi kendisine "Şüphesiz bir genç!" dedi.

Dehlizde duranlar hayretle kendilerine bakıyorlar, böyle bir yevm-i ziyâretin haricinde [*ziyaret günü dışında*] gelenleri bir şey zannederek bazıları selama duruyorlardı. Ahmet Cemil bunların içinde neşeli çocuklar, hastalığın hiss-i vehametinden azade [*vehamet hissinden uzak*] zavallılar gördü. Şimdi bütün bu manzaradan, sertapa [*baştan*

başa] bir yare-yi hayat-ı beşer [*insanlığın hayat yarası*] şeklinde elvah-ı muhtelife-yi müthişesini [*çeşitli müthiş tablolarını*] gözlerinin önüne seren bu yerden kaçmak, bir an evvel kurtulmak istiyordu. Bir el ahenin [*demirden*] tırnaklarıyla kalbini sıkıyor, bir ses "Bak, bir de bu hayata, bu sahne-yi sefalete [*sefalet sahnesine*] bak" diyordu.

Artık hayatın felsefesinden ne kadar uzak olduğunu, kendisinin nasıl yanlış bir emelle hayatın fevkine [*üstüne*] çıkmak isteyerek bir âlem-i hülya [*hayal âlemi*] aradığını hissediyor, bir seda-yı müstehzi [*alaycı bir ses*] gülerek "Ah! Senin münevver hülyaların... Şükûfezar semaların [*çiçek bahçesi göklerin*]" diyordu.

Artık gelmişlerdi. Kendilerine refakat eden hizmetkâr çekildi. İçeriye girdiler. Raci'ye bir küçük oda tahsis etmişlerdi. Orada yatağının üzerinde dalgın yatıyordu. Ayak seslerini işitince gözlerini açtı, arkadaşlarını tanıyınca yatağında doğruldu. Artık yalnız kalmaktan usanmıştı. Onların geldiğine bir çocuk gibi sevindi. Teşekkür edecek kelimeler bulamıyordu. Yer gösterebilmek için telaş etti. Yalnız bir sandalye vardı ki Ahmet Şevki Efendiye verildi. Ali Şekip yatağın kenarına ilişti. Ahmet Cemil ayakta kaldı. Raci onun bir türlü ayakta kalmasına razı olamıyordu. "Şuraya siz de sıkışırsınız" diyordu. Ahmet Cemil'in ayakta kalmak için ısrarına karşı sükût etti. Şimdi sualler başladı. Buraya geleliden beri matbuat âleminin vukuatını öğrenmek istedi. Ahmet Şevki Efendi anlatıyor, bu âlemin kendine mahsus havadisini [*haberlerini*] naklediyordu. Bir aralık Raci Ahmet Cemil'e baktı: "Siz de matbaadan çıkmışsınız, teessüf ettim!" dedi. Ahmet Cemil dikkat ediyordu, Raci'nin yalan söylediğini, teessüf değil bundan bilakis bir memnûniyet hissederek vakaya vukufunu ona söylemekten de bir lezzet-i ahz-ı sar [*intikam alma zevki*] duyduğunu farketti. Fakat o artık Raci'yi tamamen affa meyyaldi. Yalnız Raci kendisini affetmiyordu. Hiss-i hased [*kıskançlık duygusu*] şu ölüm yatağında bile ona ihsas-ı kin etmekten [*kin hissettirmekten*] hâli [*uzak*] değildi.

Onlar Raci'ye kendisinden bahse cesaret etmediler. Zaten lüzum da yoktu. Raci'nin artık bitmiş olduğuna çökmüş yanakları, bir sima-yı müteverrimde [*veremli bir yüzde*] ölüme tekaddüm eden o reng-i camid [*donuk renk*], gözlerin sönmeye müheyya bir kandil ucunda parıldayan bakiyye-yi ziyâyı [*ışık kalıntısını*] andırır nigâhı [*bakışı*] şehadet ediyordu.

Ahmet Şevki Efendi bir aralık saatine baktı. O ısrar ediyor, "Daha oturunuz, daha soracak çok şeyler var" diyordu. Fakat artık suallerin aşağısı gelmiyordu. Her şeyden bahsetmişti, yalnız karısıyla Nedim'i unuttu. En nihayet kendisi hakkında bir re'y [*görüş*] almak için müteverrimlere [*veremlilere*] mahsus bir müstantık [*sorgucu*] inceliğiyle "Ben de artık bir haftaya kadar çıkarım zannederim. Biraz öksürükle dermansızlık var. Kuvvet için ilaç alıyorum. Yürüyebilecek bir hale gelirsem hemen dışarıya can atacağım" dedi. Sonra onların "Elbette!" deyişlerine mukabil [*karşın*] "Bir daha içmeyeceğim. Beni çok sarsmış!" mütalaasıyla bir cevap daha bekledi. Ahmet Şevki Efendi tekrar saatine bakıyordu. Ahmet Cemil bir cevap vermeye cesaret bulamayarak ilaç şişelerini muayene etmekle meşgul oldu. Yalnız Ali Şekip "Ya hep o içkinin seyyiesi [*kötülüğü*] değil mi?" diyordu.

Çıkarken tanıdıklarından bir genç tabibe tesadüf ettiler. O "Arkadaşınıza ben bakıyorum" dedi. Ahmet Şevki Efendi "Ümit var mı?" diyordu. Tabib mütefelsifane [*filozofça*] cevap verdi:

"Ümit ne vakit münkatı olur [*kesilir*]?"

* * *

Ali Şekip'in dükkânına geldikleri vakit cam kapının aralığında bükülmüş bir kâğıt parçası buldular. Üzerinde "Ahmet Cemil Bey için" kelimeleri vardı. Ahmet Cemil Hüseyin Nazmi'nin yazısını tanıdı.

Tezkere hemen orada kurşun kalemiyle karalanıvermiş dört satırdan ibaretti.

"Hedefi olduğun darbe-yi müdhişeyi [*müthiş darbeyi*] haber aldım. Matemine tamamen iştirak ederim [*katılırım*]. Seni görmek, elini sıkmak için ihtiyacım var. Seni birçok defalar aradığım halde ele geçirmek mümkün olmadı. Yarın sabah behemehal [*mutlaka*] beni gelip idarede gör. Seni ne kadar meşguliyet arasında düşündüğü-

mü tasavvur edebilsen bana minnettar olurdun. Sana verilecek birçok havadisim var."

Son cümleye Ahmet Cemil hepsinden ziyâde bahş-ı ehemmiyet etti [*önem verdi*]. Hüseyin Nazmi'nin ne havadisi olabilir?

Bir aralık sabırsızlığından gidip kalemde aramak istedi. Arkadaşlarından ayrılarak Bâbıâli'ye girdi, odacıdan sordu:

"Hüseyin Nazmi Bey?"

O kalemden çıkalı bir saat olmuştu. Kendi kendine "Yarına kadar beklemek mümkün değil. Merakımdan çatlayacağım. Köşke gitsem ne olur?" dedi. Köşke gitmek çaresi aklına gelince artık duramıyordu. Hüseyin Nazmi'nin vereceği havadisi öğrenmek için bilasebep [*sebepsiz*] bir arzu-yi şedîd [*şiddetli arzu*], bir ihtiyac-ı kavi [*güçlü ihtiyaç*] hissediyordu. Eve kadar gitti, o akşam Erenköyü'ne gideceğini haber verdikten sonra bir an evvel yetişmek için yokuşlardan uçarak indi. Köprü'de vapuru beklemek lazım geldi. Burada geçirdiği yarım saat bir uzun gün kadar imtidâd etti.

Bir aralık kendi kendisine "Ya henüz köye avdet etmemişse [*dönmemişse*]!" dedi. Fakat ihtiyaten burada beklemek mümkün değildi. Hüseyin Nazmi'nin tezkiresini [*notunu*] alır almaz birden inkişaf eden [*gelişen*] bir his Erenköyü'ne gitmek için onu sürüklüyordu.

Lamia'ya tekrar, bir kere daha tesadüf etmek ümidi şimdi kalbinde bütün hissiyata [*duygularına*] vaz'-ı hüküm etmiş [*hükmetmiş*], onları iskat ederek [*susturarak*] münferiden ref'-i sedaya [*sesini yükseltmeye*] başlamıştı. Onun hakkındaki meftûniyet-i amika-yı ruhu [*ruhunun derin meftunluğu*] geçirdiği devre-yi ıztırabat [*ıstıraplar devresi*] arasında biraz tadil-i kuvvet etmiş [*kuvveti dengelemiş*], başka hislere terk-i zaman ederek [*zaman ayırarak*] muvakkaten [*geçici olarak*] susmuştu. Fakat Lamia'dan bir peyam-ı âşıkane [*aşk mesajı*] getirmiş gibi onun kardeşinin şu yazısında, şu kâğıt parçasında güya bir parça bûy-i

hayatını [*hayat kokusu*] duyarak bağteten o sevda-yı şedîd [*şiddetli sevda*] bütün kuvvetiyle taşmıştı.

Köşkün çıngırağını çekerken böyle bir gün kapıyı onun açtığını tahattur ederek [*hatırlayarak*] onun mütebessim [*güleç*] simasını karşısında görecekmiş vehmiyle titriyordu.

Kapıyı bu defa uşak açtı.

"Beyefendi geldi mi?"

Hüseyin Nazmi'nin geldiğini haber aldıktan sonra bir hiss-i inşirah [*ferahlık*] duydu. Merakını halletmek [*gidermek*] için burada da beklemek lazım geleydi!

Hüseyin Nazmi'ye ilk sözü bir serzeniş [*sitem*] oldu:

"Verecek havadisin ne olduğunu söyleseydin de buraya kadar yorulmasaydım olmaz mıydı?"

Hüseyin Nazmi gülüyor, bilakis haber vermediği için pek iyi etmiş olduğunu söylüyordu. Sonra birden arkadaşının iki hafta içinde büyük bir hastalıktan çıkmış gibi duran zayıf, çökük çehresini, altlarında birer siyah daire irtisam eden [*şeklini alan*] gözlerini, musibetin yed-i kahrında [*kahır elinde*] hırpalanarak ihtiyar olmuş görünen bu vücudu görünce Ahmet Cemil'in, bu matemzedenin karşısında gülmek değil, ağlamak lazım geleceğini hissederek durdu. Ahmet Cemil de şu dakikada büyük matemlerden sonra yekdiğerini [*birbirini*] seven iki kalbin ilk tesadüfünde hissedilen ağlamak arzusuyla Hüseyin Nazmi'ye bakıyordu. O vakit ikisinin de gözlerinde daha o mateme dair bir kelime teati edilmeden [*konuşulmadan*] seri ihtilaclar [*çırpınmalar*] hâsıl oldu. Ahmet Cemil kendisini zaptetti. Fesiyle pardesösünü fırlatmak için arkadaşının gözlerinden gözlerini ayırdı. "Vereceğin havadisi söyle" dedi.

"Havadis. Gidiyorum, o kadar"

Ahmet Cemil hayretle döndü:

"Nereye gidiyorsun?"

"Yalnız orası belli değil. Teşebbüslerimi biliyorsun. Sefaretlerden birine tayin edilmek için daima uğraşıyordum. Nihayet..."

Hüseyin Nazmi ellerini ovuşturuyor, arkadaşından sürur-i saadetini [*saadet sevincini*] saklamıyordu.

"Nihayet tayin edilmek üzereyim. Paris, Londra, Brüksel, Madrid, velhasıl bir yere. Benim için ilk kademe-yi mesleği [*meslek aşamasını*] tehiyye edecek [*hazırlayacak*] bir yer olsun da.."

Hüseyin Nazmi'nin sürur-i tıflanesine [*çocukça sevincine*] karşı Ahmet Cemil duruyordu. Bu mesut refik [*arkadaş*], zengin bir pedere, mümin bir hayata malik olduktan sonra istikbaline [*geleceğine*] parlak bir meslek hazırlayan bu arkadaşı kıskandığı için değil, fakat bunlar hep boşa çıkan emellerini, bahtsız başlayarak yine bahtsız devam edecek gibi görünen hayatının mahrumiyetlerini takrir ettiği [*dile getirdiği*] için bir ye's-i giran [*derin umutsuzluk*] duydu.

İnsan kendisinin derece-yi sefaletini [*sefalet derecesini*] bir tantana-yı servet [*servet tantanası*] yanında, bedbahtisinin [*bedbahtlığının*] hükmünü bir nümayiş-i saadet [*saadet gösterisi*] karşısında anlar. Bu bir saniye zarfında ta mukaddimesinden [*başından*] şu âna kadar ikisinin hayatını teşkil eden tezat silsilesi fikrinin içinden geçti.

"Ne düşünüyorsun Cemil?"

Tebrikte teehhür ederek [*gecikerek*] aldığı habere karşı durgun kaldığına utandı, bu suali başka bir sual ile iptal etmek isteyerek:

"Demek hemen gidiyorsun?" dedi.

Hüseyin Nazmi'nin hemen gitmesi onun için bir başka ehemmiyeti haizdi. O gidecek olursa Lamia ne olacak? O bulunmadıkça mesele kesb-i müşkülat ediyordu [*güçleşiyordu*]. Hiç olmazsa ondan bir vaat alacak olsa...

Hüseyin Nazmi diyordu ki:

"Kim bilir? Zannetmem ki o kadar çabuk gidebilmek mümkün olsun... Muamele-yi resmiye [*resmî işlem*] hiç olmazsa bir ay sürer. Ondan sonra... Ha, sana verilecek başka havadis var. Buna da ayrıca memnûn olacaksın."

Ahmet Cemil bu ikinci şeye intizâren [*bekleyerek*] arkadaşının yüzüne bakıyordu. O gülerek söyledi:

"Senin küçük Lamia'yı veriyoruz."

Ahmet Cemil'in kulaklarında bir şey tıkandı. Hüseyin Nazmi'nin sesini bir uğultu içinde duydu. Gözleri bulandı, durduğu yerde vücudu sallanıyor zannetti. Veriyoruz ne demek? Bu kelimenin başka bir manası olup olamayacağını düşünüyordu. Nefesi tıkanarak sordu:

"Ne demek?"

Hüseyin Nazmi alay ediyordu:

"Ne demek olacak? Ben gidiyorum, eve bir enişte geliyor."

Ahmet Cemil şu dakikada Hüseyin Nazmi'ye hücum ederek bağırmak hevesini duydu. Şu sözler ağzından taşmak istiyordu.

"Demek beni aldattınız! Demek onu bana vermeyecektiniz? Lakin bilmiyor musun ki ben ona malik olamazsam benim için hayat bitmiştir, ölmekten başka bir şey kalmamıştır."

Boğularak "Tebrik ederim!" dedi fakat artık lakırdıya devam edebilmek için kuvveti yoktu. Bir iskemleye düşmek nev'inden [*gibisinden*] oturdu. Nefsini zaptederek [*kendini tutarak*] bir şey ilave etmek istiyor, fakat bir kelime daha söylerse saklamak istediği bu ızdırab-ı müthişi [*müthiş ıstırabı*] şu şimdi kalbini kıvıran ye's-i vahşiyi [*vahşi umutsuzluğu*] ketmedememekten [*gizleyememekten*] korkuyordu.

Kendi kendisine "Mümkün değil, alay ediyor. Şimdi bana 'Hayır, Lamia senindir!' diyecek. Lakin ben, ah ben! Şimdiye kadar söylemeli değil miydim? Ya beni anlamamış, Lamia'nın benim hayatıma lazım bir şey olduğunu hissetmemişse?" diyordu.

Bir aralık aklına son bir ümit geldi. "Belki henüz bitmiş bir mesele değildir" dedi. Aksini haber almaktan ürkerek istizaha [*açıklama istemeye*] hizmet edecek bir şey söylemekten çekiniyordu. Fakat sabredemedi:

"Demek izdivaç meselesinin takarrürünü [*kesinleşmesini*] bekleyeceksin?"

"Hayır, o zaten takarrür etmiş bir mesele, fakat düğün teehhür etse [*gecikse*] bile hiç olmazsa nikâh resminde [*töreninde*] hazır bulunmak istiyorum. Ah bilsen Cemil, şimdiden kendime nasıl bir tarz-ı hayat [*hayat tarzı*] tayinine başladım..."

O zaman Hüseyin Nazmi tasavvuratını [*tasavvurlarını*] anlatmaya başladı. Tayin olunacağı memlekete göre bir tarz-ı hayat ihtiyar edecekti. Bir yandan vezaif-i memuriyetiyle [*memuriyet vazifeleriyle*] meşgul olacak, bir yandan da bir mektebe, ya mekteb-i hukuka [*Hukuk Fakültesine*] ya darlüfünun-i siyasiyata [*Siyasal Bilgiler Fakültesine*] yahut sanayi-i nefiseden [*güzel sanatlardan*] birine intisap edecekti. Anlatıyor, kendisini bilahareket [*hareketsiz*] sabit nazarlı gözleriyle dinleyen arkadaşına uzun uzun emellerinden bahsediyordu.

Ahmet Cemil karşısında anlamadığı, duymadığı şeylerden bahseden bu adama o mücevvef nigâh-ı sabitle [*boş ve sabit gözle*] bakarken başka bir âlemde gibiydi. Kendi kendisine "Ah! Mümkün değil!" diyordu. "Bütün hülyalarımı kaybettim. Fakat bunu, evet hayatımda yalnız bunu muhafaza etmek isterim. Bu işittiğim şeyler hep yalan olabilir. Bunları bir vaka-yı nâgehzuhur [*aniden çıkmış vaka*] zîrüzeber [*altüst*] edebilir. Lamia'yı başkasına vermek beni öldürmek demek olacağını şu karşımda gülerek hülya kuran adam anlamalı, değil mi? Ya o, Lamia, kendisi?"

O vakit Ahmet Cemil Lamia'nın parlak siyah gözleriyle kendisine tatlı bir tebessüm içinde kavi [*güçlü*] bir va'd-i sadakat [*sadakat vaadi*] yolladığını görüyordu. Bütün tarih-i muhtasar-ı aşkını [*aşkının kısa tarihini*] teferruat ve tafsilatıyla [*ayrıntılarıyla*] zihninden geçirdi.

Hepsi hatırasından birer birer geçiyordu. Lamia'nın çocukluğuna ait vakalar, Bonmarşe'deki tesadüf, bir akşam burada gezerken selam-ı nazarı [*bakış selamı*], daha sonra o müsamere-yi edebiye [*edebi toplantı*]... Ya o defterin altına yazdığı iki kelime, yalnız Lamia'nın teminat-ı ka-

viyye-yi muhabbeti [*güçlü muhabbet teminatı*] hükmünde değil miydi? Şimdi zihninde Lamia'yı pederinin, validesinin ısrarına karşı müdafaa-yı nefs edememiş [*kendini savunamamış*] bir zavallı sıfatıyla görüyor, kendi kendisine "İhtimal ben burada kalbimin koptuğunu hissederken o yukarıda ağlıyor!" diyordu. Ah! Onun kendisi için ağladığını bilse, evet, bunu mümkün olup da görse, yalnız bununla müteselli [*teselli*] olacak, yalnız bu mükâfata mukabil [*karşın*] onu kaybetmeye muvafakat edecekti.

Bir aralık "Lakin ben ne kadar cebin [*korkak*] bir adamım. Niçin hepsini Hüseyin Nazmi'ye söylemiyorum? Neden şimdi bütün hakikati itiraf ederek 'Onu bana ver. O benim olmayacak olursa, hayat artık taşınamayacak bir yük hükmünde kalacak' demiyorum" dedi. Sonra bütün zavallılığı, fakirliği, mesleksizliği aklına geldi. Lamia'nın dest-i izdivacını ne sıfatla talep edecek? Onun dest-i izdivacına nasıl iddia-yı hak [*hak iddia*] edecek? Lamia kendisinden ne kadar uzak, ne kadar uzaktı!

"Lamia'yı bana veriniz" demek, husûsiyle [*hele hele*] bugün onun bu derece biçareliğinde bu talebe cesaret etmek, "Beni evinize kabul ediniz. Beni doyurunuz, beni besleyiniz" demek mesabesinde değil miydi? Ah! Lamia'nın beklemesi mümkün olabilse? O muvaffak oluncaya kadar bekletseler!

Şimdi Ahmet Cemil yine Lamia'yı kendisi gibi şu boşa çıkan aşkın matemiyle mahzun görüyordu.

Hüseyin Nazmi "Cevap vermiyorsun Cemil!" diyordu. Sonra arkadaşının matemini düşünerek bu sualine nedamet etmiş [*pişman olmuş*] gibi göründü. "Canın sıkılıyorsa dışarıya çıkalım" dedi. Ahmet Cemil'in yalnız kalmaya ihtiyacı vardı. Artık bunalıyordu. Ah! Bugün buraya niçin gelmişti? Şu dakikada evinde, o haremgâh-ı hayatı [*hayatının haremi*] olan odacıkta olaydı, yatağının üzerinde kıvranarak, yastıkları ısırarak, mecnunane [*mecnun gibi*] bir tuğyan-i ye's [*umutsuzluk taşkını*] ile Lamia'nın da matemini tutacaktı. Burada Hüseyin Nazmi'nin

karşısında bir şey yapamayarak durmak bir azab-ı tahammülfersaydı [*dayanılmaz azaptı*] ki artık metanetini sarsıyor, sabrını tüketiyordu. Biraz dışarıya çıkabilmeyi bir küçük vesile-yi necat [*kurtuluş vesilesi*] olmak üzere telakki etti, "Evet, çıkalım" dedi.

"Öyleyse beni biraz bekle, esvabımı giyeyim."

Hüseyin Nazmi çıkınca Ahmet Cemil ayağa kalktı. Boğuluyordu. Havasız kalmış gibi ciğerleri darlaşıyordu. Kütüphanenin penceresine dayandı, bahçeye baktı.

Demek bu hülyasına da veda etmek, bundan da vazgeçmek lazım geliyor. Bir sarmaşığın üstünde iki serçe yekdiğerini kovalıyordu. Sonra gözleri kapının önünden bir arabanın toz kasırgalarına bulanarak geçişine daldı. Şimdi ne yapacak? Gözleri arabayı takip ederken o kendi kendisine soruyordu:

"Buna da böyle teslimiyet-i tamme [*tam teslimiyet*] ile mağlup mu olacağım? Bir şeyler yapmayacak mıyım? Bir şeyleri kırıp parçalamayacak mıyım?"

Heyhat! Artık elinde kırılıp parçalanmış bir hayat kalmıştı. Ah! Onu şöyle avucunun içinde sıkarak ayaklarının altına atsa, büsbütün hurdahaş etse!

Bir aralık durduğu pencerenin altında kumların çıtırdadığını işitti. Kim olduğunu görmüyordu. Sonra yavaş yavaş Lamia'nın mürebbiyesini farketti. Acaba Lamia da beraber mi? Evet, bir ayak sesi daha vardı. Eliyle göğsüne bastı, onu görmeye nasıl tahammül edecek?

O zaman mürebbiyesine yetişmek için Lamia'nın biraz acele yürüdüğünü gördü. İkisini de arkalarından görüyordu. Onlar şüphesiz akşam seyranını [*gezintisini*] yapmak için bahçe kapısına doğru ağır ağır ilerliyorlardı. Kapıya yaklaşıyorlardı. Ahmet Cemil bu çehreyi bir defa daha görmeye muhtaçtı. Gözleriyle onu çekiyordu.

Lamia başını çevirdi, köşke baktı. Ahmet Cemil bulunduğu yerde vücudunun eridiğini hissediyordu. "Şimdi beni görecek!" diyordu. Lamia köşkün ikinci katına bakıyordu. Sonra karşısındaki tuhaf bir şey işaret etmiş gibi

küçük bir kahkaha ile güldü, elini salladı, başını çeviriyordu... Bir nazar ki in'itafıyla [*çevrilmesiyle*] beraber ayrıldı. Bir nazar ki güya orada, şu pencerede kimse yokmuş gibi kayıtsız, manasızdı.

Ahmet Cemil artık onu görmemek için durdu. Şimdi şu bir saniyeden sonra Lamia'ya derin bir husûmet hissediyordu. Biraz evvel onu gülüyor görmekten gayr-i kabil-i tahammül [*dayanılmaz*] bir işkence duymuştu. Eğer Lamia bu nazar ânı içinde ona küçük bir mana-yı tesliyet [*teselli manası*] göndermiş olsaydı, hepsini unutacak, yalnız o nazarın hatırasını bütün aşk-ı münkesirinin [*kırık aşkının*] bir yadigârı kabilinden hayatının sonuna kadar saklayacak, ruhunun içine sararak bu yadigârı hayatının nisab-ı yegânesi [*yegâne belgesi*] hükmünde besleyecekti. Fakat bu öyle bir nazar-ı lâkayd [*umursamaz bakış*] idi ki hiç bir şey ifade etmemekle beraber Ahmet Cemil'e bütün hülya-yı aşkının [*aşk hayalinin*] bir yalan olduğuna gayr-i kabil-i şübhe [*kuşku duyulamayacak*] bir bedahetle [*kesinlikle*] şehadet [*tanıklık*] etmişti. Demek Lamia ile onun arasında hatta bir bakiyye-yi ülfet [*dostluk kalıntısı*], bir yâdiş-i mazi [*mazi hatırası*] bile kalmayacak? Demek aralarında her şey bitmişti?

Ahmet Cemil şimdi Lamia'yı kaybetmekten değil, fakat bu nazardan bir ıztırab-ı müthiş [*müthiş ıstırap*] duyuyor, hele Lamia'nın o yukarıya bakarken güldüğünü bir cinayet kabilinden affetmiyordu.

Lamia şimdi nazarında ona hiyanet etmiş bir bîvefa [*vefasız*] sıfatında görünüyordu. Evet, yalnız bu nazar müthiş bir hiyanet-i âşıkane [*âşıkane hıyanet*] hükmündeydi. Biraz evvelki tebessümüyle, bir saniye sonraki nazar-ı lâkaydile [*umursamaz bakışla*] Lamia güya yukarıya "Ne kadar bahtiyarım!" derken aşağıya "Bu kim oluyor?" demişti.

Artık ona tekrar tesadüf etmekten korkuyordu. Onun için çıkmamaya karar vermişti. Hüseyin Nazmi "Sen

bilirsin! Öyleyse bahçeye çıkalım" dedi. Ahmet Cemil ona da razı olmadı. Orada da Lamia'yı tekrar görmek tehlikesi vardı. Artık onu istemiyordu. Yalnız halledilecek bir merakı kalmıştı. "Acaba verdikleri adam nasıl?" diyordu.

Hüseyin Nazmi şimdi arkadaşını garip bularak hayretle yüzüne bakıyordu. Ahmet Cemil'in gözleri ağlamış gibi kızarmış, bütün çehresi hafifçe çökük yanaklarına gerilerek daha zayıf bir hal almış, göğsü sık sık nefeslerle şişerek donuk bir nazarla gözlerini ona dikmişti. Hüseyin Nazmi yanına kadar gitti, ellerini tuttu. "Lakin Cemil, sen hastasın!" dedi.

Elleri ateşler içinde yanıyordu.

Ahmet Cemil cevap vermedi. Evet, hasta, bilse ne kadar, ne derin bir maraz-ı mühlikle [*ölümcül hastalıkla*] hastaydı.

Lamia'nın son nazar-ı lâkaydı [*umursamaz bakışı*] olmasaydı, şu dakika Ahmet Cemil hepsini itiraf edecekti. "Ben fakirim. Fakat bekleyiniz!" diyecekti. Lakin bu son nazar ona şimdiye kadar aldandığını, beş dakika evvel teminat-ı kaviyye-yi muhabbet [*güçlü sevgi teminatı*] hükmünde olan bütün o hatıratın bîmana [*anlamsız*] şeyler olduğunu, bu aşkı yalnız kendisi vehm ü [*düşünüp*] icat ederek tezyin ettiğini [*süslediğini*] anlatmıştı. Evet, Lamia kendisini sevmiyor ve hiç bir vakit sevmemişti. O şimdi mürebbiyesinin yanında, belki nişanlısını görmek emeliyle koşarak yürüyordu. Demin yukarı gülerek baş sallayışı... Ahmet Cemil onda da Lamia'nın nişanlısına tesadüfü ihtimaline ait bir latîfe keşfediyor. Ah! Zavallı esir-i hülya [*hayal esiri*]! Lamia'yı ağlıyor tevehhüm ediyordun [*sanıyordun*]. Oh! Lamia ne kadar bahtiyar! Nasıl gülüyor!

Elleri kilitleniyor, iskemlesinin üzerinde kıvranmamak için kendisini zor zaptediyordu. Artık kalbinde ateşin [*ateşli*] bir hisle o nişanlı için gayr-i kabil-i tahammül [*dayanılmaz*] bir kıskançlık duyuyordu. Lâkayd görünmek

için ayağa kalktı. Güya kütüphaneye bir göz atmak için ilerleyerek Hüseyin Nazmi'nin yüzüne bakmaksızın sordu:

"Hemşire hanımı kime veriyorsunuz?"

Hemşire hanım! Bu tabir ağzından nasıl sahte bir nağme ile çıkıyordu? Bütün hülyalarını bir mehd-i semavi [*ilahi beşik*] içinde koyarak bir zemzeme-yi latîfe [*latif bir mırıltı*] ile sallayan o ismi söylemiyor, Lamia diyemiyordu.

Hüseyin Nazmi cevap verdi:

"Oh! Resmini göstereyim..."

Demek resmi de var? Bir resim ki Lamia saatlerce seyretmiş olacak! Hüseyin Nazmi kütüphanesinin çekmesinden çıkararak resmi uzattığı zaman Ahmet Cemil bunu bir an evvel görmek tehalüküyle [*için can atarak*] almakta acele etti. Bu resim!... Şimdi ondan da ayrıca nefret ediyordu. Erkân-ı Harbe [*kurmaylara*] mahsus alamet-i farika ile müzeyyen elbisesi içinde ona bir istihza-yı mağrurane [*mağrur bir alayla*] ile bakıyor gibi duran bu resme yalnız bir göz attıktan sonra o çehreyi nahoş bulmak istedi. Uzun uzun muayene etmekten, bu tesir-i nahoşun [*nahoş tesirin*] zail [*yok*] olabilmesi korkusuyla daha iyi görmekten çekinerek kütüphanenin kenarına bıraktı. Bir mütalaa serdine [*görüş bildirmeye*] kuvvet bulamayarak, biraz evvel yarım kalan bahse ric'ati [*dönmeyi*] tercih ederek "Demek gidiyorsun?" dedi. Sonra bilâihtiyar [*elinde olmadan*] ağzından şu cümle döküldü:

"Ah, ben de gitmek isterdim, ben de bir yerlere..." –Eliyle işaret ediyordu– "Uzak bir yerlere gitmek isterdim."

Arkadaşının bu sözü Hüseyin Nazmi'ye istizah etmek [*açıklanmasını*] istediği şeylere dair irad-ı sual [*soru sormak*] için cesaret verdi:

"Hakikaten sen ne yapacaksın? Matbaadan çekilmişsin. Derslerini bırakmıştın, şimdi?"

Ahmet Cemil dudaklarının arasından cevap verdi:

"Matbaadan çekilmedim, kovuldum. Bundan sonra ne yapacağımı da bilmiyorum. Sen beni bırak da kendinden bahset."

Evet, bundan sonra ne yapacağını bilmiyordu. O yalnız bir şey için çalışmakta devama kuvvet bulabiliyordu. Şimdi o şey, Lamia da elinden gidiyordu. Bundan sonra kimin için çalışacak? Nasıl bir ümide vakf-ı hayat edecek [*hayatını bağlayacak*]?

Arkadaşından intişar eden [*yayılan*] hava-yı ye's [*umutsuzluk havası*] artık Hüseyin Nazmi'ye de sirayet etmişti. Şimdi o da kendisinden bahse cesaret edemiyor, bu nâümid [*umutsuz*] gördüğü arkadaşının yanında ümitlerine dair söz söylemekten hicab ediyordu [*utanıyordu*].

Bu akşam iki arkadaş hayat-ı refikanelerinde [*arkadaşlık hayatlarında*] belki birinci defa olarak yekdiğerinden [*birbirinden*] sıkıldılar. Hüseyin Nazmi onu yalnız bırakmakta, Ahmet Cemil de yalnız kalmakta acele ettiler. Hüseyin Nazmi "Şayet okumak istersen, kütüphanenin anahtarları oradadır" diyerek arkadaşını yalnız bıraktığı vakit Ahmet Cemil büyük bir azaptan kurtulmuş gibi bir nefes aldı.

Okumak? Artık bunların hepsinden nefret ediyordu. O şairler, o sevgili kitaplar, bunlar bütün yaşamamış yahut yaşamaktan yorulmamış adamların sahte şiirleri, sahte felsefeleriydi. Bütün şiir ve felsefe-yi hayat [*hayat felsefesi*] işte bu dakikada onun bu melal ve ye'sinde [*melal ve umutsuzluğunda*] muhteviydi [*bulunuyordu*].

Kapısını sürmeledi. Yalnızlığından emin olmak istiyordu. Soyunmadı. Uyuyamayacağını biliyordu. Açık penceresinin yanına oturdu, kendi kendisine "Şimdi ben burada ye'simle [*umutsuzluğumla*] zehirlenirken o yukarıda yine bahtiyarlığından gülüyor" dedi. O zaman onunla aynı çatının altında bulunmaktan bir azab-ı elim [elemli azap] hissetti, "Ah, sabah olsa da buradan kaçsam" diyordu. Ondan tebaüd edecek [*uzaklaşacak*] olursa, ye'sinin eza-yı tahammülgüdâzını [*dayanılmaz acısı*] daha az hissedecekmiş gibi sabah olmasında acele ediyordu.

Bir aralık aklına resim geldi. Onu pek iyi görmemişti. Bir daha görmek istedi. Kütüphaneye giderek çekmeceyi

çekti, Hüseyin Nazmi resmi oraya koymuştu. Alarak utanılacak bir şey yapıyormuş, bir sirkat îka ediyormuş [*hırsızlık yapıyormuş*] korkusuyla muma yaklaştı ve baktı. "Güzel değil!" diyordu. Güzel olmadığını kendisine iknaya çalışıyordu. Sonra birden zihninde bu resmin sahibiyle Lamia'yı yan yana, kol kola gördü. Onların ikisini leb ber leb-i visal [*vuslat içinde dudak dudağa*] olarak tahayyül [*hayal*] etti. O zaman vahşi bir kıskançlığın sûziş-i müthişini [*müthiş yangısını*] duydu. Resmi açık duran çekmeceye fırlattı. "Ah! Bir gece yine burada nasıl bir ümitle uyuyamamıştım. Ah! O geceden ne kadar uzaklardayım!" diyordu. Güya içinden bütün mahiyet-i hayatı [*hayatının mahiyeti*] kemiklerini kıran bir ıztırap arasında mengenelerle çekiliyormuş gibi kollarını kıvırdı, başını tuttu. Şimdi kalbinde feveran eden [*coşan*] canavar kıskançlığıyla vahşi bir ye's içinde kendisini yatağa attı. Orada yüzü koyun, bağırmamak için yastıkları ezerek, yorganları parçalamak isteyerek kıvrandı.

* * *

Sabahleyin kütüphanenin açık odasından Hüseyin Nazmi baktığı zaman arkadaşını göremedi. O saatte Ahmet Cemil Eyüp'e gitmek üzere Haliç iskelesine iniyordu.

Tayin edemediği bir sebeple bugün Eyüp'e, İkbal'in mezarına gitmek için ihtiyaç duymuştu. Şimdi hemşiresiyle kendisinin hayatında bir başka türlü mücaneset [*yakınlık*] görüyor, onun için o ölünün hatırasıyla kendi hayat-ı matemzedesinin [*matemli hayatı*] arasında her vakitten ziyâde bir rabıta-yı hafiyye [*gizli bağ*] keşfediyordu. Gidip güya ona "Bak! Ben de senin gibiyim. O kadar genç öldüğüne teessüf etmemekliğin için sana kendimi göstermeye geldim" demek istiyordu.

Eyüp'ün tenha sokaklarından geçti. İnsanlardan eser görülen taraflarından kaçtı. Burada yalnız ölüler arasın-

da dolaşmak istiyordu. İki tarafı parmaklıklarla muhat [*çevrili*] mezarlardan bakan taşların nigâhı [*bakışı*] altında yürüdü. İkbal'in mezarına takarrüb ettikçe [*yaklaştıkça*] bacaklarında bir zaaf hâsıl oluyor, oraya mümkün mertebe geç vasıl olmak [*varmak*] için yavaş yürüyordu. Nihayet onun kabr-i tazesini [*yeni kabrini*] âgûş-i sükûnuna [*sakinlik kucağına*] alan mezaristanın [*kabristanın*] önüne gelince durdu, fakat içeriye girmek için cesaret bulamadı, parmaklıktan baktı.

İşte oradaydı. Bir çocuk mezarıyla şebâb-ı hayatına [*hayatının gençliğine*] doyamadığı için başını bükmüş gibi duran bir genç kadının seng-i mezarı [*mezar taşı*] arasında İkbal'in henüz taşı dikilmemiş, belki henüz toprağı kurumamış kabri tamamen ölmemiş bir hasta yatağı gibi muntazır-ı şifa [*şifa bekleyen*] bir tavr-ı müteredditte [*ikircikli bir tavırda*] uzanmış yatmıştı.

Birer yeşil sütun gibi uzanan iki servin [*selvinin*] fevkinden [*üstünden*] süzülerek, elenerek muhteriz [*çekingen*], güya bu hafâgâh-ı sükûn ve zalâma [*sakinliğin ve karanlıkların gizlendiği yere*] bir tebessüm-i hayat [*hayat gülümsemesi*] yollamaktan utanarak, perişan güneş kırıntıları toprakların siyah reng-i ratîbine [*rutubetli rengine*] dökülmüş, güya bu firaş-ı şebâbefkendenin [*gençliğin atıldığı bu yatak*] üzerine pullu bir sütre-yi tesliyet [*teselli örtüsü*] çekmek istemişti.

Ahmet Cemil orada durdu. Şimdi gözlerinin önünde bu kabir açılıyor. İkbal başını kaldırıyor, ona daha yaşları kurumamış, hâlâ mağmûm [*gamlı*] gözleriyle gülmeye çalışarak –o son defaki nazarıyla [*bakışıyla*] bir tebessüm yollayarak– bakıyordu. "Sen de mi kardeşim? Sen de benim gibi hayatın fena bir latîfesine mi tesadüf ettin? Oh! Bilsen burası ne kadar rahat! Şu muhteriz [*çekingen*] güneşin altında, bu toprakların âgûş-i nermininde [*yumuşak kucağında*], şu sükûn-i amîkin [*derin sakinliğin*] nefes-i hâbîdesi [*uyuyan nefesi*] içinde, bilsen ne hoş bir hayat, sükût ve ârama [*sessizlik ve huzura*] nasıl mütekarrib

[*yakın*] bir hayat-ı saadet [*saadet hayatı*] var! Seninle burada iki kişi yan yana, sana da biraz yer açmak için sıkışarak, seni de pây-i firaşıma [*ayakucuma*] alarak, beraberce, haniya bir vakitler sen kitabını okurken, ben dikişimi dikerken kendimizi mesut zannettiğimiz zamanlara benzer bir refakatle [*birliktelikle*], fakat bu defa ebedi ve tamamen mesut bir refakatle yatardık!" diyordu. Ahmet Cemil bu sözleri işitiyor, İkbal'in o hayal-i makberden [*makber hayalinden*] çıkan sesini duyuyordu. Burada şu parmaklığın yanında o hayale bakarak gözleri bu defa –bir hayat-ı şikestenin [*kırık hayatın*] matemine tahammül

için karar verildikten sonra akan sakin, tesliyetsaz [*teselli edici*], istirahatbahş [*dinlendirici*] yaşlarla– doldu. Şimdi karşısında İkbal de ağlıyordu. Bu iki kardeş burada, karşı karşıya son bir bûsiş-i ruh [*ruh öpüşmesi*] içinde yekdiğerine [*birbirlerine*] ağladılar...

* * *

Buradan ayrıldıktan sonra Ahmet Cemil kalbinde bir hiffet-i fevkalade [*olağanüstü hafiflik*] hissediyordu. Bütün âmal-i münkarızasından [*çökmüş emellerinden*] artık muztarip değildi. Güya o ziyâret bütün meraret-i hayatını [*hayatının acılığını*] bir gaşy-i latîf [*hoş bir kendinden geçiş*] ile uyuşturmuştu. Artık her şeyi tesviye [*yoluna koymak*] için zihnen karar veriyor, bütün müşkülata [*güçlüklere*] bir suhulet-i maniaberendâzane [*engel kaldıran bir kolaylık*] ile çare buluyordu.

Zaten artık müşkülat-ı hayatı [*hayatın güçlükleri*] bir evle matbaadan ibaret kalmıştı. Onları Ali Şekip'e havale ediyor, bir vekalet-i katiye ita ederek [*genel vekalet vererek*] meselenin tesviyesini [*hallini*] onun muhtariyet-i re'yine [*özgür kararına*] bırakıyor. O vakit kendisiyle validesi kalıyordu. Şimdi buna da çare buluyor, kendi kendisine "Evet mademki yaşamak için bir sebep var, bir valide var, bu halde ölüme benzeyen bir hayat ile yaşamakta devam ederim" diyordu.

Fakat zihninde bir endişe-yi müz'iç [*rahatsız edici düşünce*] vardı. Bu müşkülata zihnen karar verdikçe "Ah! Yalnız o herif kalıyor! Ona ne yapacağım?" diyordu. Yavaş yavaş bir şey yapamayacağını, yalnız hemşiresinin hatırasını belki rencide edecek şeyler tahaddüsüne [*çıkmasına*] sebep olacağını anlamış, günler geçerek muhakemesine sükûn geldikçe ümid-i ahz-ı sâr [*intikam alma umudu*] tezelzüle [*sarsıntıya*] uğramıştı. Yenicami avlusundan geçerek imarethanenin önüne gelmişti ki bir kadın sesi "Beyefendi!" dedi. Bu sesi tanıyarak başını çevirdi. Evvela karşısındakini tanıyamadı. Sonra o söyledikçe anladı.

"Beyefendi, rica ederim, şuna bakar mısınız?"

Kadın bir sarraf dükkânının önünde elinde bir Demiryolu kâğıdı göstererek "Bunun hesabını anlamıyorum. Size tesadüf ettiğime ne kadar memnûnum!" diyordu.

Ahmet Cemil sarraftan aldığı izahatı Raci'nin zevcesine teşrih etmek [*açıklamak*] istedi. O başını sallıyor, "O lazım değil, kaç kuruş ediyorsa tamam alayım da..." diyordu. Sonra birdenbire bir ihtiyac-ı tevdi-i sırra [*sır verme ihtiyacına*] mağlup olarak paraları titreye titreye mendilinin ucuna sararken Ahmet Cemil'e anlattı:

"Bu kâğıdı anladınız ya... Nedim'in kâğıtlarından biri. Onları hâlâ saklıyordum. Fakat artık birini feda etmek lazım geldi. İyi yapıyorum, değil mi efendim? Zevcimin [*kocamın*] hastahanede ölmesine müsaade edemezdim, değil mi? –Yüzünü örten peçenin altında ağlıyordu– Onunla bir vakitler bu kâğıtlar için kavga etmiştik. Şimdi, bakınız, yine onun için feda ediyorum. Ah! Bilseniz, onu hiç affedemeyeceğim, zannediyordum. Fakat hekimlerin kat'-ı ümid ettiklerini [*umut kestiklerini*] anladıktan sonra..."

Artık ikmâl edemedi [*bitiremedi*]. Yaşları tamamen boşanmıştı. Ahmet Cemil yüreği ezilerek ayrıldı, kendi kendine "İkbal sağ olaydı, demek o da affedecekti... Ah! Hissiyata tealluk eden [*duyguları ilgilendiren*] şeylerde erkekler kadınların ne kadar dûnunda [*aşağısında*]!" diyordu.

Bâbıâli Caddesini çıkıyordu. Bu cadde, buradan nasıl geçmek emelindeydi. Şimdi nasıl mağlubane [*yenik olarak*] çıkıyordu! Pîş-i güzergâhına [*yolunun üstüne*] bir Vehbi Beyin tesadüfü bütün hayatının mecrasını tebdîl etmişti [*yolunu değiştirmişti*]. Matbaanın önüne geliyordu. Bilâihtiyar [*elinde olmadan*] başını çevirdi, dar kapısından dehlizi [*koridoru*] gördü, durmayarak geçti. Nâgehan [*ansızın*] kalbi bir halecan-ı müdhişle [*müthiş bir çarpıntıyla*] çarptı. Karşısından Vehbi Bey geliyordu.

O vakadan sonra onu hiç görmemişti. Birden bu adam hakkında duyduğu nefret ve adavet [*düşmanlık*] feveran etti [*kabardı*]. İkisi de yaklaştıkça yekdiğerine mağlup

olmak istemeyerek gözlerini indirmiyorlar, biri müstehziyâne [*alaycı*] tebessümüyle, öteki ateş-i kinden [*kin ateşinden*] tutuşmuş nazarıyla bakışıyorlardı. Ahmet Cemil o tebessüm-i istihzayı [*alay gülümsemesini*] gördü, bundan bir eza-yı tahammülgüdaz [*dayanılmaz acı*] hissetti. Bağteten [*birdenbire*] buna tahammül etmemek için bir arzu-yi mücbir [*zorlayıcı arzu*] duydu. Bu tebessüm-i istihzaya mağlup olmamak... O zaman hatt-ı istikametini [*yolunu*] tebdîl ederek [*değiştirerek*] geçmek lazım gelirken o nazar-ı püratejyle [*ateşli bakışıyla*] doğrudan doğruya Vehbi Beyin önüne yürüdü. Onun birden o tebessüm-i istihzası uçtu, yan tarafa bir adım atmak istedi. Fakat artık vakit kalmamıştı. Tam karşı karşıya gelmiş bulundular. Ahmet Cemil onun şimdi sararan çehresine "Bana mı gülüyordunuz?" sualini fırlattı. Sonra cevabını beklemeksizin, ona bir kelime söylemek zamanını bırakmaksızın çevrildi. Kolunu açabilmek ne kadar mümkünse o kadar açtı. İnkıraz-ı hayatının [*hayatının çöküşünün*] bütün kuvve-yi nevmidisiyle [*umutsuzluk kuvvetiyle*] mahmul [*yüklü*] olan bu el müthiş, tarrakaperdaz [*gürültülü*], berkâsâ [*şimşek gibi*] bir tokatla Vehbi Beyin yüzüne indi.

Bu tokat! Ahmet Cemil'in bütün mahvolan emelleri, bînetice [*sonuçsuz*] kalmış bir hülya-yı mesleğinin [*meslek hayalinin*] hüsranı, ailesinin mahvolmuş saadeti, İkbal'in facia-yı zıyâi [*kaybedilmesi faciası*], aşk-ı münkesirinin [*kırık aşkının*] feryadı, hepsi bu hayatın olanca acıları o tokatın içindeydi. Bununla nice hazmedilmiş tahkirleri [*hakaretleri*], o bir akşam bu mülevves [*pis*] mahlûkun ağzından dökülen levsiyatı [*pislikleri*], husûsiyle [*hele hele*] o tekmeyi, Ahmet Cemil iade etmiş oluyordu. Onu ta kalbinin kan döken cerihasından [*yarasından*] kopmuş bir kuvvetle vurmuştu. Öyle ki Vehbi Beyi dükkânlarının kapısının önünde hava alan kitapçılar, yolcular düşecek zannettiler. Düşmedi, fakat sallandı. Bir saniye kadar tevakkuf etti [*durdu*], sonra gülümseyen, etraflarını almak üzere yaklaşan halktan kaçarak matbaasına ilerledi.

Ahmet Cemil güya halkı oraya biriktiren bu vakaya zîmedhal değilmişçesine [*karışmamışçasına*] kemal-i sükûnla [*sakin sakin*] ilerliyordu. Ali Şekip'in dükkânına girdi.

Şimdi kalbinde büsbütün bir hiffet [*hafiflik*] duyuyordu. Güya bu tokatla bâr-ı âlamını [*elemlerinin yükünü*] silkip atmış gibiydi. Hatta arkadaşının dükkânına girerken tebessüm ediyordu.

Orada Ahmet Şevki Efendiyi ortalarına alarak Ali Şekip, Sait'le Saip gülerek dinliyorlardı. Onu görünce hep bir ağızdan "İşte!" dediler. O hayretle baktı, "Ne var?" dedi. Hepsi tekrar başlaması için Ahmet Şevki Efendiye baktılar.

O hikâyesini tekrar etti:

"Ne olacak, şimdi senin herifle Hüseyin Baha Efendi tutuştu."

Ahmet Şevki Efendi Vehbi Beyin kararı vechile [*üzere*] Hüseyin Baha Efendiye vereceği maaşı bu ay kat' etmek [*kesmek*] istediğini, sâhib-i imtiyazın ömründe belki birinci defa olmak üzere hiddet ederek [*kızarak*] dün matbaada aralarında bir münazaa tahaddüs ettiğini [*kavga çıktığını*] en küçük teferruatıyla [*ayrıntısıyla*], ikisinin de taklitlerini yaparak, Hüseyin Baha Efendinin gözlük perendelerini tadad ederek [*uçuşlarını sayarak*] anlatıyordu. Nihayet ikame-yi dava [*dava açma*], mümkün olursa vaz'-ı hacir [*denetim koydurma*], cerîdenin tatili [*gazetenin kapanması*].

Ahmet Şevki Efendi netice vehamet kesbederse [*vahimleşirse*] kendisinin de mutazarrır olacağını [*zarar göreceğini*] düşünmek istemeyerek seviniyor, pürneşve [*neşeyle*] gülüyordu.

Nihayet Ahmet Cemil de tasavvurunu söyledi. O da ev ile matbaa meselesinden dolayı ikame-yi davaya [*dava açmaya*] Ali Şekip'i tevkil edeceğini [*vekil bırakacağını*] anlattı. Daha sonra:

"Ha, haberiniz yok" dedi. Vehbi Bey şu dakikada sol yanağından muztarip olmalıdır.

Ahmet Cemil gülüyor, artık adeta eğlenerek anlatıyordu. Bir aralık dükkânın camlarından Hüseyin Nazmi'nin geçtiğini gördü. Birden bu muvakkat neşve [*geçici neşe*] güya damarlarında dondu. Aşk-ı mecruhu [*yaralı aşkı*] kalbinde feryat etti: Ah! Lamia! Sahi Lamia'yı da kaybediyor mu? Hayatında dünkü gece bir fena rüya değil miydi? O vakit hakikatin bütün acısı tekrar uyandı. Bu ziyâret-i kabrin [*kabir ziyaretinin*] hediye-yi sükûnu [*sakinliğinin hediyesi*], o tokatın itminan ve tesliyeti [*güven ve tesellisi*] birden silindi. Artık burada, gülmemek için sebepleri olmayan arkadaşların arasında duramadı. Şimdi evine, o mülteca-yı ahzana [*hüzünler sığınağına*] koşmak için çıktı.

On Dokuz

Odasında büsbütün yalnız kalmak, yalnızlığından emin olmak için kapısını sürmeledikten sonra bütün buradaki aşina-yı hissiyatı [*duygularına aşina*] olan şeylere, arkadaş resimlerine, kitaplara, duvarlarda kendisini görmekten mahzuz olarak [*haz duyarak*] mütebessimane [*gülümseyerek*] bakıyor gibi duran mektepte yapılmış levhalara baktı. "Bugün sizin âgûş-i tesliyetinize [*teselli kucağınıza*] başka bir ıztırap ile geliyorum. Bana her vakitten ziyâde gülünüz" demek isteyen cûyende-yi merhamet [*merhamet isteyen*] bir nigâh-ı elim [*elemli bir göz*] ile baktı. Bu odacık, bu mini mini hafâgâh-ı hayatı [*hayatının gizlenme yeri*] onun, yalnız onundu. Burada ne utanılacak yabancılar, ne sıkılacak arkadaşlar vardı. Burada yalnız kendisinin hayatından başka bir şey yoktu. Bu duvarlar, şu minderle yatak, bütün bu ufak tefek, senelerden beri onun darabat-ı kalbiyle [*kalp atışlarıyla*] çarpmış, onun nefes-i hayatını [*hayat nefesini*] teneffüs etmiş, onun hüviyetiyle tahammür eylemişti [*mayalanmıştı*]. Burada kendisini olduğu gibi gösterebilir, burada hiç utanmayarak, zapt-ı nefse [*kendini tutmaya*] lüzum görmeyerek kalbinin olanca yaralarını şu sâkit [*sessiz*] fakat müşfik rüfeka-yı mahremiyetin [*mahremiyet arkadaşlarının*] önlerine serebilirdi. Evet, burada dünden beri tazyik ede ede [*bastıra bastıra*] kendisini hasta eden

feryad-ı ıztırabı [*ıstırap feryadını*] salıvermek mümkündü ve salıverdi.

Bu evvela boğuk, kısık bir inilti gibi başladı. Yataklığının sütununu tuttu; başını, ateşler içinde yanan başını bu soğuk demire dayadı, gözlerini kapadı.

Şimdi bütün matemler hep birden uyanmıştı. Bunlar birbirine karışıyor, babasını, İkbal'i, Lamia'yı, zihninin içinde bir tekerrür-i berkî [*peş peşe şimşek çakması*] ile yekdiğerini takip eden levhalar gibi bînihaye [*sonsuz*] bir silsile [*dizi*] şeklinde görüyordu.

Babasının vefatından sonra geçen beş senelik –ancak beş senelik– zaman içinde hayatın ne müthiş sillelerine uğramıştı! Daha hayatın henüz mukaddimesindeyken [*başındayken*] bundan sonra kırılmış emellerle, sönmüş hülyalarla, unutulmaz matemlerle âti-yi hayatının [*geleceğinin*] önüne çıkacak, "İşte ben seni bu omuzları çöktüren yüklerle yaşayacağım" diyecekti. Ah! Bundan sonra yaşayacağı seneler... Kim bilir! Yirmi sene, belki kırk sene... Artık kuvveti kalmamıştı. O bînasib [*nasipsiz*], nâümid [*umutsuz*] senelerin güzariş-i yabisi [*kuru kuru geçişi*] içinde pejmürde bir hayatı sürüklemek onun için ne büyük bir işkenceydi.

"Nasıl yaşayacağım?" diyordu. O zaman yine babasının, İkbal'in, Lamia'nın çehreleri birer birer, bazen bir eda-yı melûl ve matemgir [*melul ve matemli bir eda*] ile yavaş yavaş, bazen ondan kaçmak isteyerek perran ve gürizan [*uçan ve kaçan*] zihninin içinden geçiyordu.

Şimdi ağlıyordu. Sakin ve aheste yaşlarla, acz ve ye'sin [*acizlik ve umutsuzluğun*] mefturiyet-i bîtabanesiyle [*bitkinliğiyle*] seyelan eden [*akan*] sıcak ve iri damlalarla ağlıyordu. Niçin bu kadar esir-i hülya [*hayal esiri*] olmuştu?

Biraz maddiyet-i hayatı [*hayatın maddiliğini*] düşünmüş, bu toprak parçasının üstünde bir sehâbpare-yi hülyaya [*hayalin bulut parçasına*] sarınarak uçmak için çalışmamış olsaydı bugün bu kadar mağlup olmayacaktı.

En küçük sebepleri en büyük hülyalara kâfi addetmiş [*saymış*], kendisine sahte esaslar üzerine mübteni [*dayanan*] bir hayat-ı hülya [*hayal hayatı*] vücuda getirmişti. İşte şimdi hakikat-ı hayatın [*hayatın gerçeğinin*] bîinsaf [*insafsız*] rüzgârları üzerinden geçtikçe o hülyaları hep birer birer düşürmüş, onu şuracıkta en küçük bir meyl-i hayattan [*hayat isteğinden*] mahrumiyet-i sırfa [*tamamen mahrumluk*] içinde bırakmıştı.

O zaman eserini düşündü. Ah! Bu eseri? Fakat şimdi ona ne lüzum var? O artık ölmüş bir çocuğun mehd-i matemzedesinden [*matemli beşiğinden*] başka bir şey miydi?

Yazıhanesine gitti. O defteri –Bir vakitler eline aldıkça göğsünü gurur-i deha [*deha gururu*] ile şişiren o defteri– bugün bir yadigâr-ı mezar [*mezar yadigarı*] gibi bir hiss-i baridle [*soğuk bir hisle*] aldı, bilatayin [*rastgele*] bir yerinden açarak baktı, okumadı. Okumak için bir heves duymadı. Şimdi ondan güya bir soğukluk tereşşüh ederek [*sızarak*] vücudunu üşütüyordu.

Ah! Bu eser! Bir vakitler bunun için neler kurmuş, ondan neler beklemişti!

Şimdi o kadar çocuk olduğundan utanıyordu. Bu kendisine ne kazandırabilirdi? Merak ederek bir göz atacakların lâkayd [*umursamaz*] bir tebessümünden, fena bulmaya hazırlanmış beş on arkadaşının ağzında yalan tebriklerden başka bu eserden ne ümid olunabilirdi? O buna hayatının en güzel parçasını feda etmiş, şebâbının [*gençliğinin*] en kıymettar hararet ve ruhunu bırakmıştı. Bunu bir hülya-yı bîesasın [*temelsiz bir hayalin*] galat ruyetiyle [*yanlış görülmesiyle*] malul [*illetli*] olan gözlerine başka türlü görünen âlem-i matbuata attıktan sonra ne olacaktı? Bunun sekr-i neşvesi [*neşe sarhoşluğu*] ne kadar sürecekti? Bir hafta, belki on beş gün, daha sonra bir nisyan-ı müebbed [*ebedi unutulmuşluk*]! Yalnız on beş günlük bir lezzet-i mestî [*sarhoşluk zevki*] için ne tahkirlere [*hakaretlere*] hedef olacak, ne hasedlere [*kıs-*

kançlıklara] tesadüf edecek! Gözlerinin içi size temin ettikleri şeyin zıddıyla gülen bir takım adamların "Bu ne şi'r-i ulvî [*yüce şiir*]!" deyişlerinden nasıl üşüyecek?

Halbuki o, o biçare dimağ-ı melûl [*hastalıklı beyin*]... Şimdi Raci'yi haklı buluyordu. Evet o bir dimağ-ı malulden [*hastalıklı beyinden*] başka bir şey değildir. Bu eserden neler beklemiş, onunla nasıl ümitlerin tahakkukunu temin edecek [*gerçekleştirecek*] zannetmişti!

Fakat şimdi mademki artık Lamia elinden kaçıyor, mademki onu kendisine bırakmıyorlar ve bütün o rüya-yı aşk [*aşk rüyası*] bir yalandan başka bir şey değilmiş, o halde buna ne lüzum var?

Bu eserden nefret ediyor, hayat-ı şikestesinin [*kırık hayatının*] intikamını ondan almak istiyordu. Kapadı, bu küçük defteri avucunun içinde sıkıyordu.

Ah! Artık hülyalarından büsbütün ayrılmak, onlardan bir nişane [*iz*] bile bırakmamak için ihtiyacı vardı. Kendisini öldüren bunlar değil miydi? Sonra onlar da birer birer ölmüşlerdi. Şimdi yalnız bu eser, bu son nişane-yi dimağ-ı malul [*hastalıklı beyninin izi*] kalmıştı. Onu da öldürmek, ötekiler gibi bunu da sahne-yi mevcûdiyetinden [*varlık sahnesinden*] kaldırmak istiyordu.

Kemiklerini kırarak birbirine geçirmek istediği bir dest-i düşman [*düşman eli*] gibi bu defteri elinin içinde sıkıyor, sıktıkça bir lezzet-i garibe [*tuhaf zevk*] alıyordu. Birden aklına bir şey geldi. Sobasına koştu. Bu, kıştan beri içine yırtılarak atılan küçük kâğıtlarla dolmuştu. Bir kibrit çakarak bunları tutuşturdu. Kâğıtlar küçük bir çıtırtı ile harekete geldi; üzerlerinden kırmızı rüzgâr uçtu. Şimdi bunlardan tüterek intişar eden [*yayılan*] duman Ahmet Cemil'in gözlerini dolduruyordu. Tamamen yanması için bekledi. Şu elindeki defteri yavaş yavaş, onun azab-ı ihtirakından [*tutuşma azabından*] haz ala ala yakmak için bu birikmiş kâğıt parçalarından eserine bir zemin-i ateş [*ateş zemini*] hazırlamak istiyordu.

Artık duman azalıyor, ateş kâğıtların arasından kayarak, geçtiği yerde külden esmer kümecikler bırakarak aşağıda, köşelerde daha yakacak şeyler arıyordu. O zaman Ahmet Cemil iki eliyle defteri ortasından ayırdı. Evvela bir yaprak kopardı, bunu soktu. Kâğıt bir müddet kızgın küllerin üzerinde tereddüt ediyor gibi durdu, sonra câbecâ [*yer yer*] sarardı. Nâgehan [*ansızın*] duyulmuş bir acı ile kıvrandı. Daha sonra o sarı kıvrıntılardan bir ateş dalgası geçti, kâğıdın her tarafından bir küçük alev çıktı. Ahmet Cemil acı bir hande [*gülüş*] ile bakıyor, şimdi esmer bir kül tabakası şeklinde duran bu kâğıdın üzerinde bir beyazlıkla irtisam eden [*şekillenen*] yazılara bakıyordu. Bir iki satırını okudu "Ah yalan şeyler! Ah sahte şiirler!" diyordu. Bir yaprak daha kopardı, kopmamakta ısrar eden diğer bir yaprağı kıvırarak bükerek attı. O güya ıztırabından kıvranarak kolları büküle büküle yandıkça Ahmet Cemil deha-yı şi'rinin [*şiir dehasının*] şu temaşa-yı intiharından [*intiharını izlemekten*] bir zevk-i cehennemi [*cehennemî zevk*] duyuyordu. Kâğıtlar böyle yaprak yaprak teakub etti [*birbirini izledi*]. Nihayet son yaprağı attı. Bu son yaprağın üzerinde de alevden bir rüzgâr esti. Bir an içinde kıpkırmızı oldu. Sonra çıtırdayarak, son bir feryad-ı ihtizar [*can çekişme feryadı*] ile şerha şerha [*dilim dilim*] yarılarak söndü. Şimdi esmer, buruşuk bir harabe-yi sima-yı meyyit [*ölü yüzün harabesi*] gibi serilmişti. O zaman Ahmet Cemil bunun üzerinde bir beyazlıkla farkedilen yazıları derin derin süzdü. Onları okumak istedi. Gözleri ta nihayetinde bir yabancı yazının şekl-i mübhemine [*belirsiz şekline*] tesadüf etti: "Tebrik ederim..."

Ah! Yalan!

"Tebrik ederim!" Bu sözün vehm-i aksi [*yankılanmasının kuruntusu*] kulaklarının içinde bir zehirli yılanın ıslığı gibi bir lerziş-i barid [*soğuk titreme*] akıtarak geçiyordu. Ah! Bu yalan! Hayatının en büyük yalanı!

Onu yaktığına, artık silsile-yi âmaline [*emeller dizisine*] onunla şu sobanın içinde hâlâ çıtırdayan bu küllerle

bir hâtime [*son*] verdiğine; kat'iyünnetice [*kesin sonuçla*], gayr-i kabil-i tamir [*onarılmaz*] bir hâtime ile bütün hayatının yalanlarını boğup öldürdüğüne bir kanaat-ı kamile [*tam kanaat*] duydu. Sobasının kapağını kapadı.

Artık hayatında işte yalnız bir hakikat kalmıştı. Bîemel [*emelsiz*], mahrum-i hülya [*hülya mahrumu*], üryan [*çıplak*], sefil bir hakikat... Beş sene evvel hayata uzun kumral saçlarıyla, şaşaa-yı ümidle [*umut şaşaasıyla*] münevver [*parlak*] gözleriyle giren Ahmet Cemil'in yerinde şimdi yanakları çökmüş, dudakları matem hayatının acısıyla takallüs etmiş [*kasılmış*] harap bir vücut...

Bu vücudu ne yapacak? Onu kaldırıp atmak için ne büyük arzusu vardı! Fakat onun hakk-ı tasarrufu [*tasarruf hakkı*] başka birisine aitti.

Ne yapmak lazım geleceğine artık karar vermişti. Hüseyin Nazmi gidiyor, öyle mi? O da gidecek, fakat o ümitlerinin arkasından koşmak için giderken bu ümitlerinin inkırazından [*çöküşünden*] firar edecek; arkadaşıyla çocukluktan beni başlayan silsile-yi tezadı [*tezat dizisini*] ikmâl edecek [*tamamlayacak*].

O zaman birden aklına bir gün arkadaşıyla Taksim Bahçesinde ellerine ilk aldıkları mecmua-yı eş'ardan [*şiir mecmuasından*] okudukları parça geldi. "Mezaristanım başka bir hengâm-ı hayatın kuvâ-yı gâibesiyle memlû, fakat henüz silsile-yi emvâtım resîde-yi hâtime olmadı." [*Kabrim başka bir hayat devrinin kaybolmuş güçleriyle dolu ama henüz ölülerimin dizisi tamamlanmış değil.*]

Bu silsilenin tamamen reside-yi hâtime olması [*sona ermesi*] için yalnız kendisi mi kalmıştı? İşte o da gidiyor; o da, o da o kuvâ-yı gâibe-yi hayata [*hayatın kayıp güçlerine*] iltihak edecek [*katılacak*].

O zaman çehresine son bir azm-i ye'sin [*umutsuzluk azminin*] reng-i metaneti [*metanet rengi*] geldi. Çekmesini açtı, kâğıtlarının arasında araştırdı. Mektepten mezuniyet rüusunu [*diplomasını*] buldu. Açarak okudu.

Bununla vilayattan [*vilayetlerden*] birine gidecekti. Karşısında, yazıhanesinin üstünde, harita kendisine bakıyor, güya bir nazar-ı takviyetbahş [*destekleyici bir bakış*] ile gülümsüyordu. Kendi kendisine "Bir yerlere gitmek, o kadar uzak ki fikrim şu geçen hengâm-ı hayatıma [*yaşadıklarıma*] yetişemesin" diyordu.

Gözleri bir aralık arkadaşının gidebileceği yerleri dolaştı. Sonra indi, kendisine bir hayat-ı sâkite [*sessiz bir hayat*] ihzar edecek [*hazırlayacak*] yerlere baktı. "Öyle bir yer ki pîş ü pesinde [*önünde, ardında*], yemin ü yesarında [*sağında solunda*] çöl, yâbis [*kuru*], üryan, medîd [*uzun*] bir çöl olsun" diyordu. O zaman yazıhanesinin önüne oturdu. Gözleri bu haritanın çöl deryalarına dikilerek, orada hayalen bir âlemin temaşa-yı menâzırına [*manzaralarını seyre*] dalarak düşündü.

Burada gayr-i müteharrik [*hareketsiz*], saatlerin geçtiğinden bîhaber [*habersiz*] bir tecerrüd-i nefs [*kendinden soyutlanma*] içinde duruyordu. Uzaktan bir hayalin zemzeme-yi mübhemesi [*belirsiz mırıltısı*] gibi bellisiz bir neşidenin vehm-i sem'iyle [*işitme kuruntusuyla*] titredi.

Bir Arap sail [*dilenci*] vardı ki haftada bir gün öğleyin ile ikindi arasında Süleymaniye'nin bu tenha sokağından Ahmet Cemil'in güftesini zaptedemediği [*ezberleyemediği*] bir neşide-yi nâlişkâr [*iniltili bir neşide*] ile geçerdi. O evde bulunduğu zaman başka bir cihanın başka bir tarzda yaratılmış bir mahlûka mahsus, fevkaladeliğinde bir vahşet-i latîfe [*latif vahşilik*], bir garabet-i müskire [*sarhoş edici gariplik*] hissolunan bu sesten bütün kalbinde hissedilip de mahiyeti kabiliyet-i tahlilden [*tahlil kabiliyetinden*] firar eden hissiyat [*duygular*] bir âheng-i hemâvâz [*aynı sesli ahenk*] ile uyanır, şi'r-i gayr-i mazbut-i hayatının [*hayatının kayda geçirilmemiş şiirinin*] bir tercüman-ı fasihi [*fasih dilli tercümanı*] gibi gelen bu neşidenin esîr-i bedîiyetini [*orijinal havasını*] kaçırmamak için sahibini görmek istemeyerek dinlerdi.

Bugün şu haritanın temaşa-yı beyabanı [*çöllerini seyretmek*], oranın vehm-i hayat-ı âsûdesi [*huzurlu hayatını düşünmek*], hayal-i ruyet-i menâzırı [*manzaralarını görme hayali*] içinde bu sesin tesiri fevkalarz [*olağanüstü*] bir şey oldu.

O ses yaklaşıyordu. Evvela uzaktan pest ve deruni [*alçaktan ve içten*] bir enîn-i şikâyetle [*şikâyet iniltisiyle*] başlamıştı. Sonra yavaş yavaş câbecâ [*yer yer*] birer şehîk-i ıztırabla [*ıstırap çığlığıyla*] boğularak, bazen bir perestû-yi mecruh [*yaralı kırlangıç*] gibi bir hamle-yi bîtab [*bitkin bir hamle*] ile yükselmek isterken nâgehan [*ansızın*] bir mefturiyet-i nâtüvanî [*halsizliğin verdiği bezginlik*] ile bir girdab-ı sukut [*düşüş girdabı*] içinde düşerek, bir müddet güya kanatlarıyla topraklarda sürüklene sürüklene çırpındıktan sonra bir nazar-ı meyus ve mütehassirle [*umutsuz, özlemli bir gözle*] sema-yı itilaya [*yükseliş göklerine*] gözlerini dikerek, son bir feryad-ı sineçak [*göğüs yaran feryat*] ile başını kaldırdıktan sonra nefes-i vâpesâni [*son nefesi*] bir gargara-yı figan [*feryat gargarası*] içinde sönüp gidiyordu.

Bir müddet bir sükût-i memat [*ölüm sessizliği*], Ahmet Cemil'in şu küçük muhit-i hayatını [*hayat ortamını*] bir hava-yı barid-i mezar [*soğuk mezar havası*] istila eder gibi oldu; hiç bir şey işitilmiyordu.

Bir dakikalık sükût [*sessizlik*] içinde şimdi pîş-i nazarında [*gözünün önünde*] hayatı için tasavvur ettiği o sahne-yi birehne [*çıplak sahne*] canlandı. Bu bir dakika içinde bir âlem-i zîhayat [*canlı âlem*] gördü. Nazarın imkân-ı imtidâdı kadar [*göz alabildiğine*] medîd [*uzun*], bîşaibe [*lekesiz*], saf ve mücella [*parlak*] bir ufk-i müşemmes [*güneşli ufuk*] altında bir derya-yı nur [*ışık denizi*] içinde kaynaşıyor zannedilen çöl, bir kum satîha-yı sefid ve şaşaadarı [*beyaz ve şaşaalı kum yüzeyi*] ki sema-yı püriltimaın [*parıltılı gökyüzünün*] altında güya eb'âd-ı bînihayeye [*sonsuz boyutlara*] firar eden o ufka yetişmek için koşarak ta ileride farkolunmaz, görülmez bir mev'id-i

baid-i telâkide [*uzak buluşma yerine*] yetişiyor, ikisi, bu sema-yı pakize [*temiz gökyüzü*] ile o derya-yı saf-ı beyaban [*saf çöl denizi*] ta orada, güya koşmaktan, birbirlerini kovalamaktan yorgun düşerek bir bûse-yi bîtab-ı visal [*kavuşmanın bitkin busesi*] ile yekdiğerine dudaklarını uzatıyor, ta yukarıda da azade-yi sehâb [*bulutlardan uzak*] bir güneş bütün incila-yı şaşaasıyla [*gösterişli parıltısıyla*] beyaz bir fanus-i hacle [*gerdek odası feneri*] gibi şu bezm-i visalin [*vuslat meclisinin*] üzerine zülal-i saadetini [*saadetin duru suyunu*] döküyor.

Ah! O sema, o beyaban [*çöl*], o güneş... İşte Ahmet Cemil'in bütün hayat-ı bînasibine [*nasipsiz hayatına*] yegâne mehd-i âram [*huzur beşiği*].

Daha sonra bu beyabanın vahşet-i üryanisi [*çıplak vahşiliği*] içinde kaybolmuş birer kafile-yi seferberan [*yolcu kervanı*] şeklinde öbek öbek hurma ağaçları, muz fidanları görülüyor, çıplak vücutlarıyla kumluğun ortasında bu hayat-ı tenha ve âsûdeye [*tenha ve huzurlu hayata*] bir selam-ı tesliyetsaz [*teselli edici selam*] ile yeşil başlarını kaldırırken uzaktan develer, o evlad-ı derya-yı rîg [*kum denizinin çocukları*], bir meşy-i pürtaab ve sektedar [*yorgun ve aksak yürüyüş*] ile süzülen bir bulut şeklinde ilerliyor, ötede nâgehan [*ansızın*] kumların sinesinden fışkırıvermiş bir beyaz rüzgâr dalgası şeklinde bütün beyaz görünen atlarının üstünde beyaz sütreleri uçuşarak geçen bir süvari zümre-yi tayyaresi [*uçucu zümresi*]...

O vakit bu âlem-i hayat [*hayat âlemi*] Ahmet Cemil'in karşısında canlanarak yaşamaya başlayınca, o ses tekrar işitildi. Bu defa bir hayat-ı nevle [*yeni bir hayatla*], bir kuvve-yi taze [*taze bir kuvvet*] ile orada, hemen evin kapısında tekrar uyandı.

Şimdi bu seste bir eda-yı vahşi [*vahşi bir eda*], bir nâliş-i tehevvür [*öfke iniltisi*], bir tuğyan-ı meraret [*acılık isyanı*] vardı. Bu öyle bir sesti ki içinde bir kalp parçalanıyor, yırtılıyor, ensicesi [*dokuları*] sökülerek kan saçılıyor gibiydi.

Bir feryad-ı tiz [*tiz feryat*] ile başladı. Nâgehan [*ansızın*] ateş almış havai bir fişek şeklinde çıktı, yükseldi, sonra bir müddet müthiş bir irtifada [yükseklikte], artık kendisini zaptedemeyerek, sadme-yi suûdunun [*yükseliş sadmesinin*] son kuvvetini sarfederek titredi; inecek mi, çıkacak mı, sönecek mi bilinmiyordu. Bir saniye kaldı, sonra birdenbire patladı. Bir intırak-ı müthiş [*müthiş bir patlama*] ile dağıldı. O zaman dağınık bir sukut-i neşayid [*neşideler düşüşü*] başladı. Güya o havai fişekten kırık dökük, gâhubîgâh [*zaman zaman*] münceli ve münhasif [*yanıp sönen*] kandiller döküldü. Bunlar süzüle süzüle, birer birer söne söne düşüyor, gidiyordu. Nihayet bu enkaz-ı neşayid [*neşidelerin enkazı*] üzerine bir ebr-i çâkîdesineden [*göğsü parçalanmış buluttan*] hafif yağmurlar boşanmaya başladı. Ahmet Cemil mebhût [*şaşkın*] duruyordu.

Bugün bu neşide-yi garibeden [*garip neşideden*] duyduğu şey hiç bir teessürle kabil-i kıyas [*karşılaştırılabilir*] değildi. Şu anlaşılamayan, zaptedilemeyen lisan ile o ses güya Ahmet Cemil'in pederinin hatıra-yı matemine [*matem hatırasına*], İkbal'in hâk-i mezarına [*mezar toprağına*], Lamia'nın hülya-yı zayiine [*yitik hayaline*], şu sobanın içinde hâlâ bir bakiyye-yi lerziş-i hayat [*hayat kalıntısı titreme*] ile çıtırdayan eserinin küllerine ayrı ayrı ağladıktan sonra bu kalb-i hasta-yı şairin [*şairin hasta kalbinin*] bütün elemleri, acıları, gayr-i kabil-i tahlil ve ifade [*tahlil edilemez, anlatılamaz*] dertleri için bir lisan-ı zîmeal [*anlamlı bir dil*] olmuştu.

Bir müddet bu devre-yi mağşiye-yi hissiyat [*duygularıyla kendinden geçiş hali*] içinde kaldı. Şimdi o ses artık büsbütün uzaklanmış, hemen kaybolmuştu. Artık kulaklarına işte bu sahra-yı üryanın [*çıplak sahranın*] ufk-i baidinde [*uzak ufkunda*] giden deve sürüsü içinde geliyor gibiydi.

Ayağa kalktı. Kendi kendisine "Evet, oraya gideceğim. O hayat-ı sade [*sade hayat*] içinde, enkaz-ı âmalimin

[*emellerimin enkazının*] türbe-yi sâkitini [*sessiz türbesini*] orada kuracağım" diyordu.

Odasının kapısını açtı. Ah! Bu oda! Bu hücre-yi enise-yi hayat [*hayatının munis hücresi*], buradan ilelebed [*ebediyen*] ayrılmak lazım geliyordu.

Göğsü ufak bir ah-i teessürle [*üzüntü ahıyla*] şişiyordu. Bu oda, bu ev; bunlardan ayrılmak icab ediyor, öyle mi? Merdivenden inerken orada, taşlıkta İkbal'in tabutunu, ebedi bir sefer için, müheyya-yı azimet [*gitmeye hazır*] görüyor gibi oldu. İşte şimdi o da ebedi bir sefere müheyya-yı azimetti [*gitmeye hazırdı*]. Biraz durdu, bir nazar-ı veda [*veda bakışı*] ile bu evi selamlıyor gibi aşağıya yukarıya baktı. Burası nice tatlı, acı hatıraların medfeniydi [*gömüldüğü yerdi*]. Tatlı ve acı, fakat onların hepsi kalbinin muazzez [*aziz*], muhterem servet-i hazînesiydi [*hüzünlü servetiydi*].

Burada bu evin bütün hayatını tahattur etti [*hatırladı*]. O daha küçük bir çocuktu. Buraya nasıl telaşla taşındıklarını, babasının o günkü çocukçasına sevincini, fesinin kilim döşeme için kura sepetliği ettiğini hep birer birer tahattur etti. Ah, o vakit ve ondan sonra babası ölünceye kadar nasıl mesuttular! Lakin daha sonra?

Ahmet Cemil artık tahattur etmek istemedi. Bu hatırat [*anılar*] kalbini şu eve kuvvetli rabıtalarla [*bağlarla*] yeniden takyide [*bağlamaya*] başlıyor, metanet kararına zaaf veriyordu. Dimağına [*beynine*] hücum eden o hatıraları silkinerek defetmek istedi; annesinin yanına girdi.

* * *

İkbal'i kaybettikten sonra validesiyle Ahmet Cemil'in arasındaki münasebet her zamandan ziyâde meyyal-i tehassüs [*duygulanmaya meyilli*] bir rikkat kesbetmişti [*incelik kazanmıştı*]. Bu iki kalb-i musibetdide [*musibet görmüş kalp*] yekdiğerine takarrüb [*birbirine yaklaşmak*]

için daha büyük bir ihtiyaç duyuyordu. Güya her vakit beraber bulunmakla yekdiğerini kaybetmek korkusunu tahfif etmek [*hafifletmek*] isterlerdi. Bu valide kızını kaybettikten sonra oğlunu da elinden kaçırmak tehlikesine karşı her vakitten ziyâde titreyerek onun daima peşinde dolaşıyor, bazen geceleri fena bir rüya ile uyanarak odasının kapısına kadar gelip dinliyordu.

Ahmet Cemil bugün yanına girince validesini o vakitten beri itiyadkerdesi olan [*alıştığı*] vaz'-ı tefekkürde [*düşünür halde*] buldu. Sabiha Hanım ellerini dizlerinden dolayarak kilitlemiş, her gün geçtikçe gözlerinden katre katre [*damla damla*] boşanıyor zannedilen şule-yi hayatı [*hayat şulesi*] örtülü nigâhını [*bakışını*] bir nokta-yı mübhemeye [*belirsiz bir noktaya*] dikmiş duruyordu. Oğlunu görünce gözlerini çevirdi. Onu bir tebessüm ile karşılamak istedi. Fakat bugün Ahmet Cemil artık annesinin karşısında susarak düşünmek için gelmiyordu. Bugün söylemek, annesine son kararını haber vermek için geliyordu. Ta yanına kadar gitti; senelerden beri –ta şu kadar bir çocukken vakar-ı reculiyete [*erkeklik vakarına*] muhalif [*aykırı*] gördüğü zamanlardan beri– aralarında vuku bulmayan bir şeyi yaptı. İnsanlar ne kadar büyürlerse büyüsünler, ne kadar ihtiyar olurlarsa olsunlar, yine bazı dakikalar vardır ki annelerine sokularak çocuk olmak isterler. Annesinin yanına oturdu. Kollarıyla onun zayıf, kuru vücudunu sardı. Gözlerini gözlerine dikti. Bir müddet öyle, şimdi ikisinin de dudaklarında ne açılmaya, ne kaybolmaya cesaret edemeyen acı bir mevce-yi tebessümle [*gülümseme dalgasıyla*] bakıştılar. Sonra Ahmet Cemil "Anne" dedi. Bu hitab-ı tıflaneyi [*çocukta hitabı*] latîf bir zülal-i tesliyetle [*teselli duru suyuyla*] kalbini yıkayarak tekrar etti: "Anne, müsaade eder misin? Senin dizine yatayım... Haniya bir vakitler beni nasıl dizine yatırır da saçlarımı okşardın? İşte yine öyle yatayım. Beni yine öyle, güya sekiz, on yaşında bir çocuk gibi okşa. Ah bilsen anneciğim, bugün okşanmak, sevilmek için ne

kadar ihtiyacım var! Husûsiyle çocuk olmak, o mesut zamana biraz avdet etmeye [*dönmeye*] nasıl muhtacım! Bugün dizinin, senin zavallı zayıf dizinin üstünde ağır çeken bu başın, bilsen, o çocuk başından ne kadar farkı var! Bu çocukla o çocuk arasında kırılmış, parçalanmış bir hayat duruyor. Ah! Ben hayatın, o vücudu hurdahaş eden demir mengenenin arasında nasıl ezildim! İşte bugün sana hasta, mecruh [*yaralı*], muhtac-ı tedavi [*tedaviye muhtaç*] olarak avdet ediyorum. Ağlıyor musun anne? Oh! Ağla, ağla, biraz o yaşlar yüzüme, saçlarıma dökülsün. Onların pak ve mukaddes katreleri [*damlaları*] altında şifayab olmak [*şifa bulmak*] isterim. Yalnız bugün değil, daima, ölünceye kadar... Değil mi anneciğim? Sen beni bunlarla iyi edeceksin. Bunlarla bana kuvvet vereceksin değil mi? Fakat burada değil. Burada matemlerimiz var. Babam var, kardeşim var. Ondan sonra benim kendi ceset-i bîruhum [*ruhsuz cesedim*] var. Üç tane mezar-ı müthiş [*müthiş mezar*] ki yaşayabilmek için bunlardan uzak olmak istiyorum. Seninle uzaklara gidelim, o kadar uzaklara ki nefsimizi [*kendimizi*] orada tanıyamayalım, kendimize başka bir cihanda, başka bir hayatta başka mahlûklar nazarıyla [*varlıklar gözüyle*] bakabilelim. Değil mi anneciğim, benimle beraber oraya kadar geleceksin; beni şu mukaddes, şu muhterem gözyaşlarınla iyi edeceksin değil mi?

Yirmi

Ahmet Cemil Sikeci'den validesiyle Seher'i sandala bindirdikten sonra iskelede eşyadan bir şey kalıp kalmadığını anlamak üzere son bir nazar-ı teftiş [*teftiş gözü*] ile etrafına baktı. Sandala ayağını atmak üzereydi, kolundan birisi tuttu. Hüseyin Nazmi.

Eski arkadaşını küçük bir sayha-yı hayretle [*şaşkınlık haykırışı*] selamladı:

"Sen de mi gidiyorsun?"

Onun da yanında bir büyük yol çantası vardı.

"Evet bugün Mesajeri [*Messagerie*] ile."

"Ben de Luid [*Lloyd*]'le gidiyorum."

Bu iki muhib [*dost*], aralarında o günden beri yavaş yavaş hâsıl olan bir soğuklukla şimdi yekdiğerine karşı hislerine bir serbesti-yi seyelan [*akışkanlık serbestliği*] veremiyorlardı. Hüseyin Nazmi dedi ki:

"İki gün evvel tevcihat [*atama kararnameleri*] arasında tayin edildiğin yeri gördüğüm zaman hayret ettim."

Hüseyin Nazmi cümlesinin bakiyyesini itmâm edemiyor [*gerisini getiremiyor*] gibi biraz tereddüt etti. Sonra arkadaşının elini tutarak "Ne kadar uzak yer intihab etmişsin [*seçmişsin*] Cemil... Teessüf ederim" dedi. Ahmet Cemil hafifçe elini çekerek cevap verdi:

"Ben de senin yine o günkü tevcihat arasında ümid ettiğin yerlerin en güzeline tayin edildiğini gördüğüm zaman son derece memnûn oldum. Tebrik ederim."

Ahmet Cemil'in ağzında bu tebrik şu iki arkadaşın hayatını teşkil eden zincir-i tezadın [*tezat zincirinin*] artık son halkası hükmündeydi. Yekdiğerine [*birbirlerine*] söyleyecek bir şeyleri kalmamıştı. Hüseyin Nazmi'nin çantasını bir sandalcı kaldırmış, bekliyordu. İki arkadaş tekrar yekdiğerinin ellerini sıktılar.

* * *

Bir saat sonra Mesajeri'nin Sarayburnu'nu dolaşan vapuru Hüseyin Nazmi'yi sinesi ümit ile mâli [*dolu*], bir cihan-ı âmale [*emeller dünyasına*] doğru götürürken Kızkulesi açıklarından bir meyl-i batî [*ağır istek*] ile süzülerek yavaş yavaş ilerleyen Luid'in Süveyş Hattına işleyen ağır gemilerinden biri Ahmet Cemil'i kalbinde bir mezar-ı ümid-i mürde [*ölü bir umut mezarı*] ile son türbe-yi âmaline [*emeller türbesine*] sürüklüyordu. Evvela hareket esnasında, o dağdağa [*hara güre*] içinde hiç bir şey hissetmedi. Validesiyle Seher'i aşağıda kendilerine tahsis olunan yere yerleştirdikten sonra yukarıya çıktı. Sandallar, merdivenlerden telaş ile inip çıkan halk, çözülen halatlar, koşuşan tayfalar, arasıra iri sesiyle bu gürültünün içinde herkesi sükûta davet ediyor gibi hadidane [*öfkeyle*] bağıran düdük; daha sonra etrafında limanın izdihamı, İstanbul'la Galata arasına sıkışan bu deniz parçasını bir arbedegâh-ı hayat [*hayatın savaşım yeri*] haline getiren bütün o hareket bir müddet beynini, gözlerini işgal [*meşgul*] etti. Fakat vapur bu izdihamgâhı [*izdiham alanını*] yavaş yavaş, güya şu bizim hayattan tehassürle [*özlemle*] iftirak ederek [*ayrılarak*], uzak bıraktıkça, dakikalar geçerek Ahmet Cemil'in pîş-i nazarında [*gözünün önünde*] bütün hayatının yegâne mahfaza-yı tahassüsatı olan [*duygularını koruyan*] bu şehri ufkun zemin-i laciverdîsine

[*lacivert zeminine*] tersîm olunmuş [*resmedilmiş*] bir levha-yı bedia [*yepyeni bir tablo*] şeklinde bırakmaya başlayınca kalbinde birden, bir hiss-i elim-i iftirak [*acı bir ayrılık hissi*] duydu. Bir his ki hemen o anda bütün azm-i metinini [*sağlam azmini*] sarstı. Tekrar geri dönmek, kim bilir hayatının belki sonuna kadar ayrılmak üzere olduğu bu yere tekrar ayaklarını basmak için bir arzu-yi şedîd [*şiddetli arzu*] uyandırdı.

Uzaklandıkça karşısında Cihangir tepesinden denize doğru inen bayır küçük, mülevven [*renkli*] taş parçalarından üzerine bir levha işlenmiş uzun, yüksek bir duvar şeklinde tereffü ediyor [*yükseliyor*], öteden parça parça kaçarak saklanıyor gibi görünen Beyoğlu sırtıyla Galata yokuşlarının üzerinden kalkmış mütecessis [*meraklı*] bir baş gibi Yangın Kulesi iri gözleriyle bakıyor, öte tarafta İstanbul tepelerinin üzerinde camilerin birer miğfer-i sîmin [*gümüş miğfer*] ile örtülü cesim [*iri*] başları yükseliyor, minarelerin semavata [*göklere*] pervaz etmek [*uçmak*] isteyen birer tîr-i beyaz [*beyaz ok*] şeklinde uzanan ince boyları câbecâ [*yer yer*] akşamın hava-yı esmeri [*esmer havası*] içinde güya ihtizaz ediyor [*titriyor*]; beride güneşin son ziyâları tutuşmuş camlarıyla kırmızılıklara boyanan İhsaniye, Üsküdar, daha yüksekte yeşil tepelerin üzerine eteklerini sererek Marmara'ya bakan Çamlıca, biraz daha ileride topraklardan ayrılarak kendisini denize salıvermek istiyormuş zannedilen Fener, Moda, nihayet vapur hareket ettikçe vaziyetlerini değiştiren –yerlerinden oynuyorlarmış, bazen yekdiğerine sokularak, bazen birbirinden kaçışarak dalgaların içinde yüzüyorlarmış vehmini veren– Adalar... Şimdi vapur biraz daha serbestane [*serbestçe*] ilerliyor, artık bu manzaralar evvelkinden çabuk uzaklaşıyor, âfakın [*ufukların*] sislerine boğuluyordu.

Ahmet Cemil orada, kalbinde bir ye's-i amik [*derin umutsuzluk*] ile kendisinden kaçıyor zannedilen bu levhaya gözlerini dikerek bakıyordu. Sabit, musır [*ısrarlı*]

bir nigâh-ı veda [*veda bakışı*] ile gözlerini o levhadan ayırmıyordu. Vapur uzaklanıyordu. Nihayet o levha pîş-i nigâhında [*bakış alanı*] üzerine bir tül geçirilmiş gibi donuk kaldı. Daha sonra büsbütün bulandı. O vakit üzerine güneşin bir reng-i muhtazırı [*can çekişen rengi*] dökülmüş bulutlardan başka bir şey görmedi.

Başını çevirdi. İşte güneş orada, ta Marmara'nın denizlere dökülen âfakında [*ufuklarında*], parçalanmış bir dağ enkazı şeklinde yığılmış bulutların arkasında iniyordu.

Güneş görünmüyordu. Yalnız o bulut yığıntısının yırtılış sinesinde bir yangın, dehhaş [*dehşetli*], mehib [*korkunç*] bir yangın görünüyordu. Evvela o menfez-i nevvarın [*ışıklı menfezin*] etrafında bulutlar bir tufan-ı la'le [*lal rengi tufana*] boyanmış duruyor, biraz yüksekte siyah bir küme o yangının fevkinde [*üstünde*] bir tak-ı zulmet [*karanlık takı*] kuruyor, kenarlardan pembe, kırmızı, al, sarı rîşeler [*kökler*] sarkıyor, bir tarafında erimiş bir yakut deresi ince bir hatt-ı mütebeddil [*değişken çizgi*] ile yol açarak akıyordu. Nâgehan [*ansızın*] manzara değişti. Güya bu yangın birden sönerek ortasında kırmızı bir tabak açıldı. Etrafından yemin ve yesarına [*sağına, soluna*], zîr ü bâlasına [*aşağısına, yukarısına*] deste deste sarı nurdan müteşekkil [*oluşan*] oklar fışkırdı. Bir saniye sonra yine değişti. Bulutlar bu la'lparelerle [*lal parçalarıyla*] memlu [*dolu*] tabak üzerine parça parça dökülme-

ye başladı. Nihayet büsbütün örttü. Artık hiç bir şey görünmüyordu. Orada siyah bulutlardan bir dağ yükseldi. Nâgehan [*ansızın*] güneşin son bir hamle-yi ziyâsı [*ışık hamlesi*] feveran etti [*fışkırdı*], ta o dağın tepesinde tutuşmuş bir orman gibi parladı. Şimdi Ahmet Cemil'in gözleri bulanıyordu. Bütün denizi, semayı bu bulantı içinde karıştırdı, artık görmeyerek bakıyordu. Biraz sonra nâgehan ayaklarının altında bir feşfeşe-yi hafiye [*gizli bir hışıltı*] ile esrar-ı leyali [*gecelerin sırrını*] taşımaya hazırlanan suların üzerine vasi [*geniş*], medîd [*uzun*] bir gölge düştü.

O vakit Ahmet Cemil vapurun kenarına, tahta kanapenin üzerine oturdu. Dirseğini dayadı. Başını avucunun içine koydu. Akşamın serin bir rüzgârıyla saçları uçuşarak pîş-i nigâhında [*gözünün önünde*] hazırlanan geceyi seyre başladı.

Burada saatlerce böyle, yemek için aşağı inmek istemeyerek, güvertenin şu hal-i tenhaisinde [*tenha halinde*] burada düşünmek için kalmayı tercih ederek oturdu fakat düşünemedi. Yalnız burada gecenin ye's-i burûdetini [*soğuk umutsuzluğunu*] teneffüs ederek bütün mezahim-i hayatını [*hayatının zahmetlerini*] dinlendirmek, bu zulmeti [*karanlığı*] zehirleyerek teşfiye eden [*şifa veren*] bir deva-yı muğşî [*kendinden geçirtici ilaç*] gibi içmek, kana kana ciğerlerini onunla doldurmak istiyordu.

Bu siyah bir geceydi. Öyle bir gece ki güya semavat [gökler] bütün kandillerini söndürerek denizlere hafâyâ-yı bezm-i gaybı [*gayb meclisinin gizliliklerini*] dökmek için hazırlanmıştı. Yalnız ilerde direklerle bacanın birer serseri-yi leyal [*gece serserisi*] şeklinde bürüyen gölgelerine zulmetler [*karanlıklar*] içinde rehberlik eden vapurun kırmızı feneri bu siyahlıklar arasında açılmış uzak bir kırmızı göz gibi parlıyordu. Bu siyahlıklar...

Ahmet Cemil işte şu saçlarının arasında üşüterek geçen rüzgârın, kanatlarını çırpa çırpa bu siyahlıkları semalar-

dan denizlere dökdüğünü hissediyor, görüyor, onların feşafeş-i sukutunu [*düşüş hışıltısını*] işitiyordu. Güya bir bârân-ı dürr-i siyah [*siyah inci yağmuru*]...

Birden bu siyah gecenin karşısında aklına bir başka gecenin hatırası geldi.

Ta mebde-i hayat-ı hülyasında [*hayal hayatının başında*], ta zaman-ı incila-yı ümidinde [*umutlarının parladığı zaman*] Tepebaşı Bahçesinde Haliç'e bakarak seyrettiği mai gece ile o bârân-ı elması [*elmas yağmurunu*] tahattur etti [*hatırladı*].

Pîş-i nigâhında [*gözünün önünde*] o mai gece ile bu siyah gece tekabül etti [*karşı karşıya geldi*]. Mai ve siyah.

Ah! Biçare hayat-ı pejmürde [*solgun hayat*]! Mai bir gece ile siyah bir gece arasında geçen şu biçare ömr-i berhava [*boşa giden ömür*]! Bir bârân-ı elmas altında inkişaf ederek [*gelişerek*] şimdi bir bârân-ı dürr-i siyahın [*siyah inci yağmurunun*] altında gömülen o ezhar-ı fersûde-yi âmal [*emellerin soluk çiçekleri*]!

İşte, işte, görüyor, gözlerinin önünde yağan bu siyahlıklar, denize döküldükçe bir zemzeme-yi vâpesin [*son mırıltı*] ile boğulan bu zulmetler, işte bunlar o hayat-ı hülya [*hayal hayatı*] üzerine çekilen bir kefen-i matem [*matem kefeni*] değil miydi?

O vakit denize baktı. Siyah bir deniz. Karanlığın içinde Ahmet Cemil vapurun kenarından esmer bir köpükle kaynaşarak firar eden o siyahlıkları görüyor, bütün zîr-i nigâhında [*bakış alanı altında*] mahûf [*korkunç*], mûhiş [*korku salan*], vehmaver-i adem [*yokluk kuruntusuna düşüren*] siyahlıktan başka bir şey görmüyordu.

Ah! Bu denizin hafâyâ-yı zalâmı [*karanlıkların gizlilikleri*]! Bir hamle-yi karar [*karar hamlesi*], yalnız bir küçük hareket, oraya gidebilirdi. Oraya gitmek, bu siyahlığın içine, bir daha çıkılamaz, avdet olunamaz [*geri dönülmez*] derinliklerine gitmek.

Dalgalar uzun, kalın birer siyah yılan gibi kıvrana kıvrana, yuvarlana yuvarlana açılıyor, bellisiz bir lisan ile zîr-i nigâhında [*bakış alanı altında*] zulmetlerin eb'âd-ı bînihayesine [*karanlıkların sonsuz boyutlarına*] doğru serilerek onu davet ediyordu.

Bunların âgûş-i siyahına [*siyah kucağına*] atılmak, yarın doğacak olan o güneşin sefalet-i hayat [*hayat sefaleti*] ile istihza [*alay*] eden ziyâsından kaçmak, ilelebed [*sonsuza kadar*] bu zulmet-i hiçî [*hiçlik karanlığı*] ile şu âsûdegi-yi bezm-i adem [*yokluk meclisinin dinginliği*] içinde yuvarlanıp gitmek...

O zaman kendisini bu dalgaların arasında süzülüp latîf bir mesti-yi adem [*yokluk sarhoşluğu*] ile gaşyolarak [*kendinden geçerek*], asabı uyuşarak denizin o bîpâyân [*sonsuz*] uçurumlarına doğru iniyor vehmetti [*sandı*]. İniyor, bir sukut-i bînihaye [*sonsuz düşüş*] ile, zulmetleri tabaka tabaka yararak, şu emvâc-ı siyahı [*siyah dalgaları*] kitle kitle sırtına alarak, yavaş yavaş, bir âheng-i muntazamla [*düzenli bir ahenkle*], ademe [*yokluğa*] bir sükûn-i teslimiyetle [*teslimiyet sakinliğiyle*] iniyordu. Evet, bir hamle-yi karar, yalnız bir küçük hareket, bînasib [*nasipsiz*] geçen hayatıyla şu bîfaide [*faydasız*] vücut arasında bu denizin bütün tabakat-ı zalamını [*karanlık katmanlarını*] bir silsile-yi ezdad [*zıtlar zinciri*] gibi bırakarak ta şu umman-ı deycûrun [*karanlık denizin*] umk-i ka'r-ı nâyabına [*erişilmez derinliklerine*] kadar inecekti. Nâgehan [*ansızın*] silkindi.

Ta yanıbaşında bir ses:

"Cemil, niçin karanlıkta yalnız oturuyorsun?" diyordu.

O vakit titreyerek ayağa kalktı. "Geliyordum anne!" dedi. Ve bu nevmid-i hayat [*hayat umutsuzu*] yavaş yavaş bir siyah geceden, şu reng-i câzib-i ademden [*yokluğun cezbedici renginden*] ayrılarak annesini takip etti.

Son

Halid Ziya, kahramanının çatışmalı ruh halini dile getirmekte gerçekten de çok başarılı. Ahmet Cemil'in iç dünyası sadece iç monologlarla değil, olayların akışı ve genç adamın tavırlarıyla da netlik kazanır. Evet, Ahmet Cemil Batı kültürünü edinmek isteyen, duyarlı, biraz da hayalperest bir genç. Hakikatle baş edemediği anlarda mücadele etmek yerine hayallere sığınır. Hayalleri büyüktür ama hayatla mücadele etmek konusundaki yetersizliği hayallerini gerçekleştirmesini engeller ve onu bir mutsuzluk döngüsüne sıkıştırır. Bu öyle bir döngü ki Ahmet Cemil'i en yakın arkadaşını kıskanmaya itecek, sona geldiğinde büyük umutlar bağladığı eserini yakmaya kadar sürükleyecektir. Abartılı gelebilir ama bu kişilik özellikleriyle Ahmet Cemil edebiyatımızın ilk kaybedeni, tutunamayan ilk karakteridir. (...) Bugün Halid Ziya Uşaklıgil adı anıldığında akla ilk gelen eserinin -popüler kültür tarafından yağmalanmış- Aşk-ı Memnu olmasını elbette yadırgamıyoruz ama üstadın gerçek başyapıtı hiç şüphesiz Mai ve Siyah*'tır.*

A. Ömer Türkeş

20 ₺

AYRINTI • TÜRKÇE KLASİK
ISBN: 978-605-314-235-5
9 786053 142355